ॐ
जै
अ
१

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॐ नमो गुरवे ॐ वसुदेवसुतं देवं
कंसचाणूरमर्दनम् देवकीपरमानन्दं कृष्णं वन्दे जगद्गुरुम् नारायणं नमस्कृत्य नरं चै
व नरोत्तमम् देवीं सरस्वतीं व्यासं ततो जयमुदीरयेत् श्रीजन्मेजय उवाच ॐ कथय प्राधि
हिः श्रीतो मम पूर्वपितामहः हयमेधक्रतुं चक्रे बन्धुभिरन्वितः श्रीजैमिनिरुवाच
शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि धर्मराजस्य चेष्टितम् दिवं पितामहे याते धर्मपुत्रोऽतिदुःखितः य
दृच्छया च संप्राप्तं व्यासं पप्रच्छ सादरम् केनोपायेन मे ब्रह्मन्गोत्रवधकृतं भयम् ध्रुवं
विनाशमाप्नोति तन्मे ब्रूहि तपोधन विनाभीष्मेण कर्णेन तथा द्रोणेन वर्जितम् न मे श्री
तिप्रदं राज्यं यस्मात्संप्रवं नार्जितम् कर्णप्रमदिरांस्पर्शवल्लोवाघसमन्वितम् मयाप्यन्य
कृतं तन्नृपमात्रं दानवर्जितम् यत्रार्थिनां गणा नित्यं लब्धा दानं तथा धनम् ह्यवीरस्तु
न्मृत्यं वीतित्रमृत्यंतिपाकजम् पितृद्रोहमिदं राज्यं यत्र भीष्मो न भातुजः लभ्योवि
रहितं ततद्देहेचवत्तविवर्जितम् बहुधाश्रामितस्तेन भीष्मेणामितबुद्धिना नमहातिहि
सुप्रोकोयातयित्वानश्याविधान त्यक्त्वा राज्यं गमिष्यामि राज्ये भीमः करोत्वै तानि ती
र्थानि दानानि तथा ताश्च क्रियाः शुभाः येन पुत्रो भविष्यामि तपस्यामि हि निश्चितम् श्रीवे
दव्यास उवाच मा भयं कुरु राजेन्द्र नरोपतं भविष्यति तस्मात्पार्थ वदिष्यामि येन पूतो भ

विद्यसि स्वयागीवकृतनावघमपहास्यसिपारव । अश्वमेधं क्रतुवरं यजस्व कुरुनंदन ।
राजसूयं विष्णुनावीरस्त्वमेधत्रयं कृतम् यत्तं कृत्वा न यथा पुत्रा राज्यपालेयमाभिव राजसु
मेनापलब्धानिलाणकृत्स्नधर्मतः नहाज्येमपालितुं कस्माद्देत मिरहं दिसि मन्येलो
केपराकीर्तिं कुरु वृक्षकल्पमिदाम यः वैलोकोधवासेवैवशगाः संतिसांप्रतम् या
सिवेषाद्दितेनाविष्णुपः समाचर दिवं प्राज्ञाहिराजानः कृत्वा पुण्यं परिधिकाः क्रियाः ।
नैमित्तिकाश्च पतनं कृत्वा चक्रवर्तिमहाफलम् मितेतनमः युवाचरीनयावाचापमेताने
युधिष्ठिरः राजोवाच नवितेविद्यते माधविनाविप्रनकः कृतः जायते ममविप्रोप्रैनव
वीरु पितृश्रुताः नश्यत्रेमिन्नृपान्बालानिन्द्र मात् विवनितान् दुर्योधनेनतेपितां हृधि
वीविनकारमागान तौकर्षवीरुपिच्छामि धर्मिणीकांचनेनजया सहायेनेवपश्यामि महा
रःसमोरन्नाः नशापाद्राज्येपरिपालनम् मनेममरोचते किमत्रानंतरं कार्यं तन्मेगोविंद
मर्हसि ॥ श्रीव्यासउवाच मन्त्रेऽनेनकृतोयत्तस्त्वंसर्वैर्हिजातिभिः तेष्वमकेश्वस्तलेभू
मोक्षार्थे कश्चन्ये जापानि हिमालयेनिहतितन्वनिर्तते समानव युधिष्ठिरउवाच धर्मो
मोक्षकृताराज्ञे ... कृतवांश्च ... गोप्यं परिघ्राः सतीर्थाः स्वका
सर्वाहितरान तमर्हं कथ्यमाने ... नाविष्ठाबाणनितेकतोमम मकरपानेय

नै॰ प्र॰ ५

पोतोभविष्यतिनराधिपः ब्रह्महत्यासमन्नृपतेमृतिर्भवतिदारुणा नाकेमज्जयत्स्वनेत्रि
लेवाम्भसिमेमतिः प्रहसिष्यतिमाविप्राममयत्तेनयाविधे आमरीयंधनेराज्ञात्रयच्छ
तिहिनेःको तस्मात्कुलितेकर्मप्रकोनिगुधिष्ठिरः एकादशीत्रयमहतीयस्मयामिरा
रहताः कुतःकुक्काश्चैवमहत्स्वोधिबान्धवाः ममानियत्तेमेकाहिनममर्पोस्मि।
तेद्विज द्वितीयेकामहाभागाविप्रदर्शाद्विष्यति यामदुवाच धर्मोसिनृपमान्मूल
हृष्यगुणंत्वयाकृतः ब्राह्मणेष्वप्रतियोपोकात्वेकोविहृत्यादिमा यदान्यंकथनंनाहि
प्राप्यतेधनदेवागतम् रामेणापिपुरारक्षाकल्पपापमहात्मने कथ्यतेमात्रिहिमहो
रानानःपापभीरवः रेणोनिजाधराख्यैश्चनलैःतोत्रियेर्जिता गतंस्वाम्यसर्वविप्राणान्।
सारोकानविद्यते यदाधरापिपत्यादिप्राकेयनन्नृपाणाच तदात्तस्याविलेविवेनाथतेन
त्रसंशयः तदनेन्नुममानेयक्रुतस्यतंचपापाद्व युधिष्ठिरउवाच ब्राह्मणाःकति।
संख्यातादत्तिणाकोट्पीकृता कृयश्चकोहयोमाख्यानस्योध्यायोत्तमर्हसि श्रीकामः
वाच द्विजाविंशतिसाहस्रामावादेस्मप्रकीर्तिताः कुलीनाममतःप्राज्ञावेदशास्त्रार्थ
पारगाः एकैकस्मैद्विजायात्रदत्तिणांप्रवदामिते एकोश्वोगजश्चैकोरथश्चैकःसर्वे
चनः पत्यैकंगोसहस्रंचरात्नपञ्चसुपरितम् भाग्यकांचनमेकःप्रदेयावीत्तणाम्॥

वि यस्मिन्दिने हृष्यो राजेन्द्र भोनत्रथममाहिमा इत्थिणकाथिनासम्पकारांगकथयामि ते
गान्धीःसमसर्वाणिचकुर्न्देत्राहिमसन्निभम् पीतंवह्नेरूपमकर्णी सर्वलोकानिमूजमम।
पापमूत्ताविसहोपालैर्यत्तोभिल्लरागोविडः वैश्यमासम्यगाकार्योमोत्र्योयन्नरोगोनृप व
धमावैरत्नाणीयसर्वथापाधर्महाबलः पुत्रीवान्बांधवःशूरोरत्नार्थनिश्चस्यते स्वयं
यःकुरुतेयत्नसमिपत्रव्रतंचोत्तं नियतःसततेभूपनात्रकार्याविचारणा अथभो।
गान्धर्वमात्रंसर्वांजातीविवर्जिताना एकत्रयायनेकार्यपल्लामहनराधिप यदावागम
नेतस्यपुत्रोवपुत्रनायते नावस्यपत्नवान्कर्तानियमंधर्यंस्रुतः हृयः पुत्रीवमूत्रंवा।
कुरुतेयत्रव्रतंच गोमहस्रवपुरस्यहिकर्तव्यहरवनेद्विजैः पूजनीयाश्चतेविसूरतिणा
शिवमेधायः जलाहेनागमस्याधिपत्रेसंलिप्यकाचनम ब्रह्महननामसंयुक्तेसपत्ना
पसमन्वितम् कृपनीयोमिरवाधेव मयायन्नयोगमः विश्वकोलिनृपःकश्चित्यानि।
हृष्यानिचेदलान यत्नवेन्नवनिहूरणाद्विसेनतव्योवलात्तवयम् अनेनविधिनावी
रक्तेरवत्रकायने अक्षिपत्रव्रतयत्नोवहुपुण्यफलावहः हृयमधुशतेषकेरवेर
ध्रुवनितर इत्थाबहमतिर्यने सभगोपनिवहभाम यत्नव्रतवांकुर्याद्रश्वमेधम
हाकवे हुँवपापविनिर्मुक्ताव्रकशोनीवमन्यात्म अनेकैकंभवेन्नाविनामीक्षा।

जै॰
अ॰
२

हिमानव: नस्माडीतानकुर्वंतिब्रनपुत्रंमहामते यदितेविद्यतेशक्तिानहंप्रतिभाव।
त विजेतुंकुरुशार्दूलप्राप्यकृष्णवन्दन पृथिवीउकाच सर्वपापहयमेरहणशेपो।
मिमुलिसमम नचदत्मेनवहयोनमहापश्चमनिम भीमाश्रयोपिहिमयाकेशिता।
बहवाणि कर्मिस्यपुत्रोबलवान्वृषकेनहराधी: बालबोउपावर्णीयोधमेतत्ल
नथोजय पितामहस्यवनिहतोमरणेभ्रातृसुतेन। यस्यप्रसादात्सकलेपाण्डवा:श्र।
पितीयमीन जितवान्केशात्मस्यापिसहोमधुसूदन: भीमभीममहाबाहोकथंप
त:प्रत्यघ्ने गोत्रवधंकथंभीमनाशायिश्वहम्महद भीमसेनउवाच हयोनविघ।
नोशूनाविनेभवतोरितम नममोपेहृषीकेश:कस्मात्त्रोकेहितदव: नममीपेह।
षीकेश:कस्मात्रोकेहितदव: समीपस्थस्तराकृस्मोविद्यतेतवमारिष सर्वाश्रम
स्यद: मेतियदिकृष्णसमीपगा: सर्वपापविनिर्मुक्तायत्रामयक्तत्तेनच नराभवंति
राजेद समीपस्थस्यकिंफलम नपातकंतेनृपतिगोत्रवध्याकृतंभुवि विनापिमा।
धवोयत्तपापंविपृच्छतिसमति: नोदितास्मियतेनकृष्णेनामितबुद्धिना कुर्वंतय
इमततमितितविस्तंकरम राजसूयाश्वमेधाख्यांपापापहंवितन्वनम नमम।
पोधमराजविनातेयतनायकम व्यासंपृष्ट्वाराजेन्द्रकनयोमपत्रांगमम कुर्व २

पिबन्नेकानन्यशोकं मत्वैवं महामुनिः जैमिनिरुवाच एतच्छ्रुत्वा वचस्तस्य भीमस्यामि
ततेजसः श्रुत्वा सुपुत्रवाक्यं सोपधर्मराजमिदं वचः धन्योसि भीम भद्रं ते रुचिरं तवा
भाषितम् हयस्तु विद्यते दिव्यो भद्रावतीपुरे यौवनाश्वस्य वीरस्य महात्मनः हिने
हिने श्वेतो हिताशीभिर्नरराभिः पाल्यते धर्मनन्दन कृपणेन यथा वित्तं पाल्यते तेन भू
भृत्यः राजा रक्षापरो नित्यं बलाद्गृह्न न समानय इति श्रीमहाभारते अश्वमेधिके पर्व
णि जैमिनीये प्रथमोऽध्यायः १ श्रीजैमिनिरुवाच ततोऽब्रवीद्भीमसेनः प्र
हस्य नृपसत्तमम् अहं हयं तेन बलादानयिष्यामि मा विषीद एकाकी न त्रयाणामपि
प्तानहं लिनन्नृपाम ममैन्यं यातले राजन्स्वर्णपयस्त्वमहान्नृपि वाक्ये वंचितया न भु
रः कर्मकरो नित्यः सर्वं वामिदिइ लभते मत्यमेनेद्ववीमि ते नानयन्तुरंगं वाहं गति
ज्ञानामवाप्नुयां ये लोका मातृहर्तृणां ये च वापि पितृघातिनां ते लोका मम जायन्त्वा
हि ते नानयं हयम् एकवृषभाः कथं देवसंनिहिताः तथा नवराश्वयने यत्र यत्रि
त्रिविप्रगतं न तत्रातिनिमतां लोकास्ते मम संविदिते इत्येवमुक्ता वचनं भीमस्तस्थौ
स्थिता स्थलेवा युधिष्ठिर उवाच भीमसेन महाबाहो ग्रहणं तुरंगस्य हि विषमं भाति
एरयन्बलाम कश्चित्कोऽरः यौवनाश्वोपि बलवान्बलिनस्तस्य सैनिकाः एकाकी न

जै॰
अ॰
४

उगंतामिविंतातमहतीमम जैमिनिरुवाच धर्मराजस्ततद्वाक्यंश्रुत्वाकर्णात्मजोब्रवी।
त भीमसेनद्वितीयंमांमहेववन्यमाचिरम् भीमसेनउवाच पितानवहतोमामियेंरा
प्रभृतिपुत्रक तदाविलोकतेलन्ताजायतेमहतीहिनः वृषकेतुरुवाच उपकारस्तु
तःसम्पराजनकोमेरागहतः भवद्भिःतत्रधर्मेणकुन्तितेनतस्माचितम् दुर्योधनस्पृ
त्यासोयावज्जीवंधरातले संजातोधर्मविद्वेषीसमलोनेनवर्जितः क्लिश्यंतीचसभा
मध्येद्रौपदीलोचितावरा तेनकर्णेनमाहृष्टायथात्तुनिजनेनतथा गोसहस्राणिमत्स्य
मत्स्यहीनानि ताम्रुतम् मतिद्भापाण्डवेनापिमाविनातीतिचिंतये अस्पतमलपू।
णायत्नार्यशुरुःपाननम् कृतंनपाण्डवैर्वीरैःश्रुत्वाथेदानुमुत्रमम् कश्चिद्दुर्गानिरि
करात्माद्दवाविद्याद्रिकाम् रत्वाचिंतामतीयानिद्रकृतंतेनकिंकृतम् गृहाद्गेव
तेमानेकमाचितम्भृतंनकम् ममुन्मूल्यनयेत्कश्चित्तंस्पाप्यमरापरम् तदापएडे।
किंतेनब्रूहिभीमसद्गामते भवन्तमाराणकौतेमोप्राश्रवाभ्याकरेपरम् श्रुपिकीर्ति।
स्ततस्पैववर्ततेयावद्भूतले तामभिन्यत्रकालेपिव्यवपिष्याभिपाण्डव यौवनाश्व।
स्यनृपतेनिमेध्यबलमाराम् तातभीमसेनत्वंममानेयचमत्वाम् जैमिनिरुवाच
भीमस्तस्यवचःश्रुत्वाममानिस्पाथकाननम् ममोपद्भ्यांनिजपोत्रमिदंवचनमब्रवीत

४

भीमसेन उवाच घटोत्कचेन तेन पित्रा रक्षिताः सर्वपाण्डवाः मत्पुत्रेण तेन समारुह्य नीता।
धैर्यं समास्थाय लक्ष्यालंब धर्मराजा ने वीरपालयपुत्रतः अहं तत्कारणं पुत्रेण सहितो हि।
यमानेय पार्थेन च त्वया राजा रक्षणीयः प्रयत्नतः यावद्दृष्टीत्यागं गोपुनरायामि मम
रम भेवक्तो उवाच तव गात्रान्नमुन्यग्रोधीरस्यच घटोत्कचः पवित्रेतत्कृतं कर्मतेन
कस्मात्र विस्मयः तावदृष्याफलं हीनयावत्स्यानरीगतम् नजायते पुनः प्रायश्चित्तं
त्मालकापहृम् सतां भीमसेन दृष्टाध्याकिंचित्रैवाप्निदेहिनाम् शिलाराम पृष्टं प्राप्य किं
नभूतागुरामवत् श्रीभद्रावतीवीरगामिष्यामि समामह तत्र मानयभद्रे ते हयं तम।
हूमानये श्रीत्वं गच्छ भीमायुनमस्कृत्य धारापिपम् एवं तेन विनयः कार्यं भविष्यति मह
यशः भीमसेन उवाच धर्मात्मित्र वकुशाले भागमेप रमेरिमम् त्वमागच्छ मयासार्धं हा
घकेतुर्यौवनश्च महावीर्यो महावीरस्तथा त्वमपि पुत्रक त्रयो वयं गमिष्यामः पराक्रम।
नसंशयः जैमिनिरुवाच पितृवचः शुभं वाक्यं निशम्य कुरुनन्दनः महताचैव हर्षे।
णाश्रुवाचक्षुः केशवम् युधिष्ठिर उवाच मुनिना भाषितं कार्यं तत्सर्वं च भविष्यति किं
धते भवता सर्वमायामिति च पाण्डवः रात्रिर्जीनाना महती गतकामस्तपोधनः तस्मा।
त्कृष्णा महे सर्वे आधिभावितिं गृहात् व्यासस्ततो निर्जगाम गृहाद्धापरजितस्तैः गते।

ध्यायेधर्मराजः पुनश्चिन्तापरो भवेत् कथं हयस्य मानयनं कथं यज्ञक्रिया भवेत् कथं ह
त्तुभिमद्रं कथं विज्ञ समागमः सर्वास्वापत्स्वनः पाति सर्वदा मधुसूदनः सद्य वै
वकोऽध्वः को हितमेकरिष्यति हानिमयोस्मितो विदुरो न वध्यान्मीवेधवम् कथं यज्ञे
करिष्यामित्वैवम्रातानजायमे यथालस्यागाविमसाटोपरीतातितात्वया तथाना
रयमामस्माहस्तिनात्मधुसूदन जैमिनिरुवाच एतावदुक्त्वा वचनं पुनः स्वस्वकाया
मूतम् याचस्मृतो गोविन्दस्तावद्धोऽस्मसमागतः स्वयं समक्रमो भगवान्सर्वव्यापी रमा
पति समुद्वीक्ष्य ततो दारो मौलिविक्रेरयभूपतेः समयं नवरानानोद्दष्टव्याविरुघमतम्
श्रीकृष्णउवाच सर्वदा तव गोविन्द समयो धर्मनन्दने कथितो धर्मराजेन समायोग
मयस्तव पापवादीनिभतः पाद्व्यपतायणः पारस्त्रीकामकायवतत्रनावमास्त
व नायेशाद्व्यातोनापुत्रादीनकामुकः तस्माद्विलोकयनृपंकरुचाम्यमनोरथ
म् चान्नेनेपुत्रः कृत्वा भीमसेनसमीलनः संचितयतिगोविन्दतस्मात्वंपरिपृच्छे
जैमिनिरुवाच एवं तु कथयामास त्वरितो धर्मनन्दनम् प्रत्युवाच हृषीकेशः सत्यमीगार्व
कुमातिवरस्थत तच्छ्रुत्वा भाषितं तस्य धर्मराजस्त्वरान्वितः विहायव्यासमेनभीम
प्रत्युवाच महामतिः भीमवनस्पतीदाः कुलमत्र समागतम् अधुनात्रेमति

यंमावलिप्यमपेनथा लमायाहिमया सार्धयामियज्ञमेधियः निर्ययौ धर्मराजो य।
भ्रातृभिः स्वहितैः सह सावेनायहरिणा सह मावनमन्मनः समग्रमायकराभ्यां तु।
मूर्भिवायायपाण्डवः समालिंग्य प्रीतः कृष्णेन त्राणः श्रीकृष्णेतिपन हृष्णवाहः।
तोलीनमलवद्वीतोहरिः भीमार्जुनौ हृष्टौ परमैलग्नौ गुप्तोयमौ प्रशस्तोऽरिक्रियया।
भावेषु पाण्डवाः विस्मयं गुः द्रौपदी तेन मकृष्णहस्ततीवा करमब्रवीत किमर्थं।
क्रियते श्रीकृष्ण विस्मयः केशव श्रुति अर्थरात्रे गोपाज्ञयराज्ञीसमोभयं वक्ररूपी।
सभा... मिति... यस्मिन्कालेन ननेनीनाथितान वबान्धवाः भतो।
नवभतेस्तत्र ... पितामहाः ... हितदा ... यदा यदा।
सतां श्यालि ... विभाति तदागत्य हरिर्वा नाकेशवा ... तन्मिमं।
त्रिधा प्राप्तनत्यायथयर्षपते यन्न याति नाथा तिनान्येन प्रतिमुच्यते जैमिनि कथ
य ... कृतलपादेव्यानतोघनिघमारव ततः पार्थ धर्मराजो वचनं ... मब्रवीत।
अपूनेवस्मतोपि नवकोटितनमथाहरे सकलानि च कार्याणि भविष्यंति जनार्दन।
हरे पैथमलिनोर ... हितेश्वर हि केशव यदियत्तं प्रति विधास्यमर्थाल्पि धरातले श्री।
भगवानुवाच ... वेनकांते ... तेस्मिन्नरमयेधमेनरेन यामोयं सह सार्धमावीर।

जै॰
अ॰
६

णोनयनामिह भीमोमंत्रेणराजेंद्रक्रियतेयोभवनामतिः नायंजानातिवृद्धत्वात्किंचिन्मंत्रेण
धार्मिके स्थूलोदरस्तथामंदोनायनेनात्रसंशयः किंवाणराजतमीभार्याविद्यतेस्यगृहेसदा
नराहूतमतिस्त्वायतस्मा.................. ईदृशस्याल्पबुद्धेस्तुभवान्मंत्रंकरोतिचेत् तर्हिनि
तःयशोयाणोमंत्रीयस्यवृकोदरः क्रोधनामहीनावधिराःकुयोनिभूताश्चये तेषांमंत्रोनस
र्वदःप्रोक्तःकविभिर्वद्य कामुकानांजनानांचस्त्रीजितानांतथैवच स्वश्रूरस्यगृहेनित्यं
जामातःकर्मकारकः तस्यापिनभवेत्मंत्रःकार्यसिद्धिःकदाचन भीमोवेत्तिजरासंधंहिडिं
बंबकमेवच सांप्रतंयेनभंजानाःक्षत्रियाःसुमहाबलाः येचदृष्टाराजसूयेभीमसेना
दिभिर्नृपाः धर्मिष्ठाश्चमहावीरावरदानाश्चजितेंद्रियाः तान्नजानातिभीमोसौस्वबाहुबल
दर्पितान् अनेनेनप्रतिज्ञातंनयदश्वनयंप्रति यथामंत्रोमयासार्धसांप्रतंचन्यथातथा
येतेभित्पृथिवीपालनगंशमतंतंमम कथंचपाल्यतेवाद्यदित्तसर्वाभिमानिन सर्वेत्रप
रिरंतासौरदवंगंधर्वमानवान् तेपिवीराविनैनवाहारयंतिचयेहयम् अस्मिपत्रत्रतंके
यंप्रथमंदर्शितेनहि पुरारामेणरत्नाघेनरागमसमहाबलः नियुक्तोहनुमान्वीरोवृद्धःसच
हयाविनः वीरेणमरुत्थेनैवपुरीप्राक्रिमतीप्रति पश्चान्मराघवेनापिमोचितःपौरुषेण
च हयंनेपाण्डवःपार्थपालयिष्यतिमन्यसेः कस्त्वामत्रास्यितोभ्रातःकस्तमोचयितान्न

ने गृहीतेनतत्रकेनापि वीर्येण हृदयंगमान् एवं मे संशयो नीवजायते धर्मनन्दन ॥ इति
श्रीमहाभारते आश्वमेधिकपर्वणि [illegible] नाम द्वितीयोऽध्यायः २ श्रीजै
मिनिरुवाच ॥ निशम्य देवस्य वाक्यानि कृष्णस्य भीमो ब्रवीदिदं वचः मेघगम्भीरया वाचा ग्रह
सन्निव केशवं ॥ भीम उवाच ॥ धर्मराज [illegible] महाक्रतुः ॥ किमर्थम्
मधुसूदन [illegible] मया [illegible] विचिन्त्य जनार्दनम् [illegible]
[illegible] त्वया [illegible] नायते एतत्सर्वं
[illegible] नवादो विस्मितं भाति नूनं मदाहे [illegible]
[illegible] स्वयं [illegible] धराश्रियं [illegible]
किं न माति [illegible] भविष्यति [illegible]
[illegible] जनार्दन [illegible] मृषा [illegible]
[illegible] माधवं विना कुरुते [illegible] वाहम [illegible]
[illegible] तथा [illegible]
[illegible] महातरम् [illegible]
[illegible]

बहवो मेधिनो लोके कृताः हयमेधयज्ञे भीष्म यज्ञानां विधिम् येऽनन्ताः क्षत्रियाः पूर्वं जना
मेधं कृतवान्मया भवन्तं पुत्रः कृत्वा तथैवात्र भविष्यति बाहुभ्यामस्त्रं शस्त्रौ वीविक
रैश्चैव पर्वतान् अश्वमेधं कारिष्यामि नान्यथा कृपचितितम् आगमिष्यति मुहूः
घुःकारिष्यति यमाज्ञिये इत्यं चिंतितमस्माभिः समागत्यान्यथा कथं करोति स्वुः
कीपुत्र सकले वाक्षनत्वया पिपासयापीड्यमानो बहुकालेन यानकः मेघस्पा
रयमश्रीवः साभिलाषं निरीक्षते नाट्यस्पकाले हृषिवेरि राज्ञा रक्षितो यदि पान
यतेमेव स्तेन किं क्रियते नरा पुंके ममांहि गोजाते प्राभो नाथः सहचिनः नोच।
दिष्यति गोविन्द स्यनोचेनि मज्जयेत् तथा तस्यैव पुत्रः कथनीयं जनार्दन अस्मा
कमपि स्नावस्थात्मामाश्रित्यात्र स्थपते जैमिनिरुवाच भीमस्य वचनां तेन च प्रसुर्व
य जनार्दनः हर्षेण महता युक्तेन संवर्धयन्प्रिय श्रीकृष्ण उवाच धन्योसि
भीम भद्रं ते दीपितो परिरम्भणम् त्वद्वाक्यानामृतानां च संतृप्तं मम मानसम् पर्वेए
स्त्वामिराजानं किमर्थं भयविह्वलः करोति हयमेधं विद्यान विना रणं ग्रहन् हो
णंभीष्म तथा कर्णं सूतजातं बभिनान्यवान् मन्यते पातकं जातं मामनल्पकलेव
रे भरतानुचत तत्सर्वं मत्वा किल्विषं नृपः नावयिष्यामि लपापं ब्रीत तस्मिन् ह तथ।

मर्जे: भीमसेनउवाच त्वत्कृते कार्पितं देव त्वत्कृतं तद्दुर्लभं वेद् वसुनातेन रवरोन
हरातिहि किल्विषम् गतस्य सह नरहत्तेन वदाम्यतिपाण्डव: अहं तव गामिष्यामि
नरणार्थरमापते मत्पात्रं देवेन नान्येयाव दागमनं मम त्वावितेन चक्षिनाणनावार्ने
भविष्यति सर्व स्वर्गे नेष्ठा भवाशूद्रणानन: करे फलार्थी नेवानामोन वधेदेव।
कीमत हरिविना नने नो कवैकुण्ठं त्रमता हरि: प्रियाभवेनि सावेदः संगतं चात्र
तेसरा नेमि निःत्वाच नमो गुणि विहिः प्रीतो वभूव जनमेजय वभूने कृष्ण सहित: स।
श्चापवृत्तधेतन्नः कृष्णाम मयेत्रा श्रीभीम: कौन्तेमनस्तथा मेघवर्णो वहुवला स्तप
स्त्रेनिर्गतात्तत्र कुन्तीं अभिवाद्य कृष्णं नमस्कृत्य तथा पराम् हरीकुन्ती मारके व पाण्डवे
पाण्डवायमा जननीकारं संगृहीत्वा संप्रायात्कारः मारकेशान्यथात्रिर्नायतेनक
श्चन गृहीत्वा मोरकान्भीमो मेघवर्णकोदरो समालिप्याने नेतदरे वचनमब्रवीत्
पार्थपालयत्वानीं त्वत्राता नियालय प्राप्तमां मेरिविडि गृहीत्वा नरगच्छति अस्मिन्
केशवं पश्यन्ने त्वं मम मानसम् महायो विना पिता विना वृथा गेनियाण्डव भीम: अस्मि
मारणं त्वदेव सविनयं यो नियालकाः देहि नावत पापार्थं विदु वेनितयाहिताः यो
वनास्वस्यता गंत्राप्तं विह्हि ममैनिके अमरान्केशवस्यास्य सेशायोमेनविघते मेभिः

वासकघपानकानीं गगणान्तां विनापि चैव गच्छति तया भीमसेनवाहिनाः कालकूटवि
षेनादन्माशितापितराष्ट्राणाम् हृदयस्फुटितो नैव यावद्भवति संगतम् कामं वापीविषाम्ल
वत्साधिते प्राणितो भृशम् यावद्धस्तविचारेण संगतानभवेतिते गमनागमनेनावहे
हिनामिह जायते स्मार्णवात्स्वदेवस्य यातेषानिरोचते पितृणां वंधनेनावज्ञाकेप
तनेतया यावन्न कुलजः पुत्रो मयापितुरस्मरोभवेत् जीवतो वाका करणां प्रियुतेभु
विभुजनम् गयाफल्गुपिण्डदानेनत्रिभिः पुत्रस्य पुत्रता धर्मराजनिमित्तेवकस्मधीत्यह
कोदर नागं ग्रहणान्नेसपि त्वविलोकयते एते पन्नगजाः श्यामाः समरामधुपैर्हताः
कोणावस्त्रकुलभाः कज्जलस्यैव पर्वता जलपानेष्कृत्वैति निर्मले पीतले षिवे उ
न्मत्तेति निमज्जति महाम्भवे रापि हिताः श्रीताः श्रमजलैः स्त्रीणां काम्रकायुरुषारव ।
जलेन येन जीवंति सरागपुंदंतीवतत् सिन्दूरेणानि चीरेण स्वकपोलच्छेदनेनव ना
गकुम्भोदरानहीनाम्मधुपानलिनीवने प्रविष्टास्तान्यांत्यज्य मलिनेषु नसोदरम् ।
मृणालानि मरालाश्च शर्त्तौतिवाजानिताः सरोजानि प्रफुल्लानि केसरोद्यमनोरमे
षट्पदेभ्यः प्रयच्छन्ति मूलभागसरामताम् उच्छलंति जले मत्स्या धनेप्राप्य यथाघनाः ।
चक्रवाकाश्चकवाकीसंगतिः श्रमपूरिताः इत्यपेतेक्षिहिमांसि भीमसेन महाबल ।

अतः परं हि तथाः समागच्छन्ति सत्वराः गोतीरं हि मवर्णाश्चात्तमाणामहाद्युधेः रेणुः
समुत्थितो वायुः पञ्चपाण्डवकान्तिभिः वादित्राणि नयावोधः पेताकाशमनेगताः श्रो
त्रुयते महावाहो कालनिद्रायथास्थिताः यौवना च महाप्रातो भविष्यन्ति न संशयः।
वीणाणां पञ्चधीराणां मातुलानि सहस्रशः धनायैवि घनेरुङ्ग कल्पायनेनविमहे ।
शक्रो मानिधनस्यो वीरो ह्यौलिवहद्दभिः पर्वहि वहवो योनि वीराणां विपारदाः।
पर्वविलोक्य तेय त्रतत्रवीः समागताः नैमिनि हवाच इत्येवादि निवीरेत्र वृषकेतो।
महाबले त्वगाजलयानायैयो वनास्वसमाति ब मध्याह्नेन त्रमे श्रमानानावणीः।
सहस्रशः नत्रयलैविद्रुतादपश्चवकसमिहिताः संहृष्टो वहुभिश्रुवगतयःशिलिता
श्चये धाराभिः पंचभिपुष्पकाश्वलस्तोयाः सुधाविताः सुविभ्यानसमलीवरूपपनेलुसे
नतिः हिमानमेभ्यो हि यथा निर्यानिपरपद तिः माहूरीनेनिरीमोगी कर्वनौगलिभुत्र।
माम् नकुलीगतिमाथ्याय समायातिसहस्रशः श्राकारविनिमयास्ले पवश्लोयसनि
स्वने आगतानि गतास्त्रान्येहृष्टाभीमेनभारत वृषकेते त्रल्सवाव भीमाव वचनमुत्रमं।
श्रामाकृपोत्कवहवः सुहृयोनेवधीरणे धर्मिभिद्रमिहश्राद्यवचनवड्यानेनम् किं।
वाद्यपरहूवहः सजलपरिपाश्यानि हरींविनानैवगानिधंर्मराजस्यमंदिरे श्रमाके।

विघ्नेनैव भवांस्तावन्नानिनीतरः अपुत्राणां यथा लोका न भवन्ति सुखप्रदाः अदातॄणां
यथा कामा ब्रह्मासंयमिनां यथा वेधूनां च यथा संगः हीजिनानां न विघ्नेन नृपतीनां
ममैत्राणां चिरं राज्यं न स्थिरम् न स्वर्गः प्राप्यहीनानां न स्वर्वेपरवादिनाम् नमो तो
भक्तिहीनानां विस्तारमिन तेजसः वैभवं ह्रियथा त्रूणां मनाराध्य हि शंकरम् नमो
तो भक्तिहीनानां न स्वर्वेपरवादिनाम् तथा हयं विनाश्याके न मनेन नृपात्मजाह्वये भीम
स्य वचनेऽकृत्वा यावद्धरति कुपितः तावत्सह रगः आश्रोरपिभिः परिवारितः महा
गनेश्च सुमदैस्तारिभिः पत्रिभिस्तथा चामरैर्वीज्यमानस्तु सह योवड वामरः श्वेत
तपत्रैः सच्छत्रः स्तवउच्चारा समन्वितः चंदनेन सुगंधेन कुंकुमेनापि चर्चितः नहाणी
काचिक्रा निधारयेश्च तनोहयः धृतमाल्यैर्विचित्रांगो मालाभिश्च विभूषितः भुजा
भ्यां संगृहीतश्च नयपाहस्त्वमङ्गलैः कृष्णागुरुसुविधूपैर्धूप्यमानः प्रागामैः स्पृशते
नावरात्राणाधरीभिव ह्वल्लभाम् नानावादित्रवादनैर्वीणागाजितेन च ऽरेषा हृष्टै
णानभानां वृहितेन च भो हयः तं विलोक्य तथा भूतेरक्षितैस्तु महारथैः सपः सैन्यस्य
ताडिसवचभीमसेनेऽदनः उत्क्रके तनथा लोक्य भीमसेनोऽब्रवीदिदं तम् किंकिकी
घरिवन्नासेह्रहि सत्यं समायतः उवाच भीमेन रामामेवं वीर्यारा हसः मैत्रयाद्व

च त्वया तत्सो भीमसेन कांगेपर्वतोपरि । हृदीनावत्सवद्दीपतिष्ठामीतिर्मेतिमेम । स
वेचोपदपतो चेववीरागीगगानामेमे । नेहरिश्रमीत्वापवापुत्रेममयाचत । अन्वे
रेस्मिमेलामिमोवनाथेमपुत्रकम । बुद्धानयामिपण्येते पृथ्वेकेन बुद्धकाणः । अथवो
लत्वधर्मणा पुण्येनित्वा महातिप्रन । तांगमानविप्रामिसंपूर्णोपघहत्वया । स्वर्गेत्वेवि
घमानेकिंत्वामीपुष्पांजलिमातिघ । आनीयाहंवनरागेकारिष्वहृत्तमपुनम । पतावड्के
वनने श्रयघेपारात्मसत्वरा । पृथ्वानवेसमुत्लत्य मायोकुर्वेस्त्रातलमीम । अथकात्ला
रोहासीत्कालमेवरवोरिते । स्फुरांति विद्युतोनवसंस्फुर्तपुष्पमहूर्महुः । तत्कथमिह
नारेचचकावयुत्नः पुनः । बहलाविरिषांसर्वानप्रत्नायतिकिंचन । देवासुरमनुष्या
णांमहरूयमुपाविशान । मेघवर्णाग्ररूपाण्यामेनद्योममभातलम । विमानानिचस
वोतिध्रमतिक्षयतस्ततः । एतस्मिन्नंतरे देवाः कश्चिदागत्य सत्वरम । उवाचपरकमासी
नेसभामध्ये निरुःखितः । भोभोः स्वामित्रजानीमश्चात्मनःशुभमाशुभम । देत्यः कश्चि
दिहागत्य कुरुते लोकघातनाम । मायोविकुर्वतिप्रयेके लोकत्रयनिहीर्षया । तेजहि
स्तमहावाहोलोकानांत्राणायच । इति श्रुत्वामहेंद्रोसौ रोषात्मस्फुरिताधरः । उवाचा
देवान्सकलानाजीविधेत्वायमाणनः । समागत्यश्रपण्येति देवाः शीघ्रनास्त्वनम । हन

त्वेनेसमाहूतः एकस्त्वं कोभवानिति सद्दलस्तत्रगन्धर्वेणोक्तवान्मेघवर्णकम् इत
उवाच कस्त्वं वीर समायातस्सत्यं ब्रूहि ममाग्रतः त्वमिह मे महावीर देवानां भयमा
विशन् इत्यहं प्रेषितस्तेन किन्तव चित्तविकीर्षितम् मेघवर्णउवाच नमेनत्वं सुरेशा
पिनाम्नाहं मेघवर्णकः भीमसपुत्रोहं [illegible] अम्बारकः हयं दृष्ट्वागतो
हयोवनाश्व[illegible] भोः सुराः मखमस्तु तव धर्मस्य मियज्ञार्थमिहव्रज इतिश्रुत्वा स्वहस्त
हूर्धनिर्भर्त्समानसः इन्द्रायसर्वं हुनीतं धर्मयज्ञार्थमुत्तमम् कथयामास [illegible] देव।
[illegible] पश्यति [illegible] मेघवर्णस्य संगतो मेघवर्णः पितेन्द्र [illegible] हयं चाश्व
मास्थितः निरीक्ष्य समरे तत्र यत्रासौ याति को हयः मोहयित्वा ततः [illegible]
त्याथवा पुनः [illegible] यनबलात्मनिका भयविह्वलाः केचिद्दीन [illegible]
न्यतस्ततः पर्वतान् [illegible] शिलावर्षमवाप्य ना सिंहनादं प्रकुर्वाण [illegible]
[illegible] तरा [illegible] नीलमेघाकृतिर्जना इति [illegible]
समाश्रितम् कुण्डलाङ्गदकेयूरमुकुटाद्यैर्विराजितं [illegible]
[illegible] नीतिवारिनः [illegible]
[illegible] सह [illegible] इति [illegible]

पालयम्‌ मेघनादोपि हेमन्ते रक्षीत्वा सुग्रमामागमत्‌ आकाशात्समालोक्य मामवेतो
रथेषु तिलो सिंहनादेन कुर्वन्‌ तोषीत्वनो वमृत्युर्मृत्युः अत्रान्तरे महानासीत्‌ नेहूसेरवा।
स्वरा ये वणाश्च बलेन सिंहनादेन मृत्युरूदजाः गजाश्च कपयः मात्वा तेह ज्ञातमा
तः तत्कृत्वा हमन्‌ मार्गं सिंहरूपेण समागतः गते हं से न तेषु त्वया खेःविमोक्षमनि
तः उवाच केन नीतोयं हं [illegible] न्यायेन तेषाम्‌ मेरवान पिने च्छामि मानवान्यमसारा।
नम्‌ इत्युक्त्वा सहसा रजाक्रोधेन व्याकुलीकृतः आज्ञाहावाद्याम्निव्यामन्तानाकालो।
चिन्तातुरान्‌ आपघुत्तेरधाः स्वयं नम [illegible] क्रमाद्यावहरुचपम्‌ आरुत्पारीयतो स्वामिन्कोवः
श्रीमहिचुत्पनाम गतोपाद्य केननीतो हरिःवीराः शीघ्र धावत मा चिरम्‌ इत्युक्ता।
महसा त्यत्सहस्राणि चतुर्दश नाम नागगनेन तेनकृत्वा धुर्मुहुः शतान्‌ मेघवर्ण
स्त्वान्वीरान्‌ अहं सन्वाक्यमब्रवीत्‌ यमलोके हि गन्तव्या भवद्भिर्नात्र संशयः इत्युक्त्वा।
तोलक्तानापुत्रनरममहिषिमीरा [illegible] शिलामारायतान्सर्वान्योधयामास तत्क्षणः ते
हत्वाः भीमकर्माणः कार्यम्यस्काहिंवं गताः पापान्मनुष्यनन्मानः आज्ञाल्लेवमतालये
पतात्रिर्मेष्यसेया [illegible] वनोत्पृषपाण्डवो सैनिकाश्चापरेराक्षेतुत्रयेवमनोरथः उवाच
भीमेन तामसामेघवर्णोपि [illegible] मेघवर्णोउवाच यथा नीतं भीमसेनेन [illegible] पर्वतोप

जै·
भा·
१७

ति गृहीत्वावत्सवृद्धीः।निषेधितोहिमतिर्मम तावत्पलायतोवैनेतःगोहृत्संयुतम्॥ ता
वद्यामिनिःशेषेनेतेपरातिनृपसैनिकान् एतावदुक्त्वावचनंद्रपयोगात्समस्तरा त्वरितः
पपप्रतोनेषाननारपरिवेधयन् संवचालबलंसर्वंमहावीरैःसमन्वितम् गृहीतस्त
रगःकेनसंग्रहीतेनमृत्युना क्रगनःकेननीतोसौकृतोयाश्वतिनःपुरः नूनमात्म
विनाशायजहारगोगजेंद्रः जैमिनिरुवाच एवंब्रुवेनसैन्येसर्वेगगनेरात्तमेनाहि नी
घमानेवरेरथ्रूरोकोपसमन्विताः मुमुचुःशरजालानिरुधिरलिदिग्णारणा बाणाभ्या
धनंजःसर्वेपानयंतिस्वरात्ततम् एतस्मिन्नेवकालेतुष्टकेतुमहाबलः उवाचभी
मसेनंतंप्राज्ञोग्रेमेववर्णीकुः धन्योसौरात्तसोभीमश्रोत्यकर्मानुनाकृतम् गृहीत्वात
रगंप्राहःसकर्णभ्रात्रनेपरेः एतान्यपरान्प्राज्ञान्योधानस्त्रविशारदान् धारयाम्यासि।
समस्तेनपावरिश्रेनसंगम्यः एतावदुक्त्वाचवनेगृहीत्वापरामधनुः परातिःश्रयोध
नौभीमसेनेनयुष्पतः पिनाकपाणिभगवान्यथादैत्यगणानलया निवर्तधर्मयाथा
णांसैन्यरुधमर्मातिकै अनुनावाणविरास्तिरुधर्मितिचाव्रवीत् तेनाक्षत्वावचल
स्याविस्मयोत्फुल्ललोचनाः केयंकस्यात्मजावीरःकिवागापयतिस्वयम् अस्माकेवा
धाःस्मिन्वासमाहूयनिकालवत् एवंब्रुवेतावचसेवपुनस्तिरुधस्तरा तेकर्णपुत्रे।

समीहितं राजेंद्र यथागताः सतान्वाणान्पुनर्वीरैः पातयित्वा रणांगने ननाद सिंहवत् ।
वीरः सिंहस्कंधो महाबलः महारथाः सपुत्रान्दृष्ट्वा पतितान्नराधिप गजाश्विरथानार्व
णः पतितान्धरणीतले सारथिः पत्त्यश्वविनष्टः शतयोधान् नानि सैन्यानि भग्ना
नि तस्मात्कर्णात्मजन्सत्वर स्माणास्त्वरेदवस्थापातकान्यवसर्वशः नत्रकेचित्स्थरी
ग्राथः कथयंति हितस्थाम् हयोनीतः पौराजनः पुनर्विरलीकृतम् वीराणां पप
धीराणां यौवनाश्व नृपसत्तम जैमिनिरुवाच यौवनाश्वो महाबाहुर्विस्मयं परमं गतः
तस्यात्मजं भावितात्मा महाकोपेन दीपितः निर्ययौ स्वबलेनैव निखिलेन जनाधिपः ।
सतान्यश्रृंगैर्सन्नाद्धानि वीराः किंचित्बलम् ह्यवृत्तिपिरयोरहेमनर्यौन समागतः
एकेन नागनेराजन्सौलनस्त्वत्तनागमम् श्रुत्वापुराणमेनत्वाहिपानिनमपराश्मितः यो
वनाश्वउवाच त्रयोरेवाश्रुनेन पुनं श्रुतं नशानागमम् मानुष्यैः शक्यते नेहर्दयो ने।
वैकयवन नयं न्यमाच्छादितस्यपरितेनैवमानवाः गणपतेनताम्देवाःसोपि पि
हमयावै जैमिनिरुवाच इन्युक्त्वाप्रययौराजानेस्रःसोकेराम् दृष्टधत्तेश्विततं प्रडे
विलोकराजविनोभवत धर्म्मो सोबालकस्तेबौकौ वीक्ष्यतेसासमागतम् नसयंवियो।
नेशस्मृगारात्तिबलत्पते मुक्त्वाभयेनकुरुतेयपायो गोनिपाशिंश्रुः शीनेसासि

॥ तुष्टेऽर्थे प्रबाधानं जायते न भीतिर्मे समस्तालोक्य लक्ष्मि सिद्धिरूपस्थिता तस्मात्सर्वै
मसेनेन पप्पेन बलिनेभ्यो श्रीभैमिनिरुवाच तेनथा भाषमाणेन भीमसेनेनोक्तं समा
गतम् निशीत्वा भीमसेनस्य सायुद्धे आयाङ्कदान्वितः वायव्यकाणे तेन चापानयत्रिहतङ्ग
लम् प्रबुद्धावाचतदा भीमेहृष्टकेनमेदावचः त्रैलोक्ये यदि संग्रामे संग्राममेकुरुनेदेवे
तदा तव भवेद्युद्धे वर्जनीया त्वया त्वया सदा इमौ निमित्तमकलोपशापावेतत्तेकरे समु
त्पाद्य प्रदास्यामि तत्वंक्रीडयमातिष्ठ नास्थिरः सर्वदा देहस्ताहरणं च बलेन तथा स्थि
तलत्रीनकस्यापि दृश्यते मे दिशैविभो तस्माद्यथा स्थितं कार्यं प्राणिभिर्भूतले विले
विपरीतः परो धर्मः कविभिर्भाषितः स्थितो परसेनामतिप्रोक्तानानामूले विलोलयती
निमित्त्यपनयति प्रामुष्टुत्तियशास्थिराम् सेनाबंधूमममहीच सभावेमानिशीत्वाने क
तुवत्सवत्सतेवतः पाहत्सपनेविहेद्धम् सेनासुखेममममुखसंगानपप्पपाउव म
वतेपत्रश्रीवीरस्यविसर्गोहिभविष्यति पताकापल्लवहृतेनमुत्रैर्पणीयिष्यति तस्मा
त्वयावस्थातव्यं फवडवतिसंगतम् मुमाभ्रमयैः तानसेनापात्तावदेव हि भी
मसेनउवाच भवाम्रयातत्रष्यमेसेनावीरविलासिनीम् वध्नितेपरावीतेनोच
पुत्रकसंगारे तदावधूपारसविष्टितावपुत्रकसंगारे तदावधूपारसविष्ट्यमारादृष्ट

नरानः प्रासितादिवपुः पुत्रेस्तकलानेभविष्यति गुरुभिः प्राप्यनैनैवत्वद्विघापरि।
धरातले तस्मइद्वैत्रभावेननेषाहिपतनेध्रुवम् पतन्समीत्यगेतन्व्यात्वयावीरम।
हावम्ः परातिल्वा।पश्यच्वप्रामचुकाग्निजलदा पकाकेनोद्भ्रा।पित्रनच्वमोसिम
हावलः नैमिनिरुवाच पतस्मिन्नेनोराजन्नृपकेन रुराधीः भीमेश्वरतिमिक
त्यनिपेयेनोवमृष्रति कामीवाहत्तानेत्रोयमवलावरविभिनी श्रीभाउचनमोरण
मृगरानेननवाहिता विभेघवाहिनीमध्येगजनकुम्भपयोधरान् कोतोसीसामहे
वाहुवीत्यमाताःपितामहे वीरान्यातयतेपुषाद्येषन्तस्पनयाप्स्यति महाराःपति
नाकोरणमध्येविदारितः शत्रुनोनेवमन्त्रेतिकिंकर्तव्यमयाधुना पवंमहितियं
नोपिपुनःपान्हनेपाथयत वेरनाउरुाधीनि।सेमानमुवाचिव विजलानीवप
घानिनीत्यममोहमत पतनिजलदीनानिस्थाननेयतिममाप्रतः सत्वाविभेद।
गनेदरोगजचटान्पुनः मोक्तिकानिसहस्राणिगजकुम्भच्छतानिव पाद्यकेऽ।
विविल्पमारिनेवमकर्णजः तेनथासममेवीत्यमहत्युतेनिजवलम् योवनाघोग
नाद्रुफःममहूयेरमब्रवीत् रथेहहाणवीरत्वमयारत्नसममाहर भूमिस्थेनममा
ऽइनश्रणेमेतिसाद्यः पारेशात्योद्याप्तवलेश्रममममवितम् योपितेवहूभिस्स

र्विरक्तो यो धर्मेकथम् न च नाम न ज्ञानाभिमो च च न न केवले विमोक्ष न गान्तस्येन।
श्रीकृष्ण कुलविशेषम् न सास्त्रादिमममोऽथ्या पुत्रकेतोमिते धन्यस्त्र सुयोधनस्तवे
नान्नीतिमिममतिः वृषकेतुरुवाच कुलक्षयपदं पूर्नेमाम केतु विभाषितम चतुर्थे
नापरो दानाय विनाशनकमम मध्यम भागापरचालोकिकप्रणीयनवीतिना धर्मोऽ
यो न गामिताद्युर्योधनहितैषिणा विनापापमपि स्थितेयत्लनम पुत्रेनिबोधमे युधिष्ठि
रमनीतुसापामेपरमध्यम कर्णः पिता मम स्यामे वृषकेतुरहं स्थितः युधिष्ठिर।
ममतार्थं तुमानीयनेमया नरपंचनयारमेप्रतिशुत्रामिममो रथोपदिशुहि।
तोयंकुलो पुत्रेन पापिप इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि पुत्राध्याय सुवर्णोः ४
श्रीकृष्णाय नमः ॐ धन्योऽसि कर्णपुत्रत्वं प्रथमे पुत्रराजमाम् बालत्वेन मम लोका
नम्मानसुहृदामिते वृषकेतुरुवाच बहुपुत्रोऽसि राजेन्द्र मेत्राहुरतमो भवान् कृष्ण
दर्शनहीनो ... न तमोमाममकेवले त्वं कुरीरमहाभाज विधितेन कृपां चन युधिष्ठिरो
पुत्रा राजन्भवान्दृष्टतमोऽसमम जैमिनिः त्वकुलावचनंतम नृपानिर्दशभिः शरैः ता
दृश्यामास नृपेन वृषकेतुरहमसिव मनोऽस्मिन्विलाप के नृप कोऽस्य निर्गतान् बा
णैनैकेन नरसाङ्क्षिनानात्रिभिरन्दयन नम्यवागान्नृपमिलाप्रविशापराणीतल कृ २४

इत्याकर्ण्य विदुषवतः पूर्वं नाथोऽन्धोऽपथा । अथ चैवं हिमवति विद्याधरकोऽरण्ये नृपतेर्जनः स
गुणैर्दानपरैर्वचामश्चाज्जननानिमः । यथा काकेन नीतान्नानद्धि घने श्रीतिजातगणाः ।
तथा चैकेन बालस्य स्वाग्रे केन नन्दना । निखिलेष्वनले तन्त्रपानि नैधश्रुगारिकम् ।
सोऽन्यनकामुकमाराय मन्येहं नाम सम्बलः । विद्याधरकापने पद्मा ममानुगतपर्वा ।
गान् तेन स्माच्छ्रम्यमिलापष्टः वीणान्तमारव । जीवनेच्छुकिराताः पिबन्ति षण्डे
यथा तथा समभिच्छन्दयो बहुभिः परिवारितः । एकाग्रे इ सम हरूपतेन्याः पिपाप
ते । वनभित्तमानस्य पार्थिवस्य मलयम् । सारथस्तु शिशिरः कायान्यानेयामासभूता ।
ले । अत स्पृत्नृपतिं वक्रैर्यैधानाप रुपतामपि । इत्याजनितहोशूर क्षिप्तइ तथावि
धे वार्णायकाग्ने कृतेकाणिश्चत्राणि लयः । पितामह स्मनश्चैवनापेशु पिपिकेषु ।
नः लज्जितः मेरधवो यापावकाणि समभ्रवकम । निमिषेर्वैर्बहुभिर्वाणानि रम्नः पृथिवी
पते सारस्वतो नगेहेण समकुलः कर्णेन स्तनः । प्रकाशमकरोनेन वाक्त्रिनारूपमत्र
वाणेनापि गाम्भपामयाकृपमपावकं । पवना हेमवलवान्काणिश्चत्रोपिवाकणम ।
विधेमपितात्मनरम्भहानारगणैर्यने । यौवनाश्वस्तनः ग्रहोटस्थानस्पृशपोरुपम ।
रुपमन्येमममानीयपर्वतात्हेणमहाव । माहनाहेणानेटकाणिश्चमपीरयत । पि

भी॰
प॰
५५

लाः सहस्रशः धाकाशाद्रुधिरैर्विभावताः तेषामपि निपातस्तौतानां पतितानृपहस्तिनः
कर्णैर्नरपतेर्वीरं संग्रामे रामदर्शिनं नैवविस्मकपितेभीमः पुत्रमेष पितेयथा नवि
लोकयतोसाश्व भीमसेनाग्नीन्ममत्याग्न प्रसभयागदा हस्तिनानृपमुक्ताहस्तिव प
वेनाश्रवद्वकेणविनाशयव्यचारशे योवनाश्वनवीरणनरस्नवदृष्याकृतम बले
नहरश्यंतस्यमिद्रतेनमहात्मना मूर्छितोनिपपातोर्व्याद्रधकेतुर्महाबलः कपि
पुत्रेवपतितेभीमः कोपसमन्वितः विनयित्वाबलस्यैकिंवीरष्ठामिधमेजमूला
सकुमारास्वग्रदयाविदार्यबद्धहुत्तणान रथानश्वानपिनरान्यानयामासभूतला
जानुभ्यांभीमसेनस्यपवनस्तसमुत्थितः भ्रामितास्तेनमातंगागजानेसरथाश्वाः
समंधमनेराजेंद्रमुक्तकेशायथाप्रगा गजागजेनीयमानाः सैपासावसवधातलम
धमसानिपतत्नेव्यमितस्त्रुनश्चदृशपने वासवस्वसमाहात्म्यमश्रुत्वाश्चयपाजग
त ऊर्ध्वपारावसहोनानानालंकारवर्जिताः प्रधावन्तः सहस्राणिः शुभकाम्याग
जसादिनः गजपुत्रामिन्नगात्राः सर्वतोहरिपुंगुलान् गगनाद्वतलगप्रमायथा
भूताः क्रियाव्युताः नरास्वगजरेहमः पतिताविनाः सहस्रशः प्राघृतेतमहा
जर्भीमपुत्रातिभृतले ततोनृपसुतः प्रासः सर्ववीरानामवीर्यवान भीमसाश्वपि

तेक्रोधादिदंवचनमब्रवीत् सवेगस्तकाच यौवनाश्वसुतेनविडिंस्तवेगेमोमहाबल
निघ्नुइमयासार्धंकुरुयाम्यमिवेक्तनः रन्नुक्नामार्थन्यकाशहीनामहनौगते
भीमेनबानलनामाभूमिवलम्पलतथा वृकोदरालैनरस्थानदानमसमोरवली ताव
न्नोन्मगारंभोवतनप्तः क्रोधमुक्तितो ततोभीमः सम्भुत्याप्नुसवेगंगगनेक्षिपत
आमयित्वाफलतगतोनिष्ठिपेवधरातले सवेगः पुनरुत्थायगृहीत्वापवनात्मजम्।
भूमौमुमर्दतमिनसरद्गुनामिवाभवत भीमोगजेनगृहीत्वकंकवनोपरिनिक्षिपत स
मायातगजेनलविलपपवनात्मने मुष्टिभिर्जानुभिर्बाहुप्रहारैस्तौतनप्तः उभाव
मन्दितौनवपतितौधरायांतले जैमिनिः वृषकेतस्ततोमुक्तौन्यकाराजानमारुवे
पूर्वभिस्ताद्युयमासमणोश्मिन्नतपर्वभिः नेवातोमूर्छितोराजायौवनाश्वोमहाबलः।
विस्मितस्समरोवीत्यवृषकेतुसमीपतः वृषकेतुनृपतिर्वीजयन्नाकमब्रवीत् य
न्किंचिद्विद्यतेप्राणेकृत्स्नाधनमेभवेत् सर्वदानेनप्राणेनपुनर्जीवत्वमागतः पोरुषे
वेष्टितमेकस्थैवेतजीवतिपार्थिवः मूर्छांविहायनृपतिस्तिष्ठतिष्ठेतिवैपुनः उत्थाय
बाणमाह्वनेरदर्शनयाविधम् कर्णपुत्रेसमालिंग्यइदंवचनमब्रवीत् तस्तोकाद्य
ग्रामेरंसनेमरीयोमियस्यपापरिभाषितम् नम्रुत्वाकिंपतेपुत्रनविद्यामिहिमोवि

गृहाणराजंसकलंजीवितंचसुतोवरः त्वत्प्रसादाद्विवीत्यभीमंदर्शयमाशिष मन्यो।
कर्णास्तदादानादात्त्वेनसंदर्शितम् त्वयापुत्रेणवीरेणपालयित्वाहिमोरण त्वमा
याहिमयासार्धंयत्रतेवलिनोरण इतिश्रीमहाभारतेआश्वमेधिकेपर्वणियौवनाश्व
नयोनामपंचमोध्यायः ॥५॥ जैमिनिरुवाच ततोपुत्रान्महावीरोयौवनाश्वेन
धारितो ॥ संलग्नभीमसेनस्यश्रीशावेणायत्नवकं मेघवर्णस्तनरोगहरीत्वाभी
मसंन्निधौ ॥ स्थितःससंहंसनवीरकिंमिरमागपकाशितम् स्थितयत्नकुधाश्वमनलेम
र्वतोमुखम् ॥ ततोनृपःसमभ्रात्मावचनंचेदमब्रवीत् अपर्णसर्पोरुवंवीरंपुत्रकेन
चमाशिष ॥ यौवनाश्वउवाच भीमपश्यसकुमारस्पृष्टकेनामहद्बलम् संजीवितो
स्यनेनराजेक्षणापाश्वद्भंमनसास्थितम् श्रमेणैनसमंयुद्धंकर्णपुत्रःप्रजायते नस्माम
नयमद्दनेगोविन्देप्रतिपाण्डव मदीयंधर्मधर्मराजानेदृष्टिहारमतेमनः यत्किंचि
द्विद्यतेवित्तंपुत्रपौत्रादिकंमम ॥ शरीरमपितन्पंचसर्वंकृष्णकुरु राज्ञानामपि
सुधामामयुतंविद्यतेसुभम ॥ इत्युक्तस्तथावीरधर्मराजार्थमाहव प्रातर्यास्यामि
यत्तस्मिन्नागपुरायितानि प्रभुराजभीमसेनमयासार्धंसमाहृत स्ववेगकाधिक
वेतोगजमर्दमकांचने प्राहिलोपसत्रीरथाप्रवेशितामप्सतया नगरीत्जनेषा

तकेविछोभयितेपुर: पताकाभिर्विचित्राभिश्चूरनोरकर्णीतलाम् प्रभावतीभी
ममनेनोराजपत्नभामिनी लाजाभिश्चवमालाभिश्चनयंतह्रिकन्यकाः एवंसति
स्पष्टपतिःप्रविवेशासपाक्रवः ससवनीतसहितोमहारथकौनराधिपः राजाम।
रिम्मायांतेभीमरथौरदपामा स्वर्णपात्रेदीपंतलाकन्याप्रंचशिवेशुभम् कर्तुं
१७लकोस्तंसीभिर्युक्तसमायधौ नीराजयित्वातांवीरानिरववचनमब्रवीत रा
त्रवार्धं धनमेकारसूंवसग्रंथपरिरत्तितम् कात्तिनेनाथतस्याघकीर्तिस्फुला
भवन्यसौ सैमित्तिकवाच जानेनोराजनेराजसुपविष्टवरासने ततोनानाकर्ण:
कृत्वाभुक्त्वाब्रणायनेगताः प्रभातसमयेजातेकृतकार्योनराधिपः उपविष्टः
सभामध्येसहभीमेनभूपत आदिदेशजनंसर्वंप्रासादधर्मकोविदः सैवंगच्छत
नेनैवयनेनोकृमसपाठवो सराराःपुत्रकैस्सार्धमङ्गलकमरप्सया सहीयो
वर्णकस्थार्थंप्रयुक्तसमभसतानः पश्चिमाशाम्बुपाश्रितरवीयनागगनायसे उ
नुभिलग्नेनातोसवरावोगनोपो स्ववर्णाहृतिनाशंतकलमाःशाकटाह्वकः
प्रभावतीवनानीतांसपुत्रेणवभूपिता लिर्यातद्वीपदीहृष्टकविणीवसमध्य
माम् वधूद्वन्द्वेनसंयुक्तंथमोराजभीमपति ततभागीरथीगंगायतेभगवा

न्द्रैः संयोगश्चैवसर्वेषांकस्यचिन्नतोभवेत् सदैवंचसमाहूयसन्दिदेशनराधिपः।
त्वमस्माकंपुरीश्रीमान्संत्यन्येसधनाजनाः ग्राम्नानामहतान्सर्वान्धर्मराजपुरंनय ।
जैमिनिः एवंतेनसमादिष्टःसर्वंचक्रेसमाहितः मातरंप्राहसोराजानेनमिष्टुतिधर्म
जम् जननीप्राहसापुत्रेनगंतव्यंकथंचन विनाश्ययेनकर्तव्योमयिजीवतिपुत्रक
पुत्रउवाच तत्रभागीरथीगंगानानाजनसमागताः स्वयंसभगवान्स्वःकुलस्त्रि।
हतिपावनः युधिष्ठिरस्ययज्ञेस्मिन्नश्वमेधेपिसमागताः द्विजहजननिर्वेहितोविदं
पश्यसंगतम् वृद्धोवाच सेवंवरस्वद्युद्यंनागमिष्याम्यहंपुरम् नदेवोनवधः।
सोपिपुत्रःएवंकरोचन भर्तानचकृतोधर्मोनमेपित्राकृतोचन पुत्राहंसाम्प्रतंजा।
ताकथंधर्मंसमाचरे जैमिनिः एतच्छ्रुत्वावचस्तस्याःसदेवोनृपतिर्ययौ प्रत्युवाच
वचोरम्यंनृपहास्यकोपरम् नायातिजननीदेवमयासहमहाक्रतौ धर्मराजस्यतं
---- नपुष्हंपरिमिंचति राजानस्यवचःश्रुत्वासमानीयजरद्वतं प्रोवाचवचनेरम्यै
रितेनस्मायथाभवेत् सर्वेलोकास्तत्रयांतिपत्रतोधर्मसाधवो संयेवमहितायाः
हिक्ररूपुण्येगजाह्वये तत्रतिष्ठतिकृष्णोपिरुक्मिणीचक्रधृक्तमा अन्याश्चपावनाः
पाताःस्तत्रमातःसमागताः सतोरथेनमातात्वाविलयेयातिरेहिनो पातकान्वि

सर्वाणितानिकार्याणिविचारणा॥ कृष्णउवाच नागमिष्यामिराजेंद्र त्वंसमागमिष्यसि
वधूगणास्त्रमेदृष्ट्वानागमिष्यंतिमत्कृतम् गोपिकाःपरिपक्वायेनैवतिष्ठंतिसांप्रतं
नवनीतंचगोपाःसंस्थलपिष्यंतिमामकम् रामदासीगणाश्चागमिष्यंतियथाग
तम् ममकृष्णेनकिंकार्येनचधर्मेणसांप्रतम् यथास्वकार्यनेत्यग्राःकृष्णधर्मा
दयःस्थिताः तथास्वगृहकार्येष्वव्यग्रास्मिनृपनंदनः भवान्नायपरिपत्स्यहत्या।
गन्तुमिनत्वराम् सर्वलोकस्यमेकेनाभविष्यतिनपार्थिव जैमिनिः एवंश्रुत्वाततोनृ
पतिःगृहीत्वातांजराद्धवम् बद्धानत्रकृदंतीचरोलाम्यापाद्यतोपयो प्रहसंस्त्विस्म
येन्नेवतृणागारेस्तुनःपुनः भीमायकथयामासचरित्रंचित्रविधमम् तस्माज्जरार्द्ध
वायात्मजस्ततोनागपुरंययौ एतावत्कालचनभीमोऽहपारितोषयन् न्यवसत्स्येषा
श्चैवपश्चाद्गोविनिर्ययौ बलेनमहतायुक्तोधर्मराजपुरंप्रति योजनानांस्थिता
भूमिर्यत्रविंशतिरेवच एवंस्तुभीमोराजानमहंयाम्यग्रतोनृप त्वांनिवेदयितेस्व
सोऽश्वतेबलसंयुतम् कर्णातलबद्धस्तुधीकरीष्यंतिगानेमसि एवंनिद्रूप्यतस्मास
जगामसुपिथ्रिम ततोद्दर्शराजानंभ्रातृभिःपरिवारितम् नमस्कृत्यमहाबुद्धिः
धर्मराजंवृकोदरः समालिंग्यतुजानन्सर्वान्निवेदयनमब्रवीत् भीमसेनउवाच न

वध्यमानं नृपते वध्यं कृतांजलिनम्रता समायान्तस्य कायो येन नाशेन संयुतः कर्णाय
तेनासंग्रामे सुराजापतितो वितः बलेन महता राजा सदा सत्वोद्धृताः प्रभावती
तस्य भार्या द्रौपदी दृष्टुमागता महत्या च श्रिया युक्ता श्रीसहस्रैर्विलासिता इति श्री
महाभारते आश्वमेधिके पर्वणि भीमागमो नाम षष्ठोध्यायः ६ जैमिनिरुवाच।
ततः समागतं नृपं कृत्वा धर्मो वचनमब्रवीत् भीमसेनं प्रति तदा हर्षेणापरिपूरितः।
युधिष्ठिर उवाच गच्छ त्वं द्रौपदीपार्श्वं कथयेन्त हृत्कोदरः यथा करोति वै भूषां सर्वं
वत्साश्च दर्शने जैमिनिः जगाम भीमसेनो यत्र सा पार्थिवात्मजा विलोक्य भीम
सेनं सा च हसन्ती हर्षपूरितः तस्या भीमं प्रति समुखी त्वागतं चेति भाषिणी ददर्श गा
त्रं सुभिन्नं नानावर्णैश्च मुष्टिभिः वृषकेतुमेघवर्णं प्रशस्तं कुण्डलैर्युतः ददर्श विजे
सेन देवी प्रशस्तकुण्डलमती भीमसेन उवाच राज्ञा समानीतो देवि सभार्यायाः स्व
तस्य यम् तस्य भार्या विशालाक्षी श्रीसहस्रैः समन्वितः वीक्षितं त्वं समानाहोमि
हायाति वसुंदरी तस्याः शोभा कुरुष्व भा त्वं नधीगणमौलिनी वधतेत्रेव गच्छामः।
सर्वैर्दिवि नृपश्यति कृष्णोर्हि कुन्तीयानत्वा विकालतव माउनम् नपश्यामि तथा।
रूपसंभवे जनविस्मयः यत्र हारवतो देवि पारे राज्य नृपगतः भविष्यति वकार्ये

मात्रभावन्यामहाधुना विवेनमहताचापि प्रीतिः नृपतेः प्रिया देवपञ्चवाच
श्रेनगूहेनिवम्रतिमोविनः किलपाण्डव सर्वैवमहनैमहानिगन्नामेहकारा
जैमिनिः ततःकृष्णसमागात्स्सहधर्मात्मजेनच यौवनाश्वभावाथितेसन्नाञ्च
यशोमुदा चम्पकाश्ववहुलाःपुष्पिताः तत्रसंस्थिताः यौवनाश्वोपितरोग्रा
स्कन्धवकाणिजम् संमुखेस्थितपवमोवीत्यमानोनृपागमम् नानावादित्रघो
षेनकम्पयनिवमेदिनीम् पतस्मिन्नेवकालेतुधर्मराजसमागतः ददर्शनृपति
पार्श्वगृहसैन्यसमन्वितम् समुद्रीर्घगजाद्वैःसमालिङ्ग्यनराधिपम् नमस्कृत
श्चैनापियौवनाश्वेनधीमता नमुवाचसधर्मात्मायथाभीमाद्यथामम वत्वाते।
वाधवार्जनेपवसत्वेनथाधुना कृष्णपपमहावुद्रसहायपाण्डवसूहि अर्भ
वतीवतेभार्याकुन्तीपप्पनमर्थिवाम् जैमिनिः यौवनाश्वोपितेदेवमनेनच्छा।
तोब्रवीत प्रभुरेवदेनोभूनाधर्मराजस्पृगानः यौवनाश्वोवाच धन्योसिदेव
नागोधन्यश्चयस्यकाये भीमाद्यवयोवीराः संग्रामेमनोरिति हृष्टकेशाथ
धन्योवृतितोयेनपाविनः कपाश्चिम्लतमालकल्मोवैष्णवानांकुलाग्रणीः येनत्व
दृष्टिलोकेसर्वपापप्रणाशनः जैमिनिः प्रभावतीवतेकुन्तीपार्श्वेतीवेवहा।

त्वतीम् समालिख्य नमस्कृत्य नत्स्वोहर्षपरायणम् तथा सुवर्णेन नृपतिं नमस्कृत्याजैर्नै
ब्रवेत सर्वतं परमेवीत्थं धन्यो भवति भूतले यथा युधिष्ठिरो राजा मान्यः पुण्यश्च सर्व
दा तथास्माकं यौवनाश्वो नाथो दैवात्समागतः जैमिनिः सर्वेऽपि हितास्त्वर्वा।
त्र मस्कृत्य जनार्दनम् प्रोवाचावनतं तत्र धर्मराजे महामति किं वर्ण्यामि राजेन्
द्र दृष्टं कृतो महात्मनः महिमानमतीवाश्चर्यं कृष्णोऽदर्शितोऽमुना विना कृष्णं हि।
युद्धाज्जेष्यामि त्वधनं तथा धार्यते माद्रुशैर्मूढैः तत्सर्वं क्षेत्रभूसमम् अतः परं हि।
षीकेशानमुवाचापि परां तु जनम् तावकं धर्मराजस्य तु रागः परिपृच्छतां जैमिनिः
ततो हरिः परं तु हृष्टस्त्वं वाक्येन भारत सहदेवं समाश्रित्य वीरं मालिन्यं विशोचकम्
प्रविवेश पाण्डुकस्यो धर्मराजेन वेष्टितम् स्ववसन्नामसमावेहि स यस्तु वाचयुधिष्ठिर
श्रीकृष्णः श्वेतीगतो धर्मराजपौर्णमासीहि प्रहृतः यत्तस्य सम यो हरिमासैर्वर्के
दृष्टो नृप नमस्कृत्या मितगामी मुदा सेनेन पालितो यौवनाश्वेन सहितो हयं पा
लयन्वलः तव यस्त्वर्थं सर्वेन त्वयापरवीनि निमंत्रितः आगमिष्यामहे सर्वे तथा।
कार्यं विधीयतां जैमिनिः नकुलस्तावकाले स्वपावकं वने धर्मनन्दनः अत्र तो।
अश्वरोत्तमके राजा ककायमानसमे गतक्रमे धर्मराजो व्यासेन हि समन्वितः।

नागं पालयामास संरूपेवतनमचिनम् व्यासेप्रब्रुधर्मात्मा मरुत्तस्य कथामिमां।
व्यासस्तु कथयामास मरुत्तस्य महाक्रतुम् महेन्द्रनाहूतः पूर्वं यत्रायजीवदवव ।
इह लब्धा यया मासनयास्योतीव मानवाः नत्र नृपोपि संवर्तेन नारदाद्युक्तो मुनिम् ।
यार्थयित्वा [illegible] कथया चक्रे [illegible]
नम् [illegible] जैमिनिरुवाच युधिष्ठिरो
व्यासं धर्मं पुनः पुनः यथा स निर्जित्वान्सर्वान्कथयामास पाण्डवान् इति श्रीमहा
भारते आश्वमेधिके पर्वणि [illegible] अध्यायः ॥ श्रीजैमिनिरुवाच ।
[illegible] धर्मराजो युधिष्ठिरः पप्रच्छ कृपया [illegible] सर्वलोकहितावहं
न युधिष्ठिरः किं नो भगवन्कार्यं [illegible] कथमत्र भवेत्कीर्तिः प्रा
[illegible] व्यासः [illegible] प्रकरो
[illegible] नकाम
[illegible]
[illegible]
[illegible] प्राणिनो हि

तः प्राप्नोति विपुलां कीर्त्तिं गतिं चाप्यनिषेवनात् शूद्रः प्रसेवते विप्रो द्विजातीश्च व
मन्यते यश्च पामवाप्नोति ध्यात्वा नारायणं गतिम् विधवा या भवेन्नारी कामसं
कामभोगिनी बहुवारं इह ह्णोवे पुरुषं प्रति गच्छति धनपुत्रामदपाप्सापिणी
वसपतिणी साजन्मपानयन्याश्रुपतिताजायते ध्वनी त्वांचकामयतेमोहान्नस
जीवति वैवणात् सा याति रुकृतिं या लिपा रीरस्य च विक्रियात् नित्यं कर्मरता या
तपृहकार्यरता च या श्वश्रूपतीव श्वश्रुं श्वशुरं ज्येष्ठं च देवान् प्राक्कर्मबंधनाद्ध
व्याविधवी लक्षणं विरम् कुमनिहन्ता तथा तासु स्वांगुल्या कामरूपा इवम् पभि
स्नलतो सर्वं भर्तृसर्वं पिनाहतः स्वकर्मवशात् तेन नष्प्वे संगति नतः स्या
नष्पत्वपितृगेहे न परेषां गृहं व्रजेत् जटिलाके कबहुलाभो जने च विवासमा उ
राचारवती या न तयाभ्यस्य न कुत्रचित् बालत्वे रक्षिता तातेनायौवने च निजा पतिः
वार्द्धके रक्षिते पुत्रान स्वतन्त्रा हि योषितः स्वतंत्रत्वं योषितां हि न शुभायोपकल्प
ते कुष्ठाति कुष्ठपापाकेः प्राप्तिं च यतेनत्तम् सा गतिं परमां प्राप्य पतिलोके म
हीयते नष्पतं तीर्थयात्रा नो न चक्रा वित्रभाक्रिया कर्तव्या न तथा राजे ध्रुमः का १०
र्योनस माय: शीलभंगेन नारीणां रोषाश्च बहवस्मृतः स्त्रीणां नैव च विश्वासो

रुतानांकार्यनेननैः चिंतासमाश्रितानोतविद्याविनसाविवदः बहुदारुसतेर्य
नवालेनपरिबुभ्रति इहा९मेसलवारितेयसाधासन्नुधावति मार्यतगृहर्पद
ष्टाकणिकेश्यतेकटिम सर्वेलेमलर्केविनकुरुतेलज्जतेरुषा बालेषांकटि
मारोष्णनविननिलिवतीमही विवर्त्यचमूलवनीवकथांवकुरुतेसष्टान् सध्याद्
चरिनोतेवगृहात्ववनतेवति: ९मांससमितःछिन्वाकोतित्रभनेमहः च
नेनेराजमार्गेषुमलिरर्पायुनेनवा अहाहहासहसतिद्धोरुष्णावपण्पति इ
हणीयाभवेत्रातीविचेयावपुकोनैः रुपापारोहयातिरुपापण्पतिनेजनम।
हनिकोजननीवेविनवालध्वेवपाराण मालाकारीनापितीचतथाधावकीव
च फेनाविवतिपत्राणिविक्रीणानितथपुवि सोत्रीकापिदासीचतथापतिवि
वर्जिता ह्यतिकाधनहीनानतथाकापालिनीनटी इहणीनासगतेनयस्मान्न
छतिमानसम् वैराणीसात्वरानेदविवेयधर्मनेरन तस्माद्रसान्निवर्यपश्चन।
विश्वासःकार्यचन स्त्रनाःपालयमृदेतेनाव्वनष्टासनपपति अस्नुपकोश्रपिश्रर्वे
नाक्तिकोहतन्कृतरः समीपेयास्थितोरातो प्रजानांक्रकुलःस्वाविम नोचरातिनुपे।
धर्मसर्वेलोकानिपेवव नविनयनिदेवफेदेवकीनेरनेनथा आराधयतिदे।

लै०
श्र०
४१

देयः प्राणिनो मुक्तिदं ध्रुवम् । देवतन्वमविनेयवृत्तालोपिदृष्टिप्रियः ॥ इति श्रीम
हाभारते आश्वमेधिके पर्वणि व्याससंवादे नामाष्टमोऽध्यायः ८ युधिष्ठिरः । गोकथं
लक्ष्मीप्रिया या न प्राणिनो हि गृहे भवेत् । गोविन्देन सदावासः कथं जायेत नट्टर (
व्यास उवाच । शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि यथा लक्ष्मीप्रिया यते । भार्यापतिपरायणा
न्कामान मैवयेत । कुलेन नानाति यो मानी कुट्टमास्पनयावृतेन । आइनमभयंघस्त
विन पात्येन पत्काल । श्रद्धावान्कुरुते कर्म रत्नावमधुरं वदेत् । कलाश्चूरात्मा
जोहि न भवेयो विकर्षनः । पराक्रियां च मंत्राश्रीमान तल्पान्तविन्देति । यागामस्य ।
नकर्तापि वा पीकूपमधारिकृत । नतकम त्रशमारविश्रमरिकाकः । गोवि
रयते यस्तु मर्वतोर्थ प्रवाकः । मरारानपरो भीतः पापतस्तु पारतप । एवं विधं
नो श्रामरा मामैश्रयते भुवि । मत्स्येषा च हरी निषेधः प्राणिश्रुभक्तिनम्म । नत्रस्थि
यते लक्ष्मीर्यत्र नारायणो हरिः । उष्ट्रामानेन्यजत्येषपिश्रुनेत्वृषलीपतिम् । न
थावपुनकर्तारं पूतवेदव्रतप्रियम् । प्रथमं कारितस्त्वं च मर्वपार्थिवबंधुभिः ।
इत्थं तेष्वेव तेयत्र कुलनेष्टतवारटकैः । अवेक्षतामभिर्भवतु कीर्तिनेत्रपाभनम
जितमित्रवपाकानि प्रालाहवारटकैः । मयातेदैवतानतकौरवाणांध्रुवेसः ।

यः तस्माद्वयोरश्वो यूथैः क्रीडितेयत्रमानवः स्नानं तस्य प्रयाति नित्यं यो नरो विप्रो भज
नम् महिरण्यानमनोयोस्मृगणासकुलोचनः स्नात्वा निरापयो यस्तत्र ह्रदस्याकारभज
कः तस्करः काञ्चनादीनां धान्ना नाचोपदाकः स्नानाच्चैव धान्यानामपहर्ता यवपु
त्तकम् तृणकाष्ठसमूहानां पुष्पमूलफलं तथा स्तेनस्त्रैव स्तनजातीनां रमाश्चा
तस्मादुच्यते श्रमायाश्चैव संक्रान्तौ व्यतीपाते च वैधृतौ पितॄंस्तर्पयन्हे तीर्थे यो मैथुनी
सेवते गृही एतते कृथितैः पार्थ इकुर्धनिणामय समानयत्वमोविन्दयष्टायत्तश्च
जायते विनानेवाल्परैवने वासेन वसनाो वहः जैमिनिरुवाच एतच्छ्रुत्वा वचस्त
स्य मुनेरमिततेजसः प्रसवाच मुनिं राजा धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः याहिभीममहा
बाहो कुरु संप्रति ममाज्ञया तमानयाशु गोविन्दं द्वारकापरमस्थितम् यशोदाद
वकीदेवीनन्दकिशोरवर्णितम् एतच्छ्रुत्वा वचस्तस्य धर्मराजस्य धीमतः नृप
सत्तमः यथा सर्वा स्वयं योधमकान्तया मेघासस्त्वाश्रीरथमारूढः पुरुषेन पालितो
यावत्सविद्यावैश्यानि मंदिरं माधवस्याद तावत्सकृत्तेतेजोभजेनैवाङ्गभिर्वृतः र
म्यतेदेवकीरत्नपात्रेकाञ्चननिर्मिते कपोलानावृतच्छवि स्पर्शसमर्पितेहरिः पा
दयसंवेदसंकाशांमध्येपार्केरयायुतम् भक्तिकुसुमरवर्णानंसज्ज्ञान्कामवप्रभानय ना

नाभोजनमन्वहं त्रिभिः पंक्तिभिर्बुध निम्बासेनवाक्रेणफलमूलासेनच चक्र।
तान्यहतान्येवपातणोभोजनेशुभाः शालान्नपिण्यापाहृतकरमेन्नमन्नतःशुभाः।
मरिचापिप्पलीमार्द्रमेलाशुंटकसंयुताः नानाकुसुमसंमिश्रोदपुरकाः सूपाःकृता।
हिते माणुकावर्तैलारम्याःसमाःपूर्णानुबिम्बवत् सितयासहितेनाथदुग्धेनच
पितेनच मधुवर्णेनगव्येनयुक्तेनाखिन्निभोजने कांचनेचैवकाचोलस्थितका।
चनमशुभम् चूर्णसुवासितं श्रीमाद्वदेव्यायशोदया नवोमधुमपत्राणिवदके
नहृतोज्वलम् नहृतंदपतेनत्रकांचनशुभयान्वितम् सोवालिकापुरीकामाः
शातास्थिदुग्धवेष्टितः पूपिकाश्चवलीराणांविकारास्तथवाविकाः गणाशुभसूत्रसे
वाम्रमोलनीकुसुमादयः पर्पटाःकर्करारम्यामाषाकृष्माण्डसंयुताः वटकाश्चव
धारम्यालघुजेष्टकीसुतः क्षिरवाल्पजीरमरिचैःशीतालेणतेशुभाः केनल।
वेणानातिशुद्धतैलेनपाटिताः कुंकुमाधाःस्नेहहीनाशुभातताश्चवृद्धजैनाः रचिट
रचुतःकेचिद्विविनीचूर्णसंयुताः राजिकाजलमध्यस्थास्तथान्यासितयासह।
रसेषुनमिश्रेवान्येवटकानवधास्थिताः वन्नशुभास्तकठिनाचार्यवीजसखारिका।
के: शाकलेनीरिकेलस्थलवेगशातसंयुताः ह्रतवीरसिनाप्यालेकटाहेतप्रलो

२१

त्रिताः लम्बानिकाम्लकमतामथालवेवफेणिकाः पापाकिकाल्लवेवमत्याः कृता
कुंडेपमाख मारकसत्रसंधूताश्चावीजेनवासिताः सितवस्त्रकृताश्चान्येरपि
मैवविनिर्मिताः बाधामेचचभाश्चान्यतिलश्चाणकवीसकैः मारकाश्चकृतालि
लवाणकाः सूपकैर्घृतम् तेरक्षीताश्चतवेवकुसमाथैर्भोजने अम्लकषाय
तिक्तंचमधुरंमिष्टकानाम् हिशोभोजनेमांसपुष्टैवेरेवकीर्तितः मांसस्वरूपं
तेहूरेसंगवामरुममवम् मत्स्यमांसंलावकंचतेतिरिभूविभावकम् नानामत्स्य
नेरपिश्रूपेनरेवकीर्तितः अर्णासमानिनीकल्नेतथाईकामूल्कम् नारिकेरंचवि
णीकन्दकांकूटफलमेवच रुणाभंसमतीजातंश्रृंगनिम्बफलंतथा मेदफलंलव
गेवश्रीफलंतिरंकलंतिम् वल्कलंवेशकारीतथाकमालेनवं द्राक्षाफलं
कूलफलंसर्पकंटकिनीफलम् धात्रीफलंशृंकिभावफलंवाटकंतथा रम्भा
फलंपिप्पलीचमरिचाश्चमनोहराः शुक्लमधुपतेलेनलवणेनसंवेधितम् तथा
नानिकयाहिंगुत्रिभिर्दर्धसंस्थितम् नकालेवुपनेरेवोरेवकीर्तितः स
मीपन्नकर्किणीचलन्तानावाफलीवना मत्स्यभाजासवनीधजेनेनसम
ल्पितः चारुवृधमतावाताद्वलथकंकणाः द्रावेहुशेभाखावकरूपान

नाईनम् एथकस्यचित्कालीत्यंतोवीजयंत्योरुसंनिध कथयंत्याःकथाश्चित्राःस्नायंपं
त्योजगत्पतिम् पारिजाततरोस्तानिकुसमानिविधुनी सत्यभामामितंकृत्याह
संवचनमब्रवीत् सत्यभामोवाच मामद्यभोजनंकुसुमैर्वीनंस्त्रपितितम् गो
पालत्वंपरित्यज्यतक्रपानंनवोधषम् नित्यंकृत्वाभवान्नत्यजत्याताद्वेपयस्तनाः।
पिवनेवनथारेवकालिंदीतटसंस्थिताः गोपालानोतदत्यादिहातनत्रविम्रतम्
यदानमातुद्योधर्मंत्वनेलभतेफलम् धर्मराजस्यमेगोनसर्वेहिकुरुतेहृदिः सो
मोर्क्यस्यसरिद्धिः पण्णकविन्नाणिवभवम् ग्रस्माश्चयेणमनाग्राणःकर्मणामभवि
च्योति तीत्वापरेवमद्रिविधयात्मानंकुरुणोमनम् नमोपण्यमिकल्पामिभूजानोक
मिणःफलम् प्रयोनिपामिदातानमोवाभयतेहदिः वेदभाषितमाकर्ण्यकुस
मेरमतेमनः तस्मामयास्पक्रियतेसर्वनंसर्वदाक्तितो देवक्युवाच नलग्रसके
पत्येत्रुवतीकेणवंप्रति अहत्वजननीयुष्यवस्पदेवोमिजन्मदः उभाभ्याकरु
तेकर्मनवकामयानाशुभे निखिलायेशुराटेहविधूतान्नमयालयः मृहकृतोम्या
स्पकमैवुक्वतीवंनलग्नमे ममोदयेयदाजातन्तदाग्रामेसबंधनेम वेसुदेवनवी
देणापयत्वकमतोगतिम् ग्रलस्यलक्षणाग्रायसंहृतःपातुसूदनः तस्मान्मा

तातपितातभार्याभ्रातृपुत्रबान्धवम् सर्वेत्वकर्मणाभद्रेनीवंलोतेहिमानवाः सत्य
भामोवाच त्वयामेवचनंसाधुप्रोक्तंकृष्णसंनिधौ तत्कथंतत्रवांसंतिसर्वेविप्र
जगद्गुरुम् ईदृशंतावकंपुत्रंधारोयविस्मयोमम कर्मणांतानाशक्तेदेवामरतानफ
लप्रदः सत्यंमापतनीयामीकर्मक्षेत्रानुविन्दति ग्रस्मिंगृहेसदाकेहकुर्वाणावि
मानवः कृदयंतद्भूतःपूर्वंत्वयानेवनिरीक्षितः मयातद्धार्यतेभद्रेहृदयपरिष्टा
एपते तस्मात्वंमेमांशुद्धःक्रियतेनाम्नाकथं तस्मातद्वचनंश्रुत्वाप्रसन्नवक्त्र
नोहरिः यावद्दूतेवकांक्षेविनावदीमःसमागतः तेरदर्पाद्दृढीकणाभीमसेने
समागतम् वाक्यामास्मतेचेवमेश्राववचनेनतम् किंवदिष्यतिभीमोसौनष्टौछि
यापौत्रकम् इतिश्रीमहाभारतेप्राश्वमेधिकेपर्वणिभीमागमोनामनवमो
ध्यायः ८ जैमिनिरुवाच गंधातितेवमेश्रावीत्पानस्रानेश्वकारसा प्रद्युम्न
महाबाहुर्मेघनगेश्रीयागिता भीमसेनः समभूवत्स्नायकृष्णोमामौनेनैकुरूतेयदा
मृताकिंदेवकीदेवीसत्यभामाचवागता मरातेकिंतुधावन्तीमेवराष्ट्रेणवर्षिता
किंवापुत्रमनस्थापौत्रोगात्समेनवृत्तावेन किंवामेधीभिमहारोयोयुमौजेनकुरूतेहरिः
जैमिनिः कस्मात्वंवेरयामासफल्गुनिवाचवंतांस्वयम् मर्पचानाममहाणांबलवकु

ऽनवैकृतः कृपितोऽपि समानो मोऽथ हिं कोऽपि घटनिस्वनम् कुर्वाणः सपुटाग्रो
भीमसेनप्रहर्षिणी श्रुत्वा भीमसेनवचनमिदमाह दमयन्तीव तत्कृपिवतिपः पुत्रा
त्मास्वनेकथितेकथम् सूतिकालानपयपामियया कृताविवर्धनः नासाष्ठेरो
कथोन्मार्थपादिष्टयायस्ततोऽधिकम् किमगृहेन तनितोमसल्लेनहलेनवा मुग्ध
तोऽतिपरापार्हपुत्रोवाहयाम्यव: वटुकः किंगलेलग्रोगरयापोथयाम्यहं पि
ऽधकुर्मो मरीयो त्रयास्मिको हेतु प्रामकः पूर्वेयपर्वताप्तत्राविपांतिचमृषितव ।
वटुकस्यव्याकस्यागानाकाविधीयते तेनाप्यासेनमार्गविन्नमा कुङ्कुमप्रभक्तय
हेरेस्यान्ममायातेमाऽप्रभव्नयसामितः भक्तितो नैवत्वावदेभविष्यामिहेतव ।
यथानगमनेमातृमूर्धगताम्मितपितः यत्रत्रविहेनमयाहयपतेसव्याप्तम् ।
कत्नपिक्षतिवैलोकात्नामेवपुरुषोत्तम आणपतुरयाज्ञाप्रभलमाताकिंपुंडवं
एकाकिनेभीमसेनेनृपवाक्यश्रोतारितम् किंकोऽप्यतिकुन्तीमाविनाभीमसहेन ।
ले तस्मात्पुत्रयुलोकृतोभवत्पिताहलाभव पालितेधर्मराजेनत्वपवाद्यनिपा
तितम् श्रुत्वा भगिनीभटाशमतेत्वाहिताममम् कथयिष्यतिकस्मैमावाल
पुत्रवियोगिनी सर्वान्संहरतोऽपितलवराघातजायते सर्वांसुतानपिपश्चान्तभी

भीमसेनेन समाहूत सज्जमेघमोनाथ स्वरा संभ्रमाद्व्याययातिम जैमिनिः एतच्छ्रुत्वा
वचस्तस्य भीमस्यामिततेजसः उवाच देवकीपुत्रो भीमसेनं स्मितं वचः श्रीकृष्णः
स्वागतं ते भीमसेन स्मितस्मित भुवनेश्वरः मयाद्य सहितं भीम भोजनं कुरु मानद ।
भीम उवाच न श्रोमिहृत्स्य पश्चात्मा पादिपश्च स्मि माधवे तद्भैन्वयि जगन्नाथ पादेन
त्रिगतो स्म्यहम् श्रीकृष्णः भुज्यतां भवता भीम मया सार्द्धं महाबल नचमेस्ति प्रि
ष्टं किंचिद्विना पार्थं धनंजयात नरान्तरावमित्राणि तु पुत्रान बान्धवाः नकृष्टि
केप्रियतमः कुंतीपुत्राद्धनंजयात एतावदुक्त्वा वचनं गृहीत्वा हस्तितोकेर भीम
सेनमोजयित्वा सह्यैव समुत्थितः फणीन्द्रतलतिपद्माणि पाणि स्त्रैवमनोरमाः ।
रुक्मवस्त्रं तत्र स्वर्णमास्तु भावहाः गृहीत्वा भीमसेनाय पद्वा देवो जनार्दनः ।
उवाच च नरव्याघ्र कृष्णा भ्रूणजाम्बवतीसुतम् प्रद्युम्नमनिरुद्धं च निषण्टं षट्मेवच उ
वाचकृतवर्माणं तिष्ठेमि तं प्रलाउय यथा महाराजन सर्वेधर्मराजपुत्रे जेन म
मात्यावानि मेधपरस्पनेनयथासावम् देवकीप्रमुखोस्सर्वामातरो पानपाण्ड
वीम् अतः पांधमेपुत्रो यतंसलं करिष्यति यत्किंचिद्दियतेविर्जपाकैटःकामे
स्तुतन् अनेश्चाश्चनैर्यान्तधर्मराजनिकेतनम् रुक्मिणीसत्यभामाच सर्वावर्ध

पौरैः पकपवधुरीणामोवाच्छ्रेष्ठेन संयुताः राजधानीपालयत्वे सर्वे गङ्गाममपालेन्वे
तत्राहं तत्र दारिद्र्यं कथं नैव तत्र यं व्रजेत् जैमिनिः कृतवर्मा तदा राज्ञ्यकामास्त्यापडे
मिम् सर्वाश्रोषास्तता लोकां कुमारेशेन मारिष सर्वाः प्रकृतयश्चैव नगर्गोष्ठतममपत
या ब्राह्मणा वेदविद्वांसः सर्वशास्त्रविशारदाः धर्मज्ञाः कार्यनिपुणाः क्षत्रियाः समरप्र
वीणाः पवैरीर्जनैः शिष्यैर्बहुभिः परिवारिताः वैश्याधनयुताः सर्वे वर्णीहृत्वा।
विनिर्ययुः शूद्राश्च निर्गताः सर्वे वर्णसेवाप्रकारकाः कांस्योपजीविनश्चैव बहुभाण्ड
कर्तिनाः परीत्तकाः कांचनस्यानां साधुभाषिणः स्वर्णकारिणः सर्वे साध
वः स्वर्णकारकाः गोविन्दश्रवासाहस्रात्रेयानिर्गताश्चैव मणीनां जीवकर्तारः पूर्के
स्तपुजीविनः धान्यविक्रयिणः सर्वे श्रुत्वातोपजीवकाः पूगीफलयुताश्चान्ये तुरंग
स्तलजीविकाः मालाकारास्तैलकाराः स्वस्वचैत्रनिर्गताः तन्तुवायाश्चरीविणश्च
रक्तवधराश्चैव कोष्टकाः कर्मिनिरताः स्वच्छपटपटीसृजः कर्मणोत्र वस्त्रवार्त्तो
काः लेष्टकाः सात्रिकाः तालिकास्तथैव सौचिकाः वस्त्ररंगप्रकर्तारः कु
लालाश्चवहवस्तथा नापिताभिलिकन्तोरोजकाश्चित्रकारकाः तथा प्रापकर्ता २५
रो धनितश्चर्मजीविनः आटोरकाश्चान्यजातयोविन्देन प्रणोदिताः कुरवःकुन्टी।

वेण्यानानाभावप्रवेदकाः नृपाणां मंत्रनामलाभाण्डाविटकपाटकाः शैलूष
स्त्रवेषधारुसर्वेवोपजीवकाः नर्त्तकजालिकाराजकपटकाः पाटकाः पौर तथागा
हड्डिकावीणावंशीतैलोपजीविनः व्याधाः कारुकाः शूद्राः कुंभकारस्वर्णकारयंत्रिने यु
टकाः [illegible] मरयः सैन्यानागरास्याः घोषाः सौरहिकं
हिते सूतिकाशाहवेषयाश्च [illegible] लोकाजीवनत्रये पतेत्कस्मात्तयानेवस्वश्रीत्याते वि
निर्गताः निर्गनेबद्धधा सैन्यं चतुरंगबलेयन्त्त नदेषयेनेन तथा यव राजमार्गसंकु
लम् महावलदाशासीनक्षिमैत्येनो प्रसर्पति नानाविक्रयकर्तारः सौनिकाम
त्स्यजीविनः मयूरशारिकाकीरकुक्कुटकाश्च यकाश्चये राज्ञि काष्ठा [illegible] बालेयु
सहस्रपाटकाः नागिनदाः [illegible] स्थितिमार्गमलश्चैव सर्व
नेसमवारिणाम् वीरकाना [illegible] नानावर्णी विहारस्तथा दीपिवाहैः पत्ति
वाहैमार्गेनेवत्तु लभ्यते शाल्वलीकानदाकुञ्जा प्रहृसंतीजनान्करा प्रावाजुधाव
मामान्माहृष्या किंक्रियते प्रमः जैमिनिः वृषभेसा समानूढा याव घाति खलीला
या तावत्त्वृष्याः सवृषभो दृष्ट्वा दाशीभ कंपति पलायनपरोभूत्वापातयामास पाल्व
ली पतितात्तसमालोक्य प्रहृसंतिस्म सैनिकाः स्वकर्मणा परृषभात्पतिताधरणीन

२. नूनमेतत्सुसंभाव्यं दुष्टानां पतनं भुवि । पतन्ते ये वयं चक्रपाणान्बलीपुनरुत्थि ।
ता कथं यौवनाश्वो वा कोऽसौ निकाश्रितमाश्रित कृष्णमेनं विलोकयामः पुनरेव दुःखे ।
स्थिता तस्मात्कृष्णान जानेति स्मरणात्केशवस्य तु पतितानां यावनन्तानामेव
मित्राश्रयम जैमिनिः कृष्णस्ततो हृदये श्रुत्वा समागत्याग्रतो ययौ मध्याह्नसमये
सर्वैस्तैर्लोकैः स्वपुराद्बहिः कथामारायणं स्मा हि यान्दर्शयन्नसौ धर्मात्मजः
मार्गे तत्र यथा लोका व्रजन्ति ते भीमसेन महितो दारिद्र्यपीडितः कृष्णाविर्भ
नतिहृष्ट हस्तिका वासिनो जनाः सर्वे विनिर्गता हर्षान्नेत्रस्वरूपाकान्तके नत्र म
लोकाग्रे हरिर्वीक्ष्य तदा वचनमब्रवीत् कथं मध्याह्ने कस्मिन्निर्गमिष्यति मानवे
सर्वे हास्यं तदेव सर्वपिजनजीविनः वयमत्रपरिशोध्याः समनो मिलेकृताः
स्वदर्शनं गृहीतानि समनो स्मिन्ममाश्रित त्वामपेतितानावग्रान्यवधर्मेणादि माधव ।
नापगुक्तां कुर्यामि देवकृष्णपरान्नगा गुणयुक्तानि पुण्यानि गृहाणात्वजना
र्दन इत्युदीर्यति कं गत्वा तस्मात्पत्रयाश्रिताः स्वतन्त्र्या यातिमंदिनामावचेगुरुमे
किकृम श्रीजैमिनिः इति तस्यास्तवचनं श्रुत्वा ततोऽब्रवीद्वचः श्रीकृष्णः स   २६
स्यामि सर्वं भद्रं तेऽकीर्तितं धनमेव च धर्ममाश्रय मद्भाक्ताय यथा तस्मिन्मनः ।

जैमिनिः एवं श्रीयतेनावयावत्तैलाग्नितापिता जग्राहवाहान्कृष्णसख्यसहसेती
पुनः पुनः तैलनिष्णातेस्वमित्वापूर्णमहाप्टकम् कथ्यतांनकृष्णजानामिमरीयां
यत्नसम्भवम् अधुनैवसमज्ञीयंरसीत्वाद्विहमेवच मार्गोनलभ्यतेनाथशाक
टैस्तैलपूरितैः गतिर्भवतिदेवेशानयानीतिविधीयताम् इतिश्रीमहाभारते
आश्वमेधिकेपर्वणिद्वादशोध्यायः १२ श्रीभीमसेनउवाच ॐकृष्णकमलमर्द
वाहोपकृपेनात्तवत्वत्त्रियाः भवान्सर्वंप्रजीवेषुस्वपोषाणिनाशयः काला
कालीनैलकाग्निनाशिनीचत्वत्तीतथा त्वामेववालज्जानानिस्वपतिंनतथाह
रि श्रीकृष्णः भवोग्रहाणनृमनतयोरूपंवहकारः स्यतोरभीमसेन वः
वायव्याभने याग्वलिनंहिताक्षुणभीमसंतविवर्जिते भीमसत्वमस्यवावेदा
तसीमहृदेप्रिया वाशिष्ठलिमायांतेभवविष्ठनिलांहिसां तस्मात्कस्यगता
कृतस्सर्वाः रतविवर्जिताः कृष्णसंगतिश्चिंतानांसर्वत्रस्यात्मेवहि: किं
लोकसूयतोभार्याःसायांकृष्णैकमानसाः तेवर्जीनचकुर्वंतिश्रीयतोतेनकेश
वः यन्मोनंत्रस्यपत्नीनांक्रोधश्चात्रनविद्यते यत्रजानत्ववतीभार्यासख्योनेवध
जायते नराश्चयेप्रजीवेतिपुरुजनाःसर्वतःस्वाक्षम् संभवंतिकथंभूमौपुनस्ते

गतिवर्जिताः श्रीकृष्ण उवाच श्यामभूषं जनोमेव कर्नानपवनात्मज तस्मार्थं
क्षिप्रं भार्यां समानय समभोनिकम् एवं ते समारिएएकथावसञ्ज्ञनिकेशवः ।
सूतिकापानितानावत्कोभनानिगामिना साचाह देवकी बाल सूतिकामिन
मुद्रा वसुदेवारयोयत्रयारकाः संतितेनय तयोर्भोः सूतिकां विदित्वथावपि
तिर्विचिताम् देवकीसुवेनोवचनाहूनास्मिन्देवक आत्मानमात्मनादेवसृज
स्यनेनमाधव यथासृजतिचात्मानंतेनजीवास्मिमाधव श्रीकृष्ण उवाच उर्ध्व
पश्यशुभीमेनांवसुदेवविलोकयन् सम्प्राप्य दृष्ट्वा भीमसमुत्थाप्य रिसूतिकाम्
वसुदेवेन मस्तकन्यकृत्सभीमो महामती बद्धांजलि पुटावेव शोचतदेवचनं शुभं
गच्छावाद्य मेराजानंत्वयातज्ञापारतप वसुदेव उवाच गच्छ गच्छ हृषीकेश मा
परित्यज्य सागरे नीयते देवकी धन्याया प्रसूता हरिं भुवि पुनरागमनेनेत्त्वकुरु
वाक्यं मयोदितम् धन्यं तेभ्यः तरानक बालाणिभ्यो यथास्वलम् ये वेदपारगाः
सर्वेषां भवितिर्तिततन्त्रतः पराचारिन नैव मरा विस्मयपरायणाः तेभ्यः संहि
तान्तेवकिंमन्येविनमस्तयः तत्रिषा[illegible]नेन क्षाधन्यादानपरायणाः सर्वत्र
कुशलाः स्मृताः साधिनः संततेनत्र वृषाभिगामनोपचोरदंभकामपराः नृपाः

तथान्येपि नरव्याघ्रा ग्राम्यश्रुष्वायत्र ह्रदयः जानन्तं जेन विजेन येजीवंति नराः परे ।
अध्रुवस्य मूलमेव यच्च शृण्वति तडूनम् हृत्कर्म नानित्यं अपुरे त्वित्तकारिणः।
वृद्धां नारीं कामयंति ये बाला कामसंमोहिताः स्वकाले स्वकां भार्यां ये त्यजंति वि
मोहिताः सहिताश्चैव नारीभिर्ये त्यजंति जनार्दनम् समुत्सृजंति ये वीर्यं कुयोनि
शुनिरेतसम् पाशुपाभितप्तानि पिशुनाः पापनिश्चयाः तथा पातकिनस्त्याज्याः
स्वामिनं गुणमेवं च परित्यज्य गता ये च साधुभूतान्महद्गणम् महापातकिनो ये
च यतिनिंदापरायणा ये मासोपवासिनीं साध्वीं कामयंति नराधमाः सर्पिनं धर्मसे
तुं विश्वासयंति कौतिच दरिद्रस्तपसाहीनः कातरो बहुजल्पकः द्वेषी वापि
या नारी पतिं वंचनतत्पराः विश्वासे धर्मकार्ये च बहुवारकरा च या तेनव्याने
मृत्वैते न कदाचित्मधुसूदन एवं श्रुत्वा ते पितरं नमस्कृत्य प्रश्रितां गिरम् कृत्वा स
मास्कृतः कृत्स्नः शुभं वचनमब्रवीत् सर्वं तान् करिष्यामि त्वयोक्तं परमेष्ठितम् स
वीरुद्धान्यासि त्यज्य यास्मि तेन पृथिवीश्वरम् गतः क्षेमं गतिं मे चैव प्राप्नोति पारं वचोविभ
भीमसेनस्तथा च वायव्येन दृढेन यत्कृते वचने हितम् त्यज्याः सर्वे जना भूमौ ये
सद्धर्मागतास्समम साधवो यत्र तिष्ठंति तत्र वासमवाप्नुते सदा समानबुद्धिर्गोविन्दः।

हेवित्तं निवेदणोऽ उपकारिष्वयः साधुः साधुत्वे तस्य को गुणः अपकारिष्वयः साधुः
स साधुः सद्भिरुच्यते समदृष्टिर्भवाशु त्वं सर्वभूतेषु माधव भीमसेनस्य वचनं
श्रुत्वैवाद्यो नृप साधु साधु पांचालमिश्रकाविनिवर्तिताः । भीमसेनसहितो गच्छ
करोदस्मत्प्रियाद्भवः किं करोमि हृषीकेशान्वद्वियोगेन जीविते त्वयि तत्र गतेऽद्य
सौमवैन दृष्टविष्यति गताद्दृशाथ नेत्र वियोगाद्राजवसहि शापभावेन सम्यक्
जीवितं च प्रियेषु वि स्वर्गाभिगामिहुतेष्वज्ञातेन धीरेणातेबलात् यत्र स्थाने सतीर्थं
क्रियन्ते जनकाद्यास्तत्राम् एतावत्कालवचनैः परिश्रम्य सम्प्राप्तिः नम्रमाधवसं
यंकसंसेत्तेइनमहताहृतः नयायान्तरकालीयमालः सञ्जातिपण्णा कृष्णमपहीत्वा
नेत्रुवनमृगमीवनयाद्दीम श्रागमिष्याम्यहं देवस्यौपनास्यौ पतामिति ज्ञेमिनिः
कृष्णतामहतागजवसदेवःपांडवो भीमसेनसहितः कृष्णः सौमित्रपाण्डवावितेः ।
यावन्नस्तु तिमार्गे सोतावट्टिट्ट महामारः हंसकारण्डवाकीर्णं चक्रवाकोपशोभिते
अम्लानपंकजातत्रदं दृष्टे पद्मिनीषु भाम समाहल्याब्रवीतत्र हकिस्मीमाधवः
प्रियाम हसान्त्वपद्मपत्रमगाहे भाद्यं समनिर्दिनाम् गजैर्दृष्टीतभुक्तायमराले ।
विरलीकृताम् चंचरीकप्रहरैर्गिरिसौदाविर्वचवन्ततलम् निजवारिवचयनिरसं । २८

तिपामेरानम् अविलोकनितेकोनेनाथंलिचनिशागमे । रदैनस्त्वंघटनघत्,
देशस्वपंनिव नाथागमेयस्तद्धतविद्वेमेयोषितामतं पद्मिनीनामसम्भवत्तपंक
रिहविलोकाने कलचेमानुसंमीलतानिदानारैवदृश्यते वेवलेनपाम्बुजादिना ।
कम्पात्सह्लिजाम प्राणनाथंयथाद्दीनाः संलक्ष्येतेधनापुष्पा वालैरेववचःश्रुत्वा
रुक्मिणीवाक्यमब्रवीत् स्मितंकृत्वाविशालाक्षीवक्रोक्त्यानत्रकेशवम् रुक्मि ।
ण्युवाच । हरिर्नानादिनाथेहिपद्मिनीपद्मलोचना स्वमनानागतात्मन्नाथुमाव
चामहाराजान् पुत्रापौत्राकथंचेनान्मलानेवधारयेत् स्ननोपिवेनःपद्मिन्या ।
करैस्पृशताविनः स्ननौलपंकजेवास्याःपिवानेत्रमराविमो प्राणनाथसमीपेत ।
वत्पराबालकारूव । दोषःकस्यात्रगोपालरूपिंक्रियतेनया । ररक्षियतत्रीदेवक्र ।
कृतेचेवलेमनः पनस्तुसंमतेभूमौपद्मिन्याकारिनिहयत् कथंनम्लायतेहासमना ।
तिनाथःप्राव्रजन् राज्ञादिविरहिणीबालेगृहीत्वापण्यघटस्म् निद्रांनकुरुतेनिव
मेषधर्मःसनातनः पद्मिनीकुवमारायमृत्युलिविरुद्धापिना अस्माकमहंवेद्मि ।
किमिरंभाषसेमहो कुचकुसमप्रवेआप्यमतेसोषत्स्यतेयदि येहंसमकरयारेवते ।,
तिहेतिकथंश्रमो ब्रियारयेविकमितायरिगोविनपद्मिनी जायतेकमलवास्याःसमं

रोहतिशंकाम् विलोकनलिनीनाथबिम्बितोसिधराधुना धराहरिपरत्वमासरा।
जःहिपुराभवत् तस्माज्जसिपतितेनलेहरिपुरस्थितम् ताम्भोजनलाज्जोभ्याहिजातः
पंकगंकिलाक्रान्त पंकाविलोकामेखिन्नेनिरानेवनिरीक्ष्यहि जापतेनवचाकोनभी
मुसेनसम्भ्रमातः यथासर्वगतस्त्वंमोनतथावेत्तिकिंभवान् विपत्स्वबन्धुःसन्सर्व
सोजानासिदिनेदिने नत्वरन्येहिपरयामिचिंतयंतीननार्तनम् यत्किंचिद्दृश्यते।
लोकेतयाव्याप्तंविभातिमे नेमितिः इतितस्यावचःश्रुत्वाकृष्णस्तोषणःपुनः
सम्मृजीर्यदयास्वंसमाहूयबलाधिपम् अब्रवीत्कथावत्सवभीरीवारयसाधिरे।
निवासःक्रियतामत्रलोलेसर्वेस्मृतोवो देवाघटकर्टीचात्रधनेरोपयमाश्रितम्।
कृतवर्मातथासर्वचक्रेमाधवभाषितम् राज्ञोपीजनेनापिसहितोन्यवसद्गृहे
कृत्वाकिंकस्सभाते सर्वेनिजमनोरथान् शनैःशनैस्तसम्प्राप्तोरेणोर्धर्मेणपालि।
ते सौरिघानेहत्वीवापाःमाःपशुपालकाः व्रजोकसम्प्रपर्पीनकृस्नेरविशृतः
कोगोपालाःशृंगहस्तास्स्वगुंजाभरणभूषिताः उत्पुल्लःकम्बलान्कृत्सोतन्तुल्याधि
सहारिणः वादित्राणिस्वकान्येववादयन्तःपुनःपुनः स्थावास्माकंहिगोपालोन
रत्नगोत्रेनसंशयः इतिब्रुवंतस्तेकृष्णसमालिंग्याभ्युताः पोष्य एकुलायचहस्रतन्ने

माहात्म्यं यथाश्रवम् इत्थोरत्नैश्च यच्छुतिजालिकामणिकेचन यथाक्रमाघटे वै
पापावकैस्त्वलिप्यैवनलम् गावो मया रक्षिता याः पश्यपातित्यथाश्रवम् इदानीं च
स्वयं श्रामास्तां विलोकय बहुधा तु: भीता अस्ताश्च बहुबनाश्याश्चैव लोभ मोहितैः मु
चिता मम गोविंद त्वया मित्रनामाशनम् कथं हृदये समारूढ स्त्रीभिश्च परिवारितः के
नो मणिस्त्वया लब्धः कौस्तुभः कुत्र लेयम लब्धाकुयामि पार्श्वे केकुतो लब्धं च नो
हरि न त्वापरा च वीदार्कसूक्ष्मानां वैक्लिके शावम् यावद्धरिपरे लब्धं जीवनस्य च हि
जन्मनः तावच्छ्रीमान्पयेजानः सर्वे बलभतेहरिः जैमिनिः गोपभावनमाकार्ण्य
हृष्टो भगवानभूत् सर्वान् संपूज्य परहृष्टो ह्रियश्चैव समागताः बद्धहस्ताः समीपस्थाः
कृष्णदर्शनलालसाः सर्वास्ताः माधवहृष्टा मार्जयन्ती निजेश्रुहृन् शृहरकमेवमेन ।
काकाचित्यागात्रैर्न प्रियम् अपराश्रावनापोनीरजः श्रुत्वा लयगम्यताम् सरुजः
संसृष्टिश्च भेगच्छन्ती किंनलङ्घसे पूक्षावाव तलश्च त्पालितं मुख्येनराजःपाणि ।
स्मृति कर्मणा मलिनगात्रे हालिकनेवणावाते अयतं जीवितगोदेहणो पेत्वकला
पोषितम् तस्मात्क्षमिता पिनिराजसर्पपुष्टिनाधना मलिनैर्गम्पूतेन त्वजनलेपच
वछकलम् पिलानलार्गापीठच कियतेमलनाशनम् पायपीठ यकुसमम् ।

मलयुक्तंकलेवरम् विराजन्तंकरोम्येषा लेकोसंत्यज्यसंभ्रमात् जैमिनिरुवाच काचि
द्गृहीपिकुर्वाणामंथानंसापिधावति गोमयीनापिलिप्तांगीकाचित्तत्रसमागता
एकाकृत्स्नकरोमोहात्त्वजंनेसाप्रदर्शनृपम् उवाचकेशवंदेवंप्रहसंतीपुनःपुनः ।
नवनीतंगृहाणत्वंकर्मणायन्मयाहृतम् यशोदात्वन्मोत्वंदेवीनवनीतंप्रदाददौ ।
तयाहष्टंजगत्सर्वंतयाहंश्रुतिलोकये त्वदन्यःकोपिमोविन्दजगत्यांनप्रदर्शयेत्
तावच्चान्यासमागत्य रद्दाकृष्णंप्रहर्षिता नमस्कृत्वास्थितागात्र सर्वविस्मृत्यकर्म
जम् भयंगोविन्दमामायत रहूनमिवाभवत् जैमिनिः अतःपापामहाबुद्धिर्भग ।
वान्देवकीसुतः कालिंदीतटमानिध्यंयत्रासंमहद्वनम् मेघश्यामवर्णाकंरमुसेन्यो । २
तत्रनिवेशयत् त्वाजनेनसमाहूयवेदवचनमब्रवीत् देवकीमातरंप्राहयशोदां ।
[illegible]मपि कुलीवेपरिवर्याचभवनीभिर्दिनेदिने वसुदेवस्यभगिनीजननीचार्जु
नस्यवै अन्याभ्रातमाश्राताःसीवनीयाःप्रयत्नतः अनसूयारुंधतीचऋषिभार्या
शुभाभनाः धर्मराजस्यनुगारेवहूलोकसमागमे वहूवीभयतेसंप्रपत्नोत्सववि ।
नोदिने प्रद्युम्नप्रमुखास्सर्वेश्रावनवचनंमम रत्नाभरणकर्तव्यंभवद्भिःपूजने ।
तया तावज्जेमिनिवीराणांयावत्याभ्यानद्दपने सर्वतीर्थानिगर्जंतितावन्यायथ

नाशिमी यावन्नसिंहगोजीवेद्रूपलेगौतमीनदी अद्युनेनत्वयाराङ्गम्यौयतेराजली
ल्पया नथ्यासृशाकालेनेवह्यालेधर्मपोधना नकराविल्लरेश्रीमाभवेसिंहगजमा।
क्रूये यावड्रीमोमहाबुद्धिविद्यमानोमहाश्रुचिः जननीतावकीदेवीपार्वतीभगि।
नीमम यत्रसम्भावयत्रसप्तभद्रासहितातृभा अद्युतेनापिनारीणामपतिर्दृव
संवृता दीपहस्तायत्रकालेभावयंतीचपार्वती अहंतत्रगमिष्यामिद्रष्टुमर्थमुने
दनम् मत्कृतेचजनमेतेनत्वंसमागच्छपृच्छतः एवंसरिद्रूपलान्नवीभीमंसोरप्यवी।
णके एकाकीहयमारुह्यययौहलिलनाश्रमम् वासदेवोमहाबुद्धिःपौमेयश्रः
मः श्रविपोतेहरींवीत्यनागरोसोमहाजनः हर्षेणमहताश्रुक्तःसंभूविभूतना।
दैने बालाणायानिकामवेचेवंवनमब्रवीत् अस्माभिक्रियतेकर्मभुविस्वर्गेच्छ
यातरा अग्निष्टोमादिभिर्यतेस्मामवर्गाहरिणाकृतः यतभुक्तकर्मावपलरानां
चकर्मणां अपूर्वैनिश्रुवाणायेसमार्यरेवकीसतः कथंधूमान्वयाद्दृष्ट्वाद्दृश्यते।
यत्नाभ्यकः यच्चाभकेनपार्थेनदर्शितोयंजनार्दनः ननथ्यापावकेनापिवह्निसंत
यितेनच हृसीनवैविक्लिंवक्तिःसप्तजिह्वापिविश्रुतः नौपिवतिवैसामाहितिं
ह्नः ङ्कुरुतेहितम् समनिकृःकथंकृस्मरणीयंसवन्मनत्. तद्दाब्रवीद्द्विजःक

श्चित्रदोषः पावकस्यसः अस्माकं तस्य राचार्यकर्म्मादीनामनर्पणात् ततोन्यः प्राह
विप्रास्तद्दृष्टपतो देवकीसुतः याति यत्स्वकृतं च पोस्मिहस्मायप्रसुरेईयतां तेनस्व
यैन किं कार्य्यमस्मात्यतनं भयम् निर्भया विचार्याश्चामः सोऽग्रे तं हरिं गतावयम् जै
मिनिः एवं ब्रुवंतस्तेन्योन्यं निरीक्ष्य यदुनन्दनम् कृष्णं केशवं तदा सर्वे यदा देवनव
न्दिताः चराचरस्य देवस्य योगमनायामनादिकं श्लिष्टि विप्रा ऋषिभिः प्राप्यस्तूयते।
स्तनगास्पीत जैमिनिः हृत्यियीरं हरिं हृष्टः सदा समन्यासिनोहिते पारानन प्रभु
वाणोनमोनारायणोति च सन्न्यासिनः कृष्णः ॐ नारायणाः स्वमात्मानमात्मनाऽसि
नमस्कृतः नारायणेतिहि गिरा स्मभिर्वकुं न शक्यते यतो वाचो निवर्त्तंते सम्भ
व्यादयो नंतः वेदान विद्यो हि वयं समन्ततस्तानुपास्महे देहे पे वाम्न्देवस्य बल
मवलमेवच प्राणव्यासनिरतः प्राणोपि परात्मनुजस्म नदीयविंत यस्त्वना
त्मोपि न विचिंतयेत श्रीकृष्ण उवाच कर्मणां फलमन्यासात्तुष्टो विप्राः कलेव
रम् भवद्भिस्तान संपुज्जैर्विश्वरूपमिस्त्कृतम् हेसायण भवेत्सुतथा कृत्स्नासि
भूतले आवयो संगतिस्तासुरास्यधर्मे प्रेरिता जैमिनिः यत्नसातस्ततः कृष्णं
राजमार्गं जगामसः प्रासादस्था उपपत्ति योषितस्तु कलोचनाः पाराङ्गना।

श्रीगोविन्दं विलोकेदमपाश्रुवन् कथमायान्ति कृष्णोऽयं गृहाणि यान्त्व सराष्ट्रभम् ।
रात्राहिकामुकेऽपूतः कृष्णः कमललोचनः तेऽहवान्मबलः श्रीमान्बुद्धः हीस ।
निर्दितम् एवं श्रुत्वा तु कृष्णेन नारीजनेषु हि ममकृतलक्षणमध्ये मृकेवेडेन ण ।
काले घोटपाली सहस्राणि येन भक्ताम सहैतले येनाश्रुतापहृतेन बहुशुभेणाकिं ।
फलम् तथाहिकाराणां विकेकेणावयहृणाहिनः सकाममानमासर्वीसंन्यासावे
वर्वेहियः तस्मान्सुराणां कृष्णान्तुरमार्थः प्रहृष्टतो गुमानुवाणहृतवानसमेस
सहावयम् गुवतीभिर्नेहृडाभिमोवनीयाजनार्दनः कृष्णाहृडोनवेकस्मिहृणव
नेत्रमहात्मनः श्रुतेमहाजनोहृदःसांप्रतं देवकीसुते तानिनामयाचाम्यवाहितो
वेत्रिवेनहि कृष्णावकामिनायेननतथावान्रकन्यका स्त्रीसहस्त्रमिमंरम्यंसकथ
पतिहास्यते नैमिनिः एवंश्रुत्वा तमसाकृष्णसर्वाभिस्सहितायतः नमस्कृत्यस्थिर्वे
हृष्टादेवेनापिप्रतिष्ठिता ततः कृष्णस्य पुरतः स्थितो वैदिग्रणोमहान् तेषांहृडा ।
नमःप्राहसंस्तवं श्रीपतिमङ्गः वन्दिराजोवाच आमोपदेवकीपुत्रः कृष्णः कंस
निसूदनः अथानोहिवसर्वेषां भवे रम्ये कारिष्यति इदं ममेतिजल्पन्तोजनामा
हृहजारिताः कृष्णवेयनतेसर्वेस्वनामोपधराविनः सत्यवेश्मिनसंदेहाभवि

जै॰
अ॰
३३

प्रभ्यर्चितेनजनार्दनेन वासुदेवविहीनोनापाथिष्ठानोकथंचन जैमिनिः एवंविधंव
चःश्रुत्वा प्रहृष्टमनसामेसुधीः सहदेवनैः प्रयातोग्रहस्तरेवारनकीगतान प्रवर्तम
नौताःवैकुंठस्यागमनकोत्सवा नावद्रष्टुनमेषानःमघवतापनकेशवः तेनामा
धवमालोकाननेकीवकाःविना विष्टौवोपवनंसंपल्लमनोभिलक्ष्यता नेत्रा
भ्यांपद्मरागाभ्यांव्याप्यमानासुहृन्मुखः वेणाकेवकनादेनमृदंगकलनिस्व
नैः नेतुश्चवाद्य मांभ्रमैतीजनार्दनायप्रहृष्टसंनितवायतः नविंदतिपांसुहा
मउमेनखपतेहरिः किंध्यानंकिंतपस्तीर्थंकिंदानंकिंचतडनम् यस्मिकृतेन
मोक्षितोहरपयतेभुविवितृषा ध्यानेनयोगिनोनेवलीलयाहरपतेहरिः समि
नेमहमेतागयसर्वेपश्यतियोगिनः एकेसरणेनेवकेनवहकेनजनार्दनः पा
पपमनस्पागिपारसर्वर्गनवक्रचलद्धयम् नयपारेश्वनागंगाकचोलेशिरसाम
या अवलखनेहपीकेशवेवलासमरावला त्वयैकंवाल्पतेकमपूपनेव
लोलोकम् कल्पतेप्रातस्तेघमयेतमस्रगोलकाः षड्डिपालोक्यकाभावाःह
लोप्रहरराहताः कियेतेनमयानचपप्पाम्पकेनकेशवं नेत्राभ्यांकृसमेक्षा
सहहीनेइमयाभवः पपपामित्वातेषवावविस्मयः पामोहिम श्रीकृष्णकव

पश्येहेनचन्द्रं नीगाधनीत्वां वराञ्ने नगे तथ्ये त्वया कापि स्मानत्ध्येमद्भूहे सरा
जैमिनिः ततः प्रविष्टो भगवान्धर्मराजस्य मंदिरम् ददर्श धर्मराजं च विदुरेण ।
महात्मना कृपेण सहितं वीरं कुंतीपुत्रं युधिष्ठिरम् नमस्कृत्याथ नारीराजय
विष्टरासने आलिंग्य पाण्डवं वीरं माद्रीपुत्रौ विशांपते नमस्कृत्य पार्थ
नं सर्वे तेजगतः पतिः धर्मराजेन चाज्ञातं भूमिसंनिधिपितो बहु कुंती कृष्णस्य
देवीं स्वद्रौपदी सा नतीमपि धर्मराज उवाच कुशलं देवकीपुत्र वसुदेवस्पर्श
जनाः त्वया भीम न चानीतो यज्ञे तस्मिन्महामखे कुतु भे देवकी चयणो रामो हार्दिकीश्च
वकेशव मातरलवं सर्वशाम्बांधुभिः परिवारितः श्रीकृष्ण उवाच वसुदेवश्च ।
रामेण सहितः पाल्यते पुरीम् अन्ये सर्वे च सत्राजानरा नार्यं प्रमादितिभ भीमेन ।
सहिताः सर्वे सैनिगणा न टपुभे अहमत्र संप्राप्तस्त्व दर्शनलालसः धर्म
राज उवाच पपपाहिय माकर्णे कृतेनाश्रामाहितार्थाः मार्थनानेनहि वयं तु
मेधल्पनराः विनो निष्कामा पान्तेवय तेन मुकुंदः क्षितः कुंती कामा समभर्
ईद्रौपदी सहिता धना देवकी समुत्याय तमनकतं स्वजनाश्च लाल महाजन
च सर्वाय निगम्भूतममारारा जैमिनिः एवं सन्दिश्य धर्मात्मा सहदेवं सनतिः ।

ग्रंथो घोषनाश्चनदीराणामवलेनपुराद्धरि: सारिवाणिवमर्दाधि ग्राम्रसर्वस्मि समा
गमे द्रौपदीकेणावेनायक्षयंनोमाद्रिनाथयो नरेगंपुरान:कृत्वासमीनेभुवि
चामरै: गंधनिमायकास्तत्रनृत्यंतिकुशलानटा: वंदिन:प्रतिगर्जंतिस्तव
न:सूतमागधा: सूता:पौराणिका:प्रोक्तामागधावंशसूचका: वंदिनस्तम
लप्रस्तावप्रस्तावसदृशोक्तय: तस्मिन्कालेप्रचलितेणावद्दुंदुभिनादिते वसुदेवा
विधास्त्रेष्टा सर्वलोकाश्चहर्षिता: प्रभावतीदेवकीमाद्देवकीरुक्मिणीमपि स
तीस्वान्पुत्रायवधूभिस्सहितांययौ अपुत्रवापरोहिणीनानालेकाभूषिताम
यते:परिवृतोराजासहक्रमः प्राप्नुयाद्दनं ततस्तेयादवा:सर्वसेनाव्यूहव्यवस्थिता:
देवकीपुत्रमालानांवशितिकाःसमलंकृता: स्वर्णमतिामसद्राक्षिता:कौशेयस
वृता: पकानविविकायत्रतत्रनारीणतेनृप चामरव्यजनेश्चहयारूढ:प्रसर्प
ति ततोयुधिष्ठिर:श्रीतोविलोक्यजननीहर: नमस्कृत्यपस्थितस्तत्रैभूत्यवन्नमे
नृप भीमोयुधिष्ठिरोत्रेणगजारूढोस्थितेगुरुम सुवारणानमप्रोयपानतूपण
रथा: प्रद्युम्नप्रमोविवीरैर्धमराजोनमस्कृत: अर्जुनाद्यै:याप्तवैरेवदेवकीमानस
स्कृता गृहीत्वारत्नवासांसिपूणादादेवकीनरा सोवलोचयपापानत्रनमस्कृत्यकार

२४

हरे प्रभावयान्विता देवी पार्वती कुलमानाम् नमस्कृत्याविलेत स्पेवाब्जानं हरे
नृप प्रियः कृष्णमयाः सर्वाः रुक्मिणीप्रमुखाः श्रुताः नश्युः कं गीघ्र कृत्वा श्रीणि
पत्न्यश्च धर्मेनम् रुक्मिणी त्वांता नत्र द्रौपदी च भगवान् चन्दनं त्वमतां निवासं सि
विविधानि च हरे ब्राह्मण्याभामा यतथा सर्वा सुयोषिताः श्रद्धया ब्रवीत्तस्मा द्रौपदी
स्मितपूर्वकम् कथं त्वया कृताः पञ्च वल्लभा मानिनाम् एकानस्त्रीकाते त्वाभिवं ।
श्रीकृष्णेन गत्यतिः तमेव हि त्वया मन्ये शृणु तद्द्रूपरात्मज भगिनी भवती तस्मात्
रुपेनेकण्ठहीः नुमं चलितस्त्वमपि तव विना त्वं न जीवसि एतद्ध्याने सा कृता नापवै
नाम पिसंनिधो कण्ठशृङ्गा सिंशि विरतम् उपायं हिमवत् ईदृशकम कुर्वीणा लक्षमे
नु महाजनात् भयेन कुरुसाकं मन्ये धर्मकर्मभिः द्रौपद्युवाच त्वरीयमानसा
मन्ये सपत्नीप्रति न शक्नोति तत्कृतं जायते कर्मणा हितं त्वया कृपा ।
सितः कृष्णः समागत्य समापाय दर्शयत्येव सकलमात्मनो हरिसम्भवम् तदा ।
मदीया जगति कृष्णेनैकेन रक्षिता दुर्योधनसभामध्ये वस्त्रेणावृतं मम त्वया न
काले दत्तं चैलं कार्पासिकादिकं तेन श्रद्धया मम सन्ति वस्त्राणि वसनानि च बहूनि ।
द्रुपदेश्च विकर्मणः सनत्यविधः नारायणत्वया रक्षिता माधवः पतितात्मनः पतितान ।

स्त्वेवानां माननेयज्ञागतः देवहितगन्धर्वाणां किन्नरैर्देवाश्चाप्सरसः शनिभक्तां
तिसभगे शुद्धी लावेनलक्षमे नारदैर्वेवगर्दाभिश्चत्तिशून्यजनार्दनम् शरणवान
कथमन्दत्त्वबद्धस्तं जनार्दनम् कृष्णाकाश्यपिकेन त्वकिल्बशतेन धीमता जैमि
निः एवंविधप्रवृत्ताणांद्रौपदीवाणानन्दना नमस्कृत्यपृष्ट्वाश्राज्ञानमस्कर्तेवि।
णापते प्रतिपन्नार्थ्यामासवासासिमणिकांचनम् उपविष्टाणां सतासदी
भिःपरिवारिता ततोब्रवीत्सत्यभामामातरंगंधावेयामहे देवकीसहिताःसर्वाः
कौतुकंममविद्यते तच्छ्रुत्वाभाषितंतस्याःकृष्णोराजानमब्रवीत् तत्रगद्दुर्के
मापिस्वकीयंततेनृप युधिष्ठिरउवाच सर्वतिष्ठंतयवीरास्थायागनमस्तके।
मारिनस्त्वभवेस्तत्रपतयःपाण्डुपाणयः यथानारीगणाश्चायुकृत्यपश्यतिरक्षि
तः धौम्यःपूज्योकाश्यपश्चच्यवनपराशरोपिच जैमिनिः सर्वाभिःपूजितस्साक्षी
गाणांवलयःस्थितः श्रीकृष्णोयाचितस्तत्रगवाक्षैर्वीक्षकस्तत पश्यतितत्रगतेतत्र
न्यमानेमहीपते अस्मिन्हिसमयेराजाप्राप्तवानत्रसात्वकाः सहतापोवरोगार्के
मताजनमेजय सात्वसमस्तत्राणावीत्यमानोजनार्दनम् धर्मराजशरेद्दृष्ट्वाह।
षितोभूत्सभारत नृपतेहयमालोकनयाद्भुतमस्त्रिव एष्टेतस्याप्यिस्यानेटङ २५

कुरुमयाकरोत् स्वतां मधिवसतं मम हृदये स्मवसीत् भ्रान्तामे मे भ्रमारूढः
कस्मान्न निहितो जले मान्धातृनमम हा बाहु स्मरे वीर विलोकाने मधुरपौरयता
पौमार्त्तः पादं वंशनि निमवितो हिमवत्कोम माघगम्भीतकेशवः हृष्टा विलोका
गरुडः श्रियः स्थापितनिसर्गो र्मासेनां मरीयाहितयापालयमाषि यथाहः
तानामिमोविरं पार्थ मापितावरम भीमारयत्न वीराः अग्नुमत्र हिताग्रमी ।
पालयाति बलं सर्वं धर्मराजस्य पञ्चधने नमामरीय मग्रामे सर्वं पिन केशवः ।
मावनीयः प्रयत्नेन धारातियः सर्वधुरा यथा यत्नाराजा क सागामिच्छा लिविलावल
तेड पुष्पकावृक्षिमिहू पः कृतमुध्रुलीसमः भ्रान्ताबालन्तवाल्मृत्यमित्रववाम
ला वृष्णेरं वविरीनाया नमश्रान्ताबल्लमाला किमानेः किं पुत्र पुत्र वधाविमिलन
रपि यन पथोनिकेयामृनहूता तिजनार्दनम् कृष्णानकुन्तितकर्मरा जविज्ञापः
हो कम सर्वनिष्ठनियारमेगृन्माहिमिविलखेम नापाधोधृक वः कश्चिन्मरीयः
गड्डवासनान शृषोलैः कृत्स्नविमुचेयांयाभवतिमेपिनं कुलीनाधर्मकृपालावी
रागुरुमरीपुत्रः नजयतिरोगात राताभिहजयोनि नाम्नः केशवाद्भाति
यतेस्वावेनाशनः तस्मारके हि वद्यवोधार्यनरमापतिम् नरः ठज्ञात्रभविनाथ

मंपद्यमनानन: रानायं पाषितां चैव विमलः सेनुवस्करा पानपाणिरयं निम्नस्मार्थं
पिविहंगमः अङ्कघोषमक्रियाय्मरातिपोयं निरेतरम कथमेकेन संग्रामे मेथतेषा
कातहविः कृष्णलग्रहगणिविविचोमानववरणात्मजः सहविधितवालःपातालेव१
लिरवच किंविहिभीषणाविश्रिसक्राः समागवच गृहीतोरनारवेतवरंतालमृषे
ववः सत्यभामापतिनइपारिजातेकृतागते संधनममृधोसोनारदोरनवाकनेः
नान्येतस्मारयहीपि प्रद्युम्नमिराणमारेले स्वपाहवेणगोविरधाररिपुमसनिकः।
जैमिनिः एताव्ह्याववनेस्माजामसिखिनाराण गृहवीर्यमहाराजः संनहुवा।
रिपाभितः वहाहिगजामकाहयाः युद्धानिहषिरे येणाचक्रेःयणदमपराता१
शुविचेमिरे हयानेतस्यघवीरानानालंकारमहिताः दिव्याम्बरधराःसर्वेसवते
भास्करइव कृपार्थःकवचगोविन्दरतिनलपतेरचया रतेनस्तारगमर्वयपयतः
कृसवत्मेने इतिश्रीमहाभारते आश्वमेधिकपर्वणि अनुसाल्वागमनोनामद्वादशो
ध्यायः १२ श्रीजनमेजयः नीलेहयेकिमभवत्पक्षसेनमाश्रितेः युद्धार्थमेवि
ताःकोपवनन्मेब्रूहितपोधन श्रीजैमिनिः गाम्भीरराजन्नश्वत्थामितराकसेनय
न्कृते पाण्डवानाहयनीतविलोकयहिलाविनः अश्चुतःस्वरथोरिपोरहकेन।

२६

नियंत्रिते पंचजन्येन युधिष्ठिरो धर्मराजमथाब्रवीत् श्रीकृष्णः अनुशाल्वेन वीरेणाद्भुत
त्विधुनाहतः यथा यताद्य वीराणां पाण्डवानां यथा त्रतः क्रियन्त्रिवात्र पर्वतेनि वैषा।
महतीनृप भवात्र युद्धः संग्रामे यपयन्नर्तकुरुकुलम् सात्यकिः कृतवर्मा वधश्च
ननयल्लथा यौवनाश्वो मेघवर्णो माद्रीपुत्रौ महाबलौ एते चान्ये च बहवस्तव तेन
मंडलम् अहं हरकोदरः पार्थः शक्रन्तः सुधन्वजयः वृषकेतुश्च येबालः पांडो विष्टवप
थ एते पौत्रनुगंमो वयामो महाबलान् कश्चित्कारणैस्तव धृष्टम्नानमुपमवीट
के जैमिनिः पुनरेवाब्रवीद्राः श्रावितवन्निर्नोनराः समानपदवल्लाघ्रमहर्तुं
नवीरकम तेसर्वकृष्णवचनं श्रुत्वा वीराः सुमन्वितमुखराहृणे तमुद्दिशन्ते सर्वे
क्षितयंतः पुनः पुनः महूर्तमात्र कृष्णस्य स्थितः प्राणिमवीरकः ततः कृष्ण वनः
प्रीत्रेप्रकमोहस्ते संस्थितम् जयाद्दवीरकेनैव वैरवचनमब्रवीत् प्रद्युम्नवाचा।
प्रानपिच्छामि नरंगमालवमेन्यगतेनहम् इत्युक्त्वा वचनं कामिः समन्वहुः स्मथित्।
तम् अनुशाल्वरणोकृत्य नमिवी रुसमरामे यथावन्नि भरिष्ठे मीणिकोचनभूवो
द्रुतमानेर्थपत्र्णिमीन्केनोः मतमुतनम् निरीत्वा भगवानेतत्पुनरेवाब्रवीद्वचः स
हावलहंतरेवचनमप्य यथाधि श्रीकृष्णः द्वितीयश्चात्र शतानमन्नाराधी।

हवेनरः शुकम्व सहितो यानपोरुह्यस्य विधने जैमिनिः तच्छ्रुत्वा वात्स्य देवस्य वच।
नेतस्य कीटकं शुकेनेरुवाचदं तच्छ्रुत्वा भवितुम्पात्ने शुकेनेरुवाच अहमेनेस।
ह्याधि ग्रहणं यामि संगोरे अनुसाल्व पुत्र मा स्वं गृह्णीत्वा हृष्य सन्निधौ नानयोयदि
गोविन्द प्रतिलां स्वगामेस प्रभो आत्मानो गमनात् श्रुत्वा लभते दारुणां गतिम् श्रुत्वा
तां महत्नतं महानुरकदायिनीम् आडभ्य वालतां मन्दो मे पुनः कुरुते यदि सर्वाग
तियातिदेव प्रागुया तामहं प्रभो अन्तकाले तया भार्या परित्यक्त नितिमद्धिः तस्या।
यियाति मार्गे तमहं गच्छामि नानाद्य देवनां कीटको महानानृतेममभाविते जैमिनिः
ताहृत्वा स्वदेवेन दर्त्तकं तिह तावत् प्रयत्नेन मस्तकं यत्शुकेन ऋषयोधीः महेव
कालेनापुष्टदेवयल्मोरुषेतस्य प्राणिगमेत्यनन्तरं मनुसाल्वेन पालितम् पोषेव
पूरयामास नाम विज्ञात्य चात्मनः ततो राजा कृत्य मन्तं शुकेत समन्वितम् निष्ठति
इति भावं तमिदं वचनमब्रवीत् पतयते निजे सैन्ये वीरा तत्रापि मन्महादेव अनुसाल्व
उवाच कथं भवान्संगरेस्मिन् स्वस्कारान् पानिजा प्रतीम् प्राप्तो मम समीपे तमत्राणत्रु
हि मां पुनः त्वमनेन गः शुष्कवाणाः पिवस्तनयना विधि कस्माद्देवविशेषोसि इत्यादिए
वं मया कृतम् तपस्विनो यत्र संतिय त्र चैव पतिव्रता विवेक रहिता लोकाः पोरुषात

त्तानावकम् मेर्मिनिः नेकृत्वाववनेनमग्रघनः पंचभिः प्रोरः नाडुयामामुसरस
मृगेनमल्वमाल्वकम् ग्रनुमाल्वापितान्वाणामध्येविमुद्दैरयाणैनः काणैनैकेनह
र्यविभिरामत्वाश्रिव समिग्रलदयः कार्मिः कमलेवाविणान्महल भ्राम्यमानः प्र
रोजोपतिनः कुमममिधो मृष्णुनवीलकुमोपिग्रघमोलिपिनोदृहि समुद्रीपे
णाद्रमोगृहीत्वानेरकेको नाउपित्वापदापुत्रमिरवचनमब्रवीत् कोपेन महता
पुत्रो भर्मयामामभागन श्रीकृमः दुविर्घोविघ्नोमृदयाहिहारवनीश्रमि यचना
याकोधनेहिष्यानमेनमराकृणे मयेवविनिनिनित्यग्रघुमन्मग्रभावतः नमये
यत्रवाक्काप्रिभविष्यतिरोमम लुनामयापिमग्रासाकाश्वेवापिमहरयम् नयाश्र
श्रेणाडुहुनवीणाणमयिपपपने किमर्थं विनश्यामिवालसंयणन्वेणाहि नोश्रा
नश्रीनोनागृहान्ममनिपागमे वनेयाहिश्रीन्यकामनिभृत्वाफलान्यरं जेनम
ध्यनवैवाममत्ववयोग्पभविष्यति निनेषडुद्दिमृनयत्वांनिरीत्यममभागे कुणाश्र
दुरपमवैकाविष्यंनिचभममात् भवान्वाणाश्रीयाननेश्रम्याये महाजनाः भग्नं
मंवेधिनेमत्वापालयिष्यंतिनापुरे फिवहुजापालोकामत्वाणडुणैकरम्पहि मार्ग
नेत्वामिनोवैरपानयिष्यंतिममोनः गर्भेनगलितश्चाहिरकिमपजानपवाकिम्।

अत्र प्रतिज्ञायां मृत्युं न कृता जीवसे कथम् कथं मम निगृह्णाति ये च वीरा महाबलाः।
न त्वयत्राणितु प्रथमं कथं शरणमसि नानेति जैमिनिः एवं वदन्तं वसुदेवनन्दनं जयाद्
भीमो मतिमान्बलाधिकः त्वत्कोपितं कोपहरानि [illegible] वचनगाद्भीमो वचनानि माधि
ष भीम उवाच मेवं वद हृषीकेश प्रयुद्धमानेन प्रति नाथ भग्नो भयाद् ज्ञात्वा बाणवृ
तात्समागतान् परासेनाद्वितो बालः क्रोधेन महता तथा परं त्वं ज्ञानामि सर्व
यो माधवो भवान् कस्मात्त्यालयमेकं [illegible] कस्त्वरन्त्योधिकः प्रमान् श्रीकृष्णः भीम
गाङ्गेयो [illegible] मन्त्रेसा त्वं मृत्ताबलम् मया [illegible] मिते पण [illegible] जै
मिनिः ततो भीमः [illegible] सहितो ययौ पातयामास [illegible] गदया क्रोधमू
र्छितः परानि [illegible] विस्फुर्जिता [illegible] रितः गजा भित्त्वा [illegible] विर।
लोहिताः हया [illegible] नारा [illegible] गजं [illegible] विसर्पग
तानेपुनः [illegible] सार्धं वीराः [illegible] भिस्सह गृहीत्वा भीमसेनेन जीवर्थं
तं विपाटिताः गजेन [illegible] भीमो गृहीत्वा लीलया करे भूमौ विक्षेप [illegible]
[illegible] पराधान् [illegible] मत्रावद [illegible] तमुद्धमन् बाहवः पतिता [illegible]
[illegible] भीमपार [illegible] सावरः [illegible]

एतेनोद्य मातीबलेनेन च श्रुत्वेतया हृष्टो राजे सत्यमिवीरवतेय धनाः कणकणायं,
तेवातेनास्तुष्ठितेन हि गजानां रथिनो युद्धे स्मारितनापबिनालया मांसमेकं च भीमाय
पश्चात्संयद्धृयत्नेमौ तावन्निरीक्षितस्तेन कर्णी युद्धे पाण्डवः अथ वीरो भीमसेनं ततो
घयविवभात हृष्टकेतहस्वाद भीमसेन महाबुद्धे बालकेन फलेऽर्थिना अनेन सं।
गृहीतं हि मेऽग्रामाक्षिपरेतय त्वदन्यः कः पिता लोलुत्वात्स्वयं गृह्णाति बालकान् अ
नेन मे गृहीतेन तृप्तिस्तेन भविष्यति ईदृशानां महत्वाजातीयार्हस्य ज्ञानिमा रथि ता वा,
अल्पानि मन्युहेतौ किमेकसमुत्पविष्यतम् अपकीर्तिश्च ते तानां भविष्यति धरातले युद्धं
युद्धफलयैकगृहीतेपाण्डवनहि वीरष्यतिजनाश्रुतनमस्मात्सर्वत्वया धनो अल्पा
भिबभीमसेननूनं तत्त्वानिकमग्री तथा तराजगजेहतिनेवसर्वपश्चादिविष्यिते महतो।
पाहर्षलोके हितभवतिरहिनाम् जैमिनिः ततो भीमोऽब्रवीद्वीरं हृष्टकेतुं महाबलम्
फलं निष्ठीयमालस्य पितुर्हस्ते समर्पयेत गृहीतं याम्यहं वीर मत्तुमांस्त्वं महाबलं गृहा
यिष्यम् एतत्स्वकेतुवाक्यं वचने पातयन्निवपर्वतम् अनुमान्यबलमा यो तत्वाणानैकेनवा
कृषि नातुयामासवेगेन मूर्छितोनिपपातसः मूर्छितं भीममालोक्य कर्णसूनुः कोपसम
न्वितः स्वयं योद्धुं वियोगजात्स्वरन्नुतंमिवाभवत् दारुकेनाथ नीतः कुलसागरस्य

त्रः प्रद्युम्नमालोक्य विस्मितो विदर्भीस्यामात्यस्ततो ऽत्रतः अनुशाल्वमहाबाहुं लिङ्गनिष्ठजनार्दन।
त्वयाममहन्तो वै पुः सोभमध्ये निपातितः तस्मिन्नसमये पार्श्वे स्थितो हं नंदनंदन पश्य
तत्त्वमो नन्दिवरो वैद्यनिनो मया द्वितीयः पाण्डवो भीमः चित्रसेनस्तु दृश्यते अहं
नसेमुवलत्वं हितस्मानोपनितात्मवान् पूर्वं नालात्रसेनाभिहितीयेपतितोविमो स्त
तेमहानतः सर्वः पतनेनकथंचन जायते संमुखा नो हि कृष्णस्य पुत्रतः कश्चित् अं
हेतु वाक्यागतः पुराणपुरुषो भवान् कथं ह्याम्यमिपुत्रेक्षितमन्ये नैव दृश्यते म।
ज्ञातिः पंचभिर्भिन्नः क्वाभिघ्नमिकेषाव पलायनमृदेवमामस्थानेवेभिस्तामनः न
देवतनकथंडगरिल्मे नैत्ननपाकोने लोभयन्नरिभिर्वीरैः प्रपंचादिपतात्रिभिः स्वसंगा।
त्पादर्शयंतिलीनैर्वाहदयेविल तप्वनिर्योगोविन्दतवगुप्तिः अवकाणकाः नैतेषां से
नानिभूमौकुर्वन्त्यवापिमोहिताः सत्यव्रतवर्जितान् नराजानलेनसंशयः जैमिनिः।
पतावदुक्त्वावचनंविख्याधन्राणोपाः यन्नर्भिन्नोहयराजस्याहभिन्नकलेवरः स
हसमगमद्युद्धेनक्षिन्कालेविषादिते नदृष्टः केशवस्तेन पुनः प्राह तु सात्वकः म
तु साल्वउवाच कस्माद्विलोकनतः कृष्णस्यागतस्ति हि दृश्यते यो ऽपि उक्तस्तेन पश्यामि ने २९
तेरथामिराधना किंवामहीयरांडमिम्हडोवावालमोगतः ततः पितापिकन्यायाः।

धनेस्तीकृत्यमाउले मामकेकेकनष्टेनदत्त्राकृत्याधनेनव श्रूयतां राजन्माश्चर्यकारकं।
नानिजमंदिरे विनाविवाहे विधूनानन केनाल्पमेधसा किंवाकोपमरीयेव पुत्रहीन
स्यपालितम धनमूतस्य मडलैः पिशुनैः पापकारिभिः रजस्वलां स्त्रियंमृदूकरिवाकिं
मगतिगतः स्वल्पानेकन मेत्यक्रानिणामध्ये चकामिनी सूणाहत्याभवेत्तेषेममाना।
धरणीतले षष्ठेनापानेवेनपामहं पापेनकशावम् इं हाचाचनपण्णामिकिं हृष्णामि।
रताहर्षि मामके मूकृतेकिंचिद्दिघनेयत्तितन्वतैः नतमेमेश्रयक्षामिपामेरषीघनईरी
भेभिनिः हेमनीचोरकं पीत्वा सर्वपापसंपापभवेत्तन पूर्ववर्तनिर्वा रमित्रतः मावीहृरिमि
यम शत्रुमालवेत्रिभिवींतांनेचानसमोहरम्न वातानेकेनाउमालवल्लाः पापानवहास्य।
ति मृधविद्धुरेत्तामाव्यवनेष्टेरमब्रवीत् ग्रउमालवउवाच पूण्यमाधवमहीयेत्रिभिः
विक्लिकीतोभवान् मयाकृतनापुर्मेयामेनाश्चगतनाशुभानिना मध्येवाश्चर्गचैकेप्सितानृ
त्वामहाहवे नैनमुमोहकाराश्रवामवेवमपवर्तामि नेनचाम्लवक्रोशामंतरहंखमूक्ति
नः का [illegible] वीतामोदि [illegible] हतमानेनसा रथेराणरपोवाहरथराजनाशुधिष्ठिरः का
ताकीतमहाना [illegible] यानघाविंधं पलापेनेववलंमर्वयागडवानां च पण्यनाम् ह
नाम्नयोपि नैष्ठकृत्स्नं बोधिकोधवान् उक्त्वा महत्या गाहुतिवरैके पारमाम् शु

त्रः सौवाचजनकंपालयित्वाचनिश्चितः नवक्षाइंगयापार्थीवकरिष्यमीतिनिर्गतः ना।
वस्तेनाजनः शत्रोभयाद्रेत्याग्नुशाल्वकम् ततः सरारकोधीमांमाधवेणीर्णकेनयत् ।
तेश्राश्रेमूर्छितेशुत्वाकृत्वावेगंप्रधाविताः कृष्णस्यनार्याः सकलाः किंकिणीप्रस्वना।
नृप सत्यभामाहरीवीवत्प्रवृद्धावाकामब्रवीत् सत्यभामोवाच समागतेशाल्वेश
श्रुत्वारणकोविदे इकृवानस्यकृताजितक्रूरः स्वकरात्रिच भवान्नाद्यः कथंपुरारंगु
शाल्वभयार्दितः पलायतेजनानाश्चान्येमत्वाभीतजनार्दन स्वयंगच्छामिकिंनाथया।
तीभूत्वामहाहवे हतेतमनुशाल्वेवयमाद्गीतः समागतः नवांच्छिरतिप्राणान्।
नत्वारिहतिपावकः यत्नेगतमेवाद्यप्राणोविचिन्तयकेपाव इतिश्रीमहाभारतेअश्वमे।
धिकेपर्वणिसत्यभामावाक्यंनामत्रयोविंशोऽध्यायः २३ जैमिनिः श्रुत्वातिसत्यवचः
श्रुत्वानिर्ययौभगवान्स्ततः अत्रशाल्वरणोद्याद्युतोसिंकालेनगाधिप तेवीरयवैरार्य
महपवेकुंसत्कृताबलः अनुशाल्वेमहाहूयतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् मयारस्यागतः का
सिंःस्वयंकृष्णापितृतले जगामसवाभिर्वाणैर्ग्वागतेहृदयसिव अनुशाल्वोपितंक्षु।
द्राद्वाणैःकतिनिर्मम विव्याधहृदयेवीरःसाश्रुकोनिपतितस्तदा ग्रतभिन्नराजन्।
स्यपातस्या सधूतले शाल्वेश्वशैःकोपाविन्नाविसंपातयत् विरथंपृथकेन्द्रने

४०

मनीष्या विमार्षिः योजयित्वा धेरिम्यां हितीयं समुपागमन् नमित्रयेसमाहत्य
नःकार्यासतोवलो इत्युनाथेणोरतीतोमसमतादिकाव्रतो साध्यिमातपित्वास्वेह
ष्यानयिमहावलः इत्युनाथंवतालाक्षणकार्यानिरनः सकन्दिमपुनत्रीणपू।
मोविदेपकोपितः गृहीत्वा पुनरेवेनवचःप्राहसगेणाभनम् इत्युक्त्वा रुवाच पुन
घणपाहकीकेपात्रगतहत्तोतमम् तस्मात्पुरेनसंपादृशतितामफलात्वेम श्रीके
ष्यकाव धर्मामिकाहितत्वंभाषितेमफलेकृतम् अनुमालेकेत्वरन्माभागादिह
सपानयेत पर्वेषुवलिमोवीरेषु श्रीरत्नाषकः पारवेकेरर्षाग्रविनषणामजेग
त्वतिम ततःसपाश्रीत्वारषकेनमवाचह जितत्वयाणहवीरपाजितःकृस्या
पारयोः नपिताजननीचैवनगरुनेचबांधवः नेरवात्वमितेरवमनेनतेरणपोपनिव
पानुत्तात्मयानिलाद्दर्शितोमधुसूदनः येनतेबोधवास्वैगामिताःपरमंपदम्।
मेरातितेनमशाप्यकृत्स्नममविस्मयः जायतेकिंपुत्राघसंतोषाद्भावहः
आरोवेलनामेवीसनालाधीरुषाणे प्रभूतांवसमावनसमनामेगानेममे इत्यु
नेपकोवीरविषवेवाम्नतेमरा। हानारावर्षपत्नेवुत्सगानाथपरागजेय इत्युक्त्व
रुवाच भवान्कृत्स्नपरंप्राप्यहिनिरममाविस्मयः सजातःसोऽवनवीरमूकेनपञ्च

मिनः गच्छन्निश्वासः शुष्कवाविलोकमधुसूदनम् तवभाषितमाकर्ण्यलज्जावशम्
न्मये यद्दमालक्ष्ययाच वाक्यव्यूनाहंविवीचामरीयाकर्णितेरन ध्रुवस्येवसर्व
देवालोकलक्षाशिरेभः लोमिनाज्जूहुवीकेण ममतेतवमाशिव मत्स्यरूपेण
मेमत्स्यजन्मामरणमातुलम् यः पाण्डवेनप्रातोविस्फूर्जत्काक्षहस्तहरिः किंपी
प्रतेस्यपसेनाविसोर्विषमश्वबन्धः यत्तर्पजनाश्ववाजायतेसमागमायस्यमानवाः वै
नतेयममारूढः पीतवस्त्रकगाराधृतः मत्स्यजन्मायतेमत्स्यः कर्मे कोलोन्दकेसरी
श्रमारावघस्मरे वंशोविविधास्तः सांगन्ता श्रामोतिमत्स्यपशान्ता ऊँ जिकोमाया
वेशधृत शस्मानिकसेविष्ये नानारत्नयये नहि समोजातो परीरम्भणाकयप्रे
निणायमे सकलमधान्तकान्सर्वान्मेश्रामाशाश्रवेमृतम् नत्वनाद्यालिरिक्षणि
वनानिश्रयुवतिते नाश्वकुलस्तलवल्मीकाननेरमतेहरिः जैमिनिः एववरते
नृपतिसमालिंग्यप्रस्थितोहरिः गृहीत्वारविशिष्टस्तरणीयामासधर्मजम् ततोयुधि
ष्ठिरोराजानमस्कृत्यप्रस्थितोग्रतः उवाचधर्मराजं तं सोल्ल एवं शिरेववः श्रीमारी
वोपेवमोमिवेधवोमिममाधुना यत्तेपालय मेनित्यपण्डाहं सेनपालये यत्र
सालस्तनान्सर्वानभीमसेनमुखान्स्वतः समालिंग्य ब्रवीदोकं धर्मराजंमहामति ४१

अहेवाहं किरीटीश्चैवसकीयंगणमण्डले युधिष्ठिरार्थं कालेनयत्रनत्रप्रपानये पता
वङ्कावववनेविराममपार्थिवः ननोविजित्यसर्वोस्त्रामार्थिवान्कानिम्नः।
अनयामासनत्पुपचत्रानाञ्चधिष्ठिरः हृष्टोयुधिष्ठिरः प्राहधर्मलोकानिरन।
प्रतिलासफलावीतवजानामसायनः अनसाल्वोपिवधलेगमितः श्रापसग्रह
न रिपासर्वेमावकारसेनानेकार्यसघमे युवोकशालिनोप्राप्तोपियोमेकसकर्मि
०वप्रणामसतोवीगमरितोधर्मेनेरनः ९रक्तनत्यरयंवीरश्रुत्वैवमगनाहेरुम उपवि
ष्टःसभामध्येसहकुमेनसहितैः रेवकीवयपीरावकेनीबेवापरोहिताकि।
तोसन्नभामामानवोवान्पाश्चयोधिताः ग्रहन्वतीवान्नहयापानयंनपानेपाशुभाः
पास्तोभावयंतोगजानेनसमागताः मोक्षेप्तविविधःपाणिवेरनात्रूपवितैः।
वाकाभिईक्षमिश्चवराकेवभावसंयुताः वराश्वगजरानेत्रपराभिषवमाविघ स
मागतेदृषीकेशहेरिनानोविधानिर्मिता वेत्रीप्राप्तापाणिमामीरीतितोभूयुधिष्ठि
रः द्रोपदीसहितोदमक्षिपचरनेवरन स्त्रीकन्यान्नयानत्रप्राजयित्वायथाविधिः
बालगाःपूजयित्वावविवेनमहतानृपः गोनवाहिवनारेनब्राह्मणोपस्मंगलैः।
हयेसपवेयत्तार्थकङ्कमेनाभिवेचितम वेदनेनापिमालाभिर्वाधूपैःसधूपितम

मुमोच धर्मराजो मोक्षं गंवड्वम्मरम् पालनार्थं हयस्यास्य प्रेषयामास फाल्गुनम् ।
स ह्यानेन सुप्रब समन्तं पूर्वापराब निर्मितम् मालाकंठे आर्पयित्वा संस्थाने किरीटिनो
गां गाहल्लेसो लक्षं स्वं बामा शोभितं पाण्डवेषु अहं राजा सोम पाण्डपालयवाजिनम्
वाल्मीकेबप्रभावेन निर्विघ्नेनैव पाण्डव शिवाल्लेभ मतं पंथानो भयं यत्र मोहिमाकवि
नः कुपालीपुत्र नागः स समहायुधो स्फुरः पितृहीना बालकोस्तं रंगोपालयमा
ष ततो धनंजयः श्रुत्वा आर्तेपिकम्प भाषितं नमस्कृत्य गुरुं मायान्तं कुन्तीपुत्र वीरे
वेकतिम् ब्राह्मणं कुन्ती तोरेवीरे वकौरु समानारय अहंन्यतीवा नस्यानपार
क्रियामिमपि गां धारी धृतराष्ट्रं वप्रसुवाच वजामाहम् भ्राताविरहारता पुंहयम
लिप्रहर्षितः ततो अर्जुनेन परिष्वज्य कुन्ती वचनमब्रवीत् धर्मराजनिमित्तं विरहविकृमि
धनंजय के सहायाश्च तेरजाः से म्येव विविध क्रियते रक्षेत पिहितोपायतन्मे कुरुप
रतप अर्जुनः कृष्णेन शोभित काष्ठिः सपुत्र लक्ष्मे केवलम् समर्पयित्वा आज्ञापय
किरीटिनेरनः प्रभुः कृष्णवाच गच्छ पुत्र कर्म सर्वं समरीयतु धनंजय पुत्र तव
गंवीरसम्यक्पालयमाः यथा पितरः कीर्यं सर्वं लोकेषु चहल्लस्वीयते सहनारततोधी
रोहास्महबिनेपालयेत् तथा कार्यं गतमाहरेवकौनरनारदैः सर्वेस्ते पुत्र त्वया हित ४९

गेहपथमधन सर्वमेतत्प्रतोयहिमयाहिहोसिभायन अत्रमालेखवलिनेयोवना
ष्पसुत्रकं मन्मरायाप्समाद्दिपानतोहूवेवितः पुत्र नयाधिनानमेकार्यार्थसवः
सवकेषावः कैलब्याव हपकेनल्यापाल्यः सर्वयुद्वेष्टभान्त कनलेसर्वथा।
णोक्ताः समागच्छन्नेविना लब्धानये समायाहिपालयिन्वानगमम् इत्युक्ता
पुत्रकं कैतीसर्वावाप्यापुत्रमोचनम् ततः पापोहीवीत्पनमस्कृत्य पुनः पुनः आ
कराहरापरिश्यप्रपयागेमन्यसंहृतः नानावादित्रवारनहोमधूपनधूपितः रणाह।
फः कुमारीणालाजेमाल्यैः कार्यमतेः संस्तुत्रोपाजयाशीर्भिः प्राणांकवारुवीतणाः
मध्याक्रममयैकस्यःनमुमावरोगमम् हयाप्रागारहिराणापोर्धितः कुसुमवीतणाः
हपकेनर्जेनावहशात्रामप्रतरहगतः पक्षपत्नीतरात्रुद्धेवीत्पकाचमुवाचह प
घगच्छामिसधगोपाडवेनावितः पुत्रन पुत्रः कैतीसु राकोनार्याः सेवनीयः प्रयत्न
तः स्वपुत्राणावैवहज्ञातोसेवनान्यापमेपरम् सतासपूजनाद्देवैलभतेपामखियः
स्त्रैनेभ्याव यषपत्रभवन्याकिलभामिति भद्रावमुवाच मरीयमानसस्यकालाक
दाविजगच्छति त्वरीयमानमन्यकामावेकतिनगच्छन सत्तुनस्पष्टपानाधरताणि
यः प्रयत्नतः पुत्रहिंसेमुवेकार्याविसर्वेनकथेवन संनिहसमयनार्यल्लमागले

न्नसंग्रामे प्रावीत्युमाणात्स्वरंगमम् अनुसाल्वेन सहितो रुक्मिणीनंदनेन च यौवनाश्वे
नाग्नेइ कृतिपुत्रेण धीमता सर्वेषामत्र नः प्राणा वृषकेतुर्महाबलः इदमोत्र प्र
दीविच सैन्य सह संस्थिते तिष्ठतिष्ठेति भाषांते गृहीत्वा वरकार्मुकम् नीलध्वजस्य
पुत्रेण प्रवीरेण महारथः शीघ्रं वेष्टितः कोपान्मोचयत्वद्य पांडवः प्रवीरेनैव
वाचकर्णिपुत्रः समागतः अथ मे योध्ययाहि मोपञ्चात्याश्वं धनंजयम् प्रवीरः पंच
भिर्बाणैर्विव्याध वृषभध्वजम् चतुर्भिश्च तथा वाहान्बाणेनैकेन सारथिम् सप्तभिः
कर्णपुत्रस्तानिजघान हसंनिवि पुंकपिकुलिभान्सहयाग्निमयमतेयम् चतुर्भिः
स पर्कैः कोपात्स्निहनारमथाकरोत् प्रवीरः कर्णिकाकृद्धः कर्णपुत्रमताडयत्
तेन बाणेन मूर्छां हि वृषकेतुरवापयो बाणेनैकेनानुसाल्वस्तेनैव विद्धः स्तनांतरे
पुत्रसाल्वः पोरवीरः प्रवीरेण तदात्रणे हाहाकारो महानासीत्सैन्ययोर्वीरसमागमे नी
लध्वजोय संग्रामः पावकेन समन्वितः यतो हि तोभिस्तस्याभिर्वेष्टितः सगरोप्रति मे
वयामास तं पुत्रं सनुसाल्व वरंगतम् स सर्वान्वारि विव्याध दशभिर्दशभिः पोरैः सौ
भिनिः तेन विद्धं बलवीरस्य सक्रमसादीत् रुषान्वितः नीलध्वजे समासाद्य तिष्ठतिष्ठेति
चाब्रवीत् जघान पंचभिर्बाणैर्माहिष्मतीपतिं सोप्यर्जुनं स्वनान्वाणैर्विव्याध रे

नतमाहस्सत स्थित्वा शरांस्तेकां हस्तापार्थशक्रेति पोत्कटम् । सधनेसांगेमांगेसुस्तते ।
सवलेनात अहं षंवाणमाहतेनीलकेन समाहतोन । यमधुतेश्रुभेत्लावतिसो
विभयंकाम् कोत्तिवेत्सवः कोपात्मृछितं सरगर्वितम् । ततो सूर्क्किविह्ना यात्रा ।
श्रुतो वो ज्वलनस्तत्र नामवर्णितमालोक्य जनेर्हुतमानोयथा । जामाता पावकोहि ।
संदधकोपमूर्तिः नीलध्वजेकरान्मक्तः पावकोष्प्रसरस्सुमम् विशालेरविभिदे ।
ष्याः पलायतिमहागजाः नागाश्विनोराजम्पवयुः पातिवाजिनः काभास्नु ह्ष
रथाभानिन्काबनेयपो बामीरणाश्रुपाकरः पूर्णितोधनसंचयैः वायगाविवा
बाणोमिश्र वातीकवचानिश्च परोभाः समामाघश्रुतो वसदीप्यते सासवतोच
यथा भूतानां चयथाभवत । तथापार्थवले सर्व समंताद्भुजगाणी ततोर्जुनो वाणा
स्याशीवाहणांसमारधे सकुलेवर्जिनाणापनशांतेलेनपावकः अर्जुनः श्रुत
वाचाशुपावकंपारीप्यतम् तमेव सर्वदेवानां मुखेतमनुमोमधे तस्मीनयेषा
निमेधं प्रकतोनिपुष्पिहिः तयाहतोहि गांडीवे व्याहिस्तलचोवच पामेमाहर ।
दिव्यसर्वराक्रियतेतस्मि बलेहतेहयोनीतत्वमतीवसतप्यसे किंकरोमिभवो
कीर्तिपरिप्यजयश्रवर्धते ततमजयः कथंजामातावर्जितच्छवान्समहीपतिः ।

काचकन्या प्रवकाय दत्ता तेन महात्मना । एतत्सर्वं समाचक्ष्व मया पृष्टो हि जैमिने ।
कौतुकं वर्तते मह्यं श्रुत्वा पार्थबलं द्भुतम् ॥ जैमिनिः ॥ नीलध्वजस्य महिषी ज्वालान
म्नी सुमध्यमा । स्वाहा कन्या च सुता सोम्य त्वं शृणु तत्याम । वर्तमाना पितुर्गेहे भो
गान्वै ध्रुवजिताम् । रूपलावण्यसंपन्ना त्रैलोक्यस्यापि मोहिनी । नीलध्वजस्तु तां
वीक्ष्य कालेन कथितां नृप । कस्मै प्रदेया कन्येयमिति चिन्तापरोऽभवत् । एवं स्थिते तु
हने प्रभवतो कन्या वरार्थिने । राजानो राजपुत्राश्च संति शुचिस्मिद स्वयः । यद्यस्यात्र
ग स्नात्वा तीरे हिमवत्सु भाम । स्वाहा तु पुत्रवा वाप्य पितरं लज्जिता सती । ना माप्य
कामयत्स्वलोलपमास्वेच्छितं । देववर्यं वरं तात मम याग्य विचिन्तय । नीलध्वजस्तथा
च । देवराजं महाबाहुं वरं वरय शोभने । अगमिष्यति लोके स्मिन्मानुषी कामुकः स्व
यम् । अवैराजं समारूढः सर्वतो नतलोचनः । पितर्वो कामं माकर्ण्य स्वाहा वचनम
ब्रवीत् । स्वाहोवाच । इन्द्रेन कामयतां तं सर्वदोषस्य कारणम् । परोद्यन समदन
तपसा दानकारितम् । देवराजोऽपि तं मम प्रियां कामयते पुरे । अत्रेजं केशवो येन
हि तैः कान्तेहि कामयेत । लब्धी यात्रे न गमा यं विरवंच क्रोधे हि मोहितः । एवं यस्मा
यत्स्वाहेहत त्वः किल वासवः । मा तवा पयेत्वयानस्यान तमेकाशणस्पृहा । स्तीतापा

रीरिममलंश्रयमेतानजायते। पर्वतेनरपतिंप्राप्यद्वितीयेकृतेत्रये। सफतिनर
केशेरपीलमेगान्मयाश्रुतम्। मृतेभर्तरिगात्रस्पर्शपोपणीत्कवेतिय: सपाव।
कोरेवस्वविभर्तामेतानदावने। नान्यवरिदृष्टलानवितानेस्वच्छवाहनम। यथायाति
स्वर्यवक्रियंचविघ्नतिमामिति। ततस्तातमहाबुद्धेतेमेतेदानमुहेश्वि। जेमिनिः।
एवंविधंवचःश्रुत्वावाहयोकैतवभाषितम्। नीलध्वजस्तथाव्हेशोविस्मितास्तन्मु।
हाबलः। अहंमम:क्रियाराजन्यकहेवाक्यमब्रवीत। किमिदंभाषसेवालेविप्र।
तनृपश्रुतिः। वद्धिवरकथंतूदावहकंसर्वमतक्रमम। तथाहिकुत्रवृत्तमानमेघर्व
हनमानयम्। सप्तजिह्वध्वजसुखेहाकहंसंस्थितंन्विदम्। स्वीणांविजेक्रुरूपहिया
तिमनरनतनया। दुष्टमोवेगतोगभागापावनीयाजगजेय। स्वाहानेषासमाकर्ण्य
ववनानित्वराम्बिता। स्वानासाश्रुप्रवसनाष्पापुयिन्वाइतापानम्। ब्राह्मणा:स
द्विनानिता धायेस्तुपवनेस्थिता। अग्रतस्तेवेदनेविप्रा:हुतेतस्मिन्वपायकम्। पावकं
रामित्तरेतुचलेदेवानानयानिलान। कहेदेवनाम्बलेलवेगजानिजेफलम्।
रम्याफलानिज्जहुस्तुतलपावकोप्रणादितः। पावकोपिप्रवर्णितत्राज्ञोनीलध्वजेय
तिः। विप्ररूपजितमेववारोदत्वाचेलासमेस्थिते। पश्चस्तुमारंगराजाकृतः प्राज्ञमसिवेशु

मे आदेशो दीयतां मह्यं किमात्तं प्रकरोम्यहम् कन्यार्थिने विहि राजन् विप्राणां इल्लगो।
उजम् त्वद्गृहे विद्यते बाला मह्यं तां देहि कन्यकाम् राजोवाच नामानुरूपं वरं त्वंपावकेय
वकेस्य द्वात्वता तभ्य मन्यद्विप्रशामिथ्यदिवैवाय्यते द्विज विप्रोवाच मां विद्धि पाव
कं राजन् विप्रवेषेण संस्थितम् स्वाहा मत्पत्नी गृहाण संतं हकामपूरितम् जैमिनिः
एतत्तस्य वचः श्रुत्वा स्मेराबद्धनो जनः प्रत्युवाचाथ नृपतिस्तं स्म विस्मितोपि सा।
न कन्यानिमित्तं विप्रमेतं यामुत्तमीलपावकः विना पावकं नाथेन स्वाहाहा यानेकं
स्यचित् संचिवाः किल जानन्तिविव प्रश्नं कुर्वीचितम् श्रुत्वा नाः न ज्ञानीमौवापि सर्वे
भवंतं पावकं स्थितम् आ ... रूपयविभारम्पं पावके तु यिणाम् ततो विप्रमुखात्
शिखा ज्वालामालेति निर्गताः कुर्वन्ति दीप्तिं विवस्वास्य दाहकुपितस्तदा अतो नरस्य।
मानेत सर्वे लोकाश्चकम्पिरे राजा तेषां मध्यामास संवाक्यः केन तत्ततर्णात् एतस्मि
न्नेते राजन् विनोदः समहानभूत् मातृस्वसा पकन्याया राजानं वाक्यमब्रवीत् न
दानं त्वया कन्या ब्राह्मणायकपाचन इंद्रजालिकवत् क्रिरर्णीयमेव नृहाः रा
जातो प्रत्युवाचाथ स्यालिकां प्रहसन्निव स्वगृहे नय भद्रे ते मम जामाता शुभम्।
प्रीतये विप्रालान्तं विप्र वा पावकं हि वा ततो गता गृहे देवी ब्राह्मणेन समन्विता।

७६

श्रुत्वा च परीक्षां मे देहि विप्र सनातनीम्॥ अग्निर्देवो हि कुपितो मे रिपुं ब्रू विचिन्तम्।
नस्मात्स्वगोत्रे भेदं वा सोरन्नविविचितम्॥ निष्कृतिश्चेति वचनं नाजनाधरनेनय॥ वर्षे
रनेचनस्यास्वपदं मूत्रं मस्तोभनम्॥ रत्नमानयाज्यपानग्रामाषाढं वद्धिया॥ कोला
हलश्रुतश्चैव मज्जानो भूमराधिप॥ उद्दवशूनाः सर्वेमत्र वक्ति भयादिताः॥ संग्राम
राजभवने हस्तीसहस्रान्तरा। नृपकायपवक्ति ने राहं पंते गृहं मूम॥ रामोवाच॥ पौ
लितहस्त्रपाभिश्रेकाले मालेन पावकः। सर्वो यतीत्तविप्रसप्तसतीतालभ्यनेयया॥ रा
स्त्रुवाच॥ नेय साधु कृते राजन्नामानानवतिष्ठत॥ पतोक्तिं नेतो राजन्समाहूय विभाव
सुम्॥ समर्पवक्तिनाचक्रेणगोतक्रोहि मन्त्रराने॥ ततः कन्यां प्रदात्साथिरोवयते।
विप्रो॥ आगमिष्कृतिपेराज्ञो मरीपंतेत्वयाराजे॥ राहमीयः पात्रवह्ने मया सप्तैनपा
वकः॥ ततः प्रयानो नृपोनिआहकिं क्रियतेन्वया॥ गृहे जामानो वक्ति सर्वे रापौररा।
क्षि॥ त्वाहां गृहीत्वा व्रजनद्वय पाप्यानेन राधिप प्रधानस्य वचः श्रुत्वा राजा वचनम।
ब्रवीत्॥ यावद्गृहे न जामाता जायते मम पावकः। तावद्देवमहत्तेजो दृष्टेन सुमनं।
पापः॥ तथापि पुत्रस्तां पश्येत्सर्वथामिधने जपम्॥ प्रमाको मयावकन्यास्त्वाहामारिवसा
वर्ते॥ जैमिनिः॥ ततो राज्ञीनिजा कन्या सालंगा तत्र पेनतदा॥ जातेया गृह्यं हे वक्ति स्थिते

ानहृदेहसुखम् ॥ तेव किं संदधे राजा भवज्ञामातरामाहवे ॥ कारणं कथितं सर्वं यत्त्वेतेषु
नमाधिप ॥ जनमेजय महाबाहो शृणु चात्रैकथानकम् ॥ अर्जुनस्य वचः श्रुत्वा पुनर्व
क्षौ शरीपिते ॥ चिंतयामास पार्थोपि तदा नारायणात्मकम् ॥ ततो नारायणात्मकं
क्तिं वीत्स्य पावकः ॥ यातिजगाम पार्थस्य पुरतः स्थितवानसौ ॥ उवाच तत्र भीतस्य
स्वकीयं कारणं च ततः ॥ देवरूप पालितः पार्थेन वा परिमया धुना ॥ अश्वमेधेन नृपतिः
कारयिष्यति पावनम् ॥ समीपे पुण्डरीकाक्षः स्थितः लब्धधनंजय ॥ नयाम्यहमतेरथं
नमेत्यार्यहरिं विना ॥ समर्थाः पावनकं तेविश्वात्मकेनमाधव ॥ तीर्थानि च भवान्त्र
यकिमजारोग्यमिष्टुति ॥ पार्थेनज्ञोहितं स्वयं विघ्नो तेवा त्वतेकथं ॥ सर्वास्मिन्समवी
रत्वेन कृतसंस्थितेन ॥ सेन्यसमया समसाधन वीर्य पातितं रणे ॥ नारायणात्मकस्य
मेसर्वं स्वयं यदिपालव ॥ ततेसैन्यं समया तत्र लेजायते च कथं च न ॥ समरे तापहीनात्वे
स्मातिजनार्दनम् ॥ तस्मात्वबलं सर्वं प्रनति प्रहृष्टरोर्जितम् ॥ प्रगुरूपमागतोराजा ॥
स्वयं देते निबोधय ॥ यथा चापालितं रणे सर्वं शोममसुरोरे ॥ एतावदुक्त्वा वचनं तम
स्थितवाधनंजयम् ॥ नीलध्वजसमीपे निर्गत्वा संस्थितं तस्यालये ॥ समाप्त वीरस्य कृतात्माने
तेशोभावराजासु गर्वितोहि ॥ दर्पबलेन सधनंजयसमस्त्वया विभीषाप्तकेनरणे ॥

यत् जैमिनिः । एतद्विधाय वचनं नृपस्यार्जुनस्ताहवान् प्रस्थाप्य हसन् वक्त्रिस्तैर
धोरैर्निषिध्य यत् वह्निरुवाच केनास्मणा कालेऽस्मिन् बलं पातयतोऽपि सर्वेषा
महादेवो यस्य चेतसि मितिरिति । उक्त्वा हनराय पार्ष्णिलपोऽस्मात्तत्यपारुवं । दीयतामग्न
नरोऽयं यथा भवे भवेऽनव कोऽहं धनंजयस्यास्य ह्रीमित्रस्य धन्विनः । त्वेति वैरि
तेवात्रो येस्य वन्यप्रदर्शिनः गृहजामाजभावेन विस्मृतेऽसि हरे मम । जैमिनिः । उ
तो नीलध्वजो राजा मत्वा तद्वचनं हितम् स्वाग्निपाश्ऽहत्ऽराग मजैनायार्पणोद्धर्ते
न्मालो वाच किं मया दीयते ह्यमः सति मेऽस्मिभयानके । पुत्रपौत्रादिसहितो विधि ।
तेन वधाधवाः भवाम्भृतरोऽनिसमि विलेकोशनमातिन । त्वज्ञियोसि विपक्षेणानि ।
त्यर्नृणां न जीवितम् प्रियावचनमाकर्ण्य हृतबुद्धिर्धियोऽरणो पुनः समेत्य कोऽ
हः कर्णाहत्वानामाहवे ततोऽग्नेनान् पवीत्य कोपारत्नामेयमाचयत । जघानैतौ
तौ नीलध्वजस्य सैन्यमनेकधा बाणैस्तत्राऽरयामास तत्र कृतमिवाभवत् पु
त्रात्तस्य हतायुद्धे भ्रातरश्च महाबलाः नृपस्य चरणौ भग्नः सारथिश्च निपातितः
पार्थेन तरसा युद्धे स्मारयत्पूर्वकारितम् नीलध्वजस्तु पतितो मूर्च्छितः स्यन्दनोपरि ।
सारथिस्तमपोवाह रुधमलेनाहतेरणात् ततो राजा समाश्वास्य गृहे प्राप्ते नराधिप ।

पः ज्वालोज्वालस्य कुपितो भर्त्सयंस्त्रिवभारत नगाउच्चाउडिर्दैवायणा प्रेमरुद्रोः।
हताः गङ्गावाक्यवादेहेमयष्ट्यामिलोगामम् इत्युक्तावचनेराजागृहीत्वायत्न
यात्रिनम् प्रधानेनान्वितः शूरैर्ज्वालापारायभूमिपः मनहस्तिसमूहैश्चवल्गाणि
विविधानिच प्रययौयत्रपार्थोसेनामसकलंतंव्यवस्थितः पार्थसमर्पयामासवचा।
नेवेदमब्रवीत् पार्थपार्थमहाबाहो किंकरोमितवाज्ञया अर्जुनेनस्तेअत्तुवाच।
वीरत्वमसिभूपते हयंपालयवैह्यस्मिन्मामकेसहितोमया जैमिनिः ततःपा
र्थस्यन्तरगोनिर्गतोरत्निमार्गतः नीलध्वजेनसहितःपार्थःपश्चाद्गामत्वा।
लाजगामततःकुपिताज्वालस्यकश्यप भ्रातुःपार्श्वेसमागत्यनत्सिवेशपटस्ता।
हरतीननमत्कुत्पयोघारिदंसमभाषत अर्जुनेनगृहेरुष्ट मदीयंत्वेननतेनसा मेने
नितारनावृत्राहुताम्भाद्भाबलम् विधस्तवहयोनीतोराजाचात्रेमराःहतः।
तेषेत्रापयमेवीरमस्विमिवंयनेजयम् नराल्पेसमागतानान्ययात्प्रमाजैने
जैमिनिः उल्मुकोहतवाक्येनताताज्वालाश्चिवत्हिते प्रेत्यवाचापभगिनीप्रेम
यन्निवभारत यत्रतिष्ठतिभट्टेनाबकेविट्टिसेउल्मम् कालेनकियतामानःकोप।
श्चात्प्रियेनच कुपिताश्चाह्नराजानेकथमयनगच्छति उल्मुकःकुपितस्तज्वा

४८

।एवमर्जुनविस्मयविज्ञानगीतं वाचे समयोऽचिरिधायत्सम् । विश्वम्भनोऽबंधुननामपगाने।
ह्लाद्गतिव्यक्रमयोवरत्नम् । वृष्यास्वमेघेश्रमण्यवायमाताडीत्रिहतिनमवेघि
वृष्याधमोवाविनिक्रावोगुधिपानिनः केनकोहन्यतेहर्ताकश्चिद्दिसोधिकस्पकः।
इतियावकिंवष्णाकोऽकस्पारेतद्रुमाश्रयः । प्रेकुनउवाच । तदाज्ञाविमयात्विश्वकरू
तेवहरेवेवः हर्कृत्वाधर्मगाजेनस्मानवलिरिम्भिन्म् । प्रमायेमेयष्कागच्छेन्मयाक्र
हमहामेते । सोऽभिहवाच । ममोयंहेत्मायायामुहास्मोऽतनत्वया । एवंनाहंतेगुल्मा
विलनाःसर्वेवानावाम् । यहृश्यवरनित्यस्मान्मनितोमधुसूदनः । तेध्यायतेनगत्वा।
घमस्वमेधगोनेकृष्णा । ष्टृतस्तेहरींक्त्वाश्चाक्तंहरिमत्रनः । कृत्वायरागतोस्माके।
तानमूढः प्रकाशामे । कत्वाहृतमस्मृत्वात्यतहमूलकिलेस्वसि । विनामतिंपीतन्य।
ज्यकावत्वंपरिवोक्कसि । समाश्चिनस्मोमोरेहवानायतेनेवः । तस्मिन्देहेकिंवसा।
वृष्याहृकस्त्रेकायंधिनिः । एषिष्मश्रेनोवाद्यादिसंहृष्यात्वगहृहणः । श्रागाश्चाकाण
पंचतेपंचमाकेभावंतिहि । ततोदेहाखभजतिसव्यसाधिमरूपताम् । आत्मामितेरेरा।
स्थितेवाश्रम्यधिष्मिोभवेत् । तस्मिन्नविष्टःशृहषःप्राणःप्रविष्टलीलाकृहतेनना।
ईनः तेनापिप्रीतनाप्यमश्वमेधमकुर्वता । कृष्णधंनस्पविस्माहिमायायाश्रीतिधर्मः।

ताह ब्रह्मोवाच श्रृण्वन्तु सादरा मायायानो गमिच्छति नृमेधायः पिलाप्याकाराणे वहि।
विलोकणथमोम्रे मौनिमिरुवाच श्रृणपार्थ महावाहो पिलेयन्नाक्षणीश्वरा आसीद्
दालकमुनेभार्याचाण्डीनि विख्याता विवाहसमयेविप्रामर्तेवांक्यं सदाकुरु इत्यं सदृशि
रवाण्डीनित्यमापावकांनिके सावालभावात्सोवाच भर्तुर्वाक्यं करोचन नकरिष्यामि
मोविप्राः सत्यं सत्यं वदामिवः तस्यावचनमाकार्ण्यविप्राः सोवसुमेदोत्सवे विस्मयोवन
कर्तव्याः कन्यावकीदृशोवचः उद्दालकोपतनीवाण्डी अनयस्त्वं निकेतनम् वालत्वात्
प्रभृत्येकांदृहृकर्मीमिमानद यगिहोत्रं सम्पूर्णं क्रियते मस्त्वयं मुनिः दिनैः कतिप
येरेवप्राप्तं तां सर्वलोकाः समः प्रोवाचक्रुद्धं मदतेनस्त्रक्ष्णकुमवत्मनः प्रत्यासत्वमवि
ष्यति वै यथवनो वहूश्रुताः नवत्वां वचनं तस्य कोपादहालोचना नकरिष्यामि स्त्रश्र।
शूलोश्रृतैः किंमेत्रयोजननम् स एवंवालोत्वाककमाण्डलमयाचन नेकमण्डल।
मादायकरास्थाधारणीतले स्फोटयामास तेनोबालस्ताणाविस्मितोभवत् तेनैव।
सोकिंचिदहमामेण्याहनोमम गृहाद्विनिष्क्रम्यवलाद्वहिर्वाण्डीस्थिताभवत् ॥ उ
द्दालकोवालयालापवृद्धवोमोवाद्यानयाविह्वलतांजगाम किंचित्संस्थाप्य सकमेकतै
पापाकयत्वपितेपाणारि एवंदानष्टहैमामकोत्पिन्यामुनिश्रृह्वः तीर्थयात्राथ।

सद्देन सशिष्यैः परिवारितः उद्दालको ऽर्घ्यदानेन पूजयामास तं मुनिम् कौशिक्यः ।
कस्मात्क्रोधाभिभूतोऽसि विप्रर्षिन यात्र मे ताभिकिम् पुत्राः किं च ते कन्याश्च न तव सन्ति न पायन
उद्दालकः न मे पुत्रा न मे कन्या जाया मे ऽद्य भाषिणी यद्यद्वदामि तत्तद्वा न करोति सम
लेन सा तथा न मे पुत्रकलत्रं धनं कल्पकोटिभिः पितृश्राद्धमतिकाले यतनतो
भूषाम् कृत्वा स्त्रीनायातोऽत्र वैश्यापि मे स्त्रीवचनात् उद्दालकात्मजा कापि श्रमस्त्रीपत्र
दीप्तनिः कपिलश्चित्ताचानको विपरीतवचोवद मातृप्रसूश्च वाणी कार्यमारामस्यैकम
एकलः स्थापितवचनेन कृपातन्तामुद्दालकतनोऽस्याम् ततो हि योजनं नीचगोत्र मे नाभि
पालितम् तद्दृष्ट्वा रागामिष्यामि श्राद्धमारम्यतामिति तद्वा मृतमापीय सवाणी वाक्
मब्रवीत् प्रातरुत्थाय कौशिक्या गृहान्निष्क्रामयामि तम् तस्मै भोजनवस्त्रादि न दास्ये
दं करावन वाणी तेभ्यो यत्नेन चार्यदं व सः पुत्रोऽस्य पौत्रो भवेः यदा श्रोवाच सा वाणी
ऋषितो भक्तनिलया श्रुत्वैव पातु या श्राद्धकलौ पोहनि इत्येव मत्वा समालोच्या
नायो नवे ब्रवीत् भविता श्वः पितृश्राद्धं न कार्यं हि वाक्ये वाणी प्रभाते
पितृश्राद्धं कार्यं हि मृषावचनम् भविता श्वः पितृश्राद्धं समुपस्थिते ऽभिभवि
यतिः स्वगोत्रविनः निष्ठाय नवाग्नौ वाल्मीकमहाराजाग्निष्ठितेनकवचिन काणि

त्वेन पणमरेतं कुल्लेवित्रं निमेवेये मूर्तिमूवकमत्रीनं वेरहीनमेवैमवम् कोंगेघून
रेमनिंहमकुष्टेघलीपतिम चकौ अहिहिनोत्रमात्रात्तान्वेरपाहपूरायणान ।
कुलीनान्ममतान्सुत्रयोत्रभार्याश्रुतांश्रुभान ॥ श्रामेत्रपितायनिणिश्रभातेनाक्ष्मगाव
ये नन्वरीयेनचमत्वकरिष्यामिकरावन ॥ उद्दालकः यरिश्राइंत्वयारेविक्रियते
ममर्मनिरे ॥ मरीयंवाकामुलेच्यातन्मेनमावरायिकम ॥ श्रश्राइयानिधान्यानितांहि
प्रायः समानये ॥ श्रइयाग्रहितेश्राइंकरिष्यवानिःमवेदा ॥ यत्काकानाहरिष्यामिकोर
कान्यन्नेलानपि ॥ ममरात्रान्नमाघाश्चकुलयानादुर्कीर्तनः यावन्नालोत्तुनिष्यावाकृ।
ष्याग्नावाग्नानपि ॥ त्वेन्द्रीकोचित्रपटोश्राइयाकोसुक्कल्मिनान कन्नारिकंरुन्नते
चविल्वीकोपानकीफलम ॥ माउलिकंकुलिंगोचपिताठीपिताउलकेनथा चला।
ववर्नलोपिदीनभाउलीयेचपलवम ॥ चकौ गाहमान्मूउलान्मक्रान्नाघोस्त्रेवमनो
हराः श्रानीयाहंकरिष्यामिपायमामाउकानित्र मोरकाक्षेनकात्रमान्भकंकु
मुरमविभम गर्भाहूनतेनयात्नोरम्बिनाम्भफलानिच महकाराम्मेमाउभिर्येणिावो
लिणिपृहे कालेपिकुतपेश्राइंश्रद्धाकेमवमहकम मरविणानिलोमिश्रमवदानेन
मवृतम ॥ उद्दालकः श्रममोक्तियतेश्राइंपितृणानत्रमेहितम श्रहंनीलमयेवर्त

पतिः पालयेद्गृहे इष्टैर्तैलेनदीपं हिकर्ता स्मिम्रकर्तव्यया वाती मनोरम्ये गृहे प।
पर्यन्तिलैतैलश्रीपकम मयोक्तनाशुचील्वसर्गात्लादृपापरिवानिताः नैमिषिकवा।
व ततोविप्रः श्रमनात्मावेनसानवुहिस्थितः नयावुडापितः प्राइ मर्नेच क्रेनरापि
प यावङ्गकः हिनाम्नैर्यावरत्नेधननपा वलादिकंस्वयंभुक्त्वासावाचोचनयाभिर्ध
नावद्राआगमेमाद्रोरित्वचनमब्रवीत् गृहीत्वाचालिः पुटकोपिपात्रानांजाकवीतटे।
स्नूतितेपालयाशुक्त्वासोगोश्यापटवे। पितापित्रेरपवितोनसमुनिः कोपपूरितः।
नैनापापच्छिलाइष्टभविष्यसिममाज्ञया। चिरकालेहयस्यांगस्पृष्ट्वामक्तामविष्यति।
अगेनस्तनपाकृत्स्नेहाग्निखिरस्यधन्विनः। रयेषुध्रममपाशस्त्रसेयपार्थमहाशिला हा।
यं चायमइन्ववारमशीन्महाबलः। कृतेपार्थेनतत्सर्वमुक्तमतत्गोययोः वारीषा
पनयाम्बुकाचोगाम्यणीनयाहरेः। दुरालकोमुनिवाः पन्यासहमुमारह हनिश्रीम।
हा। अवैलेअप्रमेरिकेपर्वेलिकाशिलामोलाममेकोदशोध्यायः ११ नैमिषिकवाच गे।
समुकस्तर्गोगीत्रिपुयागेचापकोपुरीम हेमधनेनवीरेणपालितांदयितामिव १२।
तोमनगामाश्रुकं नीशुत्रोधनंनयः वीरैः परिहतोधीरै प्रथुमबसुवेनैः मुकामाला
धरैर्दिव्यैर्वासोभिरलंकृतैः ततोहंसधत्मारानाशुत्वारूनमुखोदयं प्राद्मस्वविषेय

वीरैः पालयंतं तुरंगमम् चिंतयामास सचिवैस्सार्धं बंधुभिरात्मजैः श्रीहंसध्वज उवाच किं
ग्राह्यं वा रंगेऽस्मिन् ग्रहणमिच्छामे राज्ये कृष्णसेनं स्वविषये पालयामि महाबलान् मराल
ध्वजाख्य भविता कृष्णपतेर्हरिसेवकः यत्राग्निनस्तव रक्षितास्सुधन्वायं तिरस्कृतेन संग्रामे न मया वीक्षितः
कृष्णोऽद्य हृदये नापि सुबलस्तथा न स्मार्यियोन्मे वीरा गुडाकेशं यस्य हृज्जयम् जैमिनिः ततो हं
सध्वजो धीमानाज्ञापयामास राज्ये सर्वे तिनायकानां सगृहीतास्संग्रामे विनिश्चितः नायके
नायके सैन्ये यत्नेन परिरक्षितम् तत्र श्रीमन्महीपालपुत्रैर्मानधनैस्सह गजानां भूरिमत्ता
नां सहस्राण्येकसप्ततिः रथानामपि तद्वानां सहस्राण्येकसप्ततिः हयानामपि शुभ्रा
नां लक्षाणि षष्टिर्भास्वताम् पदातीनां सहस्राणि येनाचनवति भवेत् सर्वैर्वैस्सर्वा वीराः
सन्नाहानपरायणाः एकपत्नीव्रतयुतास्समतारां विजयवराः समागतजनेक्षुणोऽपि सैव
त्वं तं जनाधिपम् राजा हंसध्वजस्त्वभवत्रतः परिहस्तुति एकपत्नीव्रतेनातयोरतेविध
तेनच ततस्त्वाधारयिष्यामि सत्यमेतद्ब्रवीम्यहं नपोर्पनक्कलीनत्वेन च कोऽपि पराक्र
मः स्वदारास्सिकेतनस्त्वा वीरस्तथा सैन्यापि सैनिकाः वामयामि गृहे वीर्यविसर्भक्तिसम
न्वितम् अनंगभयभीतं तद्धारयेति महाबलाः जैमिनिः शरदानि धनेभूरिश्वधन्वेषु
यष्यावितम् स्वमतिः सगोतिस्वकः प्रदालस्तसनायकः सचिवाः पातितासैन्यायाम्

नेन्द्रपस्य च भ्रातास्त्रामिबलिनो वि-- र्यमबोधिते चेदमेनस्तुं इन्द्रकेन्द्रस्य इन्द्रदेवोम
हाबलः न्यायवृतीयमेवाद्वन्मर्वैचेवातिदुर्दरः शुद्धात्मत्तापापोपंच महाबलः सुधः
समः स्वर्दर्शनः पंचमस्त्रस्यधन्यापि महाबलः एवं विधेन मेघेनात्मितः पार्थिवलेश
ति हेममकेन्तस्त्रपामेघोरवयापासमल्वाः दुर्दभीस्मरस्यामामहृयारुढोनगामह।
निर्वंतुलितनोवीराल्लेनात्मसः शुद्धहृदिः कश्चिन्नेवंवमाराधपूजयामासमाविष नें
निपालानिवाहालानिकृतोवेवकृतापानम तथान्येनिर्गतावीरः सर्वेपिसमसाहसः
सुलोपेनाहिनगागान्यायमेनहनेनव विर्यश्चगोवेगामेमेमेस्त्वपापोः हृपोमे
प्रार्थयेनः सत्बपुरं भयानकम् जामोःपीउनाससैनत्रपुरं प्रचक्रिरे तेषांसिपल
नः सर्वाः प्रामार मधिकोत्तमम् प्रासादस्याश्च पर्यन्ति प्रक्रुवंतश्चशोभनम् कांवि।
तुमारवावेनहेरीमेरीश्रुति मविपुरं प्रयात्यथमत्तिकेपवाजेनो प्रधोनेव।
किमहंकस्मोपहुपपतेप्रमः तत्कर्पलजनेनेवभवतीश्रमरर्पनात तामुवाचापपा
तेवमाधवेनतवाधाः समस्त्रातिदुष्टोलोभतोपुत्रेश्वकारणोमि एतत्तानेमुन्दरीमेविर
कीर्तिनिकथंकवाः सर्वातिलमर्वेषांदिगच्छन्त्यवेनसाम धीमतोस्यकनेयानिर्व
त्रकार्यविचारात्ता वोसाधमर्मीपेनकरतोगावसनान्गाम नोज्यमममतोपार्श्वेपिवं

वी जं माधवेविना॥ पतच्छ्रुत्वावचस्तस्याः सुन्दरा सा गजगामिनी॥ अस्त्वेवायमहं सतीवृत्ते हि कु।
ग्रा सेन प्रपत्स्ये॥ त्वया मयान्वतातथापि किमप्यस्ति महाराणे॥ ललाटमक्षिणी पश्य पद्मगन्धा।
भा रभाविनी॥ सर्वत्र भावलाभार्थं नराः कुर्वन्ति सत्कृतिम्॥ ह्रीणारी भिरं सूढेन बंधसि।
कु नवात्मनः॥ रहस्य स्वामि सरतीपरकौतूहले हि मे॥ चन्दनेव्रामालासिबाभासि हवि।
न तिव॥ परित्तातानि सराया: किमस्याः कारणं वद॥ सुरनी॥ ललाटमक्षिणमन्येभद्रा
ना यासत्विमसितउतम्॥ कुसेना चापरं त्वं वदति किल योगिनः॥ नवकल्पंगुणा पश्यपाडु
ना वस्तवांगमम्॥ गृहीत्वयाति कुणलामृतालधजमैत्रिका:॥ ततो इन्दुभिर्नदिनिति
ना ताः त्वविद्याणि॥ नीताकटाह स्तलेन सृतिताराजणासनात्॥ ननिर्गच्छुतियः कश्चित्क।
म टाहेतेलसृति॥ पात्येतज्वलितेश्चो नत्राप्रत्र:सहोरा:॥ अताभंगो नैव्रस्मनको
ते तिनरः कश्चित्॥ शोकोद्गतो हित स्वकेनेनार्यतीव पापमनः॥ फलान्यपि हि तान्यासेव्रा।
ते तलेन महात्मना॥ छिन्नेबाहुयुगे भ्रातः सता मात्रायकेवलम्॥ पुरो हितवणाद्रामा।
म नीलितताः सर्वदा पापान्॥ सप्तकालमानोपि रणेनतान्यपतित्स्मतान्॥ एवं विधेकटा।
लि इत्थं त्रिलोकान्नृपशासनम्॥ स्वधन्वः प्रथमः प्रवोनिर्पयोन्नपतिश्चाति॥ नमस्कृत्याप
य जननी गृहीत्वापार्मधनुः॥ प्रवरन्मानं पुत्रे पार्थेन ज्ञामिपोषितम्॥ हीनसमानश्च

ष्यामि।त्विलेंपाण्डवेनहि॥ मामाउवाच॥ गम्भुत्रवहुर्लिगुरुत्रिजित्यममसन्निधौ॥ पार्थेवन
ष्टरंमकालेवमृनयमुक्रिरम्॥ बहुधानारदःप्राक्तनमकृमप्रबोधितम्॥ महतीवहर्न
वीरवहरवोपिशमागने॥ नैवैकःकेसहेतायोपुविरहः हवैवतथा॥ रिवाणेवोदहोसृतेनेप
पपामितथाकुरु॥ बहुधाक्रियतेकर्मयेनतथ्यानिकेशवः॥ नत्वयेवगतातयातिहाहरे।
पलायते॥ वर्त्तर्विघ्नमापन्नेपश्यभार्य्येमहाबल॥ पार्थधारयुयत्वेनवपणगस्तेहरीभवे
त॥ ह्लभंकेनोत्पन्नमेघसमक्रुवमयाकृतम्॥ यथावुनगतेवत्समयत्क्रायातिनमोभिः॥ त
नथायनत्वपिवैकुण्ठेजनेनैनेवमुंचति॥ नदयैपननेनेत्नकृमाड्डीतुननीविनम्॥ अह
स्मिंत्प्रतिमेसर्वेलोकाःसंवेष्टितलपा॥ नवभेदवनःकृतानितीरुषविप्रवोभवत्॥ तथापि
धनकर्तैव्ज्ञउचमूवकभाषितम्॥ मयावहदैःक्रियतेपतनेवाजयेपिवा॥ यत्नुलोकोविरु
द्धेहि शुचेयत्पत्रवीरवः॥ नचेतत्रिमरीयेतनजायतेलोकभाषितम्॥ गोदनेघुउतःसर्वोग
कुर्वेनबहुयोषिताः॥ यासांशुचस्वुपोजम्बुनअर्जनतिस्त्रीभत॥ उकोवाच॥ सर्वेनेभाषि
नेमातःकोधिहीमानेघ॥ पोदधंतमयाकार्य्यंजयोदेवव्यवस्थितः॥ तयोरोधसंज्ञानस
वचैनेपावैविभम्॥ विलोकाविम्रविश्वेन्यागङ्गेसमङ्गेतिनहि॥ जैमिनिरुवाच॥ एताव
दुक्तावचनेयावकृष्णोनिर्वीर्यवान॥ नावज्ञीतानितःसम्यतयाकुवलयानृप॥ लाजाभिः

स मनोभिरुद्भ्रान्तस्त्रान्तैः पुनः पुनः कान्तमालोक्य नयित्वा भगिनी वाक्यमब्रवीत् भगि
नि कथं योऽहं प्रजनेन यं यामि सा पुत्र्या विबोधय दारुणोऽमम वासो [illegible] हे सदा
[illegible] योऽहं सती मे देवता सु [illegible] सकाः मातत्र निव सती न यत्र [illegible] पो [illegible] कुर्वाणि
न कस्तिं यमृ [illegible] पलभ्यते इते कृत्स्ने प्रजेष्या मिय [illegible] काणी [illegible] तः सदेहेनन।
[illegible] कोनि बलेन सहितः पुनि [illegible] वती मन्दा [illegible] नेन न मिञ्जुनि [illegible]।
कुवले पितृवाक्यं हि देवतानां च भाषितम् सर्व सत्य [illegible] मिस [illegible] नापुध मालभे न
मत्कृत्यापु भवती [illegible] यामि हरि [illegible] एतावद्वाक्यं वचन वा [illegible] कस्या मम गाजदा गतो
दर्शनार्दं वीचारूहनेन [illegible] धराम् [illegible] तस्य वदन [illegible] नो [illegible] तावद् वेनच [illegible]
[illegible] वैः पादुका वनधु [illegible] कामम् गृहीत्वा [illegible] ताल [illegible] कुरं [illegible] कर्ष
पुलकोद्गतेर्दीपः [illegible] विनेवैः [illegible] लयाबाला चारु [illegible] विला कौपीय
[illegible] तीस [illegible] के पुष्पनाविनाम् पुष्पमालावकाष्टे च [illegible] नाम् प्र
[illegible] या मा [illegible] तं वीर [illegible] परायणा गिरीन्तनी च भर्तारं तथा [illegible] कृया तथा
विधेन याञ्चा [illegible] नीराजनी कृता नीराजयित्वा भर्तारं [illegible] वाच मनोहरं [illegible]
[illegible] पश्यामि वचनेनाथ [illegible] नलालसम् तावत्कमापतित्य [illegible] कृतो यात्

सिवेत्तात्म एकपत्नीव्रतेनहं तत्र तपस्यामि संवृतम् यथाहं नोसि मे यासि मान।
तस्याभवेत्मम मामेवं गामिनीनाहं सखिः कस्मात्वार्यते पिता गच्छतिया मे वधु।
तस्मामेवगच्छति ईहशी हृदये मम किं स्वजनागार्तिस्म वृरा नोपयाम्यानि मो विरोम।
त्वा गच्छतिमत्वाः पुत्रो चिन्तितं यानि मानारीनिषेवता विवेकोनुव्रजनितः पुत्रः
कस्मात्किमाहदे लोलं गच्छमिव मृषाहीवीत्युनमामिया भविवीनेमहावाक्ये।
प्रियेकाहि पुत्रहृहे ममसंगात्त्वया लब्धो विवेकाख्यो हि पुत्रकः विवेकमनसं पुत्रं
मा गृहीत्वा भविष्यसि विवेको स्यात्तो निर्मम मनो यत् कलेवरम् विवेकस्तेन गच्छ
तेन वायपतिरेहजः यथानगोपरो याति तत्प्रानाभीनगच्छति गतेत्वपि गामिच्छाकि
मो हवं वृनमो पुराः बालत्वेननिनः पुत्रो विवेकतेनकत्ममलम् अनाम्पहवन्ती
वकेवल्यमतिमाहि गतेत्वयि गमिष्यामि चिन्तयन्तीवाननम् [illegible]वहंसंतीव
भयान्ममहामते स्वनारीयः परित्यज्य सार्धपिष्यंतिमामिति स्वधीनत्याविधापु
मो विवेकेनपराहृतम् नापत्रडोनपश्यामि स्वभावप्रवर्तिनीम् कथितामाम।
याम्मिरि वृचेनात्माधवस्माहि पारैनस्माः पातनी यो स्मि त्वान्नूनेमयान्नूप स्वमेहि।
यथावेयनगच्छति पांजनम् प्रियोहि भाषितेनस्माविविधं मोघध हितम् विनाक

सम्भ्रमात्स्वैवर्धयिष्यति कामरागम् मा विमस्त्याहृते विहिपंचमपि दृष्टिसंभवेः एवम्।
चित्तमगस्त्याश्रयत्रगन्तेसम्भूयतः सुधन्वाउवाच श्रीमतेवमयाभद्रेत्वन्नेमानार्थम्।
शयः मन्मोहृच्छमतिक्रम्यवचः श्रीकृष्णमिदंत्वया वचमानेनमेकामालिङ्गितानाथ।
निर्मिताः योऽहंप्रयामितेकुसुमेमोतः श्रीमोहिनीभमे वचनेनवाराणसीमिकोवनेत्वमे
वयम् पारीश्चापिमेचित्तं मुक्ताभगस्त्वनभामिनी यद्यहंत्वंपुनावेपिकेवल्यामिको।
गृहे विवेकान्मारेनयत्नेनकर्तोत्वाहृष्णीश्रुति प्रभावत्युवाच नाथगच्छामिसंप्रामे
पार्थयंत्रमहाबलम् विवेकात्क्रोधितनयोऽहृदयंममतिष्ठति सधेन्मातिरश्रीपति
ह्लातप्राकृतमेप्रियम् जनलदेनात्रयप्रयामिस्वसुताताहंगतेनत्वयि सुधन्वाउवाच नि
रीत्यमात्रेकृसेचपुनरायामितेनिकम् विनित्यपवभिर्वाणेसर्वोनोप्रभावती।
प्रभावत्युवाच येश्रीशामाधवेनाप्येहृष्टोमधुसूदनः नाथोनिनेपुनरपिसंमोक्षिक
रावन सुधन्वाउवाच यदिजानासिरेविवेकसम्यक्किलदर्शनात् पुनरागमनंमा
स्तिप्रयच्छमेजलदेवया प्रभावत्युवाच प्राप्नुवंतिपदेविलोलपत्रफलतिसंहताः।
मनावुत्पायसंश्रीशोपदंतोऽपकनारदो धनाशोणकलहनाथेवजनितिहिमाधवः ते
कोचितितकार्णीणिजायनेनात्रहेप्यायः सुधन्वाउवाच राजानंकिंनजानासिभद्रेव

नीत्रयणामलम् प्रष्ठकोस्मजलवारोरवीतिचक्रन्तुभिः कटाहतैलसंपूर्णस्तनमेवा
त्तिनिर्गमैः रात्रौ चरीयते द्विजश्रेष्ठ दानेभ्य नवतम् माधवेनप्रशंसितिस्त्रियाहीसंग
मेक्कांक्षिन मर्वथीरानिर्गमः रहियाकुधिरानयाज्जनम् प्रभावनुवाच मार्गमाम
जित्वा अयरिंगलमिस्तु मि अनेगनहतनामेकांसंगवड्डमिराहेतनाम कथमेतो
भवोमे नादिकाधीरो भविष्यति कतमस्य त्रतोवीरः कालांनकयमोपमेः मनि
शाम्यान्नते चुननवयानायरामामकी सयन्नाउवाच मेवररविणालातिरिवसः
मतिनेवले वरनोपिरणपाथोनायप्रनखीहपते प्रभावमुवाच धातुशाम
हरिवमी मुनकत्यवसिप्त धनभङ्गवयल्पायनलवयानायनविभो पिनः
प्राहे धातुर्वचैदिवसप्रजापतिः पकारणेवनेतद्ध भयसंगनभवेन कि।
कनेषां मरात्रे नमपोस्मिन्नरानभिः धर्मःसूक्ष्मोतिगहनःशक्यनेवानुवर्ति
तुम् सयन्नाउवाच निमित्तविद्यतेदेविजधिमिधर्मसेवने संवत्सरांतना
नमसकर्तव्यभायमंत्रनम् आत्मायावेनिशामध्येकुर्वीतवनमुत्तमम् स्त्रिया
पोजनान्नरानदिनुद्देयंधीमतोहृदे मातवीकाडतिह्नदःसमुत्सितभामिनि।
उच्चसोतैलसंपूर्णेनकटाहेविपनाम्महम इन्गरीपन्नपयन्त्रोविवमासुलमने

मः ॥ देवैः प्रमाणीकृत्य सौत्रान्तिकामेभवं तव। प्रभातं जाव पितानवाह्वे भानित्रन
मघनविघ्ने अन्तरानेनतोनाथदत्वायाहिरामे हरिम् नैमित्तिकवाच पत्नावङ्का
वचनेप्राणनाथेमहाबलम् उभाभ्यामपि हस्ताभ्यां कोमलाभ्यां वृतानना। तेकोव
नाग्याणामालेवहीवकानने नणणाकृतलोगेनेप्रियायावाक्यचिनः प्रयाण
समयेमहेकामस्तस्याः प्रयतन्तः नेत्रमेतिपुनेसम्यगान्मकल्याणकोटिभिः ह
तोधश्रहास्याने जलदानेप्रणामते। विमुच्यावकवंभूमौकिरीटंचहस्तिव नयामह
रिवारिमेघायने। त्वमचये गर्भदेशोविशालानाभीहस्तेनोभूस्रभान्त। स्वधन्वाधम
रूपयावङ्कुतिमन्दिरात। तावद्दोहंमकेतर्वेलाधपत्समुवाचह सर्वेवीभाइस्यानेः
श्रुत्वानादेवदन्तैः मधवानेनयपाणिमित्रामध्येसमागतम् ममास्ताकिंनजानन्
निकटाहोविस्मृतःकथं प्रयाणेकुभिरवनश्कनसत्वेतेनकिम् नाङवेनश्रिन।
रत्नीसमग्राणिहितेराणि हृदयश्रहासाश्रागतामसाधनेजयम् मधन्वनापहनः
किंक्रियतेकर्मकुत्सितम् नमाकृत्यवनाः सुबलामङ्गलान्विताः केयूराकाः
घ्नन्तेस्हविस्फारतेधृतानले आनयेतकटाहस्यपार्वेकृतमपाङ्गवम् नेमिनि।
स्वाच नेनात्समस्तनोराजन्यत्रनाः श्रीयगामिनः जमस्तमोरांस्पितानचिवह

धन्वनः रदच्छलेनसमायातेउपभुक्तेनृपात्मजम् श्रोतुलक्ष्मामनेभर्तेवेत्नपानोपमे।
नदा वयंप्रासामहावाहोञ्चरणोतवमारिष अाप्राभगः किमर्थंहिनृपतेत्तस्यका।
ग्रतः स्थितोसिपृष्टतोनूनंत्वयासर्वप्रवेविने पितातववयमर्वप्रानिसोबलावि
नाः नीलत्वंमेगा।मन्देनिकृष्यतेधरातले दुनिष्टयाहिनृपतिपार्थमन्यनिवारवम्
पयलूदमसमाविन्यपुरजोगिरसमाहतम् नैमिनिरुवाच कुपितेवचनामेघातान्ता
मननकम्बिभ्रम् गृहेवृनेःप्रपालायेप्रयपत्रुलदलम् समुद्रमिवपर्यासेसमेनार्थ
नेनवयम् रदच्छपिनाधीतेधनेनयनयोन्तके कुपितेपिताः तीक्ष्णमकृत्यपुराः
स्थितः लघवानेनतोराजा प्रत्युवाचहसन्निव किमर्थंपापसनेमृदमदीयेनेहितेनवै
लघवाउवाच जलदेनवधूर्गेहमज्ञोयाविनमुञ्चता तस्मान्निमापितेराजन्स्वयापा।
क्षिनमयाविभो राजोवाच अन्वेमवितानेहियदिक्लेशवसम्भवः नरदसम्मेोत्ता।
त्वाम्पानोवंचितेकलम् स्वेंद्रायाधेभवान्मत्वाजलदेनिर्गतःपुरात नेनेनपूर्वेजा।
नाभेनुमापामिश्रनायते नन्वदीयानदीय जलदेनहीविना वहोमापिनोपा
किःपिपासाहताेनृपे हपंपालपितेग्रामः सव्यसाचीमहाबलः तणमेकेनजगा।
ज्ञाधानसंवन्धजेनाणे पितेवलपिविचाविधिममेयत्स्वयाकृतः स्त्रवाकमंपुरः

प्राङ्क्षं कर्षकामेगनेमनः ॥ एवंविधं कुम्भपाण्डुवर्त्तनेश्च कटाहे किल विलपा-
मि मलीमसं कामुकं तत्कुपुत्रमाकण्ठमग्नं तिलतैलपूर्णे गङ्गाधरनाम्नि सन्निधाने
पुरोहिते मे लिखितं च पश्चात्त्वम् तयोः पुनः सर्वमिदं निवेद्य प्रच्छन्नं तत्र क्षिप्तमेव कर्त्ता।
तयोर्वचो नैव मया विलङ्घ्यं स्वजीवितं नाश्यं कारवस्ये कुर्वन्तु तस्मै पुनरेव तैलपर्यं
न्त पार्थ्यम् प्रमुखाममात्याम् जैमिनिरुवाच॥ एवं तेन महीपेन प्रेरिताः शाङ्करिणः त्र
रमः पुत्रमनीत्वा तेनाशु तातेन तत्पुरोहितो इत्युक्तः ॥ नृपः पुत्रेति वाक्ये विस्मयेन
स्मेरकटे ॥ स्वधन्वनाभ्यन्ते पुत्रं नृपात्ताच्च विलेपिता जलरंजकामेन नन्दनेन पुरो
हितो ॥ कटाहस्य समीपेन वलाद्रेण समतः प्रभुः आनीयतां पातयित्वा भवं ज्ञात्वा मलिमा
जितः ॥ तस्मिन्तैलपरिपूर्णे पुत्रं लीलेन समर्पयः लिखितः गङ्गाधरनाम्नः पतिता सन्त
ममभावितम् स्ववरो येन मे राज्यमस्य कुर्याद्रातले भयाल्लोभात्समरं केचित्
तिष्ठन्ति दाहणा कौशिकादयस्तस्य राज्ञो हे विप्रा महामतिः कौन्तेयार्यस्त्रेनैव।
स्वसन्नेपुरिपालितम् हत्वा त्रियो ऽस्मिन्राज्ञा भागीरथ्या तटे वाराणस्यां पुत्रमात्रो
मृताः सर्वे नराः समः रामश्चापि जयामास पुत्रे दशरथः पुरा स्वकेयवरः कृतस्मात्कै।
केय्या रुद्राहनम् अथ नाथमुराकस्य पुत्रं पैत्रं समहोदरम् ब्राह्मणं करतलेस्मिन

श्रेयान्याम्यहम् नेदन्यथा तावदेव यावत्तत्रैनपाल्यते विप्राः केयं वीरपार्थि
वपिनोवाम् गृहस्थितस्तु कामुपायाः सत्येन परिपाल्यते आवां गङ्गां विहरा स्नान
गे नृपर्वहिः नमिराजेन वलक्षयत्रा राजान सत्यवाक् तत्सर्वाङ्गुणान्नवैवस।
तेन भवंति हि पतावद्रुक्त्वा वचनं लिखितः पौर्वमेघुतः पौलपस्परयोगामद्भुता।
स्तं नृपतिगणाः बुवंति सर्वे तत्स्वाकं राजानं प्रतिमाविच्च ततो नृपमहाबुद्धिर्निग्र
माद्भुषालितः नमिराज नयराजेन्द्रमुनिर्धर्मोपदेशकम् जैमिनिः हेमकेतुः समाधि
प्ता सचिवं पुत्रपानने स्वनप्रेति लनेलोपिलिपडहेम मातया स्वधनार्न मयिगते।
तेवीरसचिवैर्हेतः पार्थिपपराले वीरयाम्यहं तपोहितम् नमस्कृते महाबुद्धिपु
नोष्णामियापितम् पतद्रुक्त्वा वचो राजा नमस्कृत्य पुरोहितो आनयामास तावत्
कटाक्षोपयत्नपश्चितः समतिः सचिवस्तु के सर्वनृपतिभाषितम् स्वधन्वाने महावीर
प्रत्युवाचविर्णापते स्वमतिरुवाच स्वधन्वे किंकरोम्यघनेनामसमीक्ष्य महावलम्।
पासनेवापिनृपतेराज्ञां विविधेन स्वधन्वाउवाच कर्तव्यमासनेराज्ञल्वयाप
रवणेनहि पितृवाक्ये वरामेण स्वजनन्याः शिरोछेदनम् प्रतीतो हे महाबुद्धे कृता।
श्रुएयक्रियामया भयेन मातामहादेस्नतेलयमाविप स्वमतिर्मिलनयाभूतेस्त

नेह्यावान्हनम् । तलसीदलनेमालांधारयेतेमसोसि । स्मातेकामुरेवस्यवदेतेर्व
त्विकेपावम् । उग्याध्यमेलत्विसपत्वनक्षेन्पयामनात् । स्वधन्वाग्रहमाविन्तथम ।
याहशोवच: । नतेहेकयशिष्यमिशूमान:कमसलिनम् । जालाकुलेवीरयेतेलमा
वनेशानसंकुलम् । भोरयंममलोकाउजेनसेवमानसम् । जाग्येनताहशोजाल:क
टाहाजननेमजय । चाहिजाहेनिगोभिन्नमयायशाधिनेवच: । कृत्वावेनागनेयस्मात
मातेकायांहो । मामवृतायमेआशेलधन्वाकामचारक: । पश्चात्सानिकृष्ठुभ्य:
पतितस्वजगाकृतम् । स्मातिकृष्ठपतितान्स्वामेवभयविह्वला: । जनानस्थावसंयुका: ।
मन्यमेनटराभिने । पिकोलिकृष्ठरूपतिमन्येहहाविचिंतम् । प्रकाटगजस्थाम्यात्ते ।
ध्रुव:एघतनन्निनी । यन्यगापारयेलोकस्मात्यापत्मकेपावम् । एवंस्मातोमितेव
चानलेकृष्ठतन्मया । अतकालेचिंतनतेजायतेमकिंदंवृणाम् । हृदयेचिन्तयमानेन
तवनाश्राजनाहिन । ममसंकिनेमनेहयोलोकेविनाहिता । स्वधन्वामयाणिहयमामं
बीरकटाहजनम् । अयघकस्माजेनावीरातोषिनोनामजनाम्बलात । गाणीवमकेनोपुं
वेगोवेनपावकलीकृतम् । स्वधन्वनसमरथेस्पर्धास्पर्धाप्रवर्तित: । नायवागोहे
नेकस्मिन्येनवहतवड । हेयधीवेडमिवाके:प्रहस्याध्यनिमांजना: । वेक्रिराहा ।

ह्तामानेमंर्त्नेरवितमर्हसि ह्रैपरींवमह्रूपेणविताह्रोपुतिनाम्मना लयाकृमेन
मटमिमम्मने ह्रातभीकृपोः नेर्मिनिकाच्च पवश्रुवीनवी रसिनम्म रणांमाधवप्य
नन तेलेमणीनलेजानमज्ञनम्यवमानमम मर्वेजनालन्ममर्मोचानेलेयण्याजा
लेपकजमन्मफुलम लधन्वनःकुाएलिनः मनेचविमिमगुम्रानननमण्डःला
न यमहृणमिमेचेनिपतेनिभ्रमोववःकाभ्याममभिनाउयेति क्रोपतिसाहेतिकिरीटा
मेहृवतिपतिवाहृन्याधूनयेति वरनितजोकिममोनकामेप्वधन्वनोर्षतिपरहि
मध्य गाह्मामरयेयुडनन्ननेधनेजयेकृममवियममम नेमिनः हमधनःपाव
पुनोरयपीपुरेकटाहृअनरनमेन भ्रापाविनामनिहरोर्जेपतेनाविन्धामोधुरमा
धवति पालाचवीमनृपतिकिमननेलननमेचालिनाग्निनापि किमोचधमच्चव
हनल्लेजानानितनत्रश्चकेनवृव कुनेभ्यलमेलमिरक्रुनोमुनेमफुहपमामभमि
वाम्पाजने हृतावननानिकेल ------ भवेश्वतनेलमिरपरीत्वितनम निपाम्पता
हाकमनीवनीव्रहृनाम्लदाल्लेलममानशूलाः मुनेभयानेफलमाश्चनेलेविचिति
पेचहृहणःभ्रम्लान हिमाविमिमेयधनःकराहाःणविम्पवकेशाकलेजनलाके (
लग्रेहितीयलिविनम्पचीपनण्याह्मलेतितिल्लनेलधाराः येरेहलयवलमीकृत

कंठमाला येनाहूमूलपाशि विक्रिनपोषवक्रः येवाललाटफलकेलसद्दूर्वशुद्धेनो।
येसवात्रिभुवनेदिपवित्रयंति इति श्रीमहाभारते अश्वमेधिके पर्वणि सुधन्वनः स।
नकथनं नाम सप्तदशोध्यायः ॥१७॥ जनमेजय उवाच हंसध्वजोत्र कथं कृतं महाबलो।
धिजगामपार्थ सयमगभगात्रः उक्तोतके ... जैमिनेमुनेर्गिरीस्यणावः किमकारि
तत्र जैमिनिरुवाच विलोक्यतैलमध्ये सुधन्वानं महाबलम् शृन्यात्म सुंदवीरः।
पापात्म मानेनकिंक्रतनम् ऊचधर्म्यवमूलीहमावविशेन काम्यना हंसध्वजः ना
न्यस्मते किंचिदेवविनाकृष्णमहागतिम् करोति शूनले कर्मप्राणांते ममसूनाः।
पुत्रपौत्रो कुमारार्णवेपविमाधवभाषितम् सुधन्वनाति मनसाप्रियार्पितो निणामाम
पापेः स्मृतो यदमृनाकृतः पात्यमानेन साधुना पितामहो कविजन्मालपद्भामिलि
कटा इतिः प्रायश्चित्तं सदेहस्य कृषिमयानि कृत्य पतावंदकावसुधन्वतेलमौ
ध्ययपातनः सप्तालिंग्य सुधन्वानमिदं वचनमब्रवीत् साधुत्वं विषवीरत्वमसाधु
सहमयिजः येननैलपातनो मे मयाकृतदश्चेतसा भवितेन तेयस्तातेयेनविग्रहेलि
माधवम् गतश्रीकृष्णमूलछसूत्रलितात्मैःस्वयमन्विताः येषां येन निदाघे माधवते
नाऊहि तुष्ट्रयविनिर्मुक्ता जायंतेदुःखवर्जिताः कथं त्वं वाक्किनादेशयुंशाकःपा

सवेसवः मुनयोयेनपद्मंनिर्वाणचारित्रंहि विभुम् येनस्थापितधर्ममार्गत्र्याणांतेसं।
स्तोधुना त्वद्गुणेस्यसंसम्पर्णीस्यावृनेमेवपुलिरम् ज्ञातंपुरुषपणाईलनोपायोर्म
लिपावनः राजानेराजपुत्राश्चमेन्याप्तावपुरूवत उत्तिष्ठवत्सतेलात्वमोसमुद्र।
भूपत कृत्स्नोयपापांःवस्योथैसारच्यश्रवर्तितव श्रद्धेनेनाघसंत्रामतोरुस्वेय।
कोविनम् यपः स्थितोत्वयैकनापश्चान्नापुहिमंगलम् जैमिनिः गृहीत्वानेनुला।
मध्यानटेषादोमहामुनिः राजानंप्रत्युवाचेदंपुत्रंपद्मसुनानेनम् प्रनेनविधृतम्
लमहिघाभ्यात्वकेमुखे सेवराजनृपोसिराज्ञेजपनातवैतवपुः यपोमयपार्थिवोर
त्वानुपावयितेस्थिनः ततोहमः धनः पुत्रंसमालिप्यच्छविदिवः मयापिगाभवात्मु
कालेलेपावकरोपिते नरस्यासिहतापोनप्रभावान्नेपावसाहि मुनिनाकस्समाह
त्यात्वांतपावगितावाकृतम् शत्रुदृढेनमाकतोभवच्छ्रीवपुरोहितः स्मरणोसमागवा
किमर्थंक्रियतेभवान् उत्तिष्ठपुत्रमद्देनेराष्ट्रमाकृत्वसंगो कस्मैरणायपार्थिवस्मर
रार्थेवसमात्तिष्ठम् स्वधन्वनावर्दितोनाल्पेनदासणावव रणेत्वविचित्रंतेहेस।
नर्हमूकवाप दीर्घधनवाहकवक्रेगतातेर्वकुभिहितम् हेमवर्गोहंयेयुक्तेपमावाम
रवाभुगाम ॥ सुवर्णमालापरिभूषितेवस्त्राभिःमनोज्ञाभिरप्यार्चितेयया नियेवि

तेमतवराणकिंकिणीनादेननूनेनुमिवासरोह नैमिनिः पनस्मित्रवकालेनुसेनेपु
पमसंस्थितम् पार्थसमरुरमवोरकालवकमिवापरे वीरानतेभ्यस्लान्वलपतिते
भूतलेनस्था तेनपुःपुत्रमेनत्रसवकेणाक्रणालणान यथानिपणास्रुविरजेयोवि
येभाकुरात्विषा वीरगात्राणिमंयतिवैरनेसमृगीद्रवम पारमरमसंवृषोकुपाः
मोमोकिकसजाः त्रुटितास्वधरायावहयपेतेजनतेमजय कवचानाकिरीराक——
------राणश्रभाः घोतयंतिजगमचनेजाणिचामिमेलिरे वदनेपतितेकायुरनय
हिविसर्वशः पुष्पाणिभूतलाग्राकेगाङ्गूतधंनृपोधिनः विनेतेमरहस्ताणिमाल्या
निस्रुरभीणिव नाणिस्रुवेवासेनसमाधेनपराजिनः धूमसमाणाभवद्दामेतत्राय।
मलयानिलः गजपुष्करतायेनसमापिविघमामही हतानदयधुरवोमिरनोभिः
पतिनःपुनः रथनादेनवारणमेचस्मागारणजितम जातेमृकमहेमनेवाचालम।
पिविक्रुतम परानिपदविन्यासाद्रतीवप्रकम्पिना हेमध्वजोद्ववीदीनाः गृहाणा।
रतरागशुभम तेनस्पवृचनाक्षीरंरहीत्याहयमग्रनः एजितेकाविते धूपवासे।
लवकुर्धापितम पसव्यहेनृपस्तहिस्यापपुंसहारेः संपूतात्यीतोग्रहमने
नेसाहुसुघनः स्वधन्यावारपश्चेवसमतिसविवस्तया वीपूकीनेनीवरणः।

शान्तधन्वा महाबलः समेतैस्तु तदा सर्वैर्न त्यान्येव हरिर्नृपाः प्रद्युम्नः प्रातः फा
ल्गुनश्चैव इन्द्रकामाय याम्यासु चैव ततोऽहं भिन्निधानाः पटहा मर्दलास्तथा डिण्डिमाः शृं
गभेर्यश्च पणवानकाः ककचोलाश्च मर्दलाश्च गोमुखाः काहलास्तथा त्रुटि
गजलला ... वाद्यमानाश्च भीमाकारवराः नादेनानाविधं कुर्वन्ते सम्मिलन्ती समस्तास्ते
तेन नादेन राजेन्द्र भिन्नं ब्रह्माण्डमभवत् जैमिनिः पार्थस्तदाब्रवीत्तत्र कृष्णस्य सन्निधौ
रं वचः सुधन्वा ... इत्युक्त्वा ... तं दृष्ट्वा पितरं वीरः के गमिष्यन्ति
नृप भवान् ... अनुशाल्वश्च ... महामतिः अनुशाल्वश्च वीरोऽयं कृतवर्मा
यशस्विनः वृषकेतुर्महातेजा अनिरुद्धश्च वीर्यवान् नीलध्वजोऽग्निजामाता ...
हंसध्वजः ... पार्थस्तु रथमास्थितः पाण्डवं ... सुमहाबलाः
प्रविशन्ति ... तेन नागानि सर्वे ... प्रद्युम्नो वाच मैवं वद मई
वाहो विस्मितं कृष्णभाषितम् सर्वं त्वं ... पाण्डवान्महात्मना पितामह
सेन नरेन्द्र महाबलः किं विनाशाय समस्ते धर्मराजस्य भीमस्य च महात्मनः प्रद्युम्ने
भुजयोः ... हंसध्वजे सुधन्वानं ... सम्मतिमहम् ...
त्रिशिखे ... निपातने ... नृपति ... पुनः जैमिनिः ।

प्रफुल्लमुखवक्त्रः कान्ताधृष्टकेवकठराधीः नमस्कृत्याब्रवीद्वाग्मीनशुकेंपवचोवचः
किंयत्नैर्न्यप्रवाकुवप्रलयोन्यत्रिकायकैः मयुवियानेनयत्नैर्नलनलोंबलेनव न
दर्श्येप्रेयत्लोत्रप्रतापाम्बलवानले नेत्रयत्नप्रद्योत्पयदृजः परिपाम्यति नर्स
पद्दोकर्णपाणीवक्त्रणेयानिकोपितः तथाविधमिदंभातिप्रच्छाकमितिमेमतिः
भवत्प्रामहमारिहोप्यानविघ्नेनागमम् यमहंनगणेर्वइहरातेहरीकिंकराः॥
यथासमागिणेजीवेमूनेनपरमोचनम् पत्रगाङ्गामिसंप्रामेपार्श्वप्रप्तेनवाहिते।
नैमित्तिः॥ निर्येयोकर्णपृत्रोयपाणेवेननिवारितः पोवेरथोमहातेनाहेमधन
बलेश्वति॥ रुष्टेनापिविविधेणसपताकेनराचितः सारथिश्राहधर्मात्मान्वयोगिक
मिश्रभावात्॥ पुमेनोरयहृतेतिपयपूहमराहणे॥ सारथिलनलपाणेदेवकपागुघा।
प्यवेगवान्॥ प्रेय्यमासत्तरागेनविनोयणाकोविरान्॥ हृपकेनेविलोकायपुनधन
वाकमब्रवीत्॥ पश्वक्षहमपदंदैवकःसमायातिलीलया वृबोप्यहपप्नेयोधः।
नस्योनधनेजयः॥ पकपवपाःकस्मिद्वीरःसत्वसमन्वितः धनेजयपाणेःकौणेर
प्रपतेकिनरश्रृतः॥ नमस्कोवहस्त्राग्नाणनाहत्योधनाहिताल् ग्रहमेनेश्रनाप।
पपवीरणाविपाश्म प्रुतमानयमहेतेवीरमाणमेमुवम् तेनसूतेननीतोसौ

सुधन्वा पुत्रिणां वरः। ततस्तौ संस्थितौ युद्धे नरतीव्रपराक्रमौ। सुधन्वा वृषकेतुर्हि।
पप्रद्युम्नमुखैरितो हमत। कर्त्ताकस्याग्मनस्त्रामिकिनाम तवस्वचन वृषकेतुः स्वयं।
केतुमुपनोपि सत्वापस्याकेपिता महः। पुत्राणां मध्यमस्य कर्णाख्यः सुतो रविः।
सुताणां मध्याणीवीरो निन्द्यो धीरस्समे पिता। कर्णपण्डकलेजाने विडिम्भो वृषकेतनम्
सुधन्वा। हंसध्वजस्य पुत्रो हं सुधन्वा नाम मे शुभम्। मयुक्त रक्षणिः पूर्वमस्याकेव
पकारकः। निष्पुत्रे ममपुत्रः पोरुषे मेवदर्पाय। तेजस्वी पूर्वनः सूर्यो यथाधानेव्य।
पोहति। तच्छ्रुत्वा रुषणवलेयुद्धे वारपितानेव। सकुलेवर्णापतेवृ मरापोरुषकोलि
णः। वृषकेतुः। अधुनाहं करिष्यामि तववलेसायकोनहि। पतेमरीपानाराकस्तीरु
धारास्तेन सः। सहसानव सैन्यं वगमिष्यति महाहवे। ववमायनमपाश्रीकेनाहुन
नत्वनाप्ते। जैमिनिः। प्राणांसहतीहिस्तेन मुक्तावलेप्रति। सुधन्वानेस्वारयि।
त्वामिहनारमथाकरोतः। भित्वापरीताकिशारेगंनाघ्रापपत्रिनाम। शाखोजीविति
हीनालिवृषकेतस्वधन्वनः। सर्वतस्तेनविद्धाङ्गोसुधन्वा रथपूष्पपः। ततेनस्स
तेसर्वबाणाश्छिन्नारयिपु। सुधन्वनो हयाभित्वासाशोछिवमयाधनम। विसृट्नाः
सायुद्धे प्रहस्य सञ्चमिःशरैः। पुनरेवाकृणोत्तेनं सर्वेषामेवपश्यताम्। वृष्टुपकैः

हनिकितैः शतधापतितं भुवि ॥ सुजातिवामस्तावलोविविधाश्च धजानपि ॥ वारि
जातिवमकुलोपविबिद्धैरकर्णोजः ॥ हलिहलोपमालहुलाग्रधानवृषणैर्हता
न ॥ सिराविमुमहावाहुमनेहोरपुटानिच ॥ नम्यभित्त्रेवललेवोबाणपमन्नसमाश्रि
नः ॥ लधन्वापोकवतम्यवहृधाहिमन्यते ॥ जवानतरुणानमुसारथिं समहाध्र
जम ॥ कुलाशिलिभेकुलापंचभिक्षमताउपन ॥ वृषकेतुर्धनुश्छित्त्वा समरणोपंचभिः
पोः ॥ प्रममानेतननाबैगतंपवमहल्लम ॥ कर्णोपवसमंयामानरदुतमिवा
भवत ॥ मृकोविरूयधर्मान्मायावन्यपपतिमानिनम ॥ तन्नन्यपपतिते चोरसेन्य
वाप्पिन्नेपरम ॥ आत्मानेसेन्यमध्यच्छेवहृभिःपरिवारितम ॥ विलोक्यपहृ
नेवकोपात्रयारहतरकः ॥ हृदञ्जोपमपमोवायवाणान्हमविमृप्तितान ॥ मवागसा
पकेच्छित्रमच्छित्त्वमवधारयन ॥ हंसध्वजस्यववलेवक्रेनीविनगाहितम ॥ ततोप
रणासेन्यनवेहितः कर्णानन्दनः ॥ शाकिभिस्तासरवैहृः भिण्डिपालेमहाहव ॥ मुद्ग
रैः शिभिर्वोशमतास्त्रविरत्यते ॥ नाराचैः कर्णोपवसभृशाडीभिर्योमहैः ॥ गदा
भिःपट्टिसैश्चैवपाशैश्चविशूलकैः ॥ पहाहेलाभ्यमानेलवपुः कर्णात्मजोवली
निरीक्ष्यवाहवेवस्यनाम्मानिमहासाजपन ॥ ततोन्यस्यनेनसूतायोजयित्वामहाध

नम कणीभनप्रमात्रिध्येनगाममाणमाऽले नंममाकहावेगेनरूषकेनः पुनः पुनः
विद्याधरायकैर्नीतोः सधन्वानेहमत्रिव ॥ मेनांचपीडयामासममेनाहाणाशैभिः।
सधन्वाकणींश्रुवेतेऽरिविद्याधपंचभिः ॥ मूर्छितेनमाथिः पीडितःपकेनमहाबलम् ॥
णामध्यारपुवाहनावन्कालिः समागताः ॥ चपुत्रःविशनिशैनिसधन्वानेममातिपन
पंचभिर्लणोर्वीरैः पीडयामासमग्गे ॥ सनेसधन्वश्रोत्तोषारनयद्यममाधनम् ॥ दृष्ट्वा
नामकलाश्चविपानिकोधमूर्छितः ॥ चकाऽऽयपुकानांचरभिर्निशितैः मोरैः ॥ पुनः
कृतहपावाकाहिभिकेनकार्मकम् ॥ प्रगुणेनविपकलेकृतविंसधन्वनः ॥ सेध
कापिणामान्वाप्रगुणमपचकोशलम् ॥ चकालीलयापुडपोहषवंसप्ररफीपन ॥ सेप
वमक्नोघाभुरामामहधाहनने ॥ युगविवणकामकृतेघोजासधन्वनः ॥ विभिः
वमधन्वछिन्नवाणैनेकेनपंचधा ॥ ततोपिमारथकायांछिन्नपीषेतरहुतम ॥ गगने
कृतमलनेविडासिहनारंचकामः ॥ ततसोवलिनावीरोमहाबाणविशारदो ॥ सधन्वा
भूतलेपुइंचकृतःविषाविव ॥ मूर्छितोपतितोवाणैः पीडितोहधिरोविलितो ॥ कृता
वाछिन्नंपुडोऽपमन्तमसाहरत ॥ नाउयाममपार्थमपवीराबाणैःहपणः कृता
धर्मणामामाघजवानपंचभिःशरैः ॥ कृतवर्मणनेनयुकाहिधाविद्धरमायकान् ॥ पंच

भिः पीडयामास सुधन्वानं महाबलम् ॥ सुधन्वापि ततो राजन्नवभिः सायकैः शितान् ॥ हरिं
के विद्ध्वा च केशवं यान्तं ताडयामास पार्थिवम् ॥ सशरैरितो वीरो स्वसैन्यं क्रापलायितः ॥ अन्वसा
लयत ततो वीरः सुधन्वानं महारणे ॥ समाहूय अब्रवीद्धीरो रहीनानां समरे ध्रुवम् ॥ सुधन्वन्बहु
वीर्या त्वया युद्धे न तोषिताः ॥ स्वबलेन समं तस्मात् पराक्रमेण केहितत ॥ सहस्व मे शरान्वे
कृष्णं सर्वेषामेव पश्यताम् ॥ जैमिनिः ॥ ततो मुमोच नाराचं वह्निज्वालासमप्रभम् ॥ अथ सु
धन्वा कृतांकवीरः समागम्य दारुणम् ॥ कस्त्वं विव्याध तेनो वीरो न ह्यच्छिद्रं समागतः ॥ प्रवि
श्य हृदयं बाणस्तदा नम सुधन्वनः ॥ अन्वसालयततः मनो वा पार्थमाससायकैः स्वा
धन्वानं महाबाहुर्नवभिः सायकैर्दृढैः ॥ विव्याध तेन कृत्वा पातयित्वा धरातले ॥ तस्मा
त्सन्नदावीरः स्वदारैत्यापि पावली ॥ अथ पृष्ठके विहाय स्वसुधन्वा रथिनां वरः ॥ विव्य
धे केन बाणेन रथे सात्वानजेबली ॥ तेन बाणेन भित्त्वा सो निपपात महीतले ॥ सेनाप
तिं पृथिविधानारा वैद्यतत्थाच्छिन्नत ॥ गजानीकैः सबद्धभिः कृत्वा चक्रेव सन्त्याम ॥
रथिनो च वतो राजन्विधमां मां सकेरमाम् ॥ गजानां नश्यभिन्नमुद्धृत्य चीर्णानि संगरे ॥ से
नानिस्सरध्युते पातपोथसहस्रशः ॥ द्विधाभिन्नो हयान्बाणैः सारथिं सहितान्दृशो
र्वभागेन गत्सुतिपतिना अपि धन्वनः ॥ नाशगजदापीरविरोणरुधिरं जलम् ॥ पा

रश्मिभिर्विभिन्नानां बहुधा प्रवहद्भिः। नेष्ठिनवाहवोवीतान् पितोवेनवाहिताः का
पुरोगाण्यथ कलिंगानेवाभवंस्तथा। रनस्तनर्वलेभग्नाविमुखाविपाहवम्पतन्।
इति श्रीमहाभारते ... पर्वणि ... अध्यायः १८ धृतरा
ष्ट्र उ॰: द्रोणेनगजेनैव वधन्नाम्नि सत्यभामात्यकिं प्रभुम्। नागाश्वाणि निर्बिभेदन सिन्धुरा
जायिप। सात्यकिः पांडवसमन्यावलानांप्सरेनेहयान्। सूतेधनेनपासुरेविवे
नल्पमेवच। नीडेवकेपार्श्वधाविहिद्वरवणोः पातैः स्वधन्वा सात्यकिं शूरः चकार
न्ध्याद्वहसत्। उभोतस्यंदनमा हल्लहुनेविवक्षवस्थितौ। प्रत्यंबाणमाहवेः स्वास्या
मासतुः। उभोवृषविमर्दोकपितेवशवर्षितौ। किंचकाविचालेनेवसंनेपुष्पि
नाकिवा। पात्किंमुमाचकुपितः सात्यकिंपातिपीडयन्। युयुधानः शाक्रियाते कपाले
प्रत्यपद्यत। सात्यकिं मूर्छितं दीत्परहाहाकारो महानभूत्। भयाहसन्बलेसर्वं सपर्वा
णमथाकुलम्। ततः पार्थोमहाबाहुः स्वधन्वानेसमागतम्। तिष्ठतिष्ठेतिबहुधाव
धन्वानमवाचकम्। अर्जुनः जितामदीयावहस्वलत्पाणुडेमहाबलः। बलेनकाधि
केवीर्याक्रमेवमहात्मनः। मयाप्युद्गामिसमाकुलानिलवहन्यपि। द्रोणभीष्मक
र्णस्माधिकर्णेनवमहात्मनः। कालाबलैस्त्ववहुभिः पाकौणमसंस्मर। ततस्पाविम

योनानोयथानोवीरुपजायते । स्वधन्वः पुत्राविद्यानिसंयामेतत्त्वतेविस्मयोभवेत् ।
स्वयान्यकोयदिहारिकथ्यतेहरिणाम्मना । मत्यकोसिमहाबुद्धेयोधयस्वममेवतत् । पु
इमयासमेपार्थकतेराकोनिकिंभवान् तेरागेनवपूर्येषमनिवृद्धेयधोचितम् । हे
मधुनोनृपश्रेष्ठोवानिमेधकरिष्यति । अयथपश्यतेनेवीराक्षेत्रामाधिकिलमुग्मकम् ।
संगेनोत्रविद्यामिसकृत्समपिवाजेन । जैमिनिः । ततःपार्थोबाणपातेसंदधे
धमूर्तिनः । स्वधन्वानञ्जरान्सर्वांश्छित्वाटयहस्तवित् । रणाभिलाषयामासवैःसूनी
सतेहस्मत् । पातेनबमहस्राणायुतेनअश्वेनव । बाणानांक्षारयामासराणेभ्योड
धनेजयम् । अथैनोपिपार्यास्वविच्छेदतिलफलवत् । आग्नेयास्त्रमोचावीरहि
णीपार्थेमेलिहन् । स्वधन्वानपिकृपितोबाणोऽर्द्धहिवमाप्ति । विनागाष्ट्रनिवृष्याःप
श्रिमायवकभीफकः । बाणांधकाऽपुनिनेनगास्त्रविलोकाते । मैन्यंस्वधन्वनोऽस्य
पावकाम्नेणाभूतले । ज्वालाक्तुलेवीत्यवक्रिंदाहयतेनिजेबलम् । स्वधन्वावारु
णाहेवब्जयास्त्राग्निनिवारितो । संहृतामहतीवह्निहिलेनमृजकाव्वकामुकात् त ।
लेवंपूनलेव्याप्रागागनेविरूतःस्थिताः । निमग्नेपाऽउवबलेपिलाघ्रहिमिरिंदि ।
तम् । भग्नामसंयुगेवाणपीनेनाप्यविमोहितम् । चालकानामयूराणामानेदः ।

स्वमहानभूत तादृशाणि चन्द्राणि वर्मनराणि भूतले । खड्गाश्वाणि कोशेषवल।
मानिस्त्रवहूल्पाणि वीराणां धनहस्तानि वस्त्राणि विविधानि च । चामराणि च वर्माणि
गजकुम्भस्थलानि च । शोभाहीनानि जातानि जलपातेन संगरे । बाणाः पञ्चविंशी
नास्तीनि भिद्यते रणोपरान् । अतिहृष्टेन पश्यन्ति स्वश्च रश्च रूघाण्डिते । ततोऽर्जुनो म
हावीरो व्याप्य व्याकुल समारेध । वायुनाजलवाभिश्चाधनाश्च परिपातिताः । भ्रामिता
वारणा वृन्दा नराश्चाश्वाः काः स्वराः । पतस्मिन् ततो वीरः स्वधन्वा पार्थ कार्मुकम् । अर्थ च
कृपाचित्तं दृष्ट्वा च सूते त्रिभिः शरैः । शराहीने पाण्डवे च वके वीरो निकोपितः । उवा
च पार्थ भगवं सारथिलेन विघ्ने । शोऽस्तु नो मिपार्थ त्वं पाण्डो रथे च गतेवने । सर्वगोसा
रथिन्यन्ताः श्राहन सा राथिः कृतः । स्यन्दनस्थे कृष्णसाध्वी ममात्र पतितो हसि । नेमि
निः अर्जुनोऽपि च सत्याह ततो गान्धारमहाहवे । वाम हस्तेन धन्वधारस्त्वं वध्य पञ्चनः
याचन्सारथिं गोविन्दं नाचहृष्टोऽरत्रधूहरिः । अर्जुनोऽपि नमस्कृत्य वा विदेवसमागतम् ।
सुमोचयस्त्रायकोऽकोरामसमं ताश्रूस्वधन्वने । स्वधन्वा इषु स्व मसिंगोविंरथा ऊवाचमं
मागताः । सर्वेतत्वं नयातानं तदीयं किलकेशव । पार्थ स्वले हीं अश्रुधनितो कुरु ।
मनाये । अथाहतो च शिष्यामि पोरथेन रातानगात । अर्जुनः त्रिभिः बाणैः शिरो स्मेया

नयिष्येयत्तावकम् नयानयेयदिशूरः पतेत्तममपूर्वजाः निरयेषुगमिष्यन्तिमत्यं
सत्यंनमेवृतम् आत्मानंपालयविभो त्वाअतिज्ञावराधुना स्वधन्वा त्वस्त्रुगोश्चि
क्षिप्तातेः त्वांतत्रहरिसन्निधौ त्रिधाहंनुकरोम्यद्यगांतिंवाणमवाप्नुयाम् एताव
दुक्त्वावचनंशातेनमधुसूदनम् बाणेनाहृदयेवक्षोद्विभेदसमोवली रथस्तुय
तितोबाणेःसहस्रेणमाविध्य साश्वसूतपार्थध्वजमावध्यामयदवक्राव्रन धनंज
येचरणाभिसंसंताड्यकिरीटिनः रथः पार्थस्यनीतोसौनत्वमात्रेमहीतलम् त
त्राण्यच्छिमहत्गतंहंसध्वजस्ततेनाहि श्रीकृष्णः पणपणाउवेवीरस्यपौरुषंत्वेत्व
धन्वनः हंसध्वजप्रतिज्ञातंत्रिभिर्बाणैस्त्वयार्जुन अस्मेमुञ्चमयासार्धंकृतवा
न्हाहंसध्वजः जयद्रथवधेयानिकृष्णाणिनवचाभवन् विस्मृतानिकथंपार्थेन
ज्ञानासिहितानिहितम् रथः पञ्चामयापातोपाद्विधृतोयिविहितेनीयते स्वधन्वनापार्थं
यनत्वमात्रपरारिपाम् एकपत्नीव्रतधुनः स्वधन्वातीवदृष्यते नत्वपार्थमा
यावाप्तिव्रतंकर्तुंनशक्यते महत्कष्टव्यवसितंयुद्धेस्मिन्व्यतिभातिमे अर्जुनः
गोविन्दपानयावेनेत्रिभिर्बाणैर्नैसंशयः अभविष्यन्महत्कष्टेनभवेद्धनवागमः
जैमिनिः पिलीमावेस्ततः पार्थव्याहृतानन्तरदितोरणे स्वधन्वाशितास्त्रास्तो वि

धन्वन्तरिर्धनुः॥ इन्द्रात्मकेणवं पूर्व्या यथा गोवर्धनो गिरिः॥ गवार्थे विधृतः कृ
ष्णेन यथा पालयपाउवम्॥ ततः श्रीमदाकाङ्क्षन्त्येकार्तिकेणम्॥ कालानि
लनिमीलिताक्षमेवाक्षेत्रनापवान्॥ ते गोपा वीक्ष्य गोविन्दः संपूज्य समयोनयत्
गोवर्धनेन पूज्यन्ते तिलाधनवः पूजा॥ तेन पूज्येन वाञ्छितफलं तत्
नः॥ इति विरेवाश्रमसंगमान्नयाहं देहि हे तवः॥ कौतुकार्थं वार्थं च श्राद्धा
र्थं गोगणाः॥ विमानमपि कृष्णा त्वमिन्द्रं गणाप्युक्तिनाः॥ स्वयं वासना देवा॥
न्कृष्णेनैव हितकारकम्॥ कृष्णा वत्सा नाम वायुना नैवानस्य भासाय कम्॥ बाहु
पूज्येन संयुक्तं पातयेन पूरयेश्व वि॥ स्वकृतं मेदृश्यायात्पूर्वं कृतं लक्षरेपरि भिः॥ वि
ज्ञापितो विनोदार्थं विरथस्य पूजां मयाकृतम्॥ अर्धचन्द्रमसो चाथ पादिसायक॥
मागतम्॥ तेन देवेन संछिन्नं सायकोऽयं पतन् वि॥ विस्मिता देवता सर्वा हि
लोकामपि विस्मितम्॥ श्रीकृष्णेन संयुक्तं लब्ध्वा नैनिमित्ततः॥ द्वितीयं
सायकं पार्थो यावद्योजयते पुनः॥ तावत्कर्मेन संपन्नः श्रीयमावहलेन च॥ सम
कः तिनिवानेन पाउवं प्रतिपतितम्॥ लब्ध्वा अर्जुनार्थं लक्षं पूजयेद्गोविन्दः
विन्दर्पो भवितम्॥ सायके क्षिप्रमहाशुद्धे पातये तेन सायकम्॥ प्रतिलोम्य

वीरत्वंधनंजय महाबले । द्विधाशांकारयैनेव भित्वोहन्यतीपुनः । मयाद्यघनेहतोवी
रः त्वमागांमयोहवम । धन्वोसिपार्थवीरोसि पत्रिमिंत्रैलकेहरिः । शृणुपरदालिदि
तो नूनं त्रियत्नवाधिकम । ततोमुमोचवाणं सः सूर्यमण्डलसन्निभम । पाण्डवः को
धनपनोयघ्यवक्रुपणोधनुः । ब्रुवंति गगने देवा मानवाधराणीगताः । किंभवि
ष्यति कोजेता उभयोर्भविता पुनः । बाणानमुम्पितोवक्ति मद्याने सायकोगतः ।
अर्जेनस्यकरात्कृः प्रलये किंभविष्यति । ततो महाबले बाणं सुधन्वा चातिपौरु
षम । छिन्नं तेपार्थबाणेन मध्ये विच्छेदसत्वरं । पौरस्थो ह्यकं मेन्यहधियत्निनाव
लम् । चक्रम्पेव धरादेवी कालोस्त्रिं विषादपेत । ततः कृष्णोर्जुनं प्राहस्माणं योज
यार्जुन । पावजन्मपुराणि त्येरेवधर्म भ्रमसुव । त्वं मया महितो वीर मेनपपर्णामिपो
ऋषम । जीवितं न दवेदन्यं नूणां कीर्तिसमन्वितम । श्रुतिसा समुत्यान्नस्येकत्र्रेगा
स्वर्गगामिनाम । मद्ययेपान्यमानस्त्वं दत्वा पुण्यं पुरातनम । त्वया वीरेण च तथा ।
पतने नैव जायते । जैमिनिः । एतावदुक्त्वा वचनं प्रेरयामास वै हरिः । पंचजन्यं देवद
त्तं अर्जुनोपि धनंजय । एपयित्वा पुनः प्राह कृष्णः कमललोचनः । गृहाण सायं
के हस्ते पीडे पार्थ समातया । जैमिनिः । एहीन सायको हस्ते पाण्डवेन महात्मना

बालदेवस्तुनेकार्णांश्चदृष्टदेवसंयुगम ॥ ब्रलाणांपंचमेभागेयोनथिनाणारणि
मध्येकालेफलेनत्र्योक्यमेवजनार्दनः ॥ शुभ्रंपरामावतारेयत्कृतनेनस्मायकेपंपा
तु ॥ ततोदारुकेनविपक्षरापार्थेनसंपिनः ॥ सणालाहशोभानेनबधन्वाकमग्र
वीत ॥ तधन्वारुकावा ॥ जानाभिमोविरकृतनेत्वरीयराणोचेनकर्ष्यमरस्मावधमे ॥ कार्णिं
नेविश्वनतुंभवेनेपार्थेश्वतिलास्मासंस्मरणाय ॥ अर्जुनः ॥ अनेनबाणेनचपातयामि
णास्त्वरीयसकिरीटमध्येव ॥ विभेदनाहिमगिरिणायोपत्यापंस्मश्रमसवान्नवी
१ तधन्वा ॥ रात्रौविबस्पापितानश्चकापैंकंसारहंत्यं छिनतलेनपापः ॥ त्वानस्त्री
यंमणिकर्णिकायांपः कोपिमोहंनभिदेणाविन ॥ जैमिनिः ॥ ततोर्जुनःसंरथंसाय
केनेनवरीपितंवकिणिबावमने ॥ विस्मारपेनगगणोफ्लोगणेदेवोभियामानवर्न
नर्यनम ॥ वारित्राणिचसर्वाणिविनद्याणिपारवनानि ॥ भ्रांतमहीतलेबाणोत्तध
न्वानविमोहितः ॥ उवाचपार्थंकृपितस्त्वविभिन्नेमहाहवे ॥ सर्वेत्वाःशरंतेनबा
णेनवहरास्यः ॥ पनैश्छिन्नेसंरेहोहाहतोत्तिधनंजय ॥ लतोरसधनोराजाया
मोतिमनन्नीवसा ॥ भोपार्थमेविशालातोकुत्सनेसात्रभावतो ॥ च्युसिंहत्वामहंवेधि
पार्थस्मारणमरापि ॥ नपातित्वयांनत्वमक्षिकालेजनार्दन लिहणोविरगुत्राव

नेपार्थं कुरु पोषणम् ॥ एतद्व्रतमाविवेकसंजयं श्रित्वा व्रतं सार्थकम् ॥ एवमनसार्थक ।
स्मार्थं मथ्यं श्रित्वा स्वयम्भुवा ॥ ज्ञात्वा कालं महानामी श्रित्वा वाति तथाविधे ॥ स्वयम्भूदेर्व
दृष्ट्वा मामस्वयम्भुवा त्रासमध्यगः ॥ चैत्यमण्डलमेवाथ चकम्पे वाताननाननान ॥ स्रज्ञा
नः एवं नत्र स्तोमि नेत्रलंकिरीटिनः ॥ श्रुत्वैवा परामर्गेणतत्स्तनमिवाभवत् ॥ अ
थ बाताम्रपीठे नष्टस्फन्नलितकुण्डलम् ॥ स्वयम्भुवो विश्रित्वा रविधाने पोषणम्
कि ॥ धनिमीमहत्रामानेशाप्यमोधिके पूर्वाप्ति स्वयम्भुवो ग्राममेनामैकोन विद्योध्या
य ॥ [illegible] मैकिलिरवाव ॥ ओं नश्रित्वा नवपितेश्च श्रपिः कृमपराम्भुजम् ॥ उपस्थाप
वामेतिश्रृङ्गिहेतिमृरानितम् ॥ अतिवेगानविश्रामकवंधः समयोगाने ॥ कस्मार्थ
न्यग्रामग्र पाश्रित्वे पवेशिनः ॥ पश्यैतेनापश्यति कुवंधनः स्वयम्भुवः ॥ गृहीतेन
श्रिया स्मैकेणावनपरस्थितम् ॥ दृष्ट्वामापिवाकु भोमस्त्राविपण्तोनथा ॥ सुर्व
न्विर्मितैनैनः प्रविहकेणावानने ॥ स्वयम्भुवेनापि मलेनलक्ष्मा ज्ञाना तिनेतराः ॥
ननः स्वकेणाव स्पृर्शविवेपण्कराहण ॥ स्वयम्भुवोपि हस्तौ बोस्फेन्व लिनवृताद
लम् ॥ दे पृथमोपनयाहपातिले पुत्रके ॥ गृहीत्वा मे स्थापितवीत्याहीदंववनम ।
श्रवीत ॥ कमधकः ॥ स्वयम्भुवं किंकेलेपुत्रकस्थितोननभापदे ॥ पितानेहेनमेवामि ।

इहोस्मिन्किंपुत्रक। कटाहे तेन तत्र श्रेष्ठिना यथा किं श्रेष्ठिपुत्रक। पुत्रो लिहेपरिम्य
राज्ञिनपो पीडितः॥ अमितास कलापुत्रके कृता कृमो बनो छिनो॥ प्रभावनो मनसि
जः यामिन पुत्र्यधनाा॥ जैमिनिः॥ व वने पुत्रक स्या पपुत्रुत्र वद्रहसचिव॥ स्वम
ले तस्यान ज्ञालेयो जन्मिनाभ्निता ये॥ पुनो वापापानाोसा पुत्रवणाकेन पीडितः।
ड्मिदपुत्रपार्थोस्य ह्वाणनराावलान॥ प्रपुत्रस पुत्रविवी समपुत्रंणाकर॥।
ननस्या भाषिनेसर्वकृतेकृ वलयारितम॥ स्पृष्ट्वा विनुप्रातरासवेनवीयासपायास्वः
मयाछिनः स्वपन्नामोन शूनेनेवगरुनि॥ तस्मनन्ना छिनक्रना सुरपानाकमनवी
स्वापः॥ किमर्थोरनेनाननिृपतेचलया॥ो॥ कोहृरीलापुत्रस्यपीडंयहेल
स्यव॥ हेमधनः॥ रोद्नेका॥णाके संसानेपुत्रकस्यम॥ किंत्रेपिरोस्यपतिनेष्णा
धवस्यपरापुजे॥ नरचंस्पयरिकमस्पन्यनेकेपिरसामृना॥ मरनाहकनेनापि॥
प्राप्यतेहरिसेनिपिः॥ उडकेनेनापनृणाकृिविपोगलस्पृनापने॥ किंवापडकने
वोसमवाघनविघने॥ कलपारापुजगनचेवरीकनिभरीरः॥ राणमाचेकिलेन
त्रोरनमनाघने॥ कपेनमनकेनकेमसोपापुित्वधन्येनः॥ आगनेपुष्पनेधान्य
पिमेव्यलिनक्रणाहलम॥ पनयास्पानिककलस्यरापपुत्रपिरोमहन॥ जेमिनिः॥ ह

मथजेननक्षीर्वेन्यकंकृमाछेपुनः॥ कंसोहृद्दीना विवेपगगाणेनहिंलेवयन॥
हेहतामृगुमालायान्यसंतनमलंकेशुभम॥ त्वाथोपिहजननकेजाहदुःत्वपुना
पन्नान॥ पश्चायनानमेपुडुकृष्णयोस्त्रमयासह॥ क्रियमाणंसमस्तेनेः सर्वेपएपन
मूनिकाः॥ कंसेनसमुत्वेलिसे मम भ्राता महाबलः॥ न मथकेफणेकेपि पार्थिवा।
रणिकोवाम॥ यवयंपुरातलिहर्दवकीनेर्कोह्दीः॥ पताव्दरकाव्ववनेर्णाफमाद्
लामन्वाम॥ सेनेनमहूनापुकापार्थयोडमथायया॥ लूपालेपाविनाप्रसिद्दर्ने
रमथाकोन॥ रसानलभिन्नमिवसंजातेननमेनय॥ पृष्टोनामरुडुरुलेत्वापः
पार्थमब्रवीत॥ निहपार्थाघसंयुगेमयासहमहाबल॥ ममकृतमासेनपाहिर
रणोहनवाहितः॥ त्वथन्यमेरतायुडेत्वयोपनत्वयाहरो॥ बालवेहाकृनारेव।
त्वार्थेनैवनिरीसितम॥ यथाकमलपिडुःवलिमौक्तिकानिभूपछृलि॥ यदसा
तिवरराज्ञेवनथापुराणेत्वयाकृतम॥ त्वथन्वमोमोविनेननरुदंतवेदुगोपमम।
मुक्ताफलत्वयारत्नेकः केनुपारिवेवितः॥ गोपलोसिनमेरेहोनर्मोजानासि
केणाव॥ कुतोगत्वास्वधन्यामनाहयपपामिवाधवम॥ अयपाप्ताइवमामाघ
प्रोहर्षः प्रजायते॥ जैमिनिः॥ तेनथाविधमालोकपार्थेकंसोऽब्रवीद्वचः॥ न

वास्य ध्रुतस्थितं त्वया पार्थ महारणे । भ्रातुस्तेन संग्रामे स्वकृती स महाबलः ।
अन्येन गच्छता तेन वीरस्यास्य प्रभोपितं रणे । भवांगता ... महान्यो भविष्यति । अ
र्जुनः प्रभुः भानोः सहस्राणि त्वया भयानि मुहुः । अनेन त्वं रणे नाशानां कीदृश
भविष्यति । श्रीकृष्णः । द्वितीयोस्य हिमवमाध्यवीरेण नवरणे स्थितम् । पितामहस्य
महती चिंता जायते मर्द्दना । त्वया पुत्र बलेशस्य भवत्स्वनेन वधनं जय । त्वया मम मते
कार्यं कृतं न मलिनो मेरा । प्रद्युम्न ... वीरापातयत्येन मादृशे । उपायो विघ्ने ना
स्य पातेन पातु वध भा । त्वरं ... कृतं द्वं त्वधनाशाकृतो हन्तः । किं चिरासि भवेत्
तेन कृतं त्वया कृतं बहु । विजयेन सनाथेन वै दयानान्तुमपायः । केवलं त्वया कृतं वास्य
पातोपायानिश्चितिः । यस्मिन्नाते न सूयो च त्वत्कृतेनविघ्नेन च । व्याघ्रस्य करान्त्यस ।
पातेन भयं भवेत् । तस्मिन्नरणे संदेहः कृतः त्वत्कृतकारिणा । जैमिनिः समाहृय
अब्रवीत्तु वै माधवो हरि किं ... त्वतम् । त्वया ... महाबलः । स्वर्गे
रणमध्ये तु ... । कृष्णस्य वचनात्सर्वे निर्गता योधिनां नराः । अर्जु
नस्य च कृष्णः पारयामास संगरात् । योजनानां त्रयं भूमिं ... स्थिताः । पश्चा
त्कुंठं समभवत्तस्य ... । स रथस्तत्र कोपेन शीघ्रं हतो नारमादृशे । प्रद्युम्नमाया ।

हृतोनमेनारष्टोहंसपारवी हेतारोतममभ्रातः कथातोनरणाकूने ॥ किंभूमि
स्महयोऽश्वमयापोषैः कथंत्वहि ॥ अपराधश्चतावतोहरिष्यामि नसंशयः ॥ पता
त्रिवृषिपधपेतो हमिश्रडे महाबलो ॥ पौतालेवांतरीलेवा कथायिने मम्याश्रतो ॥ पत
स्मवैविनिश्चित्यस्वरथः प्राहसेनिकान ॥ सेनमध्येनपश्यामि कृगतो हंसपाठ
वो ॥ सेनिकाः ॥ किंरूपाजल्पमेवीप्राकृतः कातरोयथा ॥ योमिनाः ९ तोऽश्वः
नृत्यपूशलमहरो ॥ पश्चाद्रूपमितेकसपार्थं वनववैरिणाम ॥ पताव इन्क्राते स
वैः स्वरथः परिवारितैः ॥ स्वरथस्ताम्हावीरानेनारावे समहष्यन ॥ केचिन्निपतितं
नावीराः केचिन्मध्येविदारितः ॥ हन्तोऽभाच्छिन्नशिरसो हनवाहाश्वपादे ॥ कृत्स्न
भूतबलेसवैकृतेवीपाततलाणते ॥ योजनानांत्रयं सैन्यमध्ययूहसंस्थितं
मिवनतैनराजनन्दाग्रमेनत्रयनाहेत ॥ दर्शकेणवंवीरपार्थवरापिनावृमं ॥ वाल
देवेसुवर्णाचैसमंतात्प्यकारान्वरा ॥ पात्रोपिविंडोराजेन्द्रपारैः कनकभूषितैः ॥ धून
नयन्तममेतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत ॥ ततोवाणमहत्तेरणसमूनेमरथ्येरूपम ॥ पौड
याममवेगेनमराथेणत्रयातकम ॥ धनुश्छित्त्वसमग्राधजवसपताकितम ॥ २
पश्चात्तिलसमत्वमस्वरथस्यहिवेकृतः ॥ हयांश्चियायबलानाविव्याधपातनेव

ह्यथः पाण्डवं वीरं वृकोदरमुपाश्रितम् । नानापाशैर्लयावाशैर्नानाप्रहरमयुक्तः
कृतः सकेणवो गन्तुं नैनं ग्राहस्य कृते । एष पश्यामि धर्यणं पुण्डेय कुरुते यथा । स
धन्वनो वियोगेन सैन्यं सर्वं वधिष्यति । एतन्यज्ञागतं ज्ञात्वा हन्तुमात्मजनेनाद्येन म
ग्रयेमेधायतो ये ज्ञातस्तपयते वा त्वया मया । एषपवाणोजेयश्वामेनात्मवीर्येण ली
यते । कृस्नस्य वचनात्पार्थः कुपितो वाक्यमब्रवीत् । एते देव हनिष्यामि महावी
रं तवाग्रतः । नासाध्यं विद्यते किंचित्प्रसादाच्च तव केशव । जैमिनिः । ततो जयान्स
रथेस्तायकानापतनेनच । स्तुत्वा स्मायोवगाङ्गनतल्लाण कृतः । पार्थो विव्याध कौ
न्तेय पार्थ स्तिवैः शिलाशितैः । उवाच प्रहसन्स्वामी पाण्डवं सेनवारनम । रथे
नैमाभिवालौ हैलूपाण्डु परिपालय । पार्थः कृष्णाभिहतो धावन्नश्वमभूपेते । अ
श्वेन स्पर्शकस्नस्य सैन्यस्य महारणे । ततः पश्चात्पार्थोऽत्रवालनेरवरूपाविनः ।
धारा श्रवेणापिलाशेनखगपिपाशितीयते । नापश्चिमनपवाव । कृष्णौ विस्मयमापन्नौ
शिलाणानेर्गानाङ्गुपर्वभिन्नाक्रुश्यान्तनाभुभौ । पाञ्चजन्यैहरावितारवरश्वेनधनेनयः
कृस्नश्चतां स्पर्धावात्पाण्डवं वाक्यमब्रवीत् । मयातुनोपिहिंसयः स्वाधस्यामृगे ।
नच नीयते चवलाङ्वाचाघुगध्येकरु । ततोर्जुनोरीकृतस्पर्शस्पर्शिच्छेमहाप

मर्त्यं मधर्मे वातेः समूतेषानेधाह्निनत विघ्नः सार्थो राजन्याउवेनमीकृतः
मेधारितस्वकुलेषाजगामस्तुनस्थितः सार्थोवाच वैश्विकेणावभारेणनष्टः।
पाथेयेनव। अभ्यागतीयनेधोथस्तमहं वोद्धुरथुनः गृहीत्वा स्यन्दनेतेषात्सर्व
लेनतृपात्मजः समग्रं समनुस्यात्प्ययुनः प्रोवाच हर्षितः तत्र पार्थ कुतो युध्मास्त्रि
त्रियामि कृपया सार्थोवाच मेघोवानसिन्धास्तिनापुरे युधिष्ठिरनामिष्णेन।
ताउत्कर्पंचभिः पारैः सार्थाय्नकितो राजन्मकः सर्व्वप्यः कथयम स्कोविह
यसार्थोभ्युपमं समाश्रितः तावन्मकोधनयनोपुत्रोवाप्युध्यनाम। अर्थवे
ईश्वनाराचैर्वमहेनेस्पीलीसुकेः वराहकौशिनालैकेः नुवृद्धैः कालकामुकैः स
रथाभ्याच। प्रतिज्ञाकुरुवीरायपार्थसत्वां न कोचन अनितानात्रनातेतसंज।
तानः स्त्राकृतम धर्मेनोवाच। तामहंविदविध्यामिसमन्तेजनकस्यते प्रति
लेखाहिमवीरस्त्वंहिहिंसायपोचितम सार्थोवाच त्वामहेमानयिष्यामिरथ्या।
मूर्मा विहाजेन नकुर्यविदयस्माये हरतेमेवुगाणपना नेमिनिः पनसिनेन
वैधः पार्थवणोरहरिभिः कारयामासराजेन्द्र पापकेवाधिनपाकरोत पाता
मनोनाजानरेघानोनारथस्य व्यधमद्धनधारोषा हलेवनिहतेवहु अर्थ।

वेडेण ह्याघ्रिश्चिह्नेदाय महात्मनः ॥ कार्मुकं सो च नागैवेः पाण्डवं प्रत्यविश्रुत
पुनः कृत्वा जैनः स्वाहि कार्मुके गुणसंयुतम् ॥ पार्थ राजपुत्रैर्नेशाहातो विस्मयमा ।
गृहीत ॥ प्रथ चन्द्रेण विद्याधराकुमूलेधनंजयः ॥ स्त्रियोम्बरविमाणे ह स्तोनाना
लेकारभूषितम् ॥ निपपात धरादेशे विस्फुरल्लोकलोत्तेजनम् ॥ स्वाधीना मह स्वेन ।
गृहीत्वा महतीं मदा ॥ प्राप्य सम्बरं गाक्रुवागगान च मनाई नम् ॥ सहस्रवगजा
ना वपनुयामास भूतले ॥ हेमहस्तेप्रयानो च हयानामयुतं बली ॥ इतस्ततो धा ।
वमानो रथिनो मरथ्या वाः ॥ निघ्नपार्थ हरोति हन्तिहंतं बलिनोन्नृपाः ॥ भवेजयान
तस्माय वीना मयुतं बली ॥ ततो जनेन वामो समगराफतितः का ॥ कान्भोव ।
जितो वीरः सापुः पूर्णमब्रवीत ॥ आत्मानेरत्नपार्थोपरथेपालपुमाधव ॥ धनं
जयो निजेनांसंप्रश्रामिन वाहितः ॥ नेमिभिः ॥ आधावन्नमहावीरः स्तिन्न वहेतोः ।
जैन प्रति ॥ तमायातेन स पार्थेन वभि स्नायकैः ॥ विश्वारहर्ष यो रोषाहाम्भोर्ष
रो वविशिष्ठिरे ॥ क्षितपा रोपि मरथ्यायावघाति रथेश्रति ॥ सर्वेरेवमयेन रथ्याण
नास्य महासुरः ॥ सकु एवलेरीघिने वयावशिष्टेषु पाण्डवः ॥ क्षितपादेव वे ।
धनंजयमानमितनतः ॥ पातयामास बहुले सैन्यपार्थ सकूटवत् ॥ पितोल ।

ग्रे पार्थभाले मूर्त्किं न तेन पाण्डवः ॥ भूमौ पपात तच्छीर्षं कमलस्य पदं मन्वगात् ॥ इति श्री
महाभारते आश्वमेधिके पर्वणि सुधन्ववधो नाम विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ।
ग्रे कृष्णो गृहीत्वा तच्छीर्षं हस्ताभ्याम् अब्रवीद्वचः ॥ सम्मुखाग्र्यमर्जुनं वीरो समारोप्य महाके ।
शवे ॥ वेत्सि पार्थ महाबाहो सुधन्वं सत्यवादिनम् ॥ प्रतिज्ञा पालितानेन कृता सत्याम
मापि के ॥ अर्जुन उ ॥ पातितोऽस्य मुनाद्दैव न त्वं सारथिस्तुतः स्थितः ॥ न न कौन्त कर्म ।
वाऽवध्योऽयं नेतरो जनः ॥ तद्दैवं मम हस्तेन घवरामेतच्छिरो महत् ॥ यथा स्त्रात्वमाया ।
तिस्य पार्णीत्वच्छिरो मोहरे ॥ गृहीत्वा तत्स्वयं पार्थो ववंदे यमकूलरां ॥ हृस्यतस्मागा ।
कृष्णं त्रमाऽत्र समागतः ॥ देवते योन मस्कृत्य देवनाथ वृतः स्थितः ॥ श्रीकृष्ण उ ॥ गृ
हीत्वा तच्छिरस्त्वं विशालनीद्धिगाननि ॥ प्रयागे पतयाश्रुत्वं नियोगान्ममका पपप ।
गन्द्र ॥ जलमात्रेन त्रगंगा पम्नु नाद्य समुत्तवनी ॥ पातितेन वधेन स्य किं कार्यं हि भवि ।
ष्यति ॥ माधवे चात्र भवति किं मर्थनीयतमया ॥ गंगाजले मनुष्यस्य यावदस्थित्र ।
तिष्ठती ॥ माधवे चात्र भवति किं मर्थनीयतेनमया ॥ तावत्स देही स्वर्गस्थः कुरुते ।
मृतभाजनम् ॥ तवानेन महस्वेजः षविष्टमाधम्पहि ॥ तथापि तत्र यास्यामि समला ।
मानयामी ॥ तवरामोऽस्मि योविन्दरीपते मर्कोरोपिः ॥ श्रीकृष्ण उ ॥ पावनेनतस्व ।

ग्रामं च भूविख्यातमनुनाचिरात् ॥ मरीचस्य च वीरस्य शिरो रत्नैर्निपातय ॥ जैमिनिः ॥ वैन।
येयो गृहीत्वाथ स्वरथस्य शिरोमहात् ॥ जगाम गगने याव तावदेव हरोहरः ॥ पार्वती।
सहितो नाकेऽप्रगारूढो गणावृतः ॥ कैलासनाथो भगवान्वरदः शूलधारकः ॥ वच।
सा गुरुः शंभुः सृष्टिके लोकपालकः ॥ पितामहादिदेवानामाराध्यः सर्वलोककम्।
नीयमानं कपयपेन चपाणिं प्रतिमाषिवि ॥ उवाच भूमिलोकेशो गच्छत्वं गरुडं भुवि या
वतीं प्रसुवाचार्थकिमेतद्वीयते स्वना ॥ गरुडेन विभूपालपार्श्वे नीत दूरं तदिमं ॥ श्रीसुता।
लोवः ॥ यज्ञेनैन हतो वीरः शिरास्य गरुडः शुभे ॥ प्राह दिष्टः किलकूमेन प्रयपोपातित
एतेन ॥ मया चैवानीतो मेऽद्य समानीतं ममौलिकम् ॥ भूमिसमुद्रमालाख्ये शिरो त्वलि।
तकुंडलम् ॥ प्रज्वलन्महातेजसैर्वृषिभिः कमललोचने ॥ सा यमस्य द्वितीये मे भविष्यति वि
भूषणम् ॥ धर्मिष्ठानां वरस्यानामुक्तवान्नसरामया ॥ सूपाणाजितकामानां शिरसाम।
एतेन मरुत ॥ त्रिपुने किल वामोहनेन राघाकराचन ॥ जैमिनिः ॥ महादेवस्य वचनं श्रु
त्वा भृगुः खगाधिपम् ॥ कश्यपेनैव महता चैवेदं वचनमब्रवीत् ॥ भृगु उवाच ॥ वैन।
नेय महाभागा दीयतां मर्कोपिवः ॥ त्वत्वा बलाद्दीप्यामि न मां वेत्सि खगाधिप ॥ नाहं
सर्पीव नतयभयं कुर्वन्नतावकम् ॥ मे चवं च नजानामि समेते नत्वरा हताः ॥ ततस्तेन

हरः पत्नीपत्राभ्यामवधूयहि नगामुनीर्थं राजेस्मिं भृगिस्थिन पर्वगनः पत्रकोनेन
श्रोत्रेण नरमाशु कपर्दिनं पार्वतीन समीस्थाय हसंतीक कमब्रवीत् नार्वेश्र।
वाच शिवहूतनत्रानामिगहद्धृहरिवाहनम् यस्मात्वपत्रवातेन प्राप्नोवहरमत्रि।
धो खड्गपात्रकपदहतं बलहीनेहि पोकः भवतो नीरस्यत्वते गरुडः पन्नगाशनः
वृषोहरोऽयमस्य पूर्वं प्रियामागार्य कामिनी गजचर्मपरिवहेप्राह्लादांगमेवच पि
यावचनमाकर्ण्य प्रसन्नः पिनाकोऽब्रवीत् गच्छवृषभमपातसौवेन्नेपेसमानय यथ
हतबलवैति पार्वती वरवर्णिनी नेदीहरसमर्थो हि सोऽमागमगरुडस्थीत हसीबत
स्त्रियोऽस्मिकोपेनमहतावृतः वृषशृंगप्रहारेणगरुडस्यकलेवरम् बभ्राममृत।
लेसर्वैतस्मिंकालेविशापते नपपाकस्यवातेननीयमानोविगेश्वरम् नदाधाराधि
तैरोषम्भूलगजश्चागने वनानिसरितश्चैवगिरीन्सिंधूनसमागरान् सत्यलोक
चकैलासमवैकुंठात्समपिपावनम् ततोदेवव्रपात्सर्वप्रयागमगमत्ववगः सुमोक्षती
र्थेनतात्राश्रुकामवाकामनपस्मात् पतितजलमध्येतत्रहीतेनैरिनानदा गरुडोपि।
नदाविसृजनःप्राप्नोहरमत्रिव नेदीहरोशंभुकोपितोज्वालितकुण्डले शंभुनाम्रु
ण्डमालाधेमध्येत्वकृतकम् जैमिनिः हसध्वजोपिनप्रवेपतितेवीस्पसत्वाः।

रथमारुह्य महाबलः प्रययौ योद्धुं धनंजयम् कम्पिता पृथिवी देवी शेषो पि चलितो ।
भवत् तेन वीरेण कुपितेन वीर्यवलेन महाहवेः रथान्समुत्तीर्य तदा प्रमाथ सकलं रौ
न्नया युधा सकर्णाना वीरे हंसध्वजस्य कल्मषम् फाल्गुनेन दृढं विभो प्रीतिः स्वम
ह तीव्र विधिः रणे केपि पार्थान्यत्र पुत्र रणेकं समाप्य हंसध्वजो वीरो महाति रथाः ईक्षि
ममामन्त्य सुमालिप्य हीरेत स्मै प्रहस्य न्वा कामवर्षेण ब्राह्मणस्य नाथान्ना थ तेन ।
पुत्र रणे कल्कीरणः भवान्मयं न मे देव नान्यतो वान कालनः वासुदेवः मुवं
पापा रवे त्वं गमिष्यामि युधिष्ठिरम् यथा हं पाण्डवस्य र्ति सन्यजामि कलेवरम् न
पाभवान पि रणे पालय त्वेन मर्जुनम् पार्थं पश्य मलायमे रथोपरि सुसंस्थितम् ।
ततो जैनं समानीय के णव केशवानाथ न उभयोः संगतिं कृत्वा मे वरिपत्वात्र गंम ।
पेवरात्रे स्थितानस्मि प्रगोविकणव लतः युधिष्ठिरस्य नगर प्राप्य सर्वन्यवेदयत ।
तस्तो बंधनाम्मुक्तः परिवप्राममेदिनीम् नमत्र प्रययौ पार्थो मरालध्वजसंयुतः ।
प्रद्युम्न प्रमुखैवीरैः पाल्यमानो नरेश्वरः परिलवः सतुरगः प्राप्तो देशान्भयावहा
न् रथ स्वपं च भिसार्धं पार्थ लेना व सुवति हंसध्वजो विपालासोक किं णीतन ।
यत्तथा अनुसालोमहाबाहुर्हंसध्वजेन महाबलः सर्वे गः पंवम तेषां सर्वे पर्पे

तुरगात्तवम् ॥ तुरगो जलपानार्थं प्रविष्टो नलिनीपुलम् ॥ मध्ये स्मरो भवत्तत्र तुरंगीनि-
गताबहिः ॥ तो वीक्ष्य विस्मितास्सर्वे किमस्येवेनकारितम् ॥ तुरगात्तुरंगी जाता वने चैन
स्मरहारिणी ॥ ८९ ॥ ततो युयुत्सवेततः प्रापुः पोमरः ॥ प्रविष्टजलमध्ये सा न तोष्या ।
गोवभूवह ॥ प्रद्युम्नप्रमुखास्तेन किं किमिदं हि भविष्यति ॥ निर्ययौ सोपि स्मरागपुल ।
स्तालोयानतनाथिपा ॥ जनमेजयः ॥ आश्चर्यं भवता प्रोक्तं वनेनस्मिन्महामुने ॥ किंका-
रणं जलेतस्मिन्प्रविष्टस्य महानरा ॥ नरत्वमश्वपातानाकारणं तत्र किं हि मे ॥ किं
नेत्वरोवनेकिंतदृश्यवाकेनहेतुना ॥ जाताश्वनर्याऽपृच्छनापृष्टं सर्वं तत्र मम मुने ॥ कथ-
सतुरंगो जातश्वनेरववरस्वनत ॥ इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि अश्वस्त्रीरूपे-
नामेकविंशोऽध्यायः ॥ ५१ ॥ जैमिनिः ॥ ॐ शृणु राजन्पुराहं वनेवास्मिन्नावरे ॥ उमा
वने सोमनाम्ना तपानमेम महत्तपः ॥ रुद्रः प्रसन्नः सन्तत मम भूपाल विनेष्ट्या ॥ तपश्चा-
मिमान्याम्निविघ्नना पां सर्वकरू ॥ इति संकल्प्य स सा देवी विरेमे मम तपः ॥ नवक्र ।
ष्णिद्रुतावारीदेलो विघ्नार्थमागमत् ॥ ससाह देवीं तत्र स्थां किमर्थं तप्यते तपः ॥ व
धलस्वनरायमद्दे किमलभ्यं तवापुना ॥ सर्वं दास्याम्यहं तस्मै मम भार्या भवाधुना ॥
निराम्यनी वत्सवाकामिमा देवी कुपितानरा ॥ पापापरो धारात्रा मना ती भस्सी भवस्तु ।

र्मते ततस्तेभमस्मात्कृत्वा श्राद्धमावनदेवताम् । अद्यप्रभृति मद्वाक्यान्वते कामि
महोदवे लोलिङ्गवेष्टितो भूयात्सद्रुद्योपिनसंशयः । तदाप्रभृति भो राजन् प्रविशत्यः
शुभा पद्मी: लोलिङ्गाद्दस्थले मद्योदमाः शापेनपाण्डव । अतो यत्र गत्वा यो जल
स्पर्शनं तत्क्षणात् । देवदेवान्समापन्नात्सर्वपापकारिनम् । यस्मात्वं पापात्त्वं
हरिर्भोभोपघ्याभवेत । तमाकर्ण्य यानेकुलस्तुतः कथयामिते । पुराकृतयुगे
विप्रश्राद्धको नाम सुविः । पर्यटन्सकलां भूमिं तीर्थयात्रार्थमादरात् । तत्रतत्र
तपस्त्वमाकराविन्कालेपर्ययान । इदं देशमगुप्राप्तो दृष्ट्वा यतन्मनन्मः । स्नात्वा
विप्रः सुस्नात्वा जपुन्मत्रान्मवाहणात् । तथा च सानन्दाविधिवद्विर्गतः सजलाद्धहिः
जलग्राहस्तस्यपादं कष्ट्वाल्सेमरा हताः । देतेस्तदेतेन मृविकर्षयन्महाजले
दृष्ट्वा तदा हरण्याह कर्षयनं पुनः पुनः । कोपं दृष्ट्वा तमः पापो जलेस्मिं कर्षनेब ।
लात । देत्यो वा दानवे श्वैव मत्स्यो दृष्ट्वा मायया । दृष्ट्वा जलेप्रवेशामेमतिरासीत्
कथं चेन । इति संचिन्त्य मनसा कोपाविष्टो भवन्मुनिः । शापापनत्वंलेदृष्ट जल ।
स्थानत्वंदेवतो । अस्मिन्जलेमदृष्टोहि यस्त्वस्पर्शं करिष्यति । सवध्यात्रो भवेन्मघो
नात्रकृतमसभाषितम् । इत्युक्त्वा प्रययौ विप्रोमाघपितावाग्रदेवलात् । तदाप्रभृ ।

तिपानीयमेतद्दृष्टमभून्नृप । इति दृष्टं त्वया यच्च तत्सर्वं च गदितं मया । भूयः कथं समुद्भूतो
जातस्तन्मे निबोध मे । अजेन स्वाङ्गदेहोत्थाच्च रूपं भयानकम् । मनसा चिन्तयामास वि
शुभं सर्वं भयापहम् । यस्य श्रवणमात्रेण क्रूराः स्मोद्भूतायोधन भयान्तराः । सर्वेषः प्राप्नुमामचवि
वमेसि स्मराहमे । सैनिकान्महस्मारावोदिवावयद्धनेरनः । यतं गुप्पिहिस्पेमंसि सिद्धिन
यन्तसोद्भुतः । इति ध्यात्वा हरिपार्थं संलक्षितवानकतोभूयः । तस्मिन्नेवान्नारूपं च (
क्राग्याख्योभवस्तनः ॥ एवं रूपं हरेयं दृष्ट्वा हरपौत्रेण नन्तु दर्शयाम् । नानाविधानि वर्णानि ।
वास्यंतोऽप्सरं यपुः । ततो देववधाजाताः पुनः मनोहारिणी नानाविधांस्ततो रूपान्
ह्रीमयान्नासमानपि । स्त्रियश्च सेतिगाहनाः स्वरूपाच नयौवनाः । राजंपचनारीकुलतेन
प्रेमोत्स्तव जीवति । यत्नाभोसे गमे कुर्याद्रूपलावण्यमङ्कितः ॥ नाषवास्येनाम्पेन ।
नधनो वलताडितः । गानेनाथ वनूजेन हास्येन नमद्भुभाषिणा । मासमाचेष्टितं प्राप्य
यश्चात्यामोति वैषमम् ॥ तेसमातेकेनावविधमेवर्षाने पुनः । नानाप्रकारो विविधस्त्री ।
रूपाण्यतिभाषिणः । ताडने दृष्ट्वा तेश्च यन्हत्यः कायवेषनः । निर्माणवानेन समरेह ।
जितैः पतिसंत्रिभैः । वरदे वीतलीशाश्रवनवरा सीतिभाषिणोः । ग्राम्यतोसिगतेष्वा ।
सित्वया कन्यास्त्रताधना । जननीनवचात्वमाभगिनीगच्छमन्द स्मति । भाविलाभनेम

स्त्वावधनं जयम् । मया पुनस्तेन रागस्त्वं मोचयितुमिच्छसि । कुरुष्वेदं मया सार्धं
व्यपनेष्यामि ते बलम् । प्रथमं तावत्स्यायोनेत्रभावैः प्रमाथिभिः । ततो बाणेन
निर्भिन्नो हृदये गिरिदारिणा । स्वच्छचक्रविभागेन तथा मस्मिन्यथा नृप । ततो न
ऐरावणो विष्णुः सर्वाभिर्भवते । कर्तव्यं किमु तत्तेषां विना कर्णसवंतरा । राजे
श्वाहानुनेवीरेन मांजानामि किंशिवम् । त्वां विनित्यकरिष्यामि स्वधामे विडिपा
गुरुव ॥ किं करिष्यसि यागेन मया सह मधुं पिब । दर्शयिष्यामि ते सौख्यं यमर्हसे त्व
याधुना ॥ अजेन न तव संगेन मरणं जायते त्वया ज्ञातम् । यथा कंपकल्पेन ते वेन
नेरगपापवर्जितं विना ॥ प्रमीलन्मनोगतानः मुनास्याभिर्निधनो हि मया सह । नाराव
पीड्यमानोऽपि मन्तोऽहं त्यागमिष्यसि । उभयपातवन्मन्त्ररक्षस्थितो मम पराकेनेयुना
कलताउने ॥ विविधभोगारतेन हि वेषमंभवन्तु मनवचैवहि निःसृयाः ॥ अथैव
विहितो मृत्युः प्राप्तस्तवनरोत्तम ॥ मृत्युरेनं यन्ने वापि तातमानोऽनजीविसि । तेना
महं जयिष्यामि तव पार्श्वे रतेनवा ॥ वर्जितं जीवितं पतेत् तत्सर्वमवधारय । अपि
यो मे रणांगणे प्राप्तदर्शनादेवमाविषु । तस्मान्मदीयकृषिं यौवनं भुङ्क्ष्व पाणुव । अथै
नस्तानराविस्तनुर्वनीकामपीडिताम् । लतां चिन्तयित्वा यतपाशूपेनलोकादि

हितास्मि विधे हे भयावह ॥ एवं विधैर्वचोभिस्ताः कुर्वन्ति गतजीवितम् ॥ तेनैव
स्वेनलिंगेन प्रविशन्ति हुताशनम् ॥ कापि तीव्रनिमग्नामेथ सैकन्या प्रदृश्यते ॥ प्रविश्य
सागरमत्र वीरः पर्वभिराहृतः ॥ उवाच तान्महावीरान्व्यालीमारोहलेलातान् ॥ अत्रैता
विषकन्या प्रतिष्ठंति बलमंगुलाः ॥ न दिस्यंति हयं योगाः कदमत्र भविष्यति ॥ एवमु
क्तिपार्थेन सैनिकाहर्षेसमागतम् ॥ हयानुपे चक्रुशलं सूक्ष्मालाविभूषितम् ॥ ना
नालंकारसंयुक्तं हावभावसमन्वितम् ॥ बद्धवामारमा कण्ठे मणिक्षिप्त धनुर्धरम् ॥
अर्जुनांश्च गृहीत्वाथ नारी काचन निर्गता ॥ स्वामिनी प्रति गत्वा सा दर्शयामास वाजि
नम् ॥ युधिष्ठिरस्य धातानामैव नागपाशिर्वर्तते ॥ तवादेशान्मयानीतस्तुरंगः किं करोम्य
नः ॥ राज्ञी उवाच ॥ वाजिशालां नयैनं त्वं यामि पार्थं प्रयोधितम् ॥ सा च कन्या ततस्ता
वैरातीपार्थसमन्वगात् ॥ ५ ॥ इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि तुरंगमने
नाम द्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ श्रीजैमिनिरुवाच ॥ ॐ वंदाननानानारीणां लक्षेन परिवा
रिताः ॥ नागनपित्रूक्षानोक्षितापार्थप्रतिश्रिया ॥ पीनोन्नतकुचानात एणमानाक्षा
त्रिलोचना ॥ राजकुमारिष्विता नानाहिलत्ता नापिहितावभे ॥ रचमाहसनारीणां लक्ष
चप्रांतः स्थितम् ॥ लब्धवचंपाण्डवं तेपरित्वाद्यस्थितं रणे ॥ प्रमीला नाम सा राज्ञी

ल्लारोगेन समन्वितः ह्याननो स्त्रिनेत्रो लंबोदीर्घनासोस्थिपारकान् काणाभरणा।
न्वकानने कानेकपारकान् ॥ सस्तृगानेकस्तृगास्त्रवरव कान्तुपायथो गतमाः कोप
संयुक्ता दीर्घकालश्रजीविनः ॥ कोटिबन्तुपमेतयो गत्समानो स्थिततम् भीषणास्य
पुरोधास्तमो देनामनुरागमम् ॥ ररपीयममानेहिकानेनेवालिरात्समः तालार्थ
पिहयेधाश्रभीषणास्योलिकेयुयो ॥ नगनवसूत्रसंभूतेनकाठयत्तोपवीतिनम् विभ्र
त्रकपालानां जपमालाश्च भीषणाम् गजचर्मस्य शुक्लस्य जलदेहिकमेरुत्वम
नेत्रगोलकनीकेशेश्रोतोघोरोस्तनेनथा गजरापी केयूको कर्णयास्तस्य भूषा।
णम् गजपुष्टमवेवास्थि रेरुत्तेनोपकल्पिते उवाच भीषणो गतस्य पार्श्वः प्राप्तस्त्व
स्थितः तारगेपालयानोत्रविहितो गत्समाधिप पितरहिंदुभको नामनिहतो स्यात्र
जेनसः एवं भीमान्नजेणीत्रं गृहीत्वा यत्नमाचर सर्वलेताणसंयुक्तेनरमेधसमा।
चर आचार्योहं भविष्यामि मित्येवेतलरातसमाः कुलीनान्नवनसंयुक्तास्तनर्मास्य
वनेस्थिताः येकुर्वंति सुरापानं रुधिरेणापि नोषिताः मांसेपवासिनीनान्नमां।
सेनस्नावशोत्रवनम् तथाभाटपरेशाप्ययुतीनाम्बूर्धरेतसाम् याहारैनैव जीवंति।
हास्थिनैवचनदावताम् कार्तिकीयकुमारीणांपलेनव्रतधारिणः तस्मात्शरयया

निजचानपौञ्छड्रिलयानेपंबुधाकुलाः धनंजयपौरैर्वीरैस्सन्नभिस्समनाउयत।
पुनःपाप्सहहेमाहप्पवक्रेजुनेरणे मोहनास्वंपाण्डवोपिमन्दधेकामुकेस्वके
प्रमीलामोहनास्तत्सत्रणोस्मयकेलिभिः छित्वापाहार्जुनेमूर्छमोहनास्त्रेनम
तिमे अर्जुनस्सरणाकुलानालबधनुःकोपप्रहितः यावत्सनयतेनोहिवाणीविवा
भवनरा मापार्थसाहमकार्षीःसंग्रामेस्त्रीवधंप्रति नेयंगाकालेयानेछेव।
स्त्रीणामप्रुनेनच इमोवायमहेनेयरिमोविलमिछसि इमोप्रवृद्विनगरेनो।
विनेष्यामिभामिनि पार्थस्तज्ञावितेक्रुन्नसर्वचक्रेयथोचितं प्रमीलावरयार्थ
प्रयुक्तभूमौविशाम्पते उवाचतोविशालाक्षीसंगमस्तुक्लिनाभ्रवे। तवदास्यामि
भद्रेनेवचपास्मेहृय्यावत्। कुसुमस्वर्णानात्यापौरमिश्यातिकितावकः पत्नासा।
मयिसर्वासांभनोगमस्तेरहमे भविष्यतिनिसंदेहोहृयंमेवचवजनाम्यहम सद्धि
नाचात्वमायाहिवजवास्तिनाभ्रवम् ततोसकःसतरगोमाजगामयुधिष्ठिरं।
हयोयथोहतरेपांफलितान्सानुधेगजैः स्त्रीभिर्गीभिस्वपज्ञभिरनाविकविरे।
पि प्रभातेनपिनापतेमध्याक्रेयोवनान्विताः सायंकालेस्थिर्यतेहिहस्तेप्रवि।
विधाजनाः यथानत्रापिपार्थोसौविस्मयोत्फुल्ललोचनाः ततोरेणाविविधा

यंहिसमेमेवंमनोरोगमम् अनस्त्रिवृकलेहितिहेतिबलात्तमाः गजोधनुंजयः।
स्याघस्तविधाबलात्तमाः भहयवरयात्रानंसृष्णनाबयवमस्वरान् नाणाहर्षि
रैवस्तुसेनगालनालनः मोसेनवभराशुकाभवेवितेयनाथमाः रावणानकृतोपर्वं
नामेधोमहात्मना तस्मिन्परेमतमाशुसर्वेतेबलात्तमाः साम्यतेनवकालेयतेसर्व
तस्माभवामहे भीमाङ्काच एवंसर्वकारिष्यामियथोक्तंभवतामम पितृमातृश्चा
श्रेष्ठकथमयनधायाये भवाद्दशोयनवायमविधेबलात्तमेः एवंहृष्ट्वामिताता
वांयतेकिंनवभोजनम् मयारैयनवविभोपार्थसेनायथाविते सहविंशसवभ
वातिहयतममाचा मेरोहोताइवाच नगाणामनिरुद्धानोपतेश्रीनिस्तुलोवने ग
जानोवहयानांचनराणानयनेमम मरःश्रीकैवःपरादविलवमारादविष्णनि स
हस्त्रमात्रराजेंद्रपरानीकांचभोजनम् नवयतेकरिष्यामिवकापीनापोसमः त
स्यभाषितमाकर्णितात्तसोपिमराल्वितः चकारमाउलेरथंकालिनस्तुश्रोहितो।
यत्रायैतस्माद्योत्रुब्रायान्पार्थवमृत्रति रात्तस्नुनोबबोराणामहनःकोटिवयनसः
रात्तमाःपर्वतात्रूपाररृष्टःपार्थमागतम् हनूमतेविलोक्यकारात्तसीवाकमब।
वीन पलायध्वंपलायध्वंभवतीनानजीवितम् वानरोवाजपयपामितिदरनाथेनरात्त

सः रावणस्य पुरे दग्धे समाप्ते च जनानकी । स्थिता शोकवने देवी तु रामभक्ति मे भयम्
नै किंचित् रासमीवाक्यमाकर्ण्य प्राह लंबोदरापरा । दशहस्तप्रसंगे यो बिल्वमात्र स
मस्तुया रावणो वानरं समुपि मत्तं प्राग्रे समागतः । वानरं भवपिष्यामि समये पुरातल
वे तां त्वेवाप्यरा प्राह किं त्वया गारिते कृपे । पप्य मे तो स्तनो स्थूलो दीर्घो भूमि बिलेवि
तो योजने प्राप्य मस्तके कृष्यंतो स्मनाशनो । कुचेन पाणवे हं मिहन्न मते च वानरं
सैन्यं च भारतें वेगा भाभीतो राक्षसीगणाः । राक्षसानां रक्षसां मन्त्रेन मांजानानि भूपतिः
तावन्नतीया कुपिता [illegible] योजनस्तनी । जगाद किं भयं त्वया गमिष्यति कुचेन ते ।
स्तनौ ते योजने प्राग्रो बिल्वमात्र समागतः । योजने कुचयो प्राप्ते [illegible] स
र्वा सा व्यापनी [illegible] भयं हना कपीश्वरम् । एतावदुक्त्वा वचनं [illegible] सा । उ
न्नत्य गगने तीव्रा हा हा हा कृत्वा प्रधाविता । कुचाभ्यां प्रथममानाभ्यां स्थूलाभ्यां संगरे नृप
पालयेतीबलं धूरि चूर्णयंती महाराजानं । यत्र यत्र कुचौ लग्नौ तत्र तत्र तत्तनेबलम् । प
रमाणस्त सैन्यस्य हतः केवलया तया । उन्दिपेती गजानश्वा [illegible]
मन्या [illegible] एकः स्वयं रणे । राम सा ते पितान्वीरा [illegible]
हेव भीष्मः पार्थमासाद्य वचनमब्रवीत् । भीष्मः । तिष्ठ पार्थ कुतो यासि

ष्यादृष्टोसिसंगो भीमेननिहतस्तातस्तराहेनसमीपगः स्तामघसंगोनिस्तानत्
मेधेसमावृते ततोभीमेवधिष्यामिपास्यामिरुधिरंबलात् ततोमृगेन्द्रवानरो
सूकरान्पर्वतोद्भूमान् पाण्डवेपीडयामासराक्षसस्सोहतोबली अर्जुनस्तेनयाभूत
समगात्रानसेतोः विभेदयानसाहसैस्समेतालोहवाहिभिः हनूमत्रासमीनोचव
कांकुरनेमहत लांगूलवेष्टिताःसर्वास्ताडितापराणीतले गतप्राणाभिवगा।
त्राःकौरवकेषपामहाबलाः भयात्पलायिताःकाश्चित्कृतपूर्वनमातुषु ततोसेःपा।
ण्डवोमेघैःसमंतान्निशितान्शरान् मुमोचवानरमूलेभीतास्तेदुद्रुवुर्वने भीमहाः
ससैमायायोगात्तमोकोथपूरितः मेघोभवत्पर्वतस्तुसिंहास्तुपानुयोगवाताः पार्हि।
ताःपार्थात्याद्याश्चमात्रारवसाकुलाः भीषणोनागोनान्यापाण्डवप्रतिमायया (
आग्नेयेनरुधिरोवासीलीलयानम्रगाद्दिपे गमानीरत्नकिछिभ्यानिनवत्विनितस्पृहः
अर्जुनेनाहतारामाणामेघात्मिताववयम् नलभामःसुखेनेवनपंकर्नैधनेजय सर्व
गतैतेस्तत्निहत्वैवसमाकुलाकोभव ऋषीणामाश्रमेपुकालंभनेसंक्रियावलम्
कियेतमपकालेतेवेष्टितापार्थमयामह ग्रयत्नविधिर्याहविर्णामपारबोधनंजय।
तथाहतेमरिष्ठोतिरासमानादसेपायः सात्वामायापाण्डवोभ्यनिहत्यतस्वभीषण

गृहीत्वा कांचनं तस्माद्रत्नानि विविधानि च । हयो लिलिकल्पाधोस्तु दिव्ये च कुण्डले
ततो जगाम धृत्वा समुद्र हयः श्वेतवाहनः । रम्यं मणिपुरं नाम बभ्रुवाहनपालितम् । नरा
स्तत्र वनिता यत्र नान्यं नृपतिमेवकाः । वेदान्तपाठनिपुणा भान्ति यत्र महाजनाः । चित्र
नेवाम्बरैर्वस्मनान्याविनाश्चकुर्वते । वैधनेकेशपाणान्नापश्यनासमयाश्च । अकर्व
निवृत्ताने हि पुष्पाणां कामिनीजना । स्वस्त्रेपि मानूनं पत्र प्रवर्तिजनाः क्वचित् । सु
कान्तकामिनीनां हि यत्रापि च मस्तके । न स्यात्प्रभाति राजेन्द्र सक्रोधा ह्यलोलकाः ।
श्रूयते यत्र पानगोष्ठी बभ्रुवाहनपालिताः । महाबलमपि प्रासादेषु पातिवलेनतम
विप्रवरेण राजवीरानाश्रितं पुरं ततः क्वचित् । जायते रक्षराजेन नवरत्नैः प्राशितमरा
श्राकृतमजनमपि मुक्ताहारालीवसकुला । निर्गमि सर्वैः राय यत्र तेन च पात्रं पुरं ग
मः सुपुष्पजनाकीर्णानि तोरणवविभूषितम् । सौवर्णरौप्यप्राकारं नगरं चा
नात्मजम् । रक्षितं च महावीरैः सुबलैर्वीर्यशालिभिः । सहस्रपञ्चकरानो हि प्राते
कोयनेनतनं । हेमधुजारिभिर्दत्तः प्रत्यक्षं नृपतेः काः । सुवर्णरौप्यरत्नैः सुबभ्रुवा
हनकारिलम् । सचित्ररत्नवीथीभिः प्रासादैर्गोपुरैर्मठैः । द्वितीयमिव वैकुण्ठस्या
पितेविस्मिताक्षिनो । निरीक्ष्य तत्तन्नगरं चार्जुनोऽब्रवीत् । वयं कृतो च संग्रामा

मालध्वजेणमम । इतिश्रीमहाभारते आश्वमेधिकपर्वणि समाप्तो ७ एवंसौनामश्चयोवि
शोध्यायः २२ श्रीजैमिनिरुवाच ॥ हंसध्वजः पार्थ्यवसमाकार्याब्रवीत्स्वये बभ्रु
वाहननामा च नृपतिर्वर्णनेनजन यस्मिस्ववर्त्तिसैन्याणकटानांमहत्तरकम् अन्यद्दीय
नेर्पर्ण मयान्यैः पार्थिवैस्सह रम्यमतीपुरंतस्मसंगतास्सहयान्विताः तेनस्वीमहबलः
प्राप्तोवरार्थमश्ववर्लकः नृपान्वणामनेलक्षः पार्त्तैर्विमुलस्सदा रानृणोप्रयमश्वैको
यथानागपतौहरिः समनिस्त्यस्यविख्यातोमहाबलपराक्रमः सैन्यनाथोमधीराश्च।
रकोपंकेषाणामहता पराप्तकृतेकर्मपराभाणनिर्भराहो रासनिवेरथस्यवनस्मान्वपा।
नार्कं इहगृहीत्वोनियरिमेनिकाश्चाप्यभूपते: कैषोनमहनामाकृणाक्रमोवालिनेराजे
यतेश्चनिहतनृपान्नेनेनाशुपश्यति एवंबभ्रुवतिवीरोहिरण्यः परमद्युतिः धनंजयकिरी
टायैश्चमेतामृत्युवरपीकः तेनतेविस्मितास्सर्वे ग्रामेनगन्धश्चकपिर जैमिनिः पार्तेरगन
गमेश्चत्वाथावतमागतम् पाल्यमानेमहावीर्येस्सवलेनाकिरीटिना ग्रामस्यामासराजा
सौलीलयावश्चवाहनः वीरांतागुप्तिभूरातोसहहतेगतरागमम् राज्ञोसमरिवानीय
इदरैहाम्बरमम् भूजिनेवाविनेरसंसुकाफलविभूषितम् सिंहासनेचोपविष्टोरत्न
तवननिर्मिते सभातस्यविविधैवरत्नचित्रादिरागमयी अपुत्तलमसमुत्रानाना।

गावप्रदर्शिनी ॥ हंसाश्चैव मयूराश्च शुकाः पारावताः कृताः ॥ सारिकाः कोकिलाः कोका
लकाञ्चनकारिताः ॥ मनीषतः बलस्त्वोगरानः समरिणाभताः ॥ द्रुमेलतमथोद्दिष्टोगमे
मैम्नैष्ठसमाहृताः ॥ सिंहव्याघ्राः कपिमेषमीनेनेकै स्फुवोभिताः ॥ रत्नप्रदीपाः पातणोपश्च
काञ्चनदीपकाः ॥ गंधतैलाद्यभिकाश्च कर्पूरपुलकेसराः ॥ प्रदीपितासमाभातिदीपर्व
नाविधेनृप ॥ नृपभूषणकोन्याश्च गगलाभैश्चापिभागतः ॥ कर्पूरागामपिकोटिः पतितेम
त्रकेवलम् ॥ प्ररुणामितवर्णानिलेहपर्णतेजनमेनय ॥ धूपवासेनशुभ्राणांगंधेनाश
रुणामभा ॥ कस्तूरिनिकोत्तिलोयगंत्वराघस्तकेणौः ॥ मृक्षेयतोसभालोकाश्चपविष्टा
नृपनिके ॥ चित्रांगरासमनोवीत्पवरांगपचवाचनात ॥ शुपिष्टिरस्मृतंतत्वाहृयपार्थिव
पालितम् ॥ सबुद्धिपारिपदस्सुमविणमेवगुनमम ॥ जननीमेपाण्डुपत्नीनृपतीपिता
मघानि ॥ तालहीनायदाजातोपाञ्चाप्रिवामहात्मना ॥ नकीभूत्वाचिरोनिहतलेविना
नतालके ॥ यदाजेनस्पवाहोत्राप्यसेवव्ययागतः ॥ सर्व्वासोवपितामतोभविष्यति
नमेणयः ॥ नथाजातेशुरापार्थात्संतानोहद्भ्रशेशुभे ॥ नुननीमापरित्यज्यगतोसोतेशु
पिद्दिरम ॥ मयाराज्यंचसम्प्राप्तेत्रजोहंपापरवस्माहि ॥ किकरोमिसबुद्धेत्रमयाकार्यवि
नापितम ॥ सोपदस्त्रागश्चार्यमयानीतोविचारतः ॥ सबुद्धिरुवाच ॥ एवमेतन्नसंदे

हः प्रथमेन विद्याभिः त्वयैव पालनीयोसौ वर्धमानेनरागमः स्थापितः श्यामने।
कार्यकर्तेत्याहूय राज्ञिनः पुत्रांस्तांश्च मोधर्मः क्रियते पितृपूजनात् अधुनावि
विधविद्याराज्यं च नृपसत्तम समर्पायाजैनायायप्रसादयनिजंपुत्रकम् आसीत्
नपुत्राश्चैवनारानारि समाहूताः कुमारीणां गणाः पुष्टा राज्ञा वृद्धाः प्रयांतमी वृ
त्यनोयोपालनंतेकोगायलघैवगायकाः वयंसर्वेसमैन्यास्तेनगारप्यामहाजनाः
सेभावयितानन्नवकेलावकेहारिसेवके प्रसंवामासहयंपीतंसमंप्रपन्नमलमदः।
नेमिभिः पुत्रासमुद्रदेववनराजासावभ्रवाहनः प्रयपोसमबलः पीत्रंशृहीत्वा
प्रतिरामम् आहत्यस्मारितोवीरंजोगोत्रसुमहाबलैः वैरनाभिचकर्णैः कर्णपाली
लिकाल्वहनं वाहितः शाकटस्थाकलशान्यावर्षितैः गजैर्मत्तैस्तुरंगमोरथैः।
कनककचित्रितैः पद्मासकर्णिसुवर्णगैर्वेष्टितः पादवेदशोभे [illegible]
यणाहेलमंगलैः राजावृद्धः कुमारीणांकरात्मुक्तैस्समोक्तिकैः अग्रतोधूपदीप
स्थलागमेर्हर्षोद्दलैर्हतः यत्रव्याप्तानिजेसैन्यैष्प्रितोयानाकेतनः अधुनेश्वानःकं
त्वायौवनार्थंमपुत्रकम अनुसाल्वमहावीरनीलकेनमधार्मिके हेसधजेमहा
राजेपैनेयचमहाबलम् हारिकोयारवाध्यतेनपान्यान्यारवान्विधः [illegible] गजाद्र।

कौ।गोर्वीशो सौबलवान्बभ्रुवाहनः ॥ न नाम विधिवत्सोपि पार्थयोपाण्डवस्पृहि वि
तत्कौमधान्या दोस्वकेशः परितोषितः ॥ वन्नः कन्यकास्वर्वीः पुष्पमुक्ताफला
निवः ॥ सबलः स्वपत्नीकौरवाङववभ्रुवाहनः ॥ अथार्जुनो नृपकेराजन्मा स्वकं
महामतिः ॥ पृष्टमाञ्छिसमामायपुत्रवीर्यो वितोऽब्रवीत ॥ तवाहं पुत्रकस्तात त्व
त्पुण्यापरिवर्धितः ॥ चित्राङ्गदः प्रसूतश्च नवनरत्नीर्थकात्मजः ॥ बभ्रुवाहननामाहं
नत्वा नेत्रस्तोत्रवः ॥ इहागत्यास्तुनिखिलपार्थिमंत्वेधनं नय ॥ पुनश्चोवाचेनं गुरोरि
यथा नवित्रणाम्यते ॥ तमसे त्वनिवरन्यासौ सभ्रुत्या बभ्रुवाहनः ॥ तेषामाधमाणेने ॥
नित्यान्तेन सैनिकाः ॥ प्रद्युम्नप्रमुखाः शेषुः पार्थं प्रतिमहीपते ॥ कथं न पुत्रं हेर
त्वासिद्धं वृंतं परिमण्डनम् ॥ सोनीचपतितो भूमौ न सस्थापयपाण्डव ॥ पुण्य
श्रियं च महतीं पुत्रस्यामितनेजसः ॥ जैमिनिः ॥ तेषां भाषितमाकर्ण्य पार्थः क्रो
धसमन्वितः ॥ कुन्तीनन्दनो विनायनेन निर्मितो वाक्यमब्रवीत ॥ पदातेनास्थिता ॥
पुत्रं बभ्रुवाहनमोरसम् ॥ मत्तकेभमधीयन्कोपात्कालकल्पसुराहणम् ॥ कर्णेनः
न त्वं समोरसः पुत्रो भयपत्नककलेवरः ॥ चित्राङ्गदाप्रसूतत्वात्वेश्याभ्यां नपाण्ड
वात् ॥ प्रथमं विधृतः कस्मात्तयामेतपोरुषात् ॥ भयने वेष्यवत्तनत्वारंगेदात्

सुघनः नमयाजनितेणकाम्बाहणः कीचपोहषः सुतस्तेजनितोपल्लमहा
बलपराक्रमः कृष्णप्रियोधर्मजातोममसविजप्रियस्सदा सुभद्रानन्दनःश्रीमा
मेकःत्वत्रियानेहतः येनद्रोणमहावीरासंग्राममेविमुखीकृताः चक्रव्यूहवि।
निर्भिद्यत्तिनोधर्मनन्दनः तेनमुक्तःकृतःसिद्धःसुभद्रानन्दनोमम सुमेधं
नपतिनंनावकृमस्थितः तितो नवाणोहृदयेलग्नःकथंभीतोसिदुर्मते गन्धर्वेण
नइच्छिताजननीनत्वननेकी तेनदोभवगङ्गायास्त्वन्तस्यकारूहधनुः मुननविश
लेभ्यःयत्वकुलपासन तत्रधर्मणतेडहजीवितेनसावधरम उपुवेगहृदा।
णतेवद्वाकणद्वमाडलम् वलयहहतेवद्वागवोवतेस्रवनेय जैमिनिः ततः
सभ्रुधुयमवेयपितेवाभाषितेवचः श्रुत्वावहसत्सवमीमकोपलतेव्रणावम् व
भ्रूहनः सर्वेनेतमितपार्थेनत्वेकेतमयेवुनः वैष्णवात्तेमन्त्रेमेमाजनेनोम
महर्षिना त्वयाल्पबुद्धिनालोकेसमप्यतेयसंहो तविपत्तरस्येयामितवायेत्वध
नेनय गच्छत्वकुन्यकःसर्वाःशुभमध्येमहाजनाः सैनिकास्वाउपपर्येनहयेतव
निवध्यन कथंमोचयितापार्थेभविष्यतितेगमम मयाधृतेपोहयेणवाहसे।
नोसहाहर्णा सबुद्धिःप्रमसाधीग्रथानसंनरोणमम नेसर्वेनाहशेषकुः२हीर्ष

ता गोष्ठिताः॥ मरुद्भिर्नोष्ठितं वा॥ सप्तहंकालत्रयपध्वज चामराद्यैः संयुक्तं रुद्राल
लयेषु॥ नवात्मकवर्णैन भूषितं वा कुष्ठकेलम् नानावादित्रनादेन नृत्यकेनाववि
नादितम्॥ गतानामभ्युधनवंशघटाकम्बलधारिणाम् रथानामपि प्राजे दस्यापितं।
कोटिसमव॥ हयानामपि वृक्षानां मध्ये धर्द्धितयेतथा॥ पदातीनां च श्रृङ्गानाञ्चितय।
वाद्युधस्य हि॥ महावीरामरा वृक्षा पुपुः कुशालमतो॥ चतोयस्फितेपुकार्भ
लेसन्यवनास्थिताः॥ विद्याधरान्मनेनेने योगिना सलक्षणान्नृप॥ तेस्त्याविहितेसे।
नेपाद्युवस्यपरात्मनः॥ नानापापग्रहरोगोभोदेयानेयपापानगत॥ [illegible]इः कालेक
लाभवीक्षितहनादेश्चलनेनै॥ तिष्ठति ष्ठेति भाषाद्भिः पानयद्भिः परात्रोणा॥ ननारभुमः।
मारुह्यारिबकनकभूषितम्॥ प्रलम्बचामरविरसयूराद्युपताकिनम्॥ किंकि
णीशतसमाकीर्णशक्रस्यन्दनसन्निभकम्॥ उवाच काश्चिः पितेतिष्ठति पारुघंराला॥ घ
हाग्गाज्जेन कोरद्यपारुद्गपण्णमामकम्॥ पितृभावेन चानीतो मयार्थेन्द्रगालव
मखिधौविद्रिमोरोद्रकल्याचानाद्यविघते॥ जैमिनिः॥ पर्वेवदंते सममारब्धवाहनम्
नमम॥ सममाहूयंते पापोहिरा द्रौ देयनायकः श्रवमाल्याद्याद्रुह्य स्तमियय।
समोधितः पोतः सप्तावते वामिलविद्याधरसनिव काश्चिः पोतेन वाणानामवस

लेसमाक्रिान। दैन्यविपल्लवाणां मध्ये विलुरसलवाः। मित्रां पाणान्वीरयोश्च
न्युमो वामो णिलीमवान्। कोटिशः श्रुभयवान्साणा वैन्यापि पंश्रति। उभोपयवि
मिश्रोगोरलोकमपरिप्लुतो। राजेनो महाराजन्मुछिलाविवकिंश्चके। पुरयामा
सन्नवीतिगगने गनरेवतम्। जलसाविवृनोघोद्धैः परस्परविधुधितो। श्रुतसां
ल्समन गणांवाणोलिन्यय मलयम्। वक्रभिः पंचमेनापि सा प्रियाप्रारसैनिव। स
मुमधनश्रिवोभवस्त्रवाहमेनव। सवर्णपुंवैरैशोभिर्दैन्याराजे समाक्रान्त। अत्य
र्थसमाहरापहीनाले महद्दनुः। प्रत्यमालोविविरुध्यवकाराज्जेन पुत्रकम्। गा
गोविणामासहस्रैर्भिर्वतसमहेतेनसः। सपुनःकाश्मिनोराजनिवि वसलत्तणारूनः
दैन्याधिपाश्मरोवोराकाहिणाद्वपूर्ववाहन। अत्रुसाल्सःपारंभोर्नेवभित्समनाउ
यत। तैःशोरैर्नाराजेश्वर्किनोनिपपातनह। नैविसमोविलोकाथ प्रभुनाथक
मायशे। निष्टनिष्टनिवर्धरन्वज्रवाहनमर्दयन। अहंसलस्साबाणोहजेयरथो,
रुधोक्तिभिः। सवर्णपुंवैरैणाभिःशुनर्विद्याधपाराइवम्। वज्रवाहलनःकुद्दे
वाणानामश्रुतेनतम्। अग्रकस्मपतिसैत्रामनेगैवक्रेययोश्चिनम्। पूर्वेनसम्य
नेनाभूरक्षिनपिलयाभवेत्। विनेयपात्रमश्नाविदःकार्याकार्येष्वमूढधीः। न

मोवर्त्तोनाव सुतोनारीआप्यविमुंचति संयमेपीडितस्लहकालिः सद्रूपमवम अघ
फ्नःया मिपकान्तकंतेक्यनाचविन्दति वक्षवाकोतेनस्यापिसेनातोचत्वंगिनीम म
मस्यवाणोर्वकुभिसर्वकायविदारणे तेवीत्यकृमत्ननयः पुनर्विव्याधमायके:।
वक्षवार्हत्यनवलसर्वेनमोहिताणि मातंगामरसंयुक्ताः कामवाणप्रपीडिताः।
पतिनाविस्मयस्तवधमममाणाणंगने विपीणकनवलास्तवभिवकुम्भविचेत।
मः यत्संगनाचक्रुर्वतिम्मीयावनेनिजम् गजकुम्भोत्थितेपाद्दाम्मेषुकाफ।
लैर्हये नापीर्घमरहीनेकुनाकांघियुतिनम् अन्योन्यनेनविरसांताडयन्तिहसंति
च गजपीडसमह्यिपमवलपंतिपाप्यम गजरत्नैवमतच्छादिः योगिनसुकविधमम
वृत्यतोवारिवर्वांदेलरदन्तमिवाभवत् शुक्रमायावेनालाः कुर्वन्तिस्मातनुणे
पुष्पोमोभेवमदेभिः पलायंतिनत्यावहिः गजमल्लकमारायधेवोहयमल्लकम
नम्याविवस्यापिकामममहर्षिः नन्दोलकवघुडअतिपतधमृधतः के
कलमेवायताः पिणाकाहियधु: गजोल्लरवभिन्निर्चकिरेभुजयोर्मुधेव
तालाक्षीपिणावाघुसमर्दयामहाविना नपीडमयासाध्यवाणोलदृवारिकाः।
कृतपानाबहस्यपनेकोटिणः पाह्यवाहिनः भाडागजस्याबुटिनातृहीत्वावरनय।

थिलाशकाम्सिर्व्किंतंतंवमाशिम्म गुनेवमहांगेअविहोतोनथाविधे ग्रन्यनमु
गयुक्तिस्वागनेयवितोणयथा विवेतेनथातोलनानामाशलकाशिणो विवेपमाल्व
ते तनलभ्रकवाह्ननमेगातम् उभ्ययश्रीमोकुथितःक्रमपुरोनिराधितः श्रयकम्प्रमपि
धनथानिधिपवार्तेनात्मजः तैःप्रहोरेकमलेनकिरणीनिरनयथो उस्थितःपु
नेवामेनारोक्षयाहराकणाम् मुमेवामेक्रमपुत्रःस्त्रिक्रुटेनोविभिःशो वक्षुः
वाहशुन:भपवामिलमनाड्यम् रुकिणीतनयेनापिनुक्रपानाशितःपुरः उभौ
फलामकृशितोपुरोपरमथनिनो उभोगुमननागाननुभाभूतलगामिनो पाम
मममेवोनेकावोभाक्कनावित पुत्रस्यमहानाम्यतितोधराणीतले हेहिक्षो
णमानेनवक्रपालेमहाबलो उस्मितोवक्रवाहसुराणमध्यकतेरिपुम दर्पणो
स्मणीयेतरथअन्यममाश्रितः नजप्यःपाणर्वीसिनाममन्दभास्वरामिव मवक
तनथावाणीयथासेहहरस्मतः मितःसभ्यकवर्णभूपृतनेकधिरस्मह पर्वतःइवा
राजतेधानरागप्रवाहिताः स्त्रिवणालेमनहीनागनत्रीकागनामवः णिरासि
पततास्पवहहीनापरमायुधे कवधाःपानमाहलानिर्मिलुक्षेममम्रिताः तेरुणी
काजेर्मिक्षावीरालिकतसंगताः यवकथ्यानजाननिनपायुदेपारम्पर्या केचित

नः पिपासापरायेति सकाहलं नृपसत्तम गजकर्णो गृहीत्वैको मर्दयेत्वा रथस्य मे ।
आरूढ्का भत्रीवाणुके वाहिमतनुकः नारीं त्रिनेत्री वीक्ष्य तां वारयन्कश्चिदाक्षनतत ।
श्रीवा पदेविहीनानेगतानामेवं वाजिनाम् सालामिसरोनडानि वारयेति सूरंगवत्
त तीव्रग्राहं महाराज प्रद्युम्नो किल युध्यति किंतामिवतश्रीराणां मित्राख्या दाय ।
कौतुकं च सवीक्ष्य कार्मिकोऽश्रुकं मेरालाप्रगोलरा यत्र यत्र हतं सैन्यं हतस्वपुत्रे ।
णामाशिषः पोषिता बोनरी नाना केशाकेवलपाटला निमग्ना स्तवमा तेणानह ।
शपुलेकुतो नराः तथा वै तशोणितो राहिती येषां प्रवर्तते इति श्रीमहाभारते आश्वमे
धिके पर्वणि जैमिनीये नाम चतुर्विंशोध्यायः २४ जैमिनिरुवाच ये न रोनीरिदाय
दाश्वकर्षितः कृणापानिहं नेत्रापाया पाटयन्नश्रुभक्तयेनाव वाशिरो मांसकर्दमनेत्र
गेनृकपोलोपमंतटे कृत्वा च भैरवा नरप्रेक्षकाः किकेकलहेमुदा आकारस्याः साहहं
सेषिरामिगो नवाजिनाम् कालावाऽकलो शूलोकेकोलागगनेक्षिपत् पतत्रान्या ।
नरावृक्कः प्रधुम्नस्य राणां नृप तं तथा वीक्ष्य कुपितो बभ्रुवाहो महाबलः धोरांश्च
पत्रगांश्चापि वृक्षेषु धनम् मूर्च्छितेन ताश्चाप्रमोपातयसमस्तको पितः रथानावि
पातितस्तस्यश्च कर्णस्य महात्मनः नाशयेयो लीकृतानां छिन्नः पार्थात्मजेन हि पात ।

लांवचनमब्रवीत् यथात्वकीर्यंभवनेनापितंममतत्स्मम कर्तुमिच्छसिइहेत्वेग
च्छुणीत्रंगृह्णासितः निगतनात्तहवःस्कत्वांभोगातींजगामस्ता नौकांसमारुह्यतस्।
गच्छतीवाकमब्रवीत् त्वालोवाच मरेयेवामव्रांमिलग्नांगानलत्विदम् पातः।
केसांस्त्रतेनानसमत्सुस्पर्शात्रमेणयः तच्छ्रुत्वाभाषितेनतस्याः समीपस्थाःस्वकोपिनः
किमिदंभाषसेइहेनौकामारुह्यदारुणा सर्वपापनुत्यकांतेषवेक्तिनमोहितानं
नौगमजलात्रस्मारांविरासीन्तमगला उवाचवचनंतोहिकिमिदंभाषितंत्वया ।

स्वालोवाच अश्रुवेशाशमेवाकं त्वयाश्रुवाजलेहताः फणमूर्ध्निपौनजताः पार्थितः
कामजित्तनः सपार्थेनहतोबालोश्रत्कन्यापिविद्विनम नस्मात्सुवविहीनायन
लमववित्रिशिने गंगानतोजेनकुदाक्कलानहवनेमहत फणापधेमासेपिपा
त्यनेपार्थमस्तकम स्वडूशपतितावक्षोबाणोभूत्ताभयानकः बभ्रुवाहनः
पंद्रिप्राशार्हेत्तुंधनंजयम ॥ इतिश्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि पार्थपा
नामपंचविंशोध्यायः २५ श्रीजैमिनिरुवाच इंनमोभगवतेवासुदेवाय ०

जैमिनिः ॥ ततो नीलध्वजस्य नगरादयतः प्रययौ हयः । हारिर्हरिपिशालश्रीहरिमुद्दीतया ।
त्रिव अनेकार्जुनसम्बाधमहद्देवैर्धराभृतम् ॥ विवेशविन्ध्यशैलेन्द्रमहयः पृष्ठतोर्जुनः ।
सैन्यं पश्चाद्ययौ कृत्वा तूर्णं यत्र जैनस्य तत् ॥ विषमोपि समो मार्गः सैन्यागमनतोभवत् ।
वनस्था देवतास्तत्र वनस्थं हरिमेवकम् ॥ ददृशुर्वनजातीयास्ताश्चार्जुनेनचहयंभ्रमम् । न
तो हयः शिलारूपमहतीयाजनायताम् ॥ स्वांकूर्वर्षितमारोभेतथ्यांरुपादिविस्मिनः ।
पुरा हरिः शिलापीठः पर्वान्तीत्वमपानयत् ॥ इति मत्वा हरिमिन्द्रपश्यंगाहपांतरा वन
लेपत्वमापन्नस्थलितुंनवाष्णाकमः ॥ नाममाधर्मतः कोपि गांछतिममनोहरैः ॥ भ्राम्य
नाहनेदेहं भजंतिनरदाह्निनः ॥ जजीभूतेमभालोकतनेहरिं हरिमेवकाः ॥ साहसामैजग
लैलेनह स्वलेपिकेनवत ॥ मेघवर्णशालालीनः किमस्परतोब्रुवन् । कोपिवावाचेन ।
स्पृष्टुंकथंशतिस्मयंनराः ॥ शिलासंस्थहमामायहयमेधो भवेन्न्यम् । तच्छ्रुत्वा वचनं ।
तेषामर्जुनः कष्टनाममानत् । प्रद्युम्नसहितस्तत्र कथं दुश्चानपाविधं । विमिस्मयेनतो ।
वीरामग्राः पकजयत्निशिः ॥ उवाच भीमावानेमोध्यनोमाध्यतामिति । प्रोड्हूर्तुःकण
स्थलोयदीवानाइफल्लवलान् । मूर्खिभिर्जेतृभिः कुडानराश्चार्जुनेनोरिताः । नाभवत ।
यत्नमृत्वायथैस्वेविमिसमैवनान् । नदानेश्रीनाश्वेवप्रद्युम्नेनमहात्मना । हहकेयं ।

शिलाकाष्ठचितिं तत्वा तां नामनीन् ररक्षुश्चाश्रमं पुण्यं वृक्षैर्नानाद्रुमाकुलम् सालैस्ता-
लैस्तमालैस्तु किंशुकैः सुशोभनैः रसालवकुलैश्चम्पैर्न्नारिकेलैस्सकेसरैः शाल्मलि-
भिर्बिल्वाम्रैरनेकैरपि लक्षितम् निर्व्वाधाः पशवो यत्र व्याघ्रा गावो भिस्समागताः मार्जा-
रमूषिकाः [illegible] नित्यवसन्तु तम् सर्पाः सर्पारिभिः कालेन वैरं यत्र कुर्व्वते मत्स्यानेव
महामत्स्या नैव भक्षन्ति वालकान् उलूकाः काकवृन्देन क्रीडन्ति भयवर्जिते अन्ये
च पशवः क्रूराः सौम्यमन्त्रेषु समागताः [illegible] भावेन सोऽभवि [illegible] तेन मुः तत्रा-
श्रमे समालिप्य [illegible] सो [illegible] निमुनि अर्जुनाय समाचचक्षे [illegible] भर्गः नैमिनिः
ततोर्जुनो महाबाहुर्यौवनाश्वो महाधनः सात्यकिः कृतवर्म्मा च [illegible] तेन मुनिः [illegible]
[illegible] सो [illegible] तेन [illegible] तम् [illegible] ताः स्वयम् [illegible]
वेदानारीनिपात [illegible] पादयन्तम् [illegible] बहून् अर्जुनस्तेन मस्कृत्य तान् मुनीन् ब्रवीद्वचः
तपस्विन् [illegible] ज्ञाता [illegible] यमेधिकम् हरिः [illegible] समायातः [illegible] दिवा-
म् अस्माभिर्निहिताः [illegible] नपापना [illegible] हिमु [illegible]
घनः यस्मात्तस्मात् [illegible] तेनाहं [illegible] नमुपायं [illegible] स्त्रुवका-
रणात् नैमिनिः ततो मुनिः [illegible] मिरस्य [illegible] जहास [illegible] कर्त्ता स्व

यावत्स्वामाश्रमस्माह्वकौ गजेन्द्रस्तममाकृष्यवक्त्रस्तैनेवबृंहितम् विभिघाल्दर्थेनस्य
हृकोमासेवभवतः तथापुःशत्रुहस्तश्चिवाभिःपरिनीयते शरीरल्दर्येनसमक्रे
कुमनस्पन्दितम् पिवानवेःपाशिरवरिक्ष्मशीनेरदर्णेन नमापर्ण्णविमानेव
पतिवकेसराणेना प्रस्तुवायस्मतीवणिवानाथकलेवरम् पश्यभूमोधारयंतो
ताववर्कोमाशले मयाधुनापीश्यतेतस्तनाम्भोकरुणानमे तथावांपाविशाले
लानाशरीराधरोदिवा स्वनपारनेवेकापाशुनर्नीकेसराश्रिया व्यथाकथयस्मशू।
ममहस्तकोनर्कमहत गजेन्द्रेसलवितेवाणाश्चिवकलेवरम् पर्केशोहितो।
येवपयात्मनोपिसंस्थितः शेलायांदोलितेनावैरिक्षसीभिरलकृतम् एषलेन
स्वर्गामाबाहूयाषाणयुवितः कश्चिद्वणानानान्यापृश्वानशणामानिमह इते।
लवसमुगमपतितःसकलेवरे रदपौर्वहिमस्तौपततीगजवधकाने विमानेवि।
श्रियावकामरगाहृवृतोयनाम पवनेनकृतेवृहतरामानेनमृतेना सेनाशहने।
मर्मीतममंवधुरिपालितम् येनापिसेनामनोजमाहरवमिराहवे बाणोवर्म
हिताम्मीरागावृतावितानमयत नीयतेगजपालास्वराजपार्थेम्पयाजिनः रथा
स्ववस्तजानेनत्तुरमथ्यानानेनपू अफलवश्मलादोरामोहितःपारहृशिभिः ॥

ष्कुकराबीताः पतिताधर्म्मीनले कापुत्रधर्मा केचिन्नरा हस्तान्सपादे विकला
धारिताश्चान्ये समरोपा किंसशताः गृध्रेष्टीपविवाश्रामाः कुद्दालवस्थारिताः भिक्षि
पालश्रताश्चान्ये समलेश्चापियोपिनः कुंताश्रयधारा श्रामकुटारिप्रहारिणः पा
किहस्ताय हिरानासिकेवाकर्णयोपिनः समन्ताभिरि मेयामाहतः पार्श्वेनेना
ने वंगाजांगार्श्रीरसारोहासन्नाकृपाश्रो सद्याछविरलोकस्मननारानेनने
नः तम्बाणागतोभिन्ना रोभिलाहयेनथा पदालिनेकवक्षिनेया निर्दीनतिह
ति घत्रघत्रनापूतिनवक्रिः समयीति वक्रिसन्नालितोपद्रव हृदाणकगच्छति
एवमेकेन तस्मान्यामंपार्श्वस्यधीमता अचसाल्वःपुनर्वीरनस्मोद्रमुपायया
श्रयुक्तोमेनकेनस्थपोवनापः सपुत्रकः हेमध्वजः पुत्रपुत्रोसहवर्णोवलात्वि
नः एतेसबेतमेकेहिनाभवन्योपितेसमाः पंचभिः पंचभिर्वीणासहवैर्विगतवे
ननान विष्णांगजहीनाश्चगतोपात्रविवर्जितान् महावलोकीणोकेपाभूविनैः
परिमोचितान् चकारसमीकारुणिःशुक्रास्यागतचामरान् हयिरवेपिवेनश्च
सामयानमिवाधेरे धर्मनश्चहवमेनश्चधावेनश्चपाणाजिरे पालयेनश्चभिश्चालेण
रेःकनकविचित्रैः कश्चिन्नविशेनागसहतस्यवकलेवरम् सर्वेनमस्यनेनावे

रंतत्प्रोधनैश्चाप्यथनोयथा स्त्रावयंतीहगाम्भोभिः स्विदेनवहुनास्रुतम् विशेषेणत
टावंतेविहितानमवर्तयत ततोरामेकराग्रेणपुष्पजननीतटा गाढेसाद्धतेह।
स्तुत्रोवाचवचनंशुभम् वसिष्ठमुखानामेवंरतिभिरेवचः अथकुशोपममभेषा।
यमकेघोपंसतमव तदिदानीसूणामन्येवाणीभिःसणुवः अथवाविवमर्के
त्वामाहकेचिन्मनीषणः तस्मादहंत्वयाप्यानेवाणानामितिमेमतिः एतच्छ्रुत्वानतेरा
गंकोमत्वाममकाङ्क्षःविस्मयराजसौ ततोरामोमहावाहुःजननीपिरमावतम् न
मस्कृत्यतत्पार्वंपूर्वमहत्तुकपालेनरा हर्षितोभ्रातृभिस्सर्वैर्योध्यायाममवासस्तः।
पालयत्पृथिवींसर्वांसशैलवनकाननां धनाःस्वस्थाःप्रवर्धनविप्रावैरयागयणः।
आनन्देममापयःपीत्वावस्थनवेदवरामि गोपालाडडहूलवचट्टोधीःसाःशुभालरा।
फलेतिमतंतंप्रहतालनानाप्रण्छ्निसर्वदा ग्रामपुरःफलवन्तालाडहगेगेगुणाणाकाः
मरुपूतटमामायपरतेश्चवैतियाविका प्रपलक्ष्मामममेनाश्ववचघालेकपयोभितः।
हृष्टपुष्टनत्थागतोमामाप्रधरेतमघुप्लिताः जैमिनिः एवंरामःसुविनःसुविद्या।
विभिस्त्वैर्योभ्रातृभिर्मित्रैः रामनामैवप्रलापाननेवोधमर्पोकामैरिवस्तुतिमहिः।
इतिश्रीमहाभारतेआश्वमेधिकेपर्वणिकुशलवोपाख्यानेषड्विंशकोध्यायः २६ श्री

इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि बभ्रुवाहनयुद्धे नाम पंचविंशोध्यायः २५
अथ कुशलवोपाख्याने जैमिनिः ॥ गते ग्रामसन्नभयवृत्ते जन्ये बभ्रुवाहनपार्थयोः यर्घ्य
कुशाश्रमस्य हयमेधे ह्ययधने जनमेजयः कथयामः कुशपुत्रेसहतेनराघवेभिः
कृथेवतेनपुत्रेणनिजितो रामो रणांगने रामेनवेभिनसुत्रमततन्मेछिलराहद मैमि
निः शृणु राजन्महाबाहो रामस्य चरितं महत् विल्लोणायथापूर्वं वस्तोमेनिशाम
य रामल्लावणंहत्वा कुंभकर्णंमहाबलम् तथान्यान्राक्षसान्वीरान्मेघनादमुखान्
ऽरणे सीतामग्निशुद्धांतु रामास्यप्सुग्रीवपो विभीषणेनवीरेण लक्ष्मणेनमहा
त्मना हनुमत्प्रमुखैर्वीरैर्वानरैः परिवारितः अयोध्यामविवेशाथ पुष्पकेसप्रमुदा।
द्विजाः पठंतो मंगलं मुक्तं रामः समन्वितमाययौ वसिष्ठप्रमुखान्द्विजानके राधवः।
पौरंश्यात प्रकानानतोरामो नमस्तुकैवतो हिज्ञान पश्चाश्चलक्ष्मणं सीतां नम।
स्कारवकाद्र नतमस्तेपितुः कौसल्या रामो मातृगीवलोक्य नः केकीयी वसुमित्रा च भ।
रतेलक्ष्मणसत्या पाडुकावपुराह्वत्वा ववंदेरघुनंदनः कौसल्याजननीपश्चाशम
स्कंत्रमिपायसः मलिनेपंकदिग्धांतौरामदर्शनलालसाम् भर्तृशोकपरीतां कि
चाहाविनौरामदर्शनात हृष्टापप्रपलाथ्यातौरामहर्षसमन्वितम् पौरश्चवि

सकल्पयद्रेतानि क्रियांगानि मुनीश्वरः तावत्सलक्ष्मणस्तत्र विश्वामित्रं मुनीश्वरम्।
जनकेच समाहूय रामेनन्वेदमब्रवीत् लक्ष्मणः आगतो जनको राजा विश्वामित्रो
महातपः अर्घ्यादिक्रियया भ्रातः पूजनीयो यथाविधि । रामस्तद्वचनं श्रुत्वा विश्वामि
त्रं महातपः नीश्वरम् नमस्कारप्रदानेन पूजयामास सोदरः ततः प्रातर्मुहूर्ते वा
वसिष्ठो व्याहरद्वचः रामः सीतया सार्धं कृत्वा स्नानादिकाः क्रियाः सांग्रं च
दायादिमान्भ्रातृसमन्वितः अथ दायादिभी रामः सहसा सीतया सह आगतो
मण्डपं रम्यं ब्राह्मणैः समलंकृतम् वेदविद्भिः सदाचारैः स्मृतितत्त्वधर्मकोविदैः ततो
वसिष्ठो राममेव च तत्रैवासने न्यवेशयत् ततः पूर्वं मध्याह्ने तिलाज्याहुतिभिः क्रमात् व
केत्वाहोमजाः सर्वं सलिलेनाभिमज्जनम् सीतया सार्धं नैवेद्यं सुवर्णं समर्पयत् ।
विस्रजीनकृतां मालां यज्ञाग फलसंभवाम् वसिष्ठेन समानीतं मांगल्यं धृत्वा जानकी ल
ता ब्रह्मणोल्लकसंजातां विभ्रतीनु विराजते वीणावेणीमृदंगभेरीवार्ययंजानकीम
त्रि विचित्रिणपिशुः गीतं गर्भं सेवयन्तिधूर्त्वसौ एवं कृतस्त्रस्यपत्रात्र कृद्दह्नेम मनीश
तास्वापसमर्कराघवः संतर्प्य ब्राह्मणान्सर्वान् भूषणांरत्नैः धाराभागांग्निजेभ्यः ।
जैमिनिः जनकेनापि रामाय रत्नराज्यमकण्टकम् विश्वामित्रप्रस्थापनवासंत

तिः ॥ ०॥ न वववर्षु महस्राणि राज्यं चक्रे नराधिपः ॥ प्रतीनुलेभे सीतायं पालयन् स्वं जो ऽक्षि
तिम् ॥ ततः कालेन महता सीता गर्भमधारयत् ॥ न तेषेवेमवेदेप्यपारे तदेवताभिधे व
ल्लग्रे परीतेषमात्रैर्देशान्तराश्रवे ॥ ततस्सवनरो मासात्रमेपद्मामहेश्वरः ॥ श्राबेश्वपंचमे
मासे रामः स्वमोरदर्षामः ॥ सीता भागीरथी तीरे विलपंतीमनाथवत् ॥ लक्ष्मणेन परि
त्यक्तामित्यहो विस्मयान्वितः ॥ प्रातः कृताह्निको रामो वसिष्ठमिदमब्रवीत् ॥ श्रीरामः
स्वप्ने दृष्टमिदं रात्रौ सीता भागीरथी तटे ॥ तत्र भविष्यन्ति पंचमासाः पुंसवनक्रिया ॥ श्री
रामादीपतां ब्रह्मसूनते चेत् शुभे दिने ॥ तस्मात् वनं सुत्वा वसिष्ठो मुनिपुंगवः ॥ पुंसव
वोयं पंचमासानिधेयो पुंसवनक्रिया ॥ कर्तव्या शुक्लपक्षे वहस्पतीनोपोदने ॥ तावद्दृ॥
ममहादाबाहो क्रियतां विप्रतर्पणम् ॥ मुनेः लहवनेः कृत्वा रामो लक्ष्मणमब्रवीत् ॥ सौ॥
तां शुभं वने धातः पंचमासा च भविष्यति ॥ तावत्वं गंगासमिपितो जनकं तं समानय ॥ वि
श्वामित्रमुनिश्रेष्ठे मुनिभिः परिवारितम् ॥ लक्ष्मणोपि नमस्कृत्य रामे वाजगामतो यथौ ॥ न
तो रामो महाबुद्धिः शिल्पिभि मंडपं शुभम् ॥ प्रकारयद्धि गङ्गातीरे मितिवा यामतोमः॥
र्ते ॥ तस्मिन्वसिष्ठो हविर्मन्यहंपमम कल्पयत् ॥ उदुम्बरपलाशकानां सुजैने तत्र वकामतः
स्वलेतवशुद्धयतपावेसूत्रवेष्टितम् ॥ पीठमोदस्वानीत् तत्र [illegible] स

मगामन्विंमयाकृतम् सल्पगाममविकइहिकन्यायः पितृवेपमृनि तस्माद्दुहितुर्वैनो
नपिच्छेभर्तृसंनिधिम् यदिवक्षेवकलघेणाधयामास्त्वकैः कोः तथाप्यितायाकिं
तस्यागृहस्थरनशोच्यते इत्युक्तोप्राहमिस्सर्वैरजनकःपरिवेष्टितः जामातरंसमासा
घकन्यांतस्मैन्यवेदयत् ततःक्रुद्धोब्रवीद्वाक्यंसूकिंपरिलीलिहम् जामातारहा
लभुपमगामोहमितिमेमतिः गतमानोगृहेसीताबमंतीमाजनकाबयः ॥ पुनाव
देवाचुनरेतमब्रवीत्कोपेनः पुनोरेरामकोतिकोपात गतास्मर्थ्यपरवीमपि
तिष्ठितातदामिणचेकृतमिदंननथाकरोमि इत्युवचनसबुरत्यवर्णनात्यनतो
वृत्तकमलेबधूव ततोमयावाकामिरेविवेकेमतंप्रवृत्तोपक्वतोघरामः कोमानट।
ह्रीपतिलितानयुपुस्य मेनिहः पितृवाक्यकर्ता जेतारकामप्यजगाद्भीगपयमराघवः
केनसमानिलोके यन्मकोक्तानिघमम्बनगणोपिसस्पृहः मूढ्नेवैप्नितान्प्रगा।
णानेजनकोपरम् मनसाविनयुनेरामनामहमागतः हतेनतविसज्यापुवि
तयामामयाजवः शुद्धापिजानकीवक्कोलोकमिन्दितिमर्ययते तस्मात्यजेयेनावा।
तिचिरस्थोसजानकीम कृष्णतामृगणावालीसीतापरलिभानिनाम् त्यजामिवै
प्रियामुत्क्वामाचरोस्मैवपदेतिम अथवेमापरिमसेकलोविकपयाप्रतिम् इति

तोयधेः॥ अथो ध्यायंश्चाश्वपतिः शयानः किल सीतया॥ एकदा रात्रिसमये रहस्सीर्त
मथाब्रवीत्॥ सोऽहरः कीदृशो भर्त्ता कस्मिन्वस्तुनि तत्परः॥ सीता तद्वचनं श्रुत्वा भर्तार
मिरमब्रवीत्॥ नव शस्त्रास्त्रमकामः पुनि पूतिः सदा मम॥ यो भार्याम्यपती तनु मिष्ठा
मिराघव॥ अपि पत्न्या श्रूयता मंत्रं यथा निजवा मम॥ जहाम रामः किमिदं ननु ला।
वनवासतः॥ सीते त्वं राज्यकालेपि न च वर्षाणि पंचवट॥ अथवा दाहरस्तेयं यत्पमाति
घालः कथम्॥ ज्ञानभागीरथीतीरे कमनतेन जानकि॥ इति तस्य प्रतिस्रुत्वा मम वाप
सस्त्वं प्रभुः॥ निशीथे तत्प्रतिक्रान्त्वा श्रुत्वा वानिशि॥ रामेऽदृस्समागत्य वाक्यमु
चुः ह्यथक्वथक॥ तव कीर्तिः प्रभा व शुभ्रमवेदावागते तेजनैः॥ रामो पृच्छदिति हे पं सर्वं घा।
कीदृशी स्थितिः॥ ममैवमम भार्याया प्रातृणांडस्कृते किल॥ तन्सर्वं दूरवात्त्वं मा भी
तिर्कुरुष्वाहतः॥ चौरापि स्तुनायं तं प्रभुवा वाहसेनिव॥ राम तत्पणात्स्वडस्कृते भु।
समाड्वेत॥ तथापि डस्कृतं मन्ये विपरीतान्यहृदह॥ वयस्या नानानि पापानि भ्रमार्थ
रघुनंदन॥ लोकेहृम सर्व पापेभ्यो मया चातेभ्यो नाग्रजः॥ तथापि लोको ड वाक्यं किंचिद्दु।
द्वेवदत्यसौ॥ निशाते भ्रमता राजन्दृष्टं विचित्रं मया॥ कस्यचिद्रजकस्यापि गृहाभ्य
र्णाभ्याघ्रहात्॥ पितेव एम सम सायतस्याहिनवज्रह्यम॥ राजकाजकाख्रिता

सीतायां हि प्रविष्टायां तदा रघुनाथोऽब्रवीत् विमानस्थान्वो रामस्त्वां अतीहस्व वचः शुभ
म् मां शुद्धां विद्धि पुत्र जानकीं मनहितत्परां अनया स्वकुले सर्वं तथा च विमलीकृतम्
ये मृताः पुत्रशोकेन ते यां गतिं तु उत्तमां जानकीं न स्वपापेन तेन वाससि विहृतं पत
द्दृशा एतेनोक्तं वचनं विस्मितेन या ब्रह्मादिभिर्देवगणैर्यथोक्तं तस्य संस्मर वक्रोऽश्रु।
डा वैदेही कृता सम्यक् लिकायथा शुष्मितावाना हि हैः कपोलस्थापितां भवेत् न
यापितेमनेभाम कठिनेपालिस्थले नेमिनिः भरतेन नेहपीवीकेः श्रीकैकयीमाब्रवीद्
वः सत्यमुक्तं त्वया भ्रातः शुद्धा जनकनन्दनी लोकापवादो दुर्वारो राज्ञां कीर्तिवि
नाशिकः कीर्तिहीनं जन्म येषां जीवन्तोऽपि मृता हि ते शुद्धा वा हि विशुद्धा न हि कैकेयी वचन
वेद वा हि प्राकृतम्भ्यालगीयते यशसा भुवि यः पुत्रा वन्धुभिरीरे शुभ्रसामपयणा।
भवेत् त्याज्याः पुत्रा बान्धवाश्च दाराः प्राणाः प्रिया अपि देहः कश्चिन्न त्यक्तो राज्यम
ज स्वविश्रुतेः तस्माद् इमां परित्यक्ष्ये जीवितं च मिवारगः जीवनाममयीरक्षान्वु।
कैकेयनन्दन पुनस्त्वया तुवन्कश्चन हीरं वचनं मम ततो वत्सल क्षणात् क्रुद्धो धन्व
हस्ताय यथाब्रवीत् आः किं लोकापवादेन त्याज्या सीता रघूद्वह भार्या कलङ्करहिता विसि
त्याज्या त्यक्तुमर्हति तथा न सर्वलोकस्य जननी हा तमिच्छामि वलोकात्तां हनिष्यामि।

चिंतयन्तस्तस्य ध्यानः कालो भवद्वदा जैमिनिः एतस्मिन्नंतरे ब्राह्मो भरतो लक्ष्मणात्म
ज्या पादत्रयश्च महाबाहुः सवित्रं सुनेऽस्तनम् दृष्टश्चैतेन रामेण विषण्णेन च तेन सम
श्रावृतेन्योन्यमासीनेरामे पीडितेन वाग्रतः तस्मात्किं कुपितो भ्राता हृष्टो स्मो रामन्वर्जि
तान् किमस्माभिर्द्विजाः श्रुत्वा सातनोऽयुस्पतामिति इत्येतत्सर्वंतत्तत्त्वानोव क्ति
तेनमः आयातास्त्रुनाथेतेन महत्कृत्येदमब्रुवन् त्वमनस्कान्महाराम तत्त्वस्मर्पित
कर्मणः त्वदर्पीनमम त्वत्तो किमस्माभिर्नरेश्वर रामस्तेषां वचः श्रुत्वा शोकेनवाक
मथाब्रवीत् इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि कुशलवोपाख्याने महाविंशो
ध्यायः २९ जैमिनिः उरामस्ततः कथयामास वो लोकेयथ्यानि सीता विसर्जने ले
कैर्यत्पापाघादिभिः स्तुतिः लोकापवादभीतेन त्यक्ता सा जानकी मया संसारभय
भीतेन योगिनामपमता यथा तज्ञामव क्रमाकर्णि कम्पिताः सर्वे श्रुर्यथा भ्रातर
स्तेविवेपथुवलोमांचितसुपर्वणः अब्रवीद्भरतस्तेषां रघुनाथमिदं वचः कृपाल
स्वं रामचेदं त्वय्येव परिगीयते अंत्यजेभ्योपयापा कश्चित्कपिलां गां ममानयेत् पर्व
समार्गुरुस्मात्यजेन्मा विषिनेत्वकः सीतात्वभ्यं देहो शुद्धिमात्मनोग्निप्रवेशनात् न
त्वयाविस्मृतामकिंवापित्रा गृहीतं दिनम् वह्निवरीन्द्र ज्वालाभिर्लिहंतीभिर्वाम्बरं

कानद्दशो वीर्यवान्सम्यकर्त्तव्यमागतः गृहीष्यामि विविधचित्राणि वासांस्यगुरुवत्स्वरनम सु।
निन्यो मुनिपत्नीभ्यो राजेश्रेयाभिवृद्धये नवप्रवचनेष्कन्नालकोलावालद्दम श्रा
विपाइवने सीतानमस्कृत्य कृष्णवाप्युक्त अभिनंघतनसीनाल त्वमाहरिविद्येय मे
चत्रसुणि शानके रवेकुर्वीन सोऽब्रवीत् भ्रातृवचनपायेन व्रुद्धः पारमवनस्था मै।
मितिः ततसीताउवाच निरंधेस्वरनोपरि अजिनानि विविधचित्राणि वासांसि वि।
विधानि च पादुकेराम भद्रस्य सोवर्णमणिभिश्चिते एवमेष्याप्यवक्तृ निगृह्णः प्रभु
मथायथ्यो कौसल्यारामजननी सीतानरमब्रवीत रोहदाम ममजानी गतेभार्या
रथीनटे नसुरूपयिलमाम्रोलत्वमाणेममरेवाः अनेगागुरुमरीयावत्संजावाकामि
तहनम कौसल्याउवाच सीतेकथ्यवनेयासिद्वत्ताः केटकसगुनः सुखेश्रमातेव।
लितंतवोत्सृजाननःप्रमान सीताउवाच मद्भर्तावनवासी चमहाकाष्ठकमर्दनः।
निर्मलोजीवेयेघलवानाः कोटिपाया तोमस्य नीताहशीवत्सा याम्यनसंयोगः
रामनामजपेत्यास्तु ममोक्षेशुक्ष्णतः कथम मनोवाक्कर्मभिस्तोवाशुश्रुषयीयाहनता
मया ततोममवनेपातेभ विष्याति अश्रामिवः इतिप्रश्वतिमीहेनत्वाम्बस्रस्पसीताभिनेदि
ता कैकेयीवसुमितावचनत्वास्तुताजगामसः सगड्डरमहाकारः सौमित्रिःसार

येहृतो हयवर्यो निहि विद्धपृष्ठोर्ध्वमुखोदिर्यवेनेर्हृष्यते जातिः सार्किन्यान्याहिजवौरि।
निराम किवादस्थ शत्रुघ्नः कुपितस्तावद्रावव्रेप्रत्युवाचत रामलवयश्ववो हृषित्यल्पोर्धं
लालिरहृषा लवपापेत्याजिताः श्रातालनमा त्वेभविष्यसि अथवान्यामृतेसीतानीव
यत्पुनिलाललसा लवेचरामृगणावालीमृतेजीवयमेकथ शत्रुघ्नस्यवचः श्रुत्वा लवो
वचवचवः शनैः आलालनमप्यहृनाथाप्रकालप्रहृषद्यभाः अपवादभयाद्दीनः किं
पुनर्नेनकार्त्मजो जैमिनिः रामप्रवृत्तिर्द्वीरसीतान्यकेकृतोद्यमे ततोभरतपात्रेः
श्रीहृहाद्दहिगङ्गनाम लक्ष्मणोनययौरामत्प्रकाड्डःत्वोद्वीगतम लक्ष्मणकेव
लद्दलोरामोवाक्यमथाब्रवीत सौमित्रेकिंतुरिलोद्वनपोरामममविधाय सीताभा
गीरथीतीरेत्यक्त्वामिद्धाश्रिवायथवा सीतापरित्यागभवाद्रोषात्ममनवाक्लेन नोमितेव
रोतोपूर्तः सीतेमुचमश्चिरेट रामरोकेलक्ष्मणास्त्वलज्जयावनतःस्वसन् येतोरम
अवीदीतारथमानयमामकम तेनानीतेरथेवीरसमारुह्यजगामसः सीताभवनमु
हिष्यततोवाञ्छ्याप्यतद्वचि अथयातोकथाचातेसाद्विलाप्यपुत्रः शनैः सप्राप्यसीते
भवनेलक्ष्मणोवाक्यमब्रवीत सीताऽवाच मनोरथस्तदाभर्तीमममाजीवलोचनः।
मयाहसन्याधद्राप्रोवाचिर्मलहृदोरवः देत्रपिनिषल्लोरेवयावल्लेनवहद्यपते अधु।

बाहोर्वलेभृयाराशुष्कपरिवर्धनाम् येनामेमाबोगाणिरतोह्रंदानिभूतले पालिता।
लिपोरुस्त्रीतेनाःशुभंतस्मात्सर्वदा खेस्वरुष्णोयेनोचाणिगयमसादनम् प्रापिता।
वेजनप्यानेमराज्यंकृतानितो प्रमाधोमाथूतानीतोवानोयनमागाः विभीषणो।
भयाज्ञानामोस्त्वयोधंघतिमावी ॥ महावलोगावणाकुम्भकर्णोलंकापतीनोयथि
नोएषिवी पापस्पमालाहिवमूर्तिभाजोभित्रोराणोयेनपारकृतीतेनाः मरोदरीनेच।
नोलेस्वलंकामभुरूवीरस्नोस्तनमये यःस्वनयोमामसरथोमुवमागवाविषमाल।
प्ररोत्नु पवंवरंतीजनकात्मजामापापविमार्गाजननपापहत्रीम् कलोलजालगी।
गनेविहंजीपयोतिमोदधनीयवित्रम् जान्हवमपकजोलिरयराणमसारविरेश
गकरलीफलपोभिनोराम् श्लाफलस्तववकपोभितमाउपालीमोवाणोकेनक।
वनाबलिमङ्गहनीम् नोरेवलोकतटिनीश्रमीत्समीतारुणावभूवमपल्लेममज
मोचेतत गामस्कीर्तिमिवशुभ्रतांश्रवाहःपापानि सर्वजगतःखलुनापयंनीम् ।
लत्मणास्त्ररथाश्रमारवनीघंतथाशुभान नावेनाविक्रमंशुक्राभाकरोहनयामह।
गंगायामस्मामायपाभयविवर्धनम् यवानरानतमीतानावालयमाणवच सो
मित्रिजीनकीचापिसस्नेहजाङ्कवीजले परिधायतनोवाहोभ्यतंवनगह्वरम् यस्मिं

सारथिः ॥ नोरथाश्चाकथावातेर्यंपाणीग्रंथजनेतिरि जैमिनिः ॥ नस्पतहवनेषुक्तोर्वं
वचनामलक्ष्मणम् ॥ अहमश्वमनोवेमियथावन्महर्षभ मलाखलाःप्रणाघिनो
वकुकमास्मेहयाः ॥ श्रीग्रहियरिगंछमनलोनश्रोर्गेर्मदी ॥ इत्यनेमीनाऊःगैनऊः
लिनाथोविसर्पिता ॥ मेयामेनोगतिर्स्माच्यानेहशेकुर्मिनेपथि ॥ इत्येवेहरिमध्यमे
वाजिनोभरतात्तज ॥ नष्पापिश्रेयामध्यमपपमेहल्लवावम ॥ इत्येवमुक्त्वावचनं
सप्ताश्चिःपार्थिवयेनाभिजवानवेदः ॥ रुपमीसमादायकथान्मगुडरान्सवेश्य
लीवहयेराथेनदा ॥ इतिश्रीमहाभारतेआश्वमेधिकेपर्वणिजुकालवोपाख्यानेनाम
नापतिस्त्रीनामसप्तविंशोध्यायः ॥ २७ ॥ जैमिनिः ॥ ततोराङ्गुतीतास्समालाकसीनोप
सन्निभावनाम ॥ अयोध्याकिलडःषिनध्यषिनावार्तेचचलैः ॥ धनानोपहोवेर्लोवा
रथेलीवहरपते ॥ ननलेनराथेनामोगाङ्गुनीतानवीपथि ॥ ददर्शाडर्षिमित्रानिशा
निस्बवहून्यपि ॥ तिकलंपुलमागम्यक्ष्मावीडीघणंनरा ॥ हृषितमागैमहर्षम ॥
प्रधावंतिसमर्वतः ॥ स्फुरंतिस्मनमोनेचरतिंगहर्षभ ॥ जैमिनिः ॥ विस्मितानाम
कौवीरलक्ष्मणोप्रत्यवोचत ॥ पपलत्माणीविसानिशिवागोमध्यवोमृगाः ॥ मार्गेमा
श्रितानिर्धनिगजेनाभयमूचकाः ॥ पोलित्यकलामापथेकोमल्याहर्षकाणि ॥ नेम ॥

त्वोत्र केन गहने वने ॥ किं करोमि वणो मातः प्राणसमस्य च कः ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा
पुपानधरा ह्मीतले मुर्छिता जानकी भिन्न वाल्या हाहाकारीय पथा ॥ मित्र मूलाय पथा व
ली हा हि: मूलाभिनाडिता ॥ कुमारी सपि देही वत तस्मा भूतले पतन ॥ ततस्ता लक्ष्मण:
हल्लो वक्तोतेनाभिवीजयन ॥ हस्तेनैकेन वस्त्राग्रां कुर्वन्न पंच जलेन च वन ॥ उवाच परि
मस्तमस्त सेवाक्रमामया ॥ नथैव जानकी पीडं समृजिह्लजीविता ॥ इत्येवं वरनन्द
ससेवतनालभतेसममा ॥ नेवेमप्रमीलयंतीर स्पोलक्ष्मणाग्रुः ॥ अवोचतपाँरेनेमा
तमाकागहनेवने ॥ कथं यास्यामि मोमि वेजनस्थानेपथाग्रा ॥ देवराणं देवाख्येमम
प्रमत्तमोमनः ॥ त्वयाहं राउकेचानाविराधार्केगनाग्रुरा ॥ फलमूलाम्बुभि: शुद्धे: प
रिवर्यीक्तताभ्रभा ॥ पर्णशालाविविचिवानल मरयं मुपकल्पिताः ॥ इदानीं त्वद्धनेनताप
किं कोर्ष्मिनलक्ष्मण ॥ अयतः पातितामामोपेक्षतः भवान्वने ॥ हा दैवात्र मयापाप
रामोमाविजहौयनः ॥ अपराधाद्दने वीरारामो राजीवलोचनः ॥ मनसाकर्मणावाचा
नापराधामितेपतिम ॥ मरानध्यानि विवेचिनयामि मनोरमे ॥ श्रावपद्मपलाशा
क्षीनिमेलंचइविनवन ॥ वाहरं ह्रुप्स प्रलंचक्रणलमाश्रपाभिने ॥ मुक्तामणि
काय्रकेनकिरीटेनापलसितम ॥ द्रक्ष्यामि राममभ्यकथ्यपाननागहनेवने ॥ काकप

हर्षाश्चविविधाश्चैवधरिकाल्लया बकुलाःपिप्पलाश्चुकाःलकोटाश्चोपलसिनः
कुमानांकुटकाल्लीतयालयामोदाकायनाः निवाश्चवट्टवमानिकृताःपलिगणा
लया गौरान्वितेकुमस्याश्वकाकाःकैकाकारिणः काश्चामृगगणाहंतेनिखला
योगिनोयथा विठलामूषकश्लेलेसमाश्रित्यवसेनिव नद्याविधंवनेदृष्टासीताग
मोवितावसो यथारामस्यकीर्तिश्रीःकंटकैःपरिवारिता सीताउकाव सौमित्रेनुय
पयामिमुनीनामाश्रमानहम् पवित्रवेशालाःसाधीनेपश्यकमिमुनिश्रियः सोजी
कस्मान्निनभूनोदारुणाहेभिवभूतः कपित्रश्रामपश्यामिमुनीनबल्कलवाससः।
नाग्निहोत्राग्निलोधूमोदृश्यतेभवतोवन सर्वतोदृश्यतेचार्यैरावःकाष्टतृणोदृन
नेवेदध्वनिःश्रुत्वालेश्रूयतेपरिसोन्नितम् कथंवेदध्वनिश्राव्यःसंपन्नकामश्रूनेरमम् म
यासौकुनायायैस्यकोहुआततोनहि दृश्यंतेमुनिपत्न्यालश्चनिहुत्रामुनीश्वराः।
पवित्रानेवदृश्यंतेपवित्राश्रमवासिनः सयारामपराङ्मुख्योपवित्रात्मकदृपया
कथंतान्युपिहोत्राणिदृश्यंतेवनवासिनो जैमिनिः वचांसितानिसोमिविः श्रुत्वा
चावत्तिमंववन ग्रथःपश्यंत्रवाचामौलन्माणाचिककलस्थितः सीतेसेत्याश्रमाद्दूरं
गम्यतांहिपानैःपानैः रामेणात्वपांत्यकामसंगोलोकापवादतः सासमोश्रयामास

हृतं स्मावतिष्ठते अयं मवीरः सौमित्रिः सीतां भागीरथ्यास्तटे एकाकिनी वने बालावि
ललाप मृगी यथा हा पापे किं मया चीर्णं यत्त्वकारणं गहने वने जनकस्य कुले जाता र
ामस्य राघवस्य च दिशो विलोकयामास शून्यास्तु प्रदिशस्तथा आगमिष्यति वीरो
सो लक्ष्मणो हसति स्म केयम् पुनर्मूर्छामवाप सा जानकी भयविह्वला तद्दुःखदुः
खिता हंसी रुदंती स्तुवंति स्म तनम् मृणालानि परित्यज्य नत्स्कृतमिवाभवत तु।
ताकुरा विहाय मोसी नो पश्यति ताः स्वीम् पापस्य पापाहारिणा पाखुकुलसमाराधिणे
नः मयूरा नृत्यमत्यज्यंतस्मिन्काले प्रधाविताः पाकंता विनद्भ भल्लूकायांपतेः
मकुर्वते जलस्थाः पतितास्तुण्डाः सिद्धिर्वनेन कात्मजाम् पामर्यः पुष्पु बमे देवी
नयति स्म जानकीम् अथ भागीरथीतीरस्थाः तः पुष्पाण्युपासरन् पुष्यपासास्मा
पुवनस्मीतां गोपनस्तुतः नराश्चिता विशालाती रामरामेति भाषिणी विदेह।
लोमरुकेशा भूमौ पाहसिभिराहता परिम्लानानि मा हा मे नेण रत्याभविष्यति किं
रामि कण्ठाम्रिकोमा बाला भविष्यति इतस्ततो धावमाना स्खलन्ती च पदे पदे कु
शानां कंटकानां तीक्ष्णाग्रैः पादयोरत्र व्यथाम् सस्कवकथिरपमावेदयाभरतस्येम
एवं दुःखार्ता बाला वने ते स्मनरावेन तावत्स धीमान्वहुभिस्स्वमाहृतो वाल्मीकि

नधरः पूर्वो रामः कौशिकसंयुतः ॥ आगतो मिथिलां प्राज्ञः त्वया सह महामते ॥ त्रैय
म्बके विधाय चक्रे परिणेतुं च माधवः ॥ मदर्थं वानरैः सार्धं सागरे यत्नतो व्यधात्सेतुः ॥ म
हियोगे समयं प्राह तानालिंगाति स्मयः ॥ सरामो ऽयं जहासीतां दैवमत्रातिकारणं
नदोषः लक्ष्मणस्य ममाप्यमिति चिंतये ॥ लक्ष्मणत्वं महाबाहो सर्वशः विनापयेम
म ॥ शुश्रूषां च चकार मे नित्यं चिंतयामि वने स्थिताः ॥ अथ वनस्य वने त्यक्ता रामेण निर्मिता ।
गता ॥ एवं विलपंती सा जानकी गहने वने ॥ आवर्तत शुभा बाला लक्ष्मणं वाक्
मब्रवीत् ॥ श्रीसीता ॥ व्यापारितः कपिरामस्त्वां कपालमयोजयत ॥ आगतोयः सु
ग्रीवः कथितो भ्रातृवानकः ॥ विभीषणा बलवान् रावणस्यानुजो ऽभवत् ॥ कृपा ।
लोके यामास यागे सम महदहः ॥ गच्छ लक्ष्मण भद्रं ते सुग्रीवं परिपालितां ममे
ति स्मे भवतु ते भ्राता वैकुंपितो ऽस्तु ॥ इति निष्कावचः श्रुत्वा सौमित्रिः खिन्नो ऽभव
त् ॥ प्रदक्षिणीकृत्य तदा नमस्कृत्य पुनः पुनः ॥ गच्छन्नुवाच सौमित्रिः स्वामानवैनरे
वनाः ॥ हेतु विपिने वाणि नेष गच्छामि तदृशः ॥ निर्ययौ लक्ष्मणो वीरः पर्णं पुलिज
नकात्मजाम् ॥ पादेन चलनं कृत्वा दाक्षेन दुष्टा पथा ॥ प्रपेती जानकी भूमिलक्ष्म
णस्यापि नाचलत् ॥ नरसर्पयरातेन निपपात धरातले ॥ मूर्छिता जानकी तत्र मु

श्रुत्वोपनाम ॥ हर्षेण महताविष्टो नमस्कृत्य पुनः पुनः ॥ स्नापितास्ते तपस्विकान्या
न कौसुमलसत्ता ॥ कल्पितां मुनिपुत्रैस्तु पर्णशालाममध्यविशत् ॥ यत्र मेध्यानि पत्री
भिः फलमाध्वभुजे पयः ॥ पीताम्बु निर्मलं तस्याः शालायां सार्वकालिकं ॥ मौनिस्माव
गतोनिम्न वाल्मीके शृण्वतः कथाः ॥ एवं तस्य वसन्त्याश्च सीतयाम गमत्रव ॥ मासं
गर्भस्य वाल्मीकेराश्रमे फलितद्रुमे ॥ अतीते नवमे मासे जानके सुषुवे यमौ ॥ नि
शीथे समसुहूर्ते वसु निपन्नौ विवेदनाः ॥ नक्षत्राम् पदार्थकुल्य यामासुराजलैः
गात्राणि सीते हर्षेण सीते यं सुषुवे यमौ ॥ अनयोः सभयाविमरीक्ष्म्मासीन्मनतः ॥
रिण श्रुविमला ज्ञाना वयो वातः सुखप्रदः ॥ प्रदक्षिणार्चिर्लक्ष्मा सोभ्यणोभनत्रु ताप
नः ॥ ततः शिष्याः प्रधावन्ति वाल्मीकिं प्रतिपादितम् ॥ भूसूनसुत्र्यौ भास्वले जानकी
विष्णयो महान ॥ ततो मुनिः कुशात्रमग्राह्य वामश्रिमितार्थधत ॥ स्वानलोपवनेतो वाल्मी
हर्षेण महता वृतः ॥ नावभ्मुषिर्वद्रभसुलवक्षाइमुनिस्तरा ॥ तन्नामानोस्यागिस्तु
के वाल्मीकि सीमिनद्रमः ॥ द्वादशाहेन तु नामाजो वेधनवरस्यानयोः ॥ स्वार्थमित्वा
कामधेनुर्वसिष्ठो मुनिपुंगवः ॥ वाल्मीकिर्भजयामास सर्वालाभाम्बनवासिनः ॥ का
मधेनोः सकाशाद्धि भक्ष्यैः भाज्यभूस्पृतः ॥ स्वर्पाविचित्रमन्नानां पाकास्तु विविधाश्च

हृदेश्चतपोभिरीड्यः यथा न पश्चेरथितेश्चमलार्थममागतेन लोरहृषोविश्वनाम ॥
इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि कुशलवोपाख्याने नाम षट्कोनत्रिंशोध्या
यः २९ जैमिनिः ॥ वाल्मीकिर्लालनेन हृष्टो विश्वलोकीनवेतकः नपश्चिमे
यातो सुकीयसमवीतत उवाचकाले कल्याणि पुत्रिकस्यायं गृहः कस्मादपि
वनेषु वा विपत्तगहनेत्वया मुनेतुष्मनमोभार्यायाम स्मासितवनेचरा न्यकाने
नावधीयतानमानेकेन हेलना वाल्मीकिः सीतेलभलपुत्रौ कौ मायाकेकुरवे
आते वाल्मीकिरितिनाम्नाहं मुनिजनकपुत्रिनः आश्रमेमेरहोवाय त्रपुष्पफलं
हृतम् पाणिपाले विधास्यमि नवरंधं वा वणितिनि एव समतिभेनिनाकुचितानव
जानकि मुनेनलव वनेकृत्वा हर्षितानजन कुलमना निराकार्नामसूतैवकृत्वा
वेचनगतिनम् वाढमित्येवपुत्रकानाश्रयोपाददेतो मुनेः नयामहं महाभागो ।
वाल्मीकिश्चापराश्रमम् यामिन्याआश्रमिणा ह्राणोभिः कौतुकविताः मिता
लालितपुत्रकौ तिमध्रकावस्वविलेययथा न पुत्रलाल्लराणां पुत्रेतेमयूरायत्रभ्रमिरे रमे
ते सम्यगोत्स्माद्ये चित्रकालेकमलाः मासीषु विचित्रा सुबकामस्याविरतिष
मावेनमाश्रमेहृष्टा वाल्मीकेस्तोमनीस्थान अविभार्गकुभाकारात्र्विपुत्रौ

गालवम् रामचंद्रो मुनिश्रेष्ठमिदं वचनमब्रवीत् श्रीरामचंद्रः अहमेषं करिष्या।
मि कष्टनोनष्टवैविधिः अथ स कीदृशो भाग्योदानंकीदृग्विधीयते किंमयाहरे॥
तीर्थस्याहुल्मलसुनिरूपणताम् ॥ तथा वसिष्ठः कथयं बभूव इः तेन साध्यः किल,
लघयतः अथ स भाग्यः कुमुदेन्दुवर्णः पीतवस्त्रश्च मलिनोवकीर्णा सात्तामीर्थ
हेमलक्ष्मीर्हेनोपास्त्रेत्तविमोतणीयः आरम्भपचाप्यमावेहिजात्याः पुनाः स।
हूंह्रञ्जितयागाश्व एकाग्रो वा गणपकपद्यवरणाश्रमाश्च सर्ववर्णाभावः पातेग
कोहेमविभूषितानां अप्यहूर्योवामौक्तिकानाम् एकैकशोभ्यनवन एवं कार्यं।
गुरवे किल दीयतां च अस्मिपत्र अनेनामक पत्नेहकरिष्यसि यत्कर्मणि विभावो।
द्वितीयाए धर्मेण तथाविहितेकर्मविपलपाकक्षते श्रीरामः सोवणप्रति
माकार्पासीनामसहपोऽम्भो ताहपणसीनयामाकेकौ व्रतमुत्तमम् अथमो।
धसमारम्भक्रियतांहि जनमद्यमः अथमानयत्र कविरणामस्तके तुसपोकेनम निरि
त्यवाजिनंबालतोपीतावदीयताम् तञ्चाश्चितमपि भूमौ बालस्योषतु सदमः।
आनयेमारणपोचाश्व सर्वलताप्रेगुनश्च गोसीमेवर्णचतनकुंकुमाभूषक सम प
कतःपणामवातीन रूपमालोकवीविस्मितः वामक्षोवाचलत्तानां च समहत्वेपर्यपत्तयन

पि चेङ्कविल्वसमाजाला अश्वत्थाः शतशालया पूपिकास्तैलपक्वाश्च फाणितघृतसंयु
ताः फलान्यमृतकल्पानि श्राद्धभूतानि धन्वनः काञ्जिकामोदकाश्चैव यावकास्तु वर्के
द्रवः मिश्रितानोतिलानाव नारिकेलफलोद्भवाः क्वाथबीजोद्भवा हृता मिर्या।
सकृतवेधनाः केतकाम्बुद्रविम्वाभाः सहस्रफलसंयुताः पर्पटा माषसंभृता ल
पाला मूलल शालिनाः एवंविधानि चान्यानि पक्वानि रसवन्ति च तत्र वाचेन वाल्मी
कि संपूज्य मनतानृषीन ततः कृतोपवासनो वाल्मीकिस्तौ कुमारकौ अधीयतो
वनं वेदं स गते वाल्मीकिनोदितम् पञ्चाशाब्दमवाप्ते तं जगतु मधुरस्वनौ लवस्ता
धनुष्मातीरामाद्वैः कृताञ्जलो आलापगानेन सर्वं व्याप्नुवेष्टितामनः ततस्ता।
मुनयो हृष्टाः साधु साध्विति चाब्रुवन् एवं वीरावृषीधीमान् वाल्मीकिस्तु गुरोर्हृदि।
रञ्जयन्तं पोषीमोस्नाभ्यातस्य मुनेः सेवा ततो बलेन तेसर्वे मुनयः शास्त्रैः शा
न किरीटकवचानन्येरङ्गः खड्गाश्चचर्माणि एवं धनुर्धरा वीरा तत्रैव निर्मलोपमौ
काकपक्षधरा नित्यं राजमेचरतः स्मौ सीता शुश्रूषमाणातौ कन्दमूलैः फलैः शुभैः
जैमिनिः अथापापामहाबाहुः पालयन्नवनीं शत्रुः तणमेलेमरामासोश्वालाद्रपा
निपीडितः अश्वमेधे कृतवान् कर्तुकामोऽपभूदसुः वसिष्ठं वसमाहूय विश्वामित्रं च

गतेषुवर्षाश्चषण्मासबालकः एकवीरसुकीर्तिमत्स्यानुस्याः पुत्रोऽनुदृढः तेन रामेण
मकोमोवाजीशत्रुघ्नानुगतोबली तस्यवत्स्यममिप्रायंतान्वाणीभ्रलवोब्रवीत श्र
स्मदेयास्त्वेकवीरासीनामाजननीकथम इत्येवमुक्त्वावचनेलवोदप्यलोगमम
उन्नीयमप्यत्रिविप्रवबंधकदलीतरौ वारयंतिस्मतेवीरंमुनिपुत्राभयार्दिताः ।
लवत्वयावाजिराजोव्रह्मचारिवध्यनंकृतात अश्वमेधस्यलोकानलोकानहनिष्यतिवल्प।
ज्यताम अनाहन्यववस्तेषाममब्रवीत्कुपितोलवः अपिलीकृतिजाष्युमहसी
तोदरोभवः सीतायाउदरेजातः क्षत्रिमेववनमेषायः यदीमूकानिनवध्नामश्वमेघयंम।
यणेकृया पौत्रेपोत्स्नमराणेनलज्जामानगावेनेत इतिश्रीमहाभारतेआश्वमेधि।
केपर्वणिकुपालवोपाख्यानेत्रिकोध्यायः ३० जैमिनिरुवाच ततःसाश्वमहा
मेनोऽपवाजिसमाकुलम मनोहिरसमत्रयपीविभिसुसमाहतम धनस्थाः पुरं
तस्याश्चाख्याहृतंः पाश्वाम रक्षिनःपालमाहताः आसाः पार्श्वप्रपालिनाः देह।
शुः कदलीवदेवदमस्त्रमहाघायः एवमस्कूर्वेदः केनायमश्वोलब्धोमवारिनेः।
तेश्रुवेलानुसुतस्यमलेनिघ्नतिनिर्भयः लवस्तुनामनाशिक्षतान्त्तनायविधूनोरथैः
विहस्याद्विनतत्तनजाननैववालकम सत्यनामस्वनामाश्वस्तोपयायापीर्येवोरः।

वत्सालंकं रामोहिंस्रो वाजिभिस्सुमनोजवैः रथैस्सुवाहतोमेत्रैर्धीमान्ध्वजैश्शुभैः ।
हयांश्चिद्दैत्यैवैः पूज्यमानमनोद्विजान् ततस्सुग्रीवेतितो रामस्ससहायो सीतु यात
ह हयं तेषु तेन यमासमर्पं वेनमनुगामिना पुष्पैः सांभिस्सुमेघुष्णाभितो तुनेरतः
भालेष्वबद्धसौवर्णपत्रं तत्रहरेषुनः तस्मिन्पत्रं विलिखितं रामोदशरथात्मजः इ
त्यभिज्ञाय सहितः पत्रं भालेक्ष्य वाचयत् शत्रुघ्नवाहितेष्वाथनयारस्यत्त्वरंगमः ।
ततो सम्राज्ञो मन्त्रकः हृष्टतो लक्ष्मणानुजाः श्रतो हि ताभिर्हिन्नभिर्जगाम सहितोऽब
ली ततो देवानतिक्रम्य नगरोपवनानिच राजानं तेहयं हृष्टा नमस्कृत्य वाञ्छ ।
तेः भीताये बलवंतश्च तेऽपि नाति हयोत्तमम् तं जित्वा बलवान्वीरः शत्रुघ्नो मोचया
यहयम् ततः सत्वरगः प्राज्ञो वाल्मीकेराश्रमं शुभम् वाल्मीकिर्यत्र कान्तमार्गो
धनतलसत्रमान आश्रमोपवनरम्यं प्रविवेशान्तरंगमः दाडिम्यः फलितायत्र तरूतः
पल्लवितो भवत् मनिद्रुमाः पुष्पवतोध्यात्वात्माश्रुद्विकालिताः अनेकपुष्पजा
तिपुष्पितादेवतारव मृद्वीकामातृयात्म्याच्चवटश्वेतैः शोभिताः रम्भाश्च फलि
तायत्र सल्लोकः किं सुमागतः तेरत्तमाणोवीरो मोधनुष्पाणिलवो बली ह्वीक्ष
तो चरंतं तेवाजिनं दृष्ट्वोग्रः ऋषिपुत्रान्समाहूय हयाप्यारोजगाम सः हेरवील

श्रेष्ठे तिष्ठ तिष्ठेति चाब्रवीत् एवंवदंतंशत्रुघ्नंविद्याधरगणाभिगोः अयन्मादेश्यो।
ध्यानेनलवोनिर्भयमानसः हरिश्चैकेनविद्याधवनर्भिश्छनरोहयान् अभिनद्रुत
मेकेनवनर्भिश्छक्रांतकान् ततश्चैकेनबाणेनधनुर्ज्यामच्छिनल्लवः सरोपयिर्व
शत्रुघ्नोज्यांद्वितीयांशरासने ततोनालीकनाराचैर्बाणैर्लान्वमोहमः वि
भिल्ललाटेविद्याधलवेनेलस्मगात्रजः तैस्त्रिभिस्ताडितोबालःप्रहसन्वाक्यमब्र
वीत् ललाटेममपुष्पाणिलग्नानिकमलानिकिं एतावन्तैर्बलैर्वीरंसमपोरोवी।
त्तिते एतावद्भ्रावयनंधनुर्भिश्छतेराहयान् अनयेनिशितैर्बाणैःसमस्मरनम
हत् सायेशुभिःकायाश्छिन्नेकेनबाहत् द्वाभ्यांपादाभ्यांविच्छेदधनेवायसम
च्छिते द्विधाशुश्रुधनुर्बाणैःशत्रुघ्नस्यतरावरुद्धे सच्छिन्नधन्वाविशीर्णाहतासनोहतसा
थिः शत्रुघ्नःकुपितोवीरोधनुरन्यत्समाददे सशरंधनुराधायपुनर्वैकेसमादधे।
पीतवोल्लवस्रनिशितैर्गांडुपुत्रोलकुलम् ततोब्रवीत्सशत्रुघ्नःपालयत्वनिरोधुना।
त्वत्प्राणान्तसायकान्परमाबाधनेवपि ततःकोपवचनमेवंलवोकुपितोलवः।
विच्छेदरणपरिखसबाणान्यतत्रुवि यथार्हपितनाःकुसुमानित्वगेस्याःपतत्सुधः।
कूटमाल्येवबुवनोह्वहारोधवनीते शत्रुघ्नोविस्मयाविष्टोबाणामन्यस्समादधे ते

भिः तावत्त्रासो महाबाहुः धनुष्पाणिरलवोवली किमिदं गर्वितेनैवीः क्रियते हृदयमे
वनम मोनितामुक्तामथोपावानिर्हतिनकश्चित् प्रसूनविनोवचस्तस्यमोक्षा
णाहृत्यमुत्रमम् विक्षुर्दहस्तान्मलवालीलयानिर्मितैः पौरैः तेक्षिवहस्तायोऽ
रोद्धुर्वेतिस्मनिपात्यताम् ततस्तेषुभवेद्धिमावद्भसेनसमागताः कौविंच्छनीचपार्श्वे
स्तुविलिखुःयानपोवलात् आपतन्तःसंवातैनपम्पीलवेतरा यथास्यगामती
नोयेस्तानेयापगुणामस्तन नान्वाणानममविक्षुर्दयोगीवमुक्तवधनान पंचभिः पं
चभिर्वाणैः कैकेहरितासिनः निघाताम्या मस्तयाभ्यां गृहाणवाणान्तमोचमः गर्जे
क्षिनाहिथाबाणैःसंग्रामक्षिप्राहिधाहिपः किरीटमाधोरणानाचविक्षुर्दनिनितैर्वः।
कण्मीरकुम्बलांषहोलवक्षिक्षुद्रलाविताम् हस्तिनस्त्रपताकांत्रुद्धलनालवे
वली रणेकोचनतत्रासक्षिद्दनवधविनोवाः चक्रणिचक्रावोन्तत्रविवेणिनंबर्द
रथिम प्रस्पानुच्यधमहातोतपावरावसार्थीन धामरात्रिधनस्तमोधवोदिम
हदान्यपि कुर्णामात्रिपितनैवोतक्षिद्धुर्दहिक्षुशत्रुजः प्रवधीरथवागोश्चमाधोप
लायनैर्युतान् परानीत्येवमस्त्रमाक्षिक्षुर्दणानपोलवः नेमिभिः मरहालिस्तं
सैन्येबालकेनपदातिना शत्रुघ्नः कुपितोवीरोयमाहल्त्ववागमत् विस्फारयंधनु

ण्यां कालसंकाशं यावदुद्गृह्णाति स्वयं तावत्समापसर्पां विक्षोभ्य कुपितो लवः तस्यो।
न्नग्रहणं शीलवाणेन वाणेनाधीन तद्गुल्मलक्षणां रिपुमूर्धवेश्यानुप्रभम् मुमोच
बाणं कृतिवीरहनोपममिति चावदत् अमोघं तेन पारं तावालवः समस्तात्तकुणे अपि च
वक्षोधानात्कुशोमेविधते किल नदास्यवाणाप्पमयेन मां मम करोच्चन अपि वेला
नकीमस्यात्प्रतिग्रस्याद्रुक्षणारम कौपवेस्थानन्नः कीर्तिरितिवाणमुमोच सः तेन
ताननन्तस्थाणां मध्ये विक्षोभ्य बालकः सोमित्रिः संक्रुद्धबाणानाहित्तातितीत्युद्धविभक्त
कायोलिपपातभूतले विलीमर्वेगोकथितावलि सोमपादस्वाली नांविरंकिंचित्रम् ।
ततः शोलालभीष्मचारस्येनः संहर्षिताः योधाः पत्रञ्च सन्नस्थमतोपमितिगाजिताः।
मुमोच स्तरयं ह्रुद्धोपांनतबालकेवतम् मुक्तमस्त्रं रणोयोधर्वभ्रामोपवनेतरा कृप
विहसम्पात्र स्रावाल मस्याप्यपाणिना रामाकृतिमयं बालाम्रियनायप्रसाधना न
तले सेवकाः पीडामिषिंचुरम्भसालव सज्जीवं परमभ्योप्युत्थितस्तेयद्रुष्णम् इति
श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि कुशलवोपाख्याने एकविंशोध्यायः २१ जनमे
जयः गोलवे हतेयत्याश्चर्यं गोऽरुपरिखवह जगामचक्रुत्क्रमणः कथं सीताविवेद त
त् जैमिनि मर्वे मा वर्णय विरंक्रमागर श्रीजैमिनिः शृणु राजन्स्थवस्यामि क्रमणस्यच

रितेमरहत॥ यद्भुत्वासर्वपापेभ्योमुच्यतेजीवधारणि॥ यश्चेमवलितेतनमिहवेनेतेमरहा।
थे॥ अष्टकर्मणामुक्तिमीतोमुनिश्चाभिगसत्वरा॥ सीतेवदेलवेनाथःकथ्यविरचयतेवेला
त॥ नृपतेस्तमस्मिन्मनश्चदुस्तेयषुधेलवः॥ निहत्यमेनेवालोपिनीतोवीरामकेनकिन
धृतोहस्तगतेभिन्नाधत्रनीतः॥ १॥ शति॥ ॥ तहाकमाकोपवभूवराजेश्चिवस्थिमास्व
वांगनासती॥ यथाहिविद्युद्विनाकुमारिकाधनीनगोवत्समहाकोयथा॥ सीता
उवाच॥ आधर्मात्यारहिमाव्रधर्मोममरातोयथा॥ मजीवामेहतन्मावधावेत्पहःस
मायेनेत॥ एकाकीनिरहतोबालःपापिष्टलेर्महावलैः॥ हरोदमधूणवालाधरणो।
केनपीडितः॥ मामनाथक्षयातासिणासनेनीतालवः॥ सर्वविस्वसमानेनमुखेवा।
लोरभिघत॥ गात्रेस्याक्रकलेनातलवस्पनिमितेःगौरे॥ केरमूलफलाणीवहाद्दशा
ह्रोविपतनः॥ पोतविधूनामेघोपाशाणानप्रबालकम॥ कराःकेपुष्परवाम्नामिरेया
नाम्यपापिनाम॥ मम्मिहिसमयेनातोवालमीकिनेकृपावली॥ कुम्यरसूनोवलेपरः
विश्रामेस्हराहणाम॥ जेमिनिः॥ तावत्सोमित्कृपाहारीवनाविवहृतेकृणः॥ आगच्छ
तःकृणस्यापवाहूतोप्रकृतोभूणाम॥ नवाम्याममकेवचाभ्यःतयतेहमापेमनः॥ प
वैमचाश्रमहात्मश्राश्रमोविविनयेत॥ लवोलवननायानिकथमममुबोनहि॥

श्रुणुष्वं तेलवे ग्रामे एव जित्वा गतवान् हम्॥ तस्मात्त्वं कुपितो नैति केन वा मोधृतो लवः
?त्यवं चिंतयन्नी मोदरूपे ननतीलवकम्॥ सीतानमस्कृत्यकुशोनगारस्ववचनंशुभम्।
मातः कस्मात्वलापूयंकृगतस्त्वलवः स्वयोः॥ सीतोवाच॥ कस्मापृच्छ्यवातुमतजो
हकुपितोलवः॥ नैनीयतपौरवंड्डाजीवद्वाविपतपिव॥ कंत्वमाचपुनवालत्वाचि
नाकुशाग्रचकं॥ ततस्यावचनंश्रुत्वाविक्रिलावम्भृकुटीरधतः॥ नेचपिलोहितेविध।
कुशोवचनमब्रवीत॥ अद्यमहाभिमानावीणामर्षीधरीधीः॥ पास्यतेसर्वविश्वे।
क्षात्रविनासूर्यभानुभिः॥ इदंसर्वरूणाच्चापिकुशोरावामहाबलः॥ यमस्त्वयत्नगधर्व
लोषोमाहात्म्यकारक॥ भवेतसर्वदेवाश्चसाध्यासत्वापिमरुद्गणाः॥ तथाचनाग्रेते
जित्वालवंतपरिमोचये॥ पश्यताच्चापिभोमरुनिर्वताधनुर्धवर्वं॥ धरेहिवर्मवलङ्गेच।
किरीटंकवचंतथा॥ सीताचप्रविशत्कालोनारथाविष्णुधीर्धनुः॥ वर्मखङ्गकिरीटंच।
कवचंतत्कृपाणहीन॥ सेनङ्गकवचःखङ्गीचापबाणधरोकृतः॥ कुशोग्रयोनमस्कृ।
त्यजननीतांचजानकीम॥ सीतयामोक्षकार्णीःकुशोबाहुव्यताङ्कयत॥ विस्फारयध
नुश्चोग्रेनमामन्येपितोवलो॥ यथामस्तिहिपंसिंहीनतनयोपानिनिर्भयः॥ गच्छतस्तोर
णाद्बहुशान्नृराक्षमाहयत॥ निहंतवीराणसर्वेयरिणाक्षिप्तविपने॥ न[illegible]पुंमरी

योसोस्मच्छतोवाचपद्मनाम॥ अनिर्जित्य कृपणं वीरं नोपसर्पित सर्हेष॥ तस्मान्नावचने।
वीरेयोधावाकमपावृवन॥ केयमायातिर्वीरोसोलेऽकेव सेपरोगवा॥ पार्श्वसन्नापरेर्व
पिकिरीटीकवचीमहान्॥ नूनेसकालः सर्वेषांभयंनोभयकृत्किल॥ रत्नजल्पसन्नः
सर्वे सैनिकाभयविह्वला॥ धनाःकणाकणाचेतेद्रुमावातेरिताइव॥ किरीटानिचवी
रणागृह्याःपम्पयोरवारान्॥ नस्मिकालेनिमेगेभ्यःस्वयंनिपात्यलणारा॥ कोपेभ्यो।
पिहयज्ञानाःस्वयमेवासवोभवः॥ वेगवातःसर्वेनापिद्रुमान्मूलयधन्नान्॥ रनर्स
पातिनेयामसूर्यनिलधीनमाधपा॥ तामस्पातेराजसिवेरास्तेररश्रुःकृपाः॥ नेमिनिः
श्रायातनेकृपणेरल्लाणद्रुत्रोवाकमब्रवीत्॥ गच्छसेनापतेपीडेलिकारयकृपणेरे॥ या
वनेनव्यूहयामस्तावद्गुप्रसमुपेव॥ सेनापतिस्त्वाच॥ सहसैनेहनिष्कामिश्रमारा
नवमञ्जन॥ रत्नकावयपगोवालसेनापतिरमिवहा॥ तिष्ठतिष्ठतिवाक्यातेविद्याधर
कृमिःपारेः॥ कृपास्तानेकिनद्याणसेनावाहव्यनाउपन॥ वनेर्भिसूनेरोवारूमजवान
कृपितःकृपाः॥ सारूपेसुणिःकायासहाऽसहसैनिव॥ रथवृक्षिलगःकेतानोहता
हयसारथीन॥ विकृत्स्वधनुस्तस्यकवचं[illegible]नितिमैले॥ हाम्पाँकाभ्पोविकृत्स्रहस्र
तस्मद्रात्मनः॥ वागोव्यलनावस्पनेवतमासलेकृपाः॥ जहारपमव्रुलेवकेकेश।

ज्वलितकुण्डलम् । सेनावाहे हतेतस्मिं हाहाकारो महानभूत् । सेनावाहे हते द्वार्ध
तानसुनगाद्वयं ॥ मानेगामप्राज्ञारूढः शङ्खानेवादयन्नमुरणाम् । तोषकिंवक्रिहता ।
भाज्वलतीमवनीमिव । त्रिशृङ्गस्थ्वचोभवीमोऽमीन्नमहुमहाबलः वारुणास्तुतारुतम
गजस्यच्छूलसेनान्तकरणः ॥ सच्छिन्नवरणाग्रस्मा क्रजातुन्नत्यधावपन् । गरोविच्छित्राम
हतोरथानेख्यगमन्तकणे ॥ कुणलगारिनहतविष्णुराशीविषोपमम् । वामहस्तेन ।
भूमिस्थंवक्रनखाहस्तिनरो ॥ नमप्यपातयत्कुम्भोवाहुंवक्रधरेकणः । नपापिधाव ।
मानस्पवाणाणवच्छिन्नहृतम ॥ सच्छिन्नवराणावी च्छिन्नवाकुगातोवली । धलिधूसरम ।
वीगोहपिरणपौर्क्षा ॥ ग्रामसारनगोवालेराहत्पमिवोद्धृतं । क्षितनाथ्याम पत्रा ।
कुम्भोगरोविलेपनशतिः ॥ सनयातताडितोवीरप्रकम्प्रवलितः परम् । ततोधासकुंगा
वीरः प्रतापनवुनातपरणः ॥ ततः सलिषिनवाणावधायासमगीवमः कृशेणतेनवेक्षि
नश्चिरश्चैनहिलीघनाम ॥ पोभ्रनाभृगवमालायागृहीतेसन्त्वराविरः । पवेलिगोपिनिहते
कुपः कोपसमन्वितः । ततोनामनयवनोर्युपाणिर्हनतरा । गजापर्वतसकाशान्वि
दयाराहृघकमः । उष्कलद्भुपिरोवाम्बुवीरास्तोकवासमः अनाभ्यंतधनाह्यिमाः पु ।
छिन्नारवकिंशुकाः वापिनाद्रिस्तबलाभग्नियाह्वरभून्महान् । रथमागविद्धलवा

स्रममायकुपाःस्वधीः पश्चिमे चोत्तरे धन्वमुक्त्वा देषिते स्म महारथाः स्वयमेव विधीर्यन्ते रथा।
स्तुरङ्गाणि ध्वजाः जङ्गः शाणानस्त्रवाणः पौरैर्भिन्नकलेवराः हस्त्यश्वरथसंघाताः परा
ताश्चापतन्भुवि। कन्याविजेनयोजीवं स्वदीयः पितरो यथा एवं तस्मिन्हते सैन्ये रथकं।
गाश्च मे कुलम। कृतेन नूनं वीरेण स्वधर्मेण बहूत्तमम् इति श्रीमहाभारते आश्वमेधि
के पर्वणि कुण्डलवोपाख्याने त्रिंशोध्यायः ३० श्रीजैमिनिरुवाच ततः सार्थी।
महाबाहुः शत्रुघ्नोधूनयन्धनुः विद्याधरबहुभिर्बाणैः कृपानकोपदीपितः ततः कृ।
पोपि बलवांस्त्रपं माथं वर्त्त्ययत् शत्रुघ्नो विद्याधरोणन तपबाण श्रुतञ्जु।
द्धमाविद्याधनाराचानातुनातो मृतश्चागुत्तणत्रस्तो रथोपस्थ उपपातह यथा महोहि
मातेगः ज्वलितः पर्वते पतेत् हते शाबाश्वये योधास्ते गता स्त्रभयार्दिताः श्रुत्यमृको।
विहाया सोलवोपण्यल्लवाधवम् उन्मार्यपरिरभ्येन कृष्णोवीरेजहर्ष च उवाच धा
तरौ भ्रातः भ्रातः शृणु वचो मम नेतारलनीतः मलवाबवध वनेऽरग्रामम् उभौ तौ ध्यान
रोषु क्रोधयुक्ताग्रतोर्विभावम् प्रतीतमाणौवीराणामागमे चतनेषु तौ जैमिनिः।
हते शत्रुघ्ने योधास्ते गताः ग्राममब्रुवन् समासीनं वदी ताजागन्त्र ग्रपुरि यह म।
सर्वेषामेव वाणीनां दाउधारस्त्वमेव लम् धान्यमत्ता सहितैवीरमुनिभिः परिवारितम्

कालत्मणा सूर्याग्रययौ सैनिकैस्सह ततो मत्ताश्वमातङ्गाः काञ्चनभूषिताः चले
निरगाहृष्टाः पत्रयत्नविनिर्ययुः सर्वे रूपनाकाश्वसर्वे स कुहिनाल्लरा साता
ल्कामावनास्वतेयुद्ध्रतिमीश्वरः युवानः एमक्रलाः सर्वेषु दर्पणाग्रश्वहारिणः ।
श्वेनाश्वधराः केचित्केचित् श्वेतपताकिनः एकपत्नीव्रतधराधर्मिष्ठाश्च जितेन्द्रियाः
निर्ययुर्नगराल्लक्ष्माः शतनेणाच सहस्रशः येषामपि पतिर्याति धर्मिष्ठा कालुणा शिशुः
गच्छता तेन सैन्येन कृताः सर्वाः समुद्रगाः सरितः पर्वताश्चूर्णीभूता वासन्निरुद्धेर्द्धिः
विपिनानि स्थलान्यासन् तृणपांशुमलौ विस्मितम् तस्यां पुरसमै सैन्यपयसामीनामपि ।
वश्रेऽर्णाना मस्थानाद्रेः आद्वरभूतजनैः महानामुपरिष्टात्तेदनैः पक्षीवधूवहः ।
तेनगत्वे नुमसद्युवननवमभवन्नदी कानिनोवाराणानां वद्धुराद्दराते धूपाहताः च
नाः पल्लपनपाने पंकमागाद्धिनिःसृताः पुरस्ताद्दलवत्तिस्माद्वर्द्धच सर्वधानाः ।
अश्ववाराः प्रधावन्ति कुर्वन्तो विविधागतिम् सेनागम्भीरनिर्घोषैर्गजैर्घनतामसराधाः
कम्पयन्तोऽथ गिरिनागाः पर्वतानरवनिर्ययुः जैमिनिः वदहिंसितनामसत्राः दयापुरश्लि
हृष्टिः प्रणामं यच्च केचित्सूपनयत्नाद्विभिरे ततः प्राप्यसमनीकेतल्लक्ष्मणास्समयान
कम यज्ञानां रक्षितः शत्रुघ्नः सैनिकैस्सह ततः सुमित्रातनयः पुरस्तात्प्रयो

तिलान्यहो मम भूतधर्मेनाकाण्ठलोचनम् श्रुत्वेतमपि स्मराणां मातृपस्य शिरे वृद्ध:
हेतामते श्व: पृथिवीं चक्रवर्ती रोपिकाश्च मस्थाने तेपुन: एकोगृहीत्वा प्रयतेत्व रोग।
तेनास्मरीयं निहतं बलेन ध्रुम: कपर्विश्रुतवान् जनक्षित्वा पद्म: श्रानत तु हिमाल।
क: तस्मापरो बधुरदीनमन्वा: श्रावी हि चापासिधरो बलेन तेनापि बालनानि पानि
तेबलेननष्ट्वे शत्रुहनं व्यपातयत् तस्मिन्काले कण्मलमाशु सैन्यं जगाम सर्वं शरे।
पादिका: जेमिनि: तेषां तद्वचनं श्रुत्वा रामो विस्मयमागत: दुखाच किमयं तल्पेपु
कान्किमन भ्रम: पैत्ना व्यवाप्य पुष्मात्वपात्र म: केनपालित: योधाकृत्व: ननल्या
स्मात्वा तेदन धर्मान पिणाचता। ममतोयमत्र महद्दामन जल्पो नापि पाचता भ्रमो।
नविघते तेषां जायते तान्मम मम: सातातूहात्मिहि विभोध्र्मोस्माकं कथं भवेत् जल्प:
पिणाचता चैव कृत: स्यादत्र नदन गीर्णीतेव शत्रुघ्न: णि णा वीणा: प्रपीडित: तत:
मद: विनोदमो विलपन्निदमब्रवीत् विश्वजित्वतानाय नचानितोनि णित्त: ध्ये: वं
कामरीचक तीव्र पत्र चम्त्य बैहत: केनदोषेणमेधाता तवस्थोना द णीगत: प
हिलत्या भद्र ते श्रुत्वैतो वैषिमतेव वच: अहं हि दीनितो नापन सपापु द्रमीक्ष्यते मे
न्येन महन्नाप्रकाशानानिष्ट तिपद्रते तत्र गत्वाश्रपोधर्मो ततन्यो स्ववाधवम् तन्ना।

माथर्वकं चैव श्रुणागमकाविताः गाथेतिहासकं चैव नमो ब्रह्मस्वरूपिणे नमो विष्णुः
स्वरूपाय रुद्ररूपायते नमः विश्ववाक्षितत्त्वकारणाय तस्मै देव नमो नमः रामाय विश्व
रूपाय पुरुषाय महात्मने हंसाय चेद्ररूपाय मणीनां पतये नमः मध्ये रिपुधनुः श्रेष्ठ
विनयो मत्तसर्वदा स्तोत्रेणानेन संतुष्टो रविरिंद्रवेषधारी सन् नम रसोलक्षाय सौविप
रनेत्रे यमुत्रमम् सर्वाणि हे रविणा इन्द्ररूपाय यद् हृदम् धनुश्रेष्ठं महावाकुल
वःकुशामपाब्रवीत् उपरिष्टे वयस्तोत्रं मुनिनागतः तामम सौरिं चतुरापितं श्रुतं
श्रमाश्रिशौं मयाधनुः यच्छक्तं मयंवस्ततुरिहरशामवानहम् इत्येवमुक्तावचने
जामतस्तौ महाबलौ रावणं मारीचशासीयुधावापुर्विभावम् तौ प्रहृष्टौ च मद्रौ
रामलक्ष्मणा नाभिपालिताम् वषमाणा पाणिकारौ जीमूताविवपर्वते आवर्तः सम
हातामौवयोः मेनप्रविष्टयोः मेनकाकमदाम्भो च मुच्यमाने रवार्णवः संघहृन
न्यके यानननार्धगतेवलम् कालजिह्वास्ययोः कुशाग्रधातेषाः कृपाम् लल
नामतस्तेन लवारुद्धातिपोरूषः भुमागजमना हि पातेन जातस्ततः श्रुमेवृणाने
पातेन गजेगजेततः पाटणामत्रथोत्पवानिपातेबभूव हरोहरोपविपतोहितः
स्यावकोधमाणांहिपातेनरुद्धः ततोनिजमुःपार्वतीम् कौसर्वलवतयानेपाप्य

यथोकालजितस्समीतः ररर्णवीरविकलेल्लणाकः पात्रुग्रमान्येतिकजीवशेषे।
इतिश्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि कपालवोपाख्याने चर्याविंशोध्यायः ॥ ३७ ॥
जैमिनिः ॥ ततस्तेन्यधीपुणहस्तानन्तलवलकालेनयो ॥ उवाचनिर्भयाधीरणरणम्
कुशःकुशः किमिदानीमकर्तव्यलवमन्त्रमगतम् वारानानार्घानाचसर्वे
कालेनपार्थेन लवोवाच मनेयुद्धमकर्तव्यहतव्यासेनिकाशृणम् कुशाउफ
लवकृतपापाभेयासालवत पितासिपक्वफलवन्यानयनिर्भुतले भ्रातःकुश
महाबाहोममग्रस्यफलम्पते नपायमनन्तमन्यमानगत्यप्रवलितैः नतिहस्य
वधनेत्तजनुकालीग्रसपृति केवलतविपयमनेधारयन्तेनसेनिकान ग्रहसन्धा।
मिदंसर्वकृत्यनिर्णितःगोरः किंकर्णामिधत्रस्थितंनत्रसर्वमृदीतते लवप्रशल
हस्तायसूर्यमपार्थयहवः लवोवाच ततनमःसर्वत्रसर्वनिहसमतोतिनालेनमः
नमःसमनर्थायनिन्यतेमधनायच मेघादीनामधीशायमोममासनमोनमः।
नमोनेतत्वनेत्रायप्रकाशायनमोनमः नमःस्वर्णवर्णायसहस्रकिरणायच न
मःपर्णायरूपायमंगलेमालकायच दिवाकरायपिंगायपयःसहस्रनायच नमोन
मकेनत्रायजगमित्रायपापाघ्ने आवरत्नपितामहनमोभ्रान्तायरूपिणे यच्छर्म

निर्भिन्नवर्माणो बाणपुंखविदारिते तेषामुदारमध्यस्थाः केचिद्विख्यातमहारथाः पुत्रैः
स्वभीता वीरा यत्नेन तथैव च किरीटिना प्रवणिता महावीरा निर्जितास्ते रणे बाहि रामोऽव
ताराघमासीत्संग्रामस्ततो हि नष्टाः निजश्रमो धार्मिकश्च सकेतुः पंचसूरनः चेतोऽर
मः णमः शालीकालसिंहश्चुतेरथा १० विविधसायकैर्लीलो लवं तत्रक्षपाणिनम्
रथाभिर्धर्मिर्बाणैश्छिन्नं कमुपानाः छिन्नचक्रो लवः शीघ्रं नग्राहयत्परं पुनि ।
नवानमे त्रिंशतो बाणाल्लवो लेन हतस्तिव ते छिन्नवर्मे एव वर्माणि निपतंः शोणितालिताः ।
हरवाणाः कृपास्तत्र नानालिकाशे विपणा तावत्तत्रागतः श्रीमान्कृपिणाक्षगता
धाः शरपातातु यामास मूर्च्छितं लवमाजसा जगामस कोबालेस्मो मूर्च्छितो न्यपतत्
धाः शत्रुपाततु यामास मूर्च्छितं लवमाजसा जगाम सकोबाले सो मूर्च्छितो न्यपतद्
वि मृक्षो विहाय सलवं लवहातनमागतेऽरवत् कुशमाराय धनुर्भिर्वाणैर्ययौ यत्र सम
ति केषांचाकृष्णतेऽहं कुशेनाभिहताः शिराः सेधनुरुनयहे वीरः सूर्यश्वेतनादय ।
सुमो च विशिताम्बाणान्मेन्लेतयकान्विहन्ततः तनसैन्यं न मतता वेहितः पुनरेव सः ।
गर्भेऽव्याहियपाने तरा तानेन वहिः स्थितः नृणां संहतावाकि सतानेव दहाति श्वे
तन स्वबालस्तत्रेव महता कोधेन प्रेरितः इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि कृष्ण
लवो पाख्याने चतुःशितितमोऽध्यायः ३४ श्रीजैमिनिरुवाच ततः कृपा स्वलतामारहाय

धाः गणाभिणकृष्टिपादवधेश्वकुंतैः पोवीविविधैरूपेताः पापैः करयाहकैश्वर्कं
लेपकाकिनेनपरिवव्रोनम् हिंस्रानिनुद्यैनिशितैः खरायैः शिलाभिभूमौ व्यकिरन्यथा
वै लवालवेनाहवकर्मकुर्वत्रनारकल्पानकरोपथापमः पातेषनेनविव्याधहिशतं
हिपातेनच सहस्राधं सहस्रेण सहस्रमयुतेनच वीराणामहनन्कुद्धालवोहिश्रुते
नच नैमिनिः धनर्धीपाङ्गमाहत्वागजानांसिंहविक्रमः पौरस्तिभन्नसर्वांगारिपाः
सर्वाद्यलोकयन् इतस्तन्यामितसैन्यांश्च काराणसंकुलम् लसत्वङ्गश्चाभिस्त्रुपा।
मोभूतंगजेरपि ददर्शदारासलवानकुणेपदनस्मरा दधोधिरिनरावालेश्वातामकु
गतः कृपः इतिचिंतयनस्तस्यलवस्यधनुरुग्रमम जहाराशनसः क्रुद्धोमानलोलवा
णस्मत रुधिराच्चैरनिद्यानोरामंशरणमागतः लवोजवान्मलायुतंधनुराधायरा।
समम् तिष्ठतिष्ठेतिकोकवमजोजीवः क्वगमिष्यसि इत्येवमुक्त्वावचनेचकेजयाहपा
णिना ॥ सवकमारायवमुत्पपातपोनोपथामस्तमिवप्रलभ्यान् शिलीवृक्षा
रुधिरावलिप्ताराजसालाविवलकपाणिः गगनस्थलवंदृष्ट्वायोधाविकत्यनेरिह।
ततश्चापेषुरुचिरापारांस्तेषुपुस्मभयान् केचिद्भुजगवर्माणि सहस्रानिवमर्धनि सर्वं
त्रपौवीगेसोपतिष्ठतिनसंणयः इतिकृत्वामतिकेचित्स्पेरनानामयोगमत् वाण

देशमम् कायमुमेणानेसर्वेबुमावियलिडिडि ततः साताडनामनाः पर्नेमललेहमः
नेमिनिः सेनानीकालजित्कुडालतया वाक्यमब्रवीत महोग्रमसेवालेवेलेवम्।
कालयम् यावत्कविहीनाफलिनावकुर्वेपराक्रमम् इत्येवमुक्त्वावचनेकृपाणाग्रं
सकालजित सेनप्रत्यासाव भ्रमोपयतूर्नसंग्रामे गामसर्वेद्राहवत्तपः यातायथा।
कुर्वेहंकृपाणास्येमूलतम्कवम् कालजिद्राषितेन्नुत्वाकृशोवचनमब्रवीत मजाहा।
ल्पनत्स्पवक्तायिनामृविभातिते बधिरस्यथाकर्णौहृष्याद्ववणावर्जितौ बाला।
नाहिपयथामस्तनृणाग्रःपापमस्तनम् सेनाधमःकृतमलनलाट्यणावडूनलाकः
त्वयिपलतिमूढमन्येहतिममानुजः त्वयिमृतेकिञ्चिदिवाणोनिहोपूतेविराकेः इ
त्युक्ताकालजिद्रुहामलनाह्विभुनाकृपाः मोनीत्वेसामयतजातोवाहिन्यासन्धिनेल।
वम् आनयपरिवृद्भ्यस्त्वमोनश्चतमावर ततःसकालजित्कुद्धःपाणिनानुपवेणा
कृपोल्हृदयेभित्वावामहस्तमताड्यन् विलीचकारसंमूर्णावाणैहस्तवरेहिणामा।
ततोर्धचंद्रेणाभिरस्त्राराग्रस्रक्तकालम् हतेकालजितेतस्मिन्कुद्धस्मात्मिन्मध्यान।
वर्षवाणावनाचारान्मालतालवदञ्चिराः कृपोजयानहृदयेवाणोष्यशिरोयाहकेः।
पाङ्किविसयमोमित्रिःकृपोजीतगरामौपि कृतोवद्ध्वपरेषुनामरेयमर्वाविपन कृ

ययौसिंहविक्रमः प्राप्तंपंचभिर्बाणैर्लक्ष्मणोभिजवाननम् तेनताडितःक्रुद्धोवीर
इदंवचनमब्रवीत् स्थिरोभवमहाबाहोमांप्रेक्ष्यनःकुरु इत्येवमुक्त्वावचनंबाणेके
क्षुरेभावह तेनबाणेनमहाराजावधामचटिकाद्वयम् अतिश्रमणवन्नारोवाजिनःपंच
तापघुः ततोन्यान्क्षमाण्यायलक्ष्मणोमुमोचबाणान् ह्राभ्यांपाणाभ्यांविच्छेदकवचेवा
निनिमिलम् किरीटेचत्रिभिर्बाणैस्तत्कृतमिवाभवत् सुभिन्नकवचोवीरोमुकन्चक
सर्पताडिव रागनतसिंहिरणसीनाद्भुःगानःक्रमः सब्रवीलक्ष्मणोवीरःकुशोविनय
पूर्वकम् हिष्ठुद्रावेपौलुज्यममभास्वघुपालनः उपकारःकृतान्नलवयाकतीनर्ण
हरम् सैन्यभागमहानलितबलक्ष्मणमाश्रुतम् ततत्वेनाणायिष्यामिपश्यमेहस्तलाघ
घवम् प्रतःसकेजपत्रुस्वःकर्णापर्वोसविश्रुतम् आग्नेयमस्त्रमसृजवसीनाहूतर्महा।
बलः आग्नेयाहाजतोज्वालाः प्रादुर्भूनासहस्त्रशः ताभिस्तस्माखादभ्यालक्ष्मणस्यम
हात्मनः सैन्येहस्यपनाकाश्चवासांस्याभरणानिच ज्वलेकेवुकिनोवीरात्स्यपश्क।
तिरोभूहाः दहेतेनस्ममहाघुद्धुंवाजिनोहस्तवर्गिनाम् रथाश्चकार्मिरहोतेछ्वाग्नेर्व
मगणिव आग्नेयानिचसर्वाणिदग्धान्यासंहरिभुजा दृश्यमानेनतोहृष्टामैन्यशत्रुणि।
वर्हणः लक्ष्मणःपरमपापासनरहेवकृणारहितः ततःक्रुद्धाक्रुपणोवीरोबभ्यश्रेसहा।

छतः स्नानं च घ्नानि मे मित्रिः पातुर्धर्मलोकनः स्तुपनापेनपतितेंजनने मेरगीयि।
छानि लक्ष्मीं कुपितेरहोसहरोतोत्नभालके प्रार्थविछन्नताये कोरतणायनके:
मक्तुः कनः प्रासोत्वनापायुदारकोविघ्नकाप्रको रिनहयविहीनोमेवर्षमध्येत्नेग
मः पापुखोरक्तिः प्रापुपाप्पापानवधनम् मामनाहत्वाभ्रातसुग्रीवं विभीषणं
श्रेष्ठं वालिनं हनूमन्तं महाबलम् प्रत्यानमहत्वदर्थं लक्ष्मीकृत्वोपहारकैः
वालिनं कामं सा प्रपुपती वालये हितम् भ्रातप्रायजनी मे दर्शयत्वयलिमे लक्ष्म
णत्रतिमेप्रामेप्रपानयतिवर्जनम् ववनेकृतेभ्रुः सीमित्रिमामकमवा भ्रा
तेनसमाहृताः पंचहनाः महावलाः रामपार्श्वेतुणाहतेनावानवयोविषुः श्रीरा
मः यातं लक्ष्मणमानीतुस्वतवाक्यममरितम् जीवितेनपुत्रोपुष्मोहनाहोणमाहि
तो रत्नगीयोत्वयावालोसागसावपिलक्ष्मण लक्ष्मणः स्मृतः स्वामीन्द्रैः सर्वचर्के
विदेः नपाप्याविमसर्वासीमित्रिघातोनिराश्रयो भ्रातानयनि स्वर्गात्मप्रानयरामव
नो पत्रवालेरयापुत्रकेचिन्नकुर्वतियजनाः तेपुत्रपौत्रसहिताः ज्ञापतेभुवि माधवः
मयानपुत्रवलपनेसीतावचनमप्रियम् वौवितिभ्रविर्जीतनतनेत्नोमोवयामहम्।
पुत्रभोकमपुत्रीतोकिमर्थंवनयातितो पुत्रयोर्जननीकवनेनहृष्टासमानय जै

कोपि समयात निपत्य तापि परिचिक्षिपुरे ततः स सिंहवद्वीरः लिङ्गिनि हेति वा प्रवीर एव
मुक्तावनात् यो वाल्मीकिना पितामह गाङ्ग पत्रा संनिपाते विहृमो पत्र गोनिव ल।
लवशिकाणावीरः कुशोप्यतुषिमेरथे प्रथमं क्रोधनाश्चो ज्वलने लमं समरैः विम
रहस्यंतमलत्तम्मणस्मकुशो रणे सौमित्रिर्निपपात वो मूर्छः वादिवनिश्चमः जैमि
निः पतंश्रुत्वा यतिनरे लवस्य स कुशोरणे तं पातयित्वा सकुशो लवमोचयितुं गतः।
लवेद्रवमेधं तुत्राय पश्चैव परमाद्भिव रक्षीतेल वैष्णवि जनपंक्तिभिः लक्ष्मणाभि
हनेकुशाग्रानिताश्र्यैलो वहून् धर्मेण संख्यातान्नानकेतेला लवसमाश्रयत कालीवे
राज्ञमेताभ्यां सर्वं सैन्यं निपातितम् तथा तौ निर्भयौ वीरौ वीस्पयाणौ वमास्त्रमम् इति
श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि कुशलवोपाख्याने पंचविंशोध्यायः २५ जैमिनिः
गंगेशातीरे रामचंद्रो देवितियत्समाउपे भरतेत्रनुवाचाधकलिभिः परिवारितः।
श्रीरामः कथं नभ्यानि वीरो मे विजित्य हयधारिणो यान्यो पराभवं प्राप्य पाञ्चजन्यः सम
मानुजः सौमित्रे वीरलसंग्रामे त्रैलोक्यसंचराचरम् त्वमेवेन हि लीयेन प्रत्युतकस्त
हिष्यति नरपवकुमिवीरैः संहितेन रोषप्रतिम पतनात्सुजनस्यापि मया गोचरता
वुभौ यौ पिलवालकावैनौ च परेलानापवनितौ लक्ष्मणस्य भयाद्रमनोणारमान्केगामि

याहिलक्ष्मण प्रहाराश्च णेरौद्रे मोपौरुषं वेद्मि भाति ते लक्ष्मणस्तेन वानाथ रस्येसमभिः
पातैः तेषामस्त्रेऽश्मिलावान्वेगुद्धेन यथाविधि पातिताः कानने नीलवणिभिर्दैः स्पारयान्।
प ततः कुणस्थवासौ वैलक्ष्मणस्य कलेवरम् पूर्वाभ्यासेन तेनापि लसाद्वालेनियोजिताः
समुत्कीर्णत्वहिदीनेनाणाऽस्ववाणाकृतम् कर्तनलक्ष्मणो वैजिनवीनेस्वकलेवरम् प
ञ्चात्रिपत्यवीरोमोत्कुंडलेमायर्केश्यातैः भग्नं वल्गं तेपतितंगतेरामदिशोऽरपा धातरीतो
महावीरामृतेणश्रुष्कलक्ष्मणौ ताभ्यां विहीनाविव येनभ्यपास्तिमागताः त्यजतीः।
तानस्यनेकंकृत्युडवनेद्वज यावन्मायानिनेवाणाः कृपाकाम्भुकानिर्गताः तापपश्चा
गतोवाणानात्मनः पुनः प्रभो जैमिनिः पर्वविधानिवक्राकालेनेघोऽक्रतासमरावः।
मुक्तिनोनियफलोव्योमरतासत्रनःस्थितः गृहीतोभरतेनाप्यसिकेवुवान्समामुहुः।
पीडयन्स्यानेब्रुवसमाप्यापुनः पुनः चेतनासहितेवीक्ष्य भरतो वाक्यमब्रवीत् मा
विषादं मनः कार्षीः लक्ष्मणः प्रतिरावव पात्रेणसमंस्वदेनवाधोविनिपातितम् लक्ष्मा
णस्यकंकालोमोस्वरेदंडः विनाश्रुशाम परित्यज्यागतोदेवी परावभूतिकानेम सीता।
दुःखेनवेजीवेपुनरागामितेनेनिकम् पोषितंमध्यज्ञात्मत्वद्वारेणासत्याकृतः तथा।
पिनकृपाजातानाज्ञानकानवलक्ष्मणौ समरयसमयमृत्यमवशौलक्ष्मणोहदि ग्रथा।

मिनिः एवं दिग्गतिरामेपि हनूमांश्च निविष्णाम्ये तावुद्भूताः पौरैर्भिचालतिजौ च पुरी
णः लक्ष्मणस्य महावीरा रामस्यानुगमायपुः रामरामेति जल्पेतः पार्सेन सुमहद्भयं।
रामरामममनावास्तिआतस्मान्महतोभयान् वहलेन वलेनापि धृतः स्वराः सलक्ष्मणः
प्रापतत्वाननेवोषं पार्श्वेस्थेन मूर्छितः ससैन्यस्तत्तणवाणैः कुशस्यपरिनिष्टिते।
कुशास्यकभिन्नांगरुधिरौघप्रवाहिभिः वीरैर्न ज्ञायते किंचित्किंशुकैः शोभितैरिव
पतितैर्हितावीरा नाना पादपपीडिताः नज्ञानानि क्षयाश्चैव नेकुशेन निपातिताः
कुवैतेवाहिनी लीलाभूमौ लवशास्त्ररा लवेनैकेन शिशुना जिता मा वाहिनी वराः।
विमुक्तानन्तु सद्यामाः पश्यबालकचेष्टितं लक्ष्मणस्य बलाध्यक्षः प्रतिनाथुवेदा।
सर्व कालनिद्रङ्गिमाकुमारेणाभिः प्रपीडिताः लक्ष्मणेन हतेश्च हं घातरोवीरा।
तोरण स्वमनः कृपया पुत्रकं वो न्यक्षा उजस्तनं कुशे ततः प्रसुवाच सौमित्रिविस्मिता।
वाजिनः गच्छ बालक मुक्तोसि कनिष्टेन समं गृहं जनन्यै स्वहितं कोसि समागतः।
नकन्विन लक्ष्मणस्य वचः श्रुत्वा कुशोलक्ष्मणमब्रवीत् नागच्छामि समक्तोस्मि
विनेतानयाधय नत्सभा स्याप्यहाराम माथतं हि विलोक्यते पण्येन वाजिनं वीरः यत्नो
येनगुनः स्वयं भीनस्तु मम संग्रामात्तेनयनागतो सि कृपाधृतास्त्रिमिनाप्यनेने

हनुमत्प्रमुखैर्वृतः निर्ययौ भरतः कोपाद्दृष्ट्वा मारुतमन्वयम् निर्गते वरले सर्वे गगने
भूतले तथा रामस्य नगराद्रम्याद्रावानोसेकुलम् भरतः कानने प्राप्य हनुमन्तं सर्व
वरं हनुमन्तप्रपश्य ग्रामे कृपाणाग्निपातितः रामस्यैव रावहवो विविधो गाविवा
हवः गजो हयाः स्यन्दनावीरान्कारभोगतमस्तकानि धावमानान्प्रपश्यगतोस्तासमि
तेतनः ततस्तो पातितो वीरो रावणशत्रुघ्नलक्ष्मणौ शोणितेनाप्लुतौ पतेन वहलेन सक्का
वलौ भागीरथी प्रतिवलाप्नीतो किमसवांधवौ कच्चित्कराक्षुवित्पारा कृचिदेता
सहस्रपाः इषपतेवाप्पानातनुणोकपाः कृचित्कराः इमोनदीसमहत्या ब्रजपारं।
तितीर्षय गतागतोसिलकायोनीत्वाजलनिधिपुरा नृवतोपपप्पतितो बांधवौ वाम
कोभुवि विलोकनीयौ तौ बालौ त्वयाकृपालवौकवित हनुमानुवाच नरातीर्णां।
क्षिप्रानमागां शतयोजनम् संप्राप्तामापुरामीताविमृताप्यविलोकाते पातितो वो
नदीमध्ये हस्तेरालक्ष्मणाग्रजः नत्वापितं वाक्यंनविज्ञातपामिबांधवौ इमौ का।
तोनदीतीत्वादर्शयतिनुभ्यौ परोनिभिन्नसर्वांगौ रामेणशत्रुघ्नलक्ष्मणौ प्रार्थयता।
निबधराक्षीतात्यागेनदुःखितो सक्कापप्रजतोऽस्थानदेहि सीतामितीरतो हनुमान्
गृहीत्वापथवाहुभ्यां पुनरागतः भरतस्यसमीपं हिसप्तकिंतोतरसानृप स्वर्णभरतो

रामनिमित्तं हि यत्नकार्यं स बांधवः । सा त्वत्त्यागे च सीताया गुह्देन त्यजन्ति जीवितम् ।
विना पापं धात्या काश्यो वने सीता समागतः । तत्र तस्य किल्बिषं गा------ लक्ष्मणः
भरतेसा मृगते हि त्रयो यास्मिं किंचन । अथ राघव तत्त्वामितत्के नैपावनेव ग्रः वि।
चारमसमलज्ञातः सीतात्यागे यते वने । अयोध्यायां स्थितो जीवन्तत्र स्वकरोम्यहम्
कथं हीनो त्र जीवामि सीता पश्च लक्ष्मणः । श्रीरामः कोसौ भरत जानीहि सर्वाव
नेकाननेन तमानयक्कर्णा रिला सोत्रजे मम संनिधौ । समुन्नाप्य वीरा तौ मूर्छितो मम
बांधवौ । हनुमान प्रियात्वको जानौ वा वा तानेत्सह । तदा तु व्रतिकुर्वाणा रत्ना नाम ।
हाबलः पौत्रोपारिवनेधातः सर्वपण्डतेकुमाम । मत्रोपिकत् राम्लेरि सर्वभावे ।
विराजसे स्नेहेम पिसवान्वेत सत्व पोत्वारिमितौ । कनिष्ठोपि सुप्यन कर्मणा तव स
भूत्मम पितृवाक्यमया काधिवजनाकाननेप्रति । त्वया तु न कृतं तत्र स्मजनकस्यवर्ष
मत्सुत नैरियाम सव स्मिताजरावल्कलवासमा । भरत स्नेव वीहाको कथयामि हे
हह हौ हतो बालकौ धीरोनव सैन्य निपातकौ । ततो भयामत्त ज्ञाना मि ह त्रमो वलिवा
नवा अगारेवा न ज्ञाना नितीतितारा विद्वत्नव । अंगारः मत्वोहं बालकौ तत्व---
दृष्टवैव तु पिता सीतालोकापवादेन पतहोवहुनरेनः जैमिनिः एवं रामसमाहितं

कुशबाणैः समं ततः । रणे संप्रापयामास भ्रान्तो विस्मयान्वितः । स्वतां चान्ययोरः
त्वा हनूमंतमथाब्रवीत् । कृतवान्बालकौ वीरौ राममेधनिपातकौ । हे हनूमान् मेऽन्या
२ पौ नाथं मूर्छितो लक्ष्मणस्तथा । यथा कुशेनापि बालेन जहाति हि कस्मलम् । इति ।
इति श्रीमहाभारते अश्वमेधिके पर्वणि कुशलवोपाख्याने षष्टित्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ जैमि
निः । एतस्मिन्नन्तरे क्रोधाद्धनुर्विस्फूर्जयन्कुशः । लवं समन्धावीरं लवः सुग्रीवमागमत्
सकापि बिभीषणो वीरौ संगरे माबलौ । सर्वे नरा नमगामहोतस्मभवत् । या
कृतिकमपि सोऽपि वीरो निशायतेऽपरा । नरा नान्यनामभिस्वक्रोशन्ति रणकोविदाः । गर्ज
मनाः प्रधावंति चूर्णांपतिरणावहन् । रणवेगेन कश्चिद्वाणैः पतति भुवि हतः । तथा
हयवेगेन परानाभूविणोरते । रोधूयावद्बालकः प्रविवेश महाचमूम् । पिरोक्षिपान्
यथा मातङ्गानस्वपरोक्षिनृते । हस्तिहस्तो विपालांश्च विषकं रसकुशान्तेनः । दीर्घदं
स्तानसमालक्ष्य वनेष्वपरिहस्तिनम् । विरभुयति कुम्भौ दाकाशानीव कुद्धारकः । मुक्ता
फलानि गजकुम्भेभ्यो भिन्नेभ्यो विचिक्षिपे । हस्तिरतेश्च पतिते भुंशालवस्य भयानकैः । सम्मालि
ता चामिकाणालिरक्ता हस्ति समंतिकान् । तावन्कुलोमहात्मा कुशो रणवाणमुमोच सः । पि
रांसि विछित्वा वीरो बाहून्नगरभूषितान् । पितांसि कि रण्यां वाणिरनयदिव मानसा । प्रा

काकेनापि तेनाखंडकभावेनावस्थितम् ॥ अतः परं हिमवतेव भूतं वनं भविष्यति ॥ तस्मा।
दत्र तत्प्राप्तः विरतो हस्तिना तथा ॥ वध्यतां पापिष्ठ इत्युक्तं सोऽपि तेनोक्तं बद्धः ॥ सा द्विजेन।
सुवर्णमयं निरीक्ष्य मौक्तिकमेव च ॥ एवं हि कार्ये पीवां किं नाविप्रातः शोभते ॥ कृपणेन तेन।
दीयमानं दृष्ट्वा नमितो भवत् ॥ अथ कोऽपि राजा टीका खादिरे कृत्वा दिगाज्ञो ॥ दरपर्यं भानः किं।
लोकानिके यज्ञो गोष्ठी ॥ मेहरानो निजे संप्यपर्याय शुर्विभावह ॥ कालापानो मम वत।
लोपधारास्त्रगोष्ठी ॥ बालकौ का मे कृपा धावनश्रयाणो मम संगतो ॥ काकप्रवर्धो गोवृक्ष।
हृदयमालि रमब्रवीत ॥ हृदय मान पतो रामाकृती बालो बलरा मस्यवीच्यते ॥ त्वमलि हे
तिसर्वेत्र भारला धाम महाबलाः ॥ एवं वृत्ति दीर्घेतत्त्वापवननेरते ॥ ततः कुरुः प्रत्युवाच
लवैराग्यगतेकुशाः ॥ यथाफलवत्बले आमदर्गतेन कामि क्षति ॥ अथाप्येतदहलुप्तानः स्वतत्र
गाद्दिपालय ॥ ततो रामात्रुजनवीरो कृपणो वचनमब्रवीत ॥ शत्रुत्रैलक्ष्मणस्त्रीभोगयानो
लिहतं बलम् ॥ किं त्वं मम न जानासि शत्रुं मां कृपणमागतम् ॥ भानोवाच ॥ त्वानुपिष्यामस्य
हयुज्ञात्वा नांलिप्तनिर्मोक्षीम ॥ मा त्वं वचनं मंत्रवांटगोहेवजाधना ॥ तत्नतीनापसी।
मवकृपाबानेवबीत्पमे ॥ जनन्याः पुहिमस्त्रकोऽसि सर्वे प्रभरतेन च ॥ तस्मितं स्ववलं प्रा
पिपातनयतन्वयाकृतनम् ॥ नक्षत्रावचनेन तस्य कृपणो वाणा तारा उपत ॥ भानेसमाभिवी

रः वानरैपेवतमरभिः॥ हनूमंतं वानेनाथनातु यामास सैंगो॥ वानानं वालिपुत्रेः
व मरसेषणहस्त्रिव॥ नीलं पेच शनैर्विद्वाम सन्याव नलं रणो॥ जांववंतं विमारदे
वीर्विद्याधरोपिनः॥ ययथस्पमिोलग्रीनितनोहस्येवलान्॥ मूर्छागनप्लवा
तिनाः सीलापुत्रेणनाडिनाः॥ वानोध्वद्विस्त्राणेंहस्लवेनातिवलीयसा॥ भग्नस्थ
गस्निं नेरणप्स्तकल्लीकृतः॥ कुशकोरेंदुनिर्मुकेनमसाकभग्नस्सौः॥ गिरिमस्तत्य
हनुमांभग्नेनवीरनमूर्छितं॥ विवेपसीनाहनयोभूमियोजननमागतम्॥ नेपर्वतंवीर्य
नेवीवालोत्सुकनान्वोर॥ नुमोपमिमं हदयमानभूतिसाक्षरम्॥ पंचभिलेहरिन्ने॥
त्वमिवमपिमूर्छितम्॥ पारःकनकविचित्रस्तकुणस्तुकेवघोरूपम्॥ ततोभग्रेवलेयः॥
निहतोमाथसत्यवाक॥ कथयामासरामेवं स्तुत्वालिपिविनिर्गयो॥ सुग्रीवोमहा
बाहुर्धीनदुःखिनदुःखितः॥ विभीषणापुनःश्रीमांविस्मयोनुकृत्लोचनः॥ वनेनाप
रणाहुकलोरस्ंवलेवनन॥ हनयुक्तविधलोगामेणपरिभाषितं॥ नैमिनिः॥ प
शस्तुरामलोवालोलाहतीधविनोवरी॥ कुलेधीनाधनुर्विषाभवयोयुधनोवलो॥

केनोपनीतो विधिवत्कश्चिद्देवकृतश्रमो । किं स्वित्काले हि कुत्रालेधर्मश्रवणतत्परो
कश्चिद्वपारोभुविविधार्हद्दिवताम् कश्चिद्देववविशेषप्रतिज्ञायाश्चपालनम् ।
कुतस्तातः क्वजननी कुत्र वासो निवर्यते । तच्छ्रुत्वाथ मुपश्रुत्य कृष्णो वचनमब्रवीत् ।
कस्मात्त्वदीयाद्युक्तयावंशस्मोऽस्वजातान्नृप साक्षेपोक्तिमुक्त्वा कस्मात्त्वं हि पोजने ।
पीतं ग्रुग्राद्युतासे ह विलंबः क्रियते कुतः । नतं मोतामदीयो मुख्यतो वाथ ग्रुताम
इति वाक्यं नपोः श्रुत्वा राजो वाच विस्मापते । नकरिष्याम्यहं युद्धं वंशोकथयतो धुवम
श्रुणाराच्चवरान्देयन्नहं भवतामधुना । केवलं स्वबुद्धेसीतातमापीलास्वतोवने । तो
वनकृतवान्सर्वं ज्ञातकर्मादि किं मतिः । इत्युक्त्वा ववाल्मीकिर्वंसम्यगपाठयत् । न
यारामवाविद्यातिसमभ्यस्तानपरानिव । तेनैवाभ्यासयोगेन हि हृदि विमलतां ज्ञेमेतः ।
बुद्धिः स्वार्थं मनः स्वार्थं यतापश्चान्निवर्धते । यस्मात्तेन केलसर्वेयोग्यतां तत्र पश्य ।
तो मम तातास्ति ते राम ग्रुब्रवारहं हुवा । तस्मात्तनस्येनास्माकं नातेन विद्यते ।
यार्थं कि विद्यते राम मस्मात्वका किंत्वयाधुना । पाकिशीनानरोनेवयुद्धे नियोजितः यावैः

रामोमन्यतपुत्रौतौसीतायाहोपकर्णिवान् पितामलवालयोर्युद्धेमित्रकाविनष्टो
धृतः पपातपृथिव्यांपिमूर्छितोजनमेजय जैमिनिः मूर्छांविहायधर्मात्मावीरम
न्युपराक्रमः पतोकस्मात्मजौपुत्रौनामीदृकपिसत्तम सुग्रीवः पुराणपुरुषाज्ञा
तावेतौमन्येपिराघव प्रतिबिंबितावकेहिरामध्येविलोकाते नायंसंगरोमन्ये।
जयपुत्रकेविनाप्रभुम् नवाधेयामिवालौहिपुद्धेयोधयितेन्तप गृहीत्वाणावितेमे।
जेमुमेवपुत्रात्तयोः तोरहंतानिलशः कुन्ताचक्रनमूर्छितेदृष्टां पौरःसुनिपीते
त्वावसीलेपुत्रातिवानरः नीलंबाणेनविद्याधकुणाःकोपसमन्वितः बभूववह
वावीराकपिराजस्यवापे उल्मुकाहिमनेसर्वेविज्ञाःपतपयानले सत्वापिपतितो
नीलःपरोभग्नाश्वसैनिकाः एकएवस्थितोरामोनामवंसैनिकास्ततेन रामोनुमेवना।
रावोसीतांमकालानलप्रभान् मागीताःनिष्कलापेतुः कृपाणास्मनोरणाः मेनं
रणानिर्धनप्राणांमेचउवाच्चो येयेबाणांमुमेचरामोराघवःकुपितोमृधे ननेहिधाव
कनसौचवनर्थाकाभवस्थाः पवंतदमवयुद्धेलोकविस्मयकारके दृष्ट्वानलवबले

ससाद बालयोराजु नेदतुः सीतावदनवद्धकेरहृष्टा बाणेन ताडिता पपात सा धनेरपि।
मूर्छितो जननेमेजय ततः कुशो लवो तातात्मूर्छितं जानकीपतिम् सुग्रीवेरणा।
न्तस्मात्तरहस्तस्य कुण्डले केयूरं के हाराश्च लक्ष्मणस्यापि मकुटं तम् सर्वेषामपि।
वीराणां पतितानां रणाङ्गने पतस्मिन्नन्तरे राज्ञे लवः कुशमथाब्रवीत् लवोकुश
भ्रातः कुश गृहीष्यामि हनूमन्तं महाबलम् सीता प्रहृष्टा सेवीत्वा भविष्यति न संशयः
पायः रामस्य चाश्वं दिव्यमपि हृत्वा वनाम्बरम् जांबवन्तमृक्षराजं सर्वौ ग्राह्यौ पार्थि
तयः जैमिनिः। हनूमान् जांबवांश्चैव मूर्च्छितौ पतितौ भुवि वानरान्बद्ध्वा तत्क्षणे मी
लयामास लीलया हनूमान् पपात रामस्य वीरो मूर्छितो बालसायकैः जांबवं
स्तथैव कुरुते मूर्छितो रामसंभवा किं करिष्यामि यदि मे नष्टो नेव लवो कुशः।
सीतासमीपे मातृ भविष्यति ततः स्वयम् एवं तु वाणी वीरो हि भ्राता रणगतो लवः
जग्राह वानरौ तौ हि स्वराकपटं मूर्छितौ सीतासमीपे गत्वा च सर्वं निगरह बूते।
जिनो रामः स्मेन्यो हि समानीते च पुच्छकं वानरौ तौ बद्धका पर्वतमथानीतौ निरीता।

य मानयं आहूतेयुर्द्वितयी पुनरागतः सीतापुत्रौ पितृभ्रातृवचनेनैव रसमय
वीत मानिनौ वानरौ समुद्भ्राणामध्ये लवपुत्रक मं निरीक्ष्य सुतावितौ जीवहीनौ भ
विष्यतः ततो लवो कुमो चैनौ रामाणामध्ये समरामतिः सीतातत्पुत्रवती च निर्व
पालितासती पत्तस्मिं नैनौ रामजवाल्मीकिर्वरुणालयात् आजगाम सम्हातैर्म
ऋषिभिः परिवारितः नौ गत्वा कथ्यतां सर्वं कृतं पूर्वमपोषुनः ततो तान्वा
निवारम्भसेवीतुरस्याप्यवाविण पुत्राम्रतमपैनैवमृगवावराखुनेरनम्भ ततपुत्रौ
महाराजपुत्रतां सुन्दरनन ततःश्रुतो स्यापराम मीमांव वैरेन स सैनिकः ववेरा
तेषनौ रामसुतिवाकोनवारात नीत्वा सपुत्रां वाल्मीकिराश्रमेश्रुतिरागवे।
मानकी दर्पायामास सन्यको मानिनीं सतीम् वाल्मीकिः कथयामासरामेकि
सर्वं चाकिल बालकौ सीतां नीत्वा पुत्रयुतां लक्ष्मणेनैव धीर राघव अपश्रुति
तो रामपालनी पौष्ये बालकौ उस्पापरामोनगारीषु विवेश सैन्यकः विसर्ज
नैव च हृदयं कृते वाल्मीकिवाचनम् पालयामास वीरैः प्रजा पंतो महारावः

तमः पुत्रपुत्रो यातः सीतया सहितस्मिवः ॥ इमोनीत्वावलेश्वयस्त्वत्तस्यं भविष्यति ॥ सं
प्रस्थानहयं भूयः श्रानाम समुनिरापुः ॥ सुताव्वा ॥ जनमेजयायसकलं कथयामास जैमि
निः ॥ पुत्रकंपं यसमाख्यातं मयाते मुनिपुंगवाः ॥ यथा यपुत्रयोर्युद्धं पितावके पुरारघुः ।
तवापार्थस्य पुत्रस्य युद्धं श्रावर्तिताद्भुतम् ॥ आख्यानवाचिरं पुत्रं वाल्मीकिः ॥ तपुत्रयोः
यश्रात्वा मनुविख्यतलोकायं करुणार्णवे ॥ इदमाख्यानकेरम्यं ये शृण्वन्ति नरोत्तमाः ॥ ते
पुत्रपौत्रैर्नरेतिलभन्ते विस्तवहुभाम ॥ शृण्वन्तीदं पुण्यपणीलाः श्रावयेवेदमुत्तमम ॥ न
रः फलमवाप्नोति राजसूयाश्वमेधयोः ॥ कांचनेन विमानेन स्वर्गं याति नरोत्तमः ॥ पुनर्ल
कीनृपपुत्रो जायते पृथिवीतले ॥ अनाविदमुपाख्यानं श्रद्धमनंयनरोवदेत ॥ पुत्रको कि
लहृतं श्रुत्वा तू साधोस्तस्य वाक्विव ॥ इति श्री महाभारते आश्वमेधिके पर्वणि कुपल
वोपाख्याने सप्तविंशो ध्यायः ॥ २७ ॥ सम्पाप्तमिदं कुपलवोपाख्यानं ॥ श्री जैमिनिरुवा
च ॥ गेहं समधिज्ञेन समरे कृतं पुत्रेन राघविप ॥ सवाणि वक्रवाहस्याङ्गितारण समहस्वकम् ।
सर्वं पानयित्वाश्रविभराम्नवपुः पतोः ॥ पार्थानां पापपुत्रस्य विफलानि कृतानि वै

ग्रस्तो हि शालीपंचकेंच विनितं जनमेजय । स्मृत्वा कुलस्य वचने पुत्रयोः पतनं मृधे । व
भ्रुवाहस्तु पार्थपक्षाणं च परिमुंचति । तेन वीरः सहस्राणां बलेभ्य निपातितम् । प
र्थपुत्रस्य बाणौघैः संप्राप्ये ध्वजवाजिनः । रथोपि परमाणस्य भ्रातृवान्समोनव । सभ
स्र हरयो गतासाहं सकेनः तितियपो । पतितेन च महावीरेहं सकेनो महात्मनि । सेक
समरे योद्धं बभ्रुवाहन मागतः । जघान न च भिर्वाणैः पार्थ सूनें च व ललि । छिन्नेध
जे ध नुस्त्राणम् विभिर्बाणैर्हि धाकोन । पातेन च सहस्रेणानाडयामास वक्षसि । पुनर्वी
र सहसा प्रकरनेहतवान सो । वाजिनो च द सप्राणपातानि च महाहवे । निहत्य ।
थिवीचकेमां सपेक मृदाहणम् । युद्दे ते वं च तत्सर्वं कर्षि नेगजमस्तकैः । यध्यं बका
रिभिर्वाजिगजस्कंदनिकृतैः । आविगुप्तिते पुकेगजमुक्ताफलानि च । तेषा वी
जे निपतितेन स्मिकालेविपाम्पोत । शिरांसि पक्वफलवत् पतंति च भैरवाः । उत्थितो
नागचारोहिसैम्युसलकुट्टनम् । नृपोपाणिसखङ्गवेनिगायन्त्याप्यानपांशुणाम । य चै
वेजाननमेघैः छिन्नैः पिंपीतिकपया । पुनसवेगसंधायपार्श्वकालानलोपमम् । धनु

चार्ज्जुनपुत्राय मध्यतस्मद्विधाकरोत् ॥ अग्रभागेन ताप्यस्मसमे मावेचावानेरणे ॥ तस्मा
द्विविटलीकृत्य यावत्पश्यति चार्ज्जुनिः ॥ शाकलेपुनरायाते ह्विधा चकारितेसुना ॥
शकलानोचनक्रश्च भूमौनिपतितेनृप ॥ हृष्टयैतत्सविहेहेमूर्छितोभूत्सदार्ज्जुनिः ॥
विकारपुनोवाप्यकपमलेसहमोस्थितः ॥ ततः पांडुज्वलितः प्रलयेपावकप्रभः ॥
विव्यध मस्तकेवीरः सर्वेगम्यनराणोः ॥ जयानपांडुवीमेनास्थितः पार्थरथमति ॥ त
स्मित्राणोस्थिमस्तके, नौढोतौपार्थकाणस्तनाद्भो ॥ कथनापिविलीयंनौयथानीयोप
स्मारम ॥ अन्येयेमूर्छितानीताजीवापोघाटगान्यरे ॥ उलूपीपालयामासविपत्तेविवि
धोधरैः ॥ पुरासमहतायस्मात्सर्वपापान्समानिनी ॥ नागराजसुतादेवी दृष्ट्वापार्थेन
संगता ॥ तीर्थयात्राप्रसंगेन तथाविवाग्दावसा ॥ उवाच पांडुवस्तत्र दृष्ट्वेतेनसह
बलः ॥ अर्ज्जुनः ॥ मेन्येनहंकर्णपुत्रवस्तजातेचमेहतम ॥ हेसधजमावावीराः प
तितामममनिधौ ॥ अघमनसहपुत्रेण नीतोमणिपुरंप्रति ॥ मर्दयोपिनावीरोनि
भिन्नोमाद्येकेस्वतो ॥ अन्यमात्वापिसमरेपतितेवेरपश्यते ॥ सर्वेगोनिहतस्त्रायती ॥

तास्मैवं च सैनिकाः कृष्णधनंजयाभ्यां मे स्वकार्मुक शरवर्षैः एकैकमसि पुत्राणां
नापरो हृष्यपनेकविन निर्गच्छंस च नगरो यत्र तो धर्ममाधवौ कुलपुत्रो सिध मे नेत्रा
नृणां वीजमेव च एवं वदति पार्थे च यावत्स्या त्रेतो नृप तावत्पार्थ किरीटस्योपरि
स्थितं च वासह ताना शृङ्गमस्तके विश्वसंतेवेषमेस्य के तथा कपोतेनीडस्य रूपस्य कि
लवायसम् शिरोहीनो निजस्थाग्यो नाशाविहितेमहे स्फुलिंगवर्जितेने चेशुनस्तवाचे
पुनर्वचः अर्जुनः पुत्रश्च याति नगरे धर्म भीमजनार्दनाः पांसं तिवेषमे चोऽहं नि।
मित्तानि मे राजा भवान्परिमयामार्धं प्राप्तोनि मया राजा तवनाशेन न संदेहं भविष्यति।
पौत्रिनी बहुधा योपितस्त्रासि मित्रं वा तोरवे पुत्रत्व विना त्वा न एषा जीवेन्न सोमांसे
च गम्यतां मम अकार्यं च महत्तानि मनोराजा वदीक्षितः असिपत्रव्रतचरो न च यस्त्रि
या भवेत् युधिष्ठिरस्य न त्वानेयत्नातेवभृष्या टिके जलपात्रे च न ष्ठिदिदम्पनीभिर्नेच
क्रिरो युधिष्ठिरस्तावा वीरा भीमाभ्यामम बांधवाः स्कंधान शलाके च व्याघ्र चर्म सम
न्विते युधिष्ठिरस्य भ्रातायत्नारंभेन कारितः नारीणां चैव गोपीनां सहस्रं वा मुनि

नम्‌ अग्रतो धर्मराजस्य गत्वा लाजवहर्षिताम्‌ विश्राणां वैरनिर्घोषामैव वर्त्ममंडलेन
नाः नमश्चक्रुः कनकानद्याः रुक्मवो नैवच संस्कृताः वैकर्कनाच यत्रेस्मिं स्तुघालेमैत्रिना
नेने शृपल्पाबदिराश्च पलाशाः खदिराः शुभाः नतत्पनत्कावेदीनां एजनेनर्मामकैः कृ
ताः वासुदेवं च शक्र त्यक्त्वा किंमानीनैवतोषिता ग्रंतमस्माकं धतीनां हृज्ञानामपियोषि
ता सभर्तृकानां यत्तांतेनमस्कृत्य शूर्पहिरः आपीमिर्गभित्तकेनमयापापेनकारिताः
चिरंजीवितेनममवृथामध्येकृत्स्नकोम्यहम्‌ वृषकेतुः नत्वजानामिभयोमृत्योररोगला
काधनंजयम्‌ सूर्यःपितामहोवापिमदंगात्मतितोभवेत्‌ अभेगोभंगमाश्रोतिन
स्मात्मस्वकीटराः लेश्रयाग्निमहाबाहोगमनेममकीदृशाम्‌ एकपत्नीव्रमास्थ
नमाश्रमेनिरीत्यते विमुक्तेतापारिमन्यमन्यमेतद्दहामिते पपपार्थायोकृषेपार्थव
रुवाहनमागते योधयामिसमरंतेमसैन्यमपिसंगरे पितृर्पैपस्यजेत्साणांगवा
पैवहिजन्मनो स्वामिकार्येवसमरेतस्मलोकाः सनातनाः जायेनेनात्रसंदेहः वैः
वल्पवापिचिंतयेत्‌ यावत्पार्थोमहाबाहुः संग्रामेपरितिष्ठति तावदयंकतुज्ञानः किं

हृष्यामांत्रभावहे एतावत्कालवयनेनमल्लन्यथनेजयम् रथेनातिपताकेनवृक्ष
वाहनमारूयत तिष्ठत्येतोवीराःपांडवम्यन्वयाहनाः तेषामेवाग्रयोधानांसर्वेषा
दिनमारितः एवंप्रवर्तनेबलिनेकर्णामूत्रैत्रिभिःपृषैः विव्याधहृदयेपीडनेनभितारथ
राणीगताः तूषिताश्ववराजेंद्रपातेभोगवतीजले वृषकेतःपौरेच्छिद्गितेजवानल
नोनरे सपौरुत्तरितःकार्मिःभ्राम्यमानःकथंचन सेतुम्पाननमन्मन्येयोधपूर्णा
स्कर्णाजे तिलशास्त्रदष्टकृत्वानिपत्यरणसारथिम् हयान्हत्वाथममेरपाविरथोश्व
तापवान् नस्पोगोपूरयित्वाचपौःकनकविचितैः भूयोजवाननाराचैःकर्णमहत्
हाबलः रथेनस्पृहचिचेतेसहनेविश्वगोष्ठेनम् किंत्वाणारसहस्रेणानाउयामासपा।
दुविः आत्येयमहितरस्माश्रगुयोजनृपात्मजः वाहांकर्णाजेनापिवर्षेवाहोश्रपोनि।
ते स्वयमेवाप्तनेवचायव्येचसमरोपिते सरोपितेचशाश्वैवकोवीरमपिराहतम् ।
नाद्भुतातिबलीश्रीमांश्रेरणामासवैरिणि सोरथंपाभवेचामर्षेणहविणारदः का।
तिकेयकृतेचार्यायामेवणात्समारूवे एवंगन्धार्थमेपानेःकवचनेवाभवरूपो वहवे

पिहितावीराल्लक्षिन्दुडेमहात्मना संवर्तकालेराजेन्द्रयमेनेवनिपातिताः हुहुभीरुन
केजातेभूतपुहिकामहत निधनेरघनागानांपदातीनांचकर्णजात तस्माद्धैर्वेहिनः
कर्णिः क्षितपितांचैवसूवम सर्वाणहानिनेनापेवप्रवाहोमहाबलः पमपिता॥
पूर्वेंगैर्वडवाल्वेसमाख्ये उवाचकर्णपुत्रस्तेवहवोनिहतामया नाहंचूनाहये।
व्याघ्रापयाकर्णात्मजेनच पत्समवहृनिष्पामिहृदेनमुविहाययपा वसुरिषतेचा
जौविवेपाण्डागमाहवे हरवेस्पर्शोलस्तोहृथकेतुर्महात्मनः वाणोगृहीत्वावागने
श्रामणामासकर्णजम् रिपाशुप्रदिणोववसहितः सागरान्तथा पपातनगरावेपान
टहृतमिवाभवात अनेनेवाशुगेनेवभिन्नस्तस्पपितामहः त्रिमुहूर्तेपरंसंज्ञेयवप
त्रपारोगतः ततस्तत्राणपाणोपितापुत्राभावपि निरीसेनैकर्णपुत्रेनीयमानेणरे
णाच मुहूर्तेवितयाहृधेतिपपातधरातले तस्मिन्मणिपुरेराजन्याश्चस्य पुत्रस्तदा ।
ततःकर्णात्मजःकुद्धः पुनरेवस्थितोत्तिपन पाणपंचरचितस्यपुत्रकस्यमहत्सातिघत।
तेणात्तेरापंमाश्चमसूतेमपताकिनम आनयामासतेवीराणांचलोकेमनोरमम

रथिमंडलमस्तुग्रं प्रविशेनैरथेनैकम् बालानिर्भित्रकायोपिवीत्यान्मानेमूमोवमः
मारयोप्यनुनाशयोयथासंपानिर्गजनः पतेनेवङ्कवाहेवहूमुकेतःशौरःप्रनः पु
रथामामगनेनापिलामहमगले हेमधनोमरीयोवनितोवीरत्वयाप्रः नरथ
नृकवाहेनोपयामिम्हालये ईहशोकुपितेवाकंप्रस्तुवाचविपाम्पतिः तावच्छ।
नोत्रिधाकल्लाल्यगाजाहृङ्कवाहनः नोचानिकुपितोवीरोतयोर्युद्धमभूत्वरा पुपा।
नकुपितोनीर्वनम्मोपरियथाबलः वर्नेयमामनुचकौकंदंतावममेरह पंचभिर्स
यकैस्तत्रविद्याधरविपोवकम भित्वाबालोःकर्णांगुत्रःप्रस्तुवाचहर्सेनिव पपपपा
धमहस्त्रिवेनायवरनिकिंवन उम्यानेसंपरीतानांयावत्सर्वेविपातितः पवंकर्णान
मनोवाकेवङ्कवाहायभूतले नायमन्मशरेर्धारैःपार्थःपपपनिकोनकम उवाचेप
र्थंकालिम्बुनम्लिनुडेनप्याविधे यथावक्षेचकालोम्पनिमयंपुरुषर्षभ नपामेगन
यश्चेतेगानात्तम्यापिमायकाः कथंतेनन्तरोत्राकेनिहतेतिवचनेप्रभो कर्णानेचेमहा
स्वर्यनायंनहन्यभाषते मयालिप्तःशरोरोपिपांपुत्रेनमेषति पवंप्रुवतिवीरेनेतपा

पंस्यपुत्रेःपुनः॥ पपातकालिःकुपितोमूर्भिकर्णिलूनस्यहि॥ उभौतौस्यंदनाद्भृष्टौता।
वानविरथौरिवि॥ अन्यौन्नापातयेतौरथस्थौरश्रुजेनः॥ अन्योन्यंलवणोःचौनीयम
नौसमराल्सये॥ उभयोश्चोगजेमांसेष्छिनेबाणेःसहस्रशः॥ मीयतेगगनेयुद्धेस्तथान्ये।
श्च्यनपत्रिभिः॥ त्तितोद्वितीयसंपातःपुनरेवतितेःशरैः॥ तावद्गौरस्पेणराजेंद्रिनाते,
पंचकेरणि॥ पंचमेरिवमेकालिःकर्णपुत्रेणतथाविधं॥ वहुभिस्सायकेस्तीक्ष्णैःसमंत
श्चकिरत्पुनः॥ दृश्यकेधनयेनोधन्वस्त्वमसिनापाः॥ वृषकेतोनमेपुत्रःकृतंकेना
पिमाविना॥ इदानीमगयोविद्ध्यानविष्णामिसंगरे॥ जैमिनिरुवाच॥ अर्धचंद्रेणमोच
मेकर्णिपुत्रायमारिष॥ नमर्यातेत्रिधाकृत्वापावकदलिकत्रिजः॥ तावद्वेनापरोऽर्व,
णोमुक्तःकनकचित्रितः॥ सकंठनालंनःशीर्षंजहारगगनेगतिः॥ छिन्नेवणाःएवं
त्यपतसूरलग्रेहृदयेनरा॥ वभूवहस्याजैदपानविद्याकलेवरम्॥ तस्मात्कर्णक
वत्याश्वपार्थप्राणसमयतःश्रुभे॥ इतिश्रीमहाभारतेआश्वमेधिकेपर्वणिवृषकेतुवधो
नामाष्टत्रिंशोध्यायः॥ ३८॥ जैमिनिः॥ राजपंकेपाववाराभ्मेतिनुसिंहोतिमहद्भिरः॥ ।

ग्रहीतस्मा पार्थः कराभ्यां कुंडलाञ्चितम् कबंधो धावमानस्तं निपपात धरातले
तस्य रूपं समालोक्य विललापार्जुनस्तदा हा कर्ण मम हन्त्वा मे त्वां विना पुत्र मे गतो
कथं पिष्यामि किं गत्वा धर्मात्मानं युधिष्ठिरं त्वां विना पुत्र कथं यास्ये कुंती देवी च पार्षती
मातामममात्र कथयिते रत्ताणीय त्वया निश्रुः किमत्रं वनाव स्वभीमसेने च मां प्रतम्
नकुलं सहदेवं च देवकस्य च मे प्रियम् यौवनाश्वस्य त्वं गतः समानीतः सको नकम
कथं त्वया पुत्र प्राणान् त्यक्त्वा कुत्र संविनाश्रतः नवन्यागात्रु किं कस्यः कथं पश्यामि मा
प्रभुः पारीत्वा वक्के पुत्र भक्तितगागनोवेगेः स्वगात्रे हि समुत्कृत्य विलापं कारयते स
हेः एक पुत्रस्य कार्यं च विहंगो ष्टस्त्वया हि ते वहवो भीमसेनो गच्छत्येव महा रणे
हितीयो न नरः कश्चिनस्य पाति सहायतो त्वया पात्रोः पिता मीव यकजानीव भूत ल
गृहीत्वा कपिराकानि मे किंकानि राणागने पितामहा पस्पर्यि परत्रोधः पतिरस्मुरा
पतितोष्ठौ स्थितो वीरा रिवाकार धनंजयो प्राव योः पतने भाव्येन पृथिवी रय पातितो
भास्करः स वकृतोनाकेयणमानाव के न व प्रहेतुशिरसा नेन कस्माद्विरधारिता

एतत्कृतं महदेवं मया पार्थं हि युद्धके पितामहे निहतः कर्णः पार्थेन हि रणाजिरे । सा
त्वद्भुःखाग्रं पार्थकेतो विप्रभर्मेहतः यथा रथस्य चक्रे हि ग्रस्ते भूम्यापि तद्वने ।
यापितानेन वीरेण कृतान्मानेन संगतौ उपकारं करिष्यामि यत्नान्यपणामि सावनम् ।
अयमेनिहते सैन्यमप्यमेनिहतस्ततः सुभद्रानेरनः पुत्रोनह्यमग्रकुले मम कु
लेनापि परिस्कंकौ वृषकेतोऽपरानिति यथा सूर्यं विना भूमिर्गृहे दीपविवर्जितम् ।
लिंगहीनो यथा रेहो मम श्रीस्त्वां विना तथा कृतानो सिद्धिकपाङ्गः विनेमानविर
से नाथासि सूतमात्र स्वं मन्येत्य क्रोसि मां अने एतावदुक्त्वा वचनं निपपात सुकिंनोय
वि हृदयेन स्थिरः कृत्वा नासि महति संगरे ततस्त्रियोगराः सूतः पतिते धरणीतले
धनुष्को स्याप्तेनो येन प्रहसन्नकमब्रवीत् वर्षं वेपनार्भकाः पार्थेन लनाय समा ।
गताः रणाग्निरथपाः पूर्तेमा हृदोमि रणांगने धनालिका निर्वीराणं शिरोस्य त्या ।
लिकानिव सर्वेषामेव सर्वेदत्तलिलितं तद्दले धने वृषकेतोः शिरश्छिन्नं पितवप्ज्जनः ।
लिंगते उद्दिष्टार्थयदेवाय युद्धे कुरुपनेजय दृष्टः प्रशस्यति हृदो युद्ध पार्थपते ।

ष्याम् स्मारयिष्यति पुत्रार्थमनुगत्वं गमिष्यसि जैमिनिः ततः प्रवृत्तो बलवान्पार्थः
कोपसमन्वितम् तस्मिन्नेमयनीरे शुश्रूषापयित्वा रथे धनुः इत्थाच पुत्रं स्वमाप्नोत्स्वबभ्रु
वाहनम् सहायरथविमानघ्नकुयास्यामि समाप्तनः सर्वे वै रामरी याहि पालितास्त्वया वै
धृताः त्वामहं मोचयाम्यद्य कुपितो हि महाहवे गृहाण सायकं वीर पुत्र वक्केनेच्छाम
कम् पातयित्वा च शीर्षं ते कीदृशं जीवनेन च महत्त्वमन्वहां हि छिन्नाग्निर्गिरिमया।
हम् जैमिनिः ततो मुमोच बाणांस्तेनायो गामिवनैश्वरः चित्राङ्गदात्मजस्याग्रे तेषां
ते प्रवरं बलम् शरीरं तस्य वीरस्य भित्वा पार्थो महारथः ततादर्भ रथेनाश्वधनुस्तवि
स्तनंभूषणम् अर्जुनस्य शरैर्नाशं नीयमानाः ... इत्यापरातयो राजेन्द्रियध क्रोकि
लाभूषणम् इत्याश्चित्राङ्गदाभ्यापोद्गत्नूष्णागातनोविताः पार्थबाणोर्जगदाखण्डगर्व
कारभंजनैः पृथ्वासहवितेोबायुः शुरूपजातिभूतलात् शिरोक्षिपातयन्पार्श्वगाग
नेपाण्डवःशोरैः शिरश्छित्रपरीनाणिपतितानिमम्याहवे रथेतेतेजसापुत्रेपाण्डव
स्यविशाम्पते पार्थशुत्रभवेनाश्ववायुनानीयते रजः सेनाङ्गपापाण्डवनमहतोग।

जवानिनाम्। चक्रवानलवत्नीभ्रमरस्कधनंजयः। येर्हस्ममेपार्श्वस्तेभवेमोवसंनि
ताः॥ घयकापपामेनकालेभवभीतेजेनेर्हैः। नवापार्श्वोपिरेहानेतेपिजाताल्तथावि
धाः॥ वभ्रुवाहूपौरेति वेसंघस्याव्यनरस्हली। आधानेनवसंघातेनमोत्तपार्श्ववस्थिते॥
रणमध्येवरस्हसः प्रलयंसेनिजेजनाः। कुर्यविपालितेचैकेरहणाणिविविधानिच। पर्ल
वेनेहियेगोहान्यनिनैःपार्श्वसायकैः। वमाणिलाानिरथानिचाभ्योभिस्तवोनाः
निर्वापयंतिमहस्ताल्लेनसापांडुवस्यव। ततःक्रुद्धोवभ्रुवाहोविव्याधचधनंजयम्॥
वनाभिःस्वकैलोलेनरागोसारंभिन्नैभिः। स्वत्वेविद्धेर्वलवानस्त्रभिःपांडवात्मजः
वक्रुवौणामहघुद्धमन्योन्यजयकांक्षिणौ। वभ्रुवाहः। पार्थदोणाश्चरेवेभ्यस्तथास्त
णिप्राविभोः। विज्ञानाधुनातानिविफलानिकथंतव। नायातिस्मारथिःकस्मात्मे
जानासिदमेते। पतिव्रतामेजननीधर्षितागतबुद्धिना। त्वयाममसमस्तेहिकृतोदोषः।
भयावहः। यावत्स्वोस्त्रमसोयत्रकुत्रापिनिपतेति। तावत्तत्रागतःक्रुद्धःस्तनएवंतूर्य
धना। स्मारेविस्मारणेचामीत्रमविस्मैर्ह्नात्मनः। देवेश्वतीस्थानिनिपावत्स्मरालोके

तेषु पूर्वस्मिन् स्मानिपपात धरातले पश्चात्कबंधः पतितो पृष्ठके तोरणांगणे पार्श्वस्य
कुंतो पुत्रस्य देहे गात्रणांगणे यनेकानस्य पुरुकमेकाद पूर्णं निपात्य मुखे कार्तिकेमा
सियो मेरुवन्नसे वैवीरागमिधं मार्वपार्श्वस्य नष्टि त्रैवाग्रे वैतिनल्पकं तामासी
दृष्टिनवैभिंनालेकावर्जितम् दोषपीपतितो भूमौ मे निरोधिरसीतयो जनाः सक
रुणात्तवपूष्पके तधनंजयो हाहाकारो महानासी त्रस्मिंकाले महाराहणः वपुषा
हस्यववले दर्पेस्थ्रममहान भूत् वारिचारिव संजनुः पृष्ठवर्षेवकमकः वधुर्ये
दावनामस्वकः स्वनापृविजयेनरा स्ववैतो वैरिनः श्राम्राववृथावाहनपोकवे राजाच
महबलः श्रीतो रणाविस्मृत मोहरः श्रविषावस्तोरस्मोपनकामिरलेकलो नार्यस्त
दीपसेपुकाह्वौदलधरहजः गोरोचनांकुंकुमाम्भोरश्मादिस्यावरान्विताः नीरा
जयंयोगानां नेष्ट्वाम्रदमारिष कथयंति र्वचो सीहरतथाविवंगरेशति धन्या
सिदेवधीरलेवस्रनासिमहाबले येनपंनिरतः पार्श्वो विनयी यस्यदासितो तासो
ववनमाकार्णवरालेकारमेद्विता नीरानना पित्रसम्बायानापिपपालके महा

णावम् ततो युद्धे कृष्णामित्रया सार्धं धनंजय । पौरवाः कर्णपुत्रस्य संमतः पाकनंदन ।
यथा युद्धं कृतं युद्धे मया सार्धं महात्मना । कर्णपुत्रेण वीरेण सोपि स्वर्गं गतो धना । तथा
कुरु निजं क्षेत्रं शृणु यत्र ममार्जुन । जैमिनिः । एवं तेन नरा राज्ञो कस्य सा वीरू वान्वितः ।
ववर्ष मोहं संत्यज्य पार्थः कनकभूषितान् । पश्चाद् बलिनं पुत्रं विव्याध शरसंनिभैः । तैः
पौरः संग्रामं कालो संविद्धो नागान्जहौ । गगने भ्रामयामास तत्र वाणैर्वभ्रुवाहनः । सत्या
सावित्रमस्त्रयोगो विमुक्तस्त्रिशितैः शरैः । कर्तव्यं विस्मृतं पार्थो गाण्डीवं न मोहितः । ततः
पार्थं समुद्विग्नः सुपर्वी विद्धः सुवक्रकः । एतस्मिन्नन्तरे राजन् कुपितो बभ्रुवाहनः । अर्धचं-
द्रं समाकोरोय संदधे पार्थवीरहा । ज्वालापुञ्जे कालकल्पवद् वानलसंनिभं । ततश्चक-
म्पिरे देवाः शक्राद्याः पितरस्तथा । सूर्यादयो ग्रहाः सर्वे भुजंगाश्च चकम्पिरे । त्रिधाभि-
न्नाः स्मरे देवी स्वल्कालोपतितेशानम् । ववोवकठिनो वा पूर्ववर्णं कृपिर्वनाः । तं समी-
क्ष्याज्जनो वाणं प्रलयानलसंनिभम् । स्ववाणो रिपिभीमस्तेन शाणाक्यायो हिते । वि-
नपामास सोतिरं पावत्यायो महाबलः । तावद्दासोनतीव्रेण शिरो ज्वलितकुण्डले । छि-

अनेकाकारकं मंडनं मेत्वया भग्नं कंदर्पबंधनयान्नम् नालपुत्रं च मे को हिरंमूढ नल।
नामे पिबः अतिबलं तेजो यत्या र्थिः पातितोऽरणे अद्य धर्मात्मजो राजा कामवशं गमि।
ष्यति यत्ते नष्टेरीतितस्त्वआरम्भेः परिवारितः कुन्तीपुत्र विहीना च त्वया पौत्रेण सा कृता
कृताकृत्ये कृपा पुत्रे च विनेन हता तेन नकं च ति कस्मात्तानासि पापत्वं वाञ्छितं हा कर्म ते ननः।
कुता कथं कृपा पुत्रे विलेन हतेन न नकं च ति अद्य मे अमयामार्धं कथं पुत्रं हत्वा हा
सदा यनिहतः पुत्रो मम भर्तो त्वया व्यथा कथं न भिद्यते न वक्षस्त्वाकर्षित्वा नक त्वंकाणभूष
णानां संग्रहोऽनुनेनाव कोऽद्दराक्षः कथं न भिद्यते न वक्षस्तावकं पितरं वानक त्वं कणभूष
णा मे च किमाव रसिद्धर्मते केटे मोवारिंगारः न ब्रवीरेव स्थावलम् लिप्यानयमेकंटे
लोहशोकलगुविका कुपातितस्त मेभर्तो स्यानेरणीयमाचिरं यथा तेन समं कण्ये मा
काण्डं च बनिर्गता भूपणानि पादिन्यस्य पथो यत्र स पाण्डवः उल्लूपी चारयामास तेन
सिंचिपणोपले विशोगरा प्रसुवा चालुल्लूपी मे भर्त्ता स्थिम पार्थ स्य मृत्युं रे हिसर्पणे मे च
वर्तते नागराजस्त्ते पयणविषपाम स्त्रकं च बने यत्र पार्थेन कथितेमसायमरणे पुरा।
दाडिमे पंचकेरविपरादारयं भविष्यति स्वयमेव नरारेविमर्गितमम निश्चितम् आप

नेदंविषादोभूद्बभ्रुवाहनमंदिरे सर्वास्त्रनार्यस्समापरिमृत्युस्थितागृहे नदंत्यःसि
षिचुस्तोयैःशीतलैःसुगंधनान्वितैः वीजयंत्यस्तातुयंत्कोपहरंतुपाणिभिस्तुताः स्वामिनी
पतितांवीक्ष्यतामानंचपरागताः कथयामासुःपतितांपार्थपुत्रायमाविष नजानी।
मोनरश्रेष्ठजननीपतितस्थले नामस्यापप्रभदेतेउलूपीधरणींगतो बभ्रुवाहनमूर्छी
र्छापान्नस्यादृष्टिनाम केटमश्रेणाहितानाटकहयवतिलं नरेतीपश्रमाश्रुतोहि।
तीयांजननीतरा समस्यापत्नतयाश्रेनेत्राणिपरिसृज्यच उवासजीवितगुतेवीर्य।
हृष्टोब्रवीत्विरम आनेरकालेपतितेजननीमेकथंवन स्मृणमेमातरोगुहंयमा।
हेनोमेपाकृतम पार्थोहतोनेनमामात्रकश्त्रिमामोध्यतो महावीरेवनेधीरःश्रयुन
प्रश्नोत्रहेनः हृषकेतोरिनिहतःकर्णपुत्रोमहाबलः नेनाहंमोहितोभूमिमत्नोभूद
णांगते महतासैवकेशेणसंग्रामेनिहतःशुभे शृणुणकेटमश्रेहितानाटककर्णीभूष
ण परिवारकालेसर्वारथ्येनेमेतुनेविना चित्रांगदाश्वाच किंकृतंपापरूपेणत्व।
यापुत्रेणसांप्रतम पितरंयातयित्वाचपार्थंधर्मान्नजेवरं नारायणसखोयेनकृत्या।

थान्येकुरुकुलान्वितम् अथकेनोकमेरिद्योक्तथातेवनस्थने कर्णोपुत्रमहाबाहोपि
तातेपाण्डवेनहि संग्रामेनिहतःपुत्रपितृवैरनवस्मिर्के हाहतास्मिविनष्टास्मिकर्णपु
त्रेनिपातिते बभ्रुवाहनभद्रेनेकृहत्वेमेमनोरथे त्वद्देनमामकेद्विदिपितोरामाधि
केभव रामेणानिहतामानारोणकुकर्णलापुरा त्वेनिजेजनकेहत्वाजननीपुगलव
लान् पातयस्वततोरामःसमत्वेनभविष्यति काष्टान्याहरपुत्रत्वेम्बरीषेक्रकृपाव
के उलूपीसहितोमोत्वेरथमहेसिपुत्रक एवंकष्टेनरोकार्यंकृतेडःखविवर्धनम्।
प्रर्थितोमयारहत्तेनैरपुकेतंघ्नतात्वया आगमयाकृतापुत्रप्राप्यदेहत्तिमाधुरम् न
त्रपत्रक्रियायोग्यपार्थेनसहितानृप कुसोबहुकाणीसत्याद्वेपरोमात्वतीमध त्वे
मानेशहीपुनाहंत्रपयेवहुलधनम् विलोकलोकेनिखिलेहताणाघत्वयाकृता ब
भ्रुवाहनः तातःपिनामयामातर्गतोहयास्मसन्निधौ तागमेपुत्रत्कृत्यनमस्कृत्य
धनंजयम् मामुवाचपुत्रास्त्वंवगारितेयपत्रणाकाने पतत्किंविस्मृतेमानरुलूप्यणा ब
वीत्वाः त्रतःपरेनमरेहाधूमोकीर्तिविवर्जितम् पितृहतीरमालोकाजनेमानाज

हितत्रयमुष्यामि संकीर्तयन्तीनिवे गृहीत्वा तेन तन्तोरेवीनागेंद्र तनयांबने ररक्षीयेव
केरमे दारितमीनेविमायिना ततो नागेंद्र दुहिता हाहानाथेतिभाषिणी विवोगदा।
विनाशमापार्थस्यपिरसीतिके जीवदीनं संस्मैन्यंच सपुत्रैरी अनेनसम मुकुकेपा
ररपाणिपतिं ब्रुवनवाहनम् छिनेवन छिरोदह्यासमीपे वैसवसपहि पार्थस्य पार
यो केवलं कृत्वा वचनमब्रवीत् ममदेहेनगतनाथपराद स्पर्शात्तेनेन च सार्धं त्वया प्रदेशा
प्रेस्पानीदेहसंगता रक्ष त्वं परिकृषोसिममपुत्रावमानतः नेवरामं करिष्यामि त
मत्वागोधनेजयं उत्रिमनाथमाकेयविनाट स्यमशीपते: नीयंतेकोविधुयोविवर्तयित
मह्हामि डोलोलुपरतानेयत्रवीरोपमालिते वहातपार्थिवं त्वं व किंनरक्षयमेजेन।
ह्रोपदीवरणेवीरः सेतिनाथ समागतः दारुणं त्रैपोभिनाना त्वं पार्थसमानय नाहं
सपत्नजेभावेकुर्वेहिपुत्रनत्व पथ प्रामोकृताया त्वं पार्थिवे पाटुवेवनम् मेघमीनः
कुरुविमेःवाणीःपंजरकेपुनः किरानवेणीसंकुनःसुकरंवनगोहरः नयत्येषमहाको
रुत्वामेवणरणोगतः पवेकुवेतीसावाल्कतवा विवोगदापुनः गृहीत्वापार्थपौषंतता।

पाताले यानि वस्तूनि मणिं समानय येषु तत्ते नीवे स्थिता तव । जैमिनिः तस्यास्तद्वचनं
श्रुत्वा वक्रवाक्यस्य विस्मयः पुण्डरीकं समाहूय कोमलं वाक्यमब्रवीत् । राजोवाच ।
पाताले याहि भद्रं ते मणिं तेन समानय वासुकिं प्रार्थयस्वेनं तु हितां कोविते मणिं पु
ण्डरीक उवाच यामि त्वद्वचनात्तत्र नास्ति कालव्यतिक्रमः भविष्यति ततो देव कुत्र सदा।
त्वाद्य नास्मि हे राजोवाच दृष्ट्वैतो पि विभोः देवो दत्वा रत्नाधना यदेव नाल्पिका।
स्त्रियो प्राणां विभत विष्यति जैमिनिः पुण्डरीकस्ततो नागो देशाकस्य कर्णजो पा।
ताले प्रययौ वीरे पुण्डरीको भुजंगमः मुहूर्तार्धेन पाताले प्राप्तो वासुकिमंदिरम् ।
ददर्श सर्पो विविधान्नानावर्णान्भुजंगमान् द्विफणांस्त्रिफणांश्चैव दशफणान्पंचफणांश्च
पि सहस्रफणानन्यान्नागान्दृष्ट्वा तेन महात्मना। तेषां मध्ये स्थितः शेषो वासुकिः सर्प
पूजितः तक्षकश्च महाबाहो धृतराष्ट्रो महाविषः कार्कोटकश्चातिविषः पद्मम।
ली बलो बली एते सर्पा महावीर्याः सभायां संस्थिताः सदा वासुकिं प्रणतो सर्पा
न्नमस्कृत्य वचो ब्रवीत् पुण्डरीको महाभागः कार्यमुद्दिश्य चेतसा। पुण्डरीक उवाच ।

निष्कृटम् । ननीचंपावनीवनैर्वैपितृत्रेमंधरातले ॥ नरानेनश्रवंयत्तोनापितानेभ ।
विष्यति ॥ नवक्रपाणिमित्रस्यपात्मनात्मावकाल्लया ॥ गोधणमहत्नाशुकेनिरपेक्ष
लच्छिन्नि ॥ सर्वोणिकेनिकृलम्पमराणान्यानकानिव ॥ नवैसवस्यपार्थसमया ।
विनिहननसव ॥ कृमितंमामर्कतान्नाघमित्रस्यापिद्रुःवितः ॥ पंत्पतमपिकृमस्व
श्राद्धःपानकनाशनः ॥ वधंधनेनयस्मोऽग्रेनानाविष्पतिकेशवः ॥ नमाहकिंश्रवेश
मेमतिर्गीनानसंपदः ॥ श्रोवावर्विमित्रामानाउलूपीपत्रगोशुभा ॥ जानमाचेहिमे
उहेपिनृत्रमानमशुना ॥ प्रमूनिममयेत्नात्मा रत्निःकालमपिवृन् ॥ ननेहंनामनराउ
शोजननीशोकरापकः ॥ वक्तिनमात्नवेरूपामिनान्यपाशुद्धिरांलिम ॥ जैमिनिः ॥ ननः
श्रेष्ठानुवाचासौकाथानांसवयोमशान ॥ क्रियंतोक्रियनोनर्थावविशेत्मनवेरमम ।
विशोगराउवाच ॥ रतोप्रतीवो ॥ शुचपितृचानकडुमंते ॥ उपायोलिमयाहृः पार्थ ।
हेनीवनापति ॥ पानालेवर्नतेवकोमलिः मेनीवकःशुभः ॥ पोषानस्यकेपीवर ।
रूपेनेवमहाविधेः ॥ मृतास्त्रैकामृतानानांसरातेष्वावास्वकिं ॥ पुंडरीकस्यनागः ॥

पुत्र महाबाहो रोपयतां परिरम्भनम् । पितरं दृष्टुकामस्त्वं हि वृत्रामेन सेणयः । नावद्दुः ।
ल्कारहेश्राक्षेन्कृत्वैवैकगोनेरन । अथ मेसफलेनमचाथ मेसफलः कृतुः । नावद्धि ।
त्रागरोहला वध्वाहनसंयुतम् । दधिहर्गोलतालौ स्पृष्ट्वा कैपाश्वदीपकं । उत्पीर्व
पिविधयोनीराजयित्वमागताम् । तान्वायुत्रे ल्वकेषैवभार्यो विज्ञोगदामपि । नोवि
लोकततनोहृष्टः पाविश्ज्यवंतेत्वतम् । ततः सिनस्त्रापिसेजातः फल्ममोजनमेसय ।
थभिमन्युर्हतो बालः कुरुभैवैरिकोर्पैः । सैवरक्षिहि समयेतनोहावपिमेस्वनो ।
भविष्यतो वाजिमेध इतिकोतेन तुः श्विनः । जैमिनिः । ततोर्जुनेन तेन स्वतेनु सान्कुपुत्री
अविषपापरिवाविर्पव । उवामपश्रास्त्र । तो विमुक्ताहय मयुद्धोगजे सैमि केयपो । इ
ति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि धनेजय संजीवो नाम केनबनारिपोध्यायः ।
२४ । जैमिनिरुवाच । ततः अर्पणा विमार्गः फल्गुणानेगगमम् । सबलिनेनरच
मापिवारूप्यामत्वथारयत् । विपाल्यं यौवनाश्वतं पुत्रहीने स्वडंभवितोः । हे समे कुतत्रा
नुमालेनीलकेतवक्रमनम् । हपकेनुश्च हस्तनसबलेवभ्रुवाहनः । अर्जुनोग

सोऽहं द्वेषकृतं कर्म त्वपिताचार्जुनोहतः येजीवनार्थं पार्थं स्मरीयतोमणिः कसमः वास
किस्त्वमणौयानेडपद्मकामडः विनः तावत्कार्कोटकः क्रुद्धः फणामुद्विनिपीड्यन ।
फुत्कारैर्यापिकुर्वाणः स्वस्तवाचापवाल्लवकिम शक्तिमेघानकंनर्त्कियुनेगोचरसत्य
गरुडेनाचयन्कार्येनत्कर्तत्वयमुद्यतः सपिणीनाश्रमेमणीङ्कुडिज्जोताननेवदर्पी नर
नश्चामणिस्तमेलोल्पपाभुविमानवाः कोऽर्जुनः कावदहिताङ्गप्तत्वमोहमाविणः ।
वासुकिः होमलाधर्मवंधुर्जमानामोनतोमम जीवत्यनेनमणिनाकार्कोटकं धु।
नेत्राम सेमिलितवाच वासुकिः ग्ररहोनमेपुंडरीकाय्रतेमणिं गृहीत्वातेसमागमोय
त्रासोवधुवाहनः तेहलोविमणुश्चामोहर्षितोमणिसंयुतः पुंडरीकमहाभागादवि
दैवत्वयाकृतम् अयमेकाणितंजीवयत्वनतोर्जुनम् पुंडरीकस्तथावकेजीवय
मासकांजे पितःकवेधिसपोन्यमणिनास्पर्शकमथाकरोत ततोर्जुनेजीवयितिकृपा
वेणसमन्विते स्थितेनोतेवेगुहलीधैनाववशाद्रुण्मिले स्नुनेडवाच सुश्रकेनामहाक
कृष्णेनोपजल्पितोवदः अन्वमेतत्रवीदाकमंत्रोक्रहपभधजम पार्थउवाच कर्णा।

मावेद्धोममहायनिहत्वेनिवृत्तलनाम् यावत्संतीलोकुर्वेहंवाजिनोस्यमहामते ततो
योस्माहयस्याश्चकामकर्णेमपानयुत तावत्सीरस्यधारांतनिर्गताजनमेजय विस्मि
ताः सकलालोकाग्रश्वमेनेवहृष्यते योस्याश्ववीडीमसेनश्छिद्रिकेवाजिनोधना य
रालश्चेतगज्ञाणः पुराणपुरुषोव्ययः वारिजनाभेमहत्तिप्रवर्तितेभीमोलनत्समहा।
यस्यकीर्ते कृध्वंगगनत्रोणितेनयाधः सूर्यप्रविष्टेकिलवद्भिरूपम् कबंधमासीत्स
कलंहयस्यकर्णेराणिनेपलनरानीम् योस्यरणपलेजहद्रुमौविभावमोमेघ्रवनवे।
हयमेधसमाकृतो ममाप्यहोमतिलसमुपागे: समीडहृकाभिलेयवेस्व युधिष्ठिर
स्यकनुरेवजानतस्तनेन ममपेनिपुनर्वचोब्रवीत् जैमिनिः ततोयुधिष्ठिरः प्रीतोवि
प्राप्रज्यस्वपाकिनः रेरोहिरापवामासियामोश्चविविधास्तय ययामसेगागतोरा
सोकालानाभ्यपयाविधिः रानस्रापिहिसंपूज्यपुनवनाश्चमूतानलदा नवस्ताश्चे
यामासधर्मराजामहामतिः वनभिश्रीन्नेमिश्रकोधर्मः पूजितवान्हरिम् अनेनक
तुनाहाभिश्रीतोभवजनातत्पते एवंसंपूज्यकृष्णंतंसुत्रसमपरिग्रहम् श्रेणया।

मयासममनृपतीनैकिलाहृयम् । स्थितेकिंपदापिहतैमनसापरिखिन्नयन् । अतो
हिंसोपाहिंपंचापाज्ञातस्तस्मिन्समागमे । नाभिःपरिवृतोवीरः फल्गुणोहस्तिनापुरे
प्रविवेशावकृसेन प्रातभिस्समुपागतैः । दर्शनार्थाततेतेजेहंसगर्भगतपरिष्कृरम् ।
द्रौपदीमहितैनतस्मिन्माद्रिपवेदिरिभृषिते । होमस्तत्कारिष्यानामांवपवित्रकुशासेवलस
मोनिवर्तनसमाहृत्यपूर्वेनचनिर्वरयत । तेनेनयज्ञपापावकारिज्ञविनदैःपरम । हृ
षितत्वदर्भृद्धास्तेन्तस्मिन्यत्रसहोत्सवे । नेमिविनिः । धौम्यःकुसेभ्रक्रुवाकेनलयावावि
धीयताम् । अथवासुतस्वहिः त्ववर्णकुलशेपुत्रः । गस्तुधनगिताः सर्वपुरस्कृत्य
हयेनिश्चम् । बहूलोमनाघानस्थापनैयोवधूवरो । पश्चापयन्त्रक्रियाकार्येहवने
विधिपूर्वकम् । धौम्यमुवेबनेकृत्वाकुशोवचनमब्रवीत् । वसिष्ठप्रमुखाविप्रास
पत्नीकावधूवराः । वज्रोनलाप्रमकलाः प्रपुप्तःकृषसेपुत्रः । पुत्रहृत्सहयेत ।
तथोविवेकाघननादितम् । गंगातोयस्थापयितासमाउपेपुनरागतम् । मेरुपादविरोसभ
निबद्धाहृयमुत्तमम् । अष्टयोमेव्रतोयेश्रमिलिपिश्रवैविनेनया । धौम्यःउवाच । भी

कैपुणयोविफलःपित्रलेजीवेनेघकिं वैधयेवाय्यतेषुवस्टयास्याभिमाविशम् या
वर्कुतीवापातिमांवपपतिपत्रमीम ॥ पतिमीनावेरेवारेरतेत्याषुवकलपा ॥ तथा
निशंभाराबेटेमांवीमेननवीनव ॥ मंनीवा ॥ मनिंपुपुःपत्रगोम्भोरसेषु ॥ भीतिम्यो ।
वेनतेयपलबनेमनींजीववृपिणाम ॥ नतेरास्येतिपांपायमलाक्षेत्रामिषुवको ॥ वस्थवा ।
रनेः केसपंःप्राकृताःमानःङ्पिनप्रजेनार्भके ॥ नोरास्यतिमनिंधेथांत्सबलाद्दिव
गविनात् ॥ श्रिनयिममपानालांहरिष्यामिनपामृनम ॥ मंथिनेलवृपांकुल्यानिसिर्ना
पीविशाप्तप्रा ॥ तेधिनाद्यमनापिशाममलोष्टुपिचाविनः ॥ मानामैरेवेधपापेकीद
पेसिभविष्यति ॥ अवमंवानीपध्यामिसर्वान्सर्पान्समागतान् ॥ नोधिनःपाकोपेनवु
सेवाघाःस्माल्लपा ॥ ननःपाश्वेनमाहितोमणाननजीवपेषुवनः ॥ दृष्टकेतवावार्नी
रोवलोमानःधनीयनाम ॥ नेसर्पाजीवितपुलागमिष्ठेनिपपालवलम ॥ मयास्मनी ।
विलासर्वेरहीनाजीवरेमानिम ॥ पालयाघाच्चनेनावममवीरेस्सनविने ॥ शधप ।
ष्पबमवींपयेत्रलोकामनाननाः उलपुवाच ॥ किमिदंभाषसेमृढपेरदेवमा ॥

मासवरारीजगतोपापनाशिनीम् ॥ स्वभ्रौत्रैवणमासबभ्रुवाहनमागतम् ॥ एवं
निक्षिल्लिषोणानाबभ्रूवजननमेजय ॥ सूतः उवाच ॥ एतदाख्यानकंश्रुत्वा भूपतिर्ज
नमेजयः ॥ विस्मयाविष्टहृदयः पुनःपप्रच्छ जैमिनिम् ॥ गोहाराभाक्कुलारत्र मोहा
त्मनेकथम् ॥ सकस्मादेव संजातः तन्मे विस्तरतो वद ॥ जैमिनिः ॥ मोहानामने
सवे स्वहरागेनेदयेतिनम् ॥ उलूप्याश्चापि संवादं बभ्रुवाहकथा श्रुतिः ॥ उलूप्युवाच ॥ उ
पायोतिमयाद्दृष्टः पार्थसंजीवनाय हि ॥ पातालेविद्यते राजन् मणिः संजीवको मणिः
पावनानमसकोवास्योरक्षितस्त्र महाविषैः ॥ सुतोमतात्रगमोगोहि संजीवयति सोपिकान ॥ इ
स्याधराद्दपध्येते पर्वतोसमन्तागतुमान् ॥ कार्कोटकाश्रावालिका वासुकिस्तक्षकस्तथा ॥
पोतकोदीर्घजिह्वश्च सप्तधकारस्त्रभास्वरः ॥ फणावाणानसंयुक्ताहिंसनात्रिणनापरे ॥ च
त्वःपताःपंचफणाः षट्फणाः त्रिविधाह्वनाः ॥ केचिन्[illegible]षाःसर्पाःफणामेतिविदी ॥
पिनेः ॥ फणैर्नवफणानाम्रहोरफणानांसफणास्तनः ॥ पो[illegible]स्त्रिबलिनेनगपर्वतधारिणं
शायनेवासवस्यसप्रीकस्यपणास्वास्त ॥ निर्भयंजायते[illegible]स्मात्रस्यालयेस्मिः ॥ इ

कालेन स्थास्यति मृतानामिह जेष्ठ्यागावेन स्थविपृतले नगीडे जायते कार्य नृणां गाने
समास्वद्य बहुकार्याहि राजा कोन स्मांति हि सोऽहरम् हे तामिपाऽउव स्मांगं महिषा नृपा।
नयति भवत्याऽलितक्षाहि रत्यानेन गास्य जीवितम् वत्साः नृपके लोः पी रालेष
यमेरेणायनाग योपितेभ्रो मयापार्थ संयामे प्रविपातितः यथा पार्थ समलोकायं प्राप्य
तेजीवितेन वक्ते नजीविते न वकेरद्रे मन्त्रिताप्य स्वनाविना नृपके वयुनेपाश्चे कुलारे।
हे त्वयाप्युनः पौरीपौरउव स्माध्यपालया मिनसपायः जैमिनिः पुण्डरीकस्तदानस्म।
वाक्यात्माणितदारशोव नृपके वचनात्सनानागाजपुरं ययौ इस्वीकतले वोमनुम।
पविभूषितम् सर्वेन काञ्चनमयाम्भोविपुलकानने अप्युतेयो न नानोद्विरागितेचा
मकोविदैः दिव्याभिर्नागकन्याभिर्हतनरतिलवराम् वितले च प्रविष्टोऽसौ दिव्य व
मकमालिनम् स्तनलपोपणाइतैः कौचनेर्बलितं शुभम् महातले चाव द्वैतो।
नीनाधूतविचित्रितम् वृतमाकनेत्रमाहि ब्दनराजितम् रसातले यथा भूतो।
वीतराविस्मयमागतः सर्पमनोरमे स्तवनागस्त्रीभिरनेकरम् पाताले पश्यमसत्व स।

संग्रहे महाविद्यास्यवैर्गेष्ठांकथ्यंतानवमन्यसे तेषांतस्मिन्महाकाले मनकाये मनोज

वः दुर्बलोबलिभिसार्धंवैरंकुर्वनलक्षसे वक्षूवाहनः उक्तेवचैनान्तेमेभविष्य।

तिकथ्यवन हरोपितास्वरासर्वास्मालपिष्यन्मोविनः उलूकीउवाच मावृत्रमारहस।

कादीः कविष्येमेत्रगौरवम् सत्यायोमेपुंडरीकस्यवैमेत्रविरोधः पातालेष्वपिष्ये।

हेश्रयमेपितरंप्रति गृध्रातेशामनोवीरस्यपाण्डुकंकविष्यति वृद्धागमेनवेत्स्यपंडाति

नमिहसाधते पौरुषंकेणासहितःकःकृष्णोदुहिम्पुनः नेमिनिरुवाच पवपुत्रेवाः।

पिताममाकृपायपंनराम पुंडरीकपाण्डवस्यजीवनार्थंममाहिगात गच्छत्वेनपश।

गेहेगृहीताकेटभूपणाम सरीपंकणाग्रवैवाकिपनाग्रविकेदितम् समेयवनेमा।

नापकपनीयंमहामते स्वहिमिरत्नकायदहसेनाम्युनाधव् यथामांतिनवकोयथ।

क्रुतिनयाकुरु पितासेवपयानोमाविपापोहिगच्छनः नेमिनिः तेनःसमेव्रस।

हितेववनेप्राहपद्मगः उलूकीकोकमेपुंकांसांतयविभावन हेविद्यामिनयातमः।

सर्पाननिभोवनम् दिवामांसिसमाहृतैसबुवेपालयाम्येने यंक्षेनस्यपभीगैहिविः।

केनासौ पातितः पार्थो मुक्तः किं तेन केशवः पातितं केशकारम्यः कः समर्थस्त्रातितं मा
किं समर्थं इति तोलुपी मत्वा सोपि हि ताडेवी लोकमध्ये शोभितवती सर्वेन त्कारणेन वर पत्र
मतिस्मर्यो मे यः पुत्रा पार्थस्य पातनम् पुरीकरवाव भीष्मद्रोणप्रभृतयः सेनायां मे धर्म
सुतेना गोत्र ज्ञानिहता सर्वे तेषां दुःखिनः स्थितः युधिष्ठिरः कृतवान् कर्तुं कामो ममरी
तले नेदृशो मोचयामास तेन याता समर्पो इति: धर्मेनेनैवानार्थे वभ्रुवाहनो महाबलः
मातं मणिपुरे पुरे वभ्रुवाहन पार्थयोः पुत्रेण सहितो युद्धे गत्या पापेन मोहितः वि
पतेयोऽर्वाभूमौ इति हितस्तेपतिः स्थितः सेजीवनाय पार्थस्य मे लिये तेन महामते उल
पीमाणिन हत मात्विषयपरामायाया तथा कुरु महाभाग यथा तेनैव भवेन्मतम् धर्माद
नेकुस्मानेकारणं तेन मयोक्तम् जम्मानवनिलेपत्रं प्रकृतं जीवयाध्वना महतोवै
भवेलोकेपरोपकृतये मता नाशतेन सनोक्षितं पार्थपापकेवलम् महद्भिः पति
तःपाल्य तत्स्वनेन धनेनवा नैमिषिकवाच पर्वतोत्सवदानेन पुण्डरीकेन पालितः प
स्ववाच महात्म पालिविधाल्लस्मपप्रपतः पौण्ड्रवासंवदाम्यामि मतिजीवकदायिकम्

वीरूहाटकेसुरम्‌ स्थितंभोगवतीनीरे दिव्यपंकजपूजितम्‌ ध्यायमानैस्सुरासाभिः
मैत्रिनाभिः कुर्वर्वनैः मन्त्रेणाभूत्रमस्कृत्य स्नात्वा भोगवतीजलैः विमलैः पञ्चगोधे
नुमहापानककापानैः दिव्यैर्द्वैलैनाभिश्रावापितवामृतेनच नवकुम्भस्सुधा
पूर्णैर्महानागोस्वालितम्‌ मेरिरंपोषनागस्य प्रविवेणमहूनलैः नानाभावैर्विवि
धैर्हिमर्वितस्वसुषोभनम्‌ नानागन्धमयैर्दिव्यैर्नानामलविवर्जितम्‌ मेत्रितंपोषनागे
नसहस्रफणिफणाभिना उपविष्टरपीनश्रमयापरयान्वितम्‌ वृतेकाकोटकार्यदिव्य
नध्यातचक्रपंनेगः जपंतेवात्वरेवतिवाक्षनः कापकर्मभिः पुण्डरीकः प्रणाम्यैनेकं
टमूर्तंवरपंपन नाटकपदेउद्दिवनागराजमूर्ध्नि श्रुत्वाविज्ञपयामास प्रश्रवाच
रसाधरम्‌ पुण्डरीकउवाच नाथन्तकृपाणाकारभवनेपत्रमश्रम्‌ उल्लृप्याउखिनैः
पार्श्वेनवरीपंदनकानया पोषमहाकौवाच नस्मापनिर्महावीराः कन्यायामसृपो
उवः सर्वमासीकुसुममालामैश्रामेरन्नोपकः हारमवाश्वासमजयान्ततवाबैः
नत्रवाकांपाकरस्पवाकानेनविपोहितम्‌ नानाभिपारंधनस्पवैसवसधनृक्षनः।

ष्यागतः किं न मेऽस्ति गुरुक्रमागतवाक्यैर्मातागतवैकल्पिनः स्वधामपि न हि छेत्ति
त्युक्ते न विनयेऽभयम् सुधामुक्तिविहीनानोपपन्नगानां फणामणिनम् गृहीत्वेति मर्त्ति।
न त्वक्षिपाप्यमृगलोचनाः ततो राजन्नपि शाप्य सर्पाणां जीवनेमत्ति स्थानेन संदेही
त्यक्तपुरा स्थानिपोद्भवः निर्विषाणां न लक्ष्मानांगानश्रीकांतातप्रभान् ध्यामविष्णुति
नेमपापि भिवकोऽस्मि रांभगान् छिनेयसाधनेकार्थं नृपाणां मैत्रिभिस्तुयते त्रिवक्तव्य
थानुस्यान्नृपाः कुर्वन्नवानवा नैमित्तिः पापघ्नलदृवनेस्कन्ताधाहेनेधृतनाहृकम् स
त्वान्यापवृत्तेवाम्मीत्रहमंधगाणीधरः पापघ्नवाव सवृवाकेन विधृत्मयासंजीवकोम
नि: नदीयतेमणिमत्स्यपाशुवायमहात्मने मूर्खेन सहवासोपि देवत्रामे पुरे हे
त्रन्द्यपवसभाद्योऽस्यवहाविनेवहि वासलनिपातेचस्यालापवेतपातनम् नहि
वेकविहीनेन मूर्खेण सहसंगमः कीर्तिः पापभवित्रीमिदं वे संजीवकोमणि नत्वक
स्मेन मणिना जीवितेनाप्यतेन नः वृनेकस्ममते मूर्खविशाप्यानेमचापावे श्रामा।
तिजीवसंभारे स्वकायमचिरजीवितः वनमाश्रीनापुराप्रलासमगापान्नाचलोक्यते।

किंचिदेनपारीरेणाद्येनेहवपत्रगाः नजीवन्ति पुनःपार्थो विघ्नेनेवमयात्मना मृते।
पार्थैवलधयामणिनाचास्मन्नीवृपेत वैसवार्थमरण्येहोवीगोलालकमरके मघा
लोभेनविघ्नेनोविभितोवमहामणी शास्त्रान्नास्थाप्यकर्तृणांविघतेकिलकेणवः सर्व
तेरेश्रिभिःपार्थोहयमेधप्रकारकः नरपेकुंडुगेकोपमणिरत्नममानया गृहीत्वावै।
सर्वपार्थंपुनःसंजीवयत्वयम् एवंविधफेघवचोनिशम्यैवपार्थस्य दुःखिनाःप
वगागानत्रश्रुमेनिरीक्ष्य तेषांमध्येमहाबुद्धिधृतराष्ट्रोभ्युपवगाः प्रसुवाचधार्थ
रेविलोगणकथानकम् एतराष्ट्रः वरस्मानामरण्येहिनास्तिकिंचिदुराननेतथापि।
नाथवैतेहिमात्मानसहर्षांवचः मर्त्यलोकेकथाराजनमणिजीवकरापकम् मनु
ष्यमृतमार्थेनेनेमोकामिहाहेमि ग्राहकमस्कतत्रस्मनोप्यधनमणिर्नृप नमेत्रोर
वनाश्रुवजायतेवार्थसाधकाः प्रसन्नामानवाम्मृत्युपाप्यजीवंतिनैवने मूलस्तके
वहलाश्चरणोयतिफलप्रदाः भवांपत्रगासर्वत्वेमणिपश्यतिजीवरम् सततैवमेते
येनविग्रहोनाथविघते मतेगामणिनापिनपातालनविपात्पसे भूतलस्थमणिसा

एवंविधं वचः श्रुत्वा पुण्डरीके फाल्गुनम् पोषलं प्रभुवाचेदं नकुलं मेघपञ्जुनि ।
संनीवनं मणिं नागाङ्गच्छत्वं बभ्रुवाहनम् मयाप्राक् मिरखीहमन्तेनहिमेवव:
दृष्टान्तोऽस्मानैजन्मनोपकारायजायते किमर्थं केशवंत्यक्त्वायाचितं मोहया ।
गतः पार्थं पिबिछ्तिमनुनामन्त्रयानालबाणैः वयं स्थितामयानूनसवरा ।
जात्वं यो ज्वलनाम् ततोजगाममधुयायाः पुण्डरीकोरणाङ्गणे यत्र पार्थः पातितास्त्वा
बभ्रुवाहनमैमिखैः कर्षे धूपैः पानपाभासितैर्वीरकान्वितैः दीपाञ्जुरनतेलेन
केचित्कि: प्रभान्वितः यत्रालेकरनीमानपार्थपार्थीतिभाषिणी उलूपीपार्श्वे
राजन्यत्रषिवोगरादावसा प्रापयापुण्डरीकस्यचितयन्तीसमागमम् दृष्ट्वाच
ततोनागं विफलेन समागतम् पुण्डरीकः नश्रयस्तुतिमानेरामणिं सर्पोहरो ।
चिता पावकेपुत्ररत्नेमिं प्रविशालेयणामहम् तस्मादेववने श्रुत्वा कार्यैः कोप
समन्वितः आदिदेशाबलं सर्वं हयमेवयथा चितः देवाविधायपार्थस्यहृद्दीर्णं
हवशां वहन् कोपारक्तान्मुखे नेत्राभ्यां पापकृतिः कर्मणोबाधालोकस्य

ग्रनयत्नपरं सर्वे विज्ञाय मधुसूदनम् सत्यलोकगतेगोपानपप्रकोपवालर्दे
न नरुधर्मविधानाय नरसर्वाकामबुवन् पिकसत्यलोकेविफलोपवक्तुंसा
नविद्यते यचोदानेरवरह्याकिमेहावैवितावयम् कमलाङ्हत्पोजन्मकृतेन
स्तुतेथ्रवे पेकजेहरिनामोहियन्तेपावकाकृतिः कर्णकृलप्रियानस्मात्क
यौनकमलजःपृथक् तेषांवचवमाकर्ण्यसत्यमेनेनयाविधिः श्रुत्तिनोरतिर्न
गोपाःसवनायेनविप्लुना सप्तद्रात्रात्तान्यागावलोपितावाल्वेनहि किंप
पोमूनप्रवातेविपोकोनकरीष्यति नृत्यवन्नायतेविसोर्वन्नेवाजायतेनाणम् ।
नस्मराम्यमतिर्मषोनमेजालिविवारणा पोपकृतेयजन्मसाधुनामिहनायते
रथोविनारर्पितंतत्कार्यंसर्वंप्रकुर्वता धन्याहुड्वाव तेवकृत्समर्गिसाय्या।
हिंसंजीवयिष्यमि तृष्णामतिप्रेरयमेपर्सिनोवामहेवपम रोवतेपत्रगानातेवि।
नाणेगाहृदायरि प्रेरहितेसर्मिनापमाह्मेवपुनवेचः इतिश्रीमहाभारतेश्रा
श्रमेधिकेपर्वणिवङ्घवाहनविजयोनामचतुराशीतिमोध्यायः ८४ श्रीजैमिनिरुवाच

णवीरेण योधनीयो महाबलः येन यद्दानिनेवीजेन तमनक्लमम्नुने कोकोटि
लनकश्चैव तत्पान्यपानयोधितम् ततो नृपान्नयासैन्यं निगेनेखुगाहहिः कोण
नश्च वसेनश्च विध्रश्च प्रवर्धितः तथा हि घनशीर्षा वेकुञ्जाहि तानपीवकाः च
तः फणाश्च नेमसमैन्यनवबारा यिना नियंगुलमहावीरादिव्यरूपवपुर्धराः ध
स्थिनो दिव्यकवचा मत्तमानंगमेस्थिताः मतङ्गकाभा बागोघा मोमेचविभूषिताः
सविचित्राः स्ववर्णा मनानालंकारमण्डिताः हयोधैलवैकालेपलयखमरवम
रूमकुण्डलकीरीटकिरीटहारकेयूराङ्गदाः विराजमानेनारहपाणेवजमधावरत गो
तनानापदवकोहिभूमिकाप्युत्थिताःगो नैकाङ्गुलिभेनिवेहवीराल्पशरहयः
विस्फुलिङ्गसहस्रेरहमानेनतलम् निर्नेवीरान्नेनस्वनेभरनवसधारस्वात
सैन्येनतसमर्पनरयोमिलितेनतलागुपि कम्बाविवविरानेनेहरस्मपलयागमे त
नःप्रवहेनगुंसनयोनमयोतपा वालाकदगारायानेः मवलेप्रासकेसके प
निते:पालयमानेश्वरांतनरारुतोभवेन बलंसहवेहसमरोःखामोलपरिरपणे नये

तिक्षवेनेननकारयः कार्कोटकः फणिपालो धृतराष्ट्रपवगः मणिमेघोर
गम्यक्षलपामपिधनानिव पार्श्वः पितामपतिनो धर्मराज्यवासुजः कृष्णमे
वकोभूमोकः श्याम्यतिवमन्युः अथसर्पपतिर्लोपश्यंतममसैनिकः विव
दवश्चः सर्वेपाण्डवांचीमतले अथभोगवतीतोपेभिवेमन्यायचैविनिम।
अथानिपाछवस्पांगंतालयन्यारितिष्ठत अथसर्पमणीस्वर्णलिप्तेरहोत्तुली।
लया अथजीवकमेसर्वमपार्थगारहताः अथदेहविनिमर्वेश्चकाः पुरानाथ
वेन पांचलेननतेदेवाराधिकनेम्यापयः गौडपुगान्वांच्याभेपकांतयोननाःपुनः
नैमिनिः पातालमप्रविश्यपाप्रजायामासतदल वितनसर्पराजेनकुद्धःपार्थ
महतोवली पोषः पोवावमांसर्वान्स्वभूम्यान्यापवर्मितान धृतराष्ट्रामेदेनतो।
विनोवश्चेवारहनः पपाठ्रदेहतान्सर्वमूलाविगतवुद्धिक नेतधृतराष्ट्रेण।
नेगाननथावपम कःशम्यभूर्णममोविनेष्यतिसतिष्ठत अथकालानलस्व
लाज्वालामालेमानलम् भस्मसान्यवगांसर्वांकरिष्यतिनमेपापः धृतराष्ट्र

तथासैवापिपीलिकाभिर्यत्याहितं तेन शाणाकवीरः बालोमयूरैर्नकुलैः सर्वैः पि
पीलकैर्मधुनाक्षमर्पः विभ्रममाणमाणमेतुलैतेगतानिकेनधरणीधरस्य गा
त्रापितानहीसर्वोस्तुवाचरहस्यमिव पलायनेकथतस्मात्मनुष्यान्मेत्रकोविदैः
प्रतीयमानोधर्मार्थिवारितोयैर्महामतिः नेकयेनमतिधान्नेसमर्थोहितको
विदाः इष्टपुत्रेयमतिकस्मात्परित्यक्तेतिनःस्वयम् ममपेत्रुधनंदेयप्राणमपि
वल्लभम् प्रत्त्वत्पुभयेप्रोच्यमानेविधिवन्स्थितम् प्रीतिंमतिवरीयसीत
नयकार्यामहाविधः क्रूरेणतनशलाकेनेकृपाणल्वमहाधने विष्यत्समेयमा।
लाप्रदीयापार्पिसूनवे यावत्प्रधूमकल्लोलैःपरितेनेनभूतलम् तावत्स्त्रामहेस
र्वपत्रास्तेकेपावनास्तयः प्रोच्यमानेनमतिनाकिंकार्यपतितेनहि भविष्यतिस।
सीपश्येहमस्मैत्रैलोक्यपावने यथार्थानीताविनीतमनातीरेनष्टप्रभे कामधेनुः
स्मृतःकृत्यपल्लीनयाद्दितिः भवेतःपद्मगासर्वेमार्त्तेष्याप्पराजिताः प्राय।
श्चित्तकृर्वनमतिरानप्रभंजकाः मयामार्थंदत्तैश्चाप्रपापत्प्रायार्थमराधो प

नागमनैः केचित्केचित्काष्ठैः प्राणोत्पीडि गुडप्रवर्तमाने तेलमानवा विविधमोहिताः ।
सर्वैः हेयाविनाशेन जातमुत्तसहस्राः पुनराहृयानन्तेन पापपुत्रमपालिने
प्रातश्चैव विविधैर्यौ सहस्राप्रकाविनाति: कुरुसत्त्वमहाबाहु सर्वप्रकाशोपिता
हृताम् पुनराहृतं शोचके विपर्यहतवानेहम् सेनामसहस्रानज्ञातोविस्मात्मिन
तेसमः स्मात्माहात्मन्देन कामैः वक्रेवमानितम् पतन्निमत्तपामिश्राः पोरैस्त
र्थकमाधृताः प्रलयगगनानाज्ञमोनतत्रापिवभावेत ततः प्रवृत्तोवहुमिस्सर्वं
त्रैमेहाविषैः राजराटत्रूपात्पार्वतीपोपयक्षाणा सेनांसमस्तमितिर्वीत्यजातं सर्वं
त्रगुन्नतैः तेषांफणाकेशुःजवैवपक्षवाहोपिमिरयो महाराजसहसामीमेसर्पना।
गानिमुरनम् मधुवर्षेततःवक्रेलिनागःपवनापालाः मगुनातेनतेयाताः पा।
रुभिन्नकलेवराः पिपीलकासंवीराणामृकेपार्थिवसुतेनच ताभिर्विभिन्नमात्रा।
त्तेसेग्रामेविनकुस्तरा पुनराहृमसर्वांगजातेपलविद्धमितम् भित्वास्थीनि।
पुनर्मत्तांपत्रगास्पिपीलकाः ग्रस्थीनिर्विविधफलवत्कोटांहिमक्रुर्वते रहस्य

अहेभ्रातृघ्नो येषां गृहे तिष्ठामि वै सुखम् शत्रूणां पतनं नैनेषां नाके न ह्युद्यमतिः सं
ग्रामा द्विपतो राजा याति नो वृषकेतनः अहं मत्र गमिष्यामि हंतुं पार्थं त्वितो महत ।
धारा विप्येव नेत्रो ऽमया गमहेत्रं वनिने किं ते संजीव पिष्यंति न ते पीरा मिसंगम प।
तावत्कालं वधने तुः त्वेभावेन संयुतः ज्ञात्वा मद्वाणि रोहंतैपार्थं पश्यामि संकुलम् य
नयन्नाशितं स्फुटं स्वर्गं सैन्यमध्ये स्थितस्तथा चिंतां गतो नरेंद्रो नृपो नपये नामहासुरः श्री
वनः किमिदं ज्ञातिभिः हारितपाण्डवस्य हि केन नीतो पितापितामहस्व बाधस्य हरिजस्य कम् ।
जैमिनिः पतिते धर्मपुत्रे ते पार्थपादौ तिके तथा ततः कलकलस्त्वासीद्रणमध्ये वि
पाण्डवे वृषकेतुहतो पि मतनं ते स्वर्गं स्वाहितस्तरा पोथं त्रिरक्तं तपश्चरेन्द्रवीरो वप महा
बलः मत्तनग्धामणिं पावकं च विषपरं तमेतुलम् नगपदपतिते पार्थेनाव कुञ्जा
वतं धूनि च । नीते पिते नीते केनापि स्वपितं स्थलात पतिते समरे वीरा पार्थेण
त्रैविष्णां कम भिष्मपानधारा यातं सूत कल्याम हीनले यस्मिन्काले ऽर्जुने वीरे पतिते
रणमण्डले तस्मिं स्त्रिनेत्रिणामध्ये स्वभक्तं नीरे रफोट भीमाय धर्मराजाय सत्कृत्या ।

यं तेन गरुडगारुडमसमर्थं मत्वा नागानाम् विलोकनेन परिहरन्निर्गतैर्भक्षितं सम्भूतैः जीवे
नेनाल्पेन नैव यो नागाधिपेन तमोवकः ततः पातालविवराद्विगतः पन्नगेश्वरः मणि
मादाय नागानि विविधानि बहूनि च बहुलेकचूर्णाकोटिबलकानाते नयावह पा
र्थं पुत्रायतन्यावारायणो चाद्यव प्रभुः नैमित्तिः गृहीत्वा तं मणिरागान्विते विविधै
धनधान्य रत्नमणिसुवर्णरत्नपाणिपात्रैः सुरान्वितः पुनरागत्य नेतु रविं प्रवाल
रूपं रूपं कथयित्वा मितवीर सम्यग्गवोरपाधना नरा पुत्राभ्यां समाहितः स्वकं म
त्रमप्याकरोत् दुःस्वभावं वद्दुर्बुद्धिं समाहूय समब्रवीत् अनर्थं समनुज्ञातः पुत्रो
ऽस्माकमीतिः पापं न जीवितं पापेन त्रयस्त्रिंशत् दुःखदायकम् धर्मात्तु नायं भवितावि
नयोरिव कर्मवाहनानाम् प्रविश्यतस्यमेधा प्रविवीरो हि पाण्डवः किमज्ञानेन नरं कार्यं
कुर्वतो पुत्रकातुर्भो मयानि वारितो नाना हि तापे रौद्रं दर्शिना दुर्बुद्धिरवाच यो
केन हि मद्वाक्येन उक्तो दुर्बुद्धिनाकुलः यत्राहं तत्र पुण्यमकथाकार्पिनरपतेः
गतिनैतास्ति त्यागान्न दुःस्वभाव सुमेघजः पारंपविना विन्यासहितः पोष्यमक

जननीवचे कुंतीपितृस्वसाभीमोरोमांचीस्वतेमहः तेनवाक्येनैकलेभीमोव
वनमब्रवीत त्वमेवपरिमोक्षिरणांतेनपरिपृच्छसि किमेधकाग्रजविनेभयंवेलि
दिवाकरः सकोमरीयेसंग्रामेगृहीत्वाचलंगमम पातयित्वातुनैकोपिमानवं
जातिसंगमेम कामोपार्थसतोवीरःपातितायेनसंनिधौ एतोदितीयेजानामिक
तीपुत्रंधपातितम ततःप्रबुद्धोवीरोभीमोवक्रवाहोमहाबलः जनन्यामस्यतेवु।
देवदृष्टानेननार्देनम कुंतीयप्रोवाचमेपुत्राहंवक्षीवदूकोरयम यद्युनेनानि।
हतेनयुधानेनचोदिता सात्वंवनसुतोभीमेथसत्यंवाचवापद्रः विरतः एवंविधं
साग्रमेसंगरपापरिपोषय सजीवितविनापार्थकतेनानामेयुधिष्ठिरः [illegible]।
मत्वोत्वसंग्रामंगृहीत्वाजीवद्वमति मध्येकेनापिदृष्टेनतिरोनीतंपितृस्वमे न
मतकरोमिगोविन्दरचालोनेकंपाकुरु स्वदर्शनेनसर्वेषांमांभिर्मेकिंविमातुरे प
वामुगाराद्रूकालामयुस्वरनपातिनः तस्मिन्कालेनजननीनृपिध्यायाद्भवाथ
वाः जनानतिष्टतेनचसर्वेरापतितिष्टसि पितृहंतागमिष्यामिरेवतीसकाशं।

यवसत्वाम् श्रुत्वाकथयामासत्वमेगतोसमीतिलम् मपधनैजसोधूहलैल
काष्ठानोगतः रात्रौकासमातृकोगतोमोरवितार्मदिशम् गोमयेनातुलिमांगो
जपाकुसुमसंनिभः नूनंनविघातपार्थोवमिहस्समागतेव हृदयंहतेमहा
सुभद्राकेकर्णागतम् कस्मात्त्वदवनेकन्यामम्मागताहेश्रभुः श्रान्नगामापग
हत्वासमावृतोनगत्यातिः कुंतीवयानंभीमंदेवकीतोपकन्यकाम् सुमारोपि
यथोतवयज्ञसोपनितोलेनः श्रुतनत्वममंशुकवीणकशीभिरश्वितः दरपर्णो
वरांगनवनवधूवाहनकालिलम् रत्नोवराश्रीपश्चभामिनेहाराकुण्डलैः वक्रभि
मुरनाहिपेः किरीटःकटकेभूतम् कणीणांवसहसैतेपार्थवीरपावनेहा ना
गोवरनवेहम्भः पार्थोस्यमालपंकजम् विम्बानितोमिदंमिदंकपिकाण्यनेवावन
भीमःसुसंप्रसुवावकुलसूर्यारथेधना प्रकाशितेमुलाम्भोजेश्रानेमे विष
ति जैमिनिः ननस्मृत्रोर्यत्वमारात्वदेवोमहायपः भीमेनमहितास्वार्थपार्थवी।
त्वामधीरवः किंजातेकेनवीरेणपानितोभिधनंजय इयंवरेवकीमानापगारा

रयेन सुधापि त्वलभावे यं तेन नेत्राम्बुरुहैः संग्रं कुलं मन्नय मे पाण्डवस्य महात्मनः श्री
कृष्णदेवः हृदितेन ननानाहिमपपणमेव यं पारः क्कगतेकेन नीतेवा पार्थस्य धरणीत
लात् यस्मानेवं कार्यं विमुनाक्रियतामिति श्रुत्वेत्तद्वचनं सर्वे मरीयंमेव संगुनमा
ययहूत्वलत्वर्येणानभयोभूतलेन वा तेनमेत्वकृतेनाद्य पार्थस्यायाल्वनक्षिप्रः येनीतं
नेपतंत्वयभित्रपौत्रोममातया जैमिनिः एवं ब्रुवति देवकीनोविनशोमहाविचो पा
ण्डवस्य पिरः श्राप्तेनराममणिं पुरे नृप गृहीत्वा केणावोरिक्षे मणिं पोषात्त्वयं प्रभुः प्रज
बावहरस्याज्ञानहेतव्याचमाहरेः पार्थःपाम्भः प्रसादेनमणिनाजीवितेपुनः श्राम्ना
तेयत्वानिहंतयोजयेस्यमणिर्हरिः प्रणमेकर्णपुत्रस्यपश्चात्पार्थस्यपृथ्वितः डुम्रि
हकर्णापुत्राद्यमणिस्तेहृदयेधृतः जैमिनिः धृतमेतोकर्णपुत्रस्यपौत्रेवालोक्ष्ट्वैव
भुवाहस्यपुरे तथालयं वायसंभुन्वकेननीडं यथास्याञ्जुनयानैर्विणीतीन कुम्भका
सकेणावतिब्रुवाणारणोपुनस्तिहलितिहलिवीरे बुबुन्वानकेणावोतिप्रहर्षान्नमस्कृतः
कर्णापुत्रेणाकृतः समस्थितेकर्णास्तनेयपार्थस्तयापुत्रो विधिनानेनकृष्णात् यथा

वाम् नयोः पिञ्छ तिवमोः स्तालमसिषवरघा तवामानेनमेमनुस्मृनरका।
हतः मृत्युःपितोमेपरमेनोविनेपरामेमहत नववैसवमवर्षामणवेरागंमोधि
नमू ईश्वरात्तालैविलाहितिसलेनकुरैतिष पिनामहीनपवमामेननत्यामेतिह्नः
तिते अश्वबाणाकर्णकृतीनापीवीरश्रवस्त्रुति इतिश्रीमहाभारतेआश्वमेधिके।
पर्वणिकृष्णागमनेनाममेकचत्वारिंशोध्यायः ४- श्रीजैमिनिरुवाच शैलनःकृते
श्रस्तुवाचनागराजस्यकन्यका नमस्कारोमिहैविलोमपितापालिषरेकृपा मेल.ना
पार्थकेपार्थिपविनिपातिनः —————————— भवतीगौतमेनक्रिम नपः
सपश्रगृहस्थः पुत्रहेतुपपाश्रुरा नपाहंसास्मतेत्मकालयावेराजकन्यका पारी
रेपापरतेनमरीचंपहितोचाप जैमिनिः ननस्सर्वाः श्रकधः स्पष्टोत्यामहात्म
नमू हापातरवेतिपतिनः सर्वेषांपपपतामपि अजःतेषःश्रस्तुवाचनमस्तन्यज
नारेनम हृषीकेशजगन्नाथकिमिदंवीस्पतेत्वया धर्मराजस्यसकलंकुलेमम।
सानले नमहरकपूसिंधोर्मतिनानेनमाविरे युक्तःपानकजातीयोमत्तपेनेवत्त।

देही मायया भिन्नभावस्तेजसा ध्यातो निर्विकारस्वयोगात् तेषां तितः पत्रगौस्तथ्यमा
वीति भिर्वीरैः कृत्स्नबाहुरधृत्रकः तेषु एवं मम मुस्थाः त्वेपार्थस्य रथस्य विविधा
णीतान् आनेरितास्तरा सर्वे सैनिकः पाण्डवस्थाने ववैरि ये संग्रामाकस्मा
स्वैरमो वृषकेतुस्तदा वीरेण मत्स्यापावित्वान्तरा इदर्शी भीमसेनो नीवहल्हा
पुत्ररथीनाल सर्वे ते संगता वीराः प्रफुल्लप्रमुखोः पुनः प्रविष्टा बभ्रुवाहनस्य पु
हस्ताद्रगान्नृप सर्वैः पुरश्रेष्ठस्वजनैः पूजिता विप्रसंचयैः सत्रघ्नहि कौन्तेयानां तु
नेभक्तिसंयुताः कुर्वाणा बहुविनार्चो हर्षितैः पानपाः पुरः पताकिनेनारपुत्रे कराज्ञा
स्वापयमाजितम कुर्वेनानागराध्यापकवीथ्यं ते विस्तृताभृणाम् मुक्ताफलं वन्ते क्षेप
मकृत्स्नं सत्यमागिनम् सभायां बभ्रुवाहनस्य प्राप्यं ते बभ्रुवन्नुचः तेषां रायस्तुव
न्यार्थमावर्णाकुरुपाण्डव पुत्रेणाविजितस्तासिकृतसैन्योऽस्मद्दैवतः जनाः सा
वैवजयमाकं स्वपुत्रारेकान्यराजयम् गंमाधापेनमजाते पुतनं ते धनंजय पुनः।
कृत्स्नप्रसारं नमपुत्रस्य वैभवं चित्रांगदायोपार्थिहितो पोनागकन्यकाम् ।

संभावयमहाभागपुत्रैर्वीरैर्बलान्वितम् गृहाणसकलेराज्यंपुत्रेणयदुपार्जितम्।
वासुदेवमहाबुद्धेप्रबोधयधनंजयम् संगमश्रुत्वतयोःकार्यंकृत्वापुत्रप्रपुत्रयोः।
देवकाभीमसेनेनजनन्यांतेयथोदया अथोसुवेश्ववीरोसौनार्जुनेपरिपश्यति स
कृकामोनिजेदेहेकल्पधेस्वपितुर्वधात् जैमिनिः ततःकृस्नसंपुत्रंस्थापयित्वाति
ज्ञासने पितरंप्राहपुत्रोसौवभ्रुवाहोमहायशाः हिमाचलंगमिष्यामिपातयिष्ये
कलेवरम् नान्यथापातकेयोगंगमिष्यतिकलेवरात् कृस्नभक्तस्यचगुरोर्धर्म
कार्यप्रकारिणः वधोनस्वालेहोमहानस्मान्नास्यकलेवरं भीमसेनःपरितेपा।
तकेभट्टमवेदीमहीतले नतिष्ठतिसमीपेतेभगवान्देवकीसुतः यथाचयेते
पितरःपातयित्वापितामहान् गृहेश्वाणीभानुपुत्रैःस्थिताःकृस्नवीक्षिताः तथा।
त्वेजीवत्पिन्कोहरिणापावनीकृतः ततोगंधर्मराजस्यत्यक्त्वाकोणीवपालय।
तवकाग्राणनापुत्रकृस्नाखेपापकर्मणाम् पंचपातककर्तारःकिंनाम्नास्यनताबि
नाः कलोपुत्रेयसंप्राप्तेमानवान्यापपूरिताम् पावयिष्यन्तिनामास्यविस्मारमित

ह्रष्टमेघुकांजिह्वा।
तेनमः कुंतीसुतः विकुर्तावैभ्योकुनस्यापि [illegible] पूणाम् [illegible] वर्जितः श्रमादिर्न
स्यात्कस्यवादिनी जैमिनिः तेकृष्णेन हतास्सर्वे वैरिणा [illegible] वर्जितः विस्मयेन
युधिष्ठिरस्तस्य मणिपुरं नृप वादित्राणि [illegible] नानि भूरिशः विस्मयेन
[illegible] पुरुषस्य चरितं वक्तुमेति ते वृषकेतुं च कृष्णं च पाण्डवाः पार्थसुताः [illegible]
[illegible] कृष्णः पंचमे दिवसे तेनः कुंती वधूभिस्सहिता मुमुदे [illegible] मल्विनः।
[illegible] नास्ति वनृत्यति स्म जनारदयः मुरितो माधवो राजन्नार्घ्य [illegible]
[illegible] सेनेनोपविश्य दं वचनमब्रवीत् श्रीकृष्णः त्वयं त्यः पुत्रकृष्ण सभीमा
[illegible] कस्माहि सैव न पश्यामि [illegible] गतेपण्य धनंजय [illegible] भीमसेनो यमस्य।
कुंत्या यशोदया उलूप्या सहितो राज्यं धर्मराजस्य [illegible] चित्रांगदा तथा।
[illegible] तिसंम चिंतां समर।
नहृष्टीत्वा विविधं धनम् प्राप्तं कार्यं [illegible] पापरः हे सधन
[illegible] भवान् [illegible]
[illegible] जैमिनिः एवं मे [illegible]

वासुदेवो महाभाग विशेषं सबलस्त्रियः रत्नानि पूजितानि राज्ञे नरा गमच गोतकान
श्रोतारो यस्तथा सर्वाः कृष्णं विज्ञाप्यते सुरा पातालमभिजग्मुर्ये बभ्रुवाहनपूजिताः
यः इदं वासुदेवस्य चरितं सर्जनस्य च शृणुयात्सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ।
संजीवनं चार्जुनस्य स कृष्णस्य शृणोति यः दुर्मृत्युस्तं न बाधेत कदाचित्पिते नरम्
इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि बभ्रुवाहनयुद्धं नाम चत्वारिंशोऽध्यायः
४० श्रीजैमिनिरुवाच ततः कार्यं किं कृतवान् कृष्णस्तेन संयुतः वीरेष्टं तस्य
श्वसाधी रतस्तत्र गंधे परमं ज्ञायते मोक्षं शृणुतस्त्वतवाञ्जनान् एरदेवा वासुदे
वस्य पिबतस्त्वं कथामृतम् संतापं प्रागस्तीर्भमिपि रिकोऽस्तपाच्यते किं पुन।
स्तुरंगो मलयानिलसंगतैः पीनलत्वे च गमितैः समनोभिर्लेखकैः वरि।
तेषां सुरेषु स्वगहनो समं संयुतम् तथा श्रुतमहं मन्ये वरं तत्ते महामते भीमेन
तेनागतुरं किं चक्कार जनार्दनः तत्सर्वं कथया यद्विते मया पृष्टोऽसि सत्तम वला
नितानि मन्ये हं स्वालनिजगतीपतेः वरं महात्म्यं मेघो रिपूर्णानि ष्काद्रुकैर्धरा

कान्तिराख्यातिनुरगःपरिवधामननहर जैमिनिः श्रुत्वामुकोराजेन्द्रनेसत्कसैर्म
हाबलैः यावत्प्रयातिनरगोधूनत्वान्नधजेनसः वीतितोरन्तिनस्तुहिवाजिम
धनुरगमम् अश्वकेरत्ननगरात्स्वपित्रावहिकेवना तान्नधनस्मतेहेसंमर्जनस
हयोपयो आग्राग्यवरनेनस्वर्णाखकर्णोरस्थीह चरणेनोहतेनेनेनाऽयामास
भारत शोणंमुक्ताफलमयरश्नेनाज्ञालिपकुधा पद्मामेनेहितीयंहिनाऽयामा
मवलाम स्केरकाऽयनंपञ्चाशुकनत्नान्नवाजिनो तान्नधनःप्रधानंसपवद्ध
बहुलधनम् कस्यचिन्निमित्तेहिमकेपत्रेविचार्य बहुलधनस्ततःपरेधनावा
जिनमुरमम् यपाठपत्रजैभावंतामसर्वन्यवेरयत् राजाप्रत्याप्रधानस्यवचनंको
पहीतः जयाहयाणवहयंक्रमाभ्यामपरितनम् प्रद्युम्नेनाभिरुद्धेननयाहंस
धजेनच मनुसाल्वेनवीरेणकर्णेनवेणकाशिना पाल्यमानेगजभयेनयावीर
मममविनम् तांसेनांसर्वरत्नाक्षीवाराधवाक्यमब्रवीत् तान्नधनः ममपित्रा
रीतितेनकृतोगहस्नानानः श्रुनस्त्रायेनरपतिःशकतोचाहमेकतम अहेम

नतैर्योगेनपितृदेवैश्चाश्रमःकृतः भविष्यतिमहीसोऽयमन्यैश्चक्षत्रवर्जितैः संजाता
येऽहंताएवंविदितेहि संमुखम् भवंतस्त्रमहद्युद्धंभविष्यतिनसंशयः बहुला।
धजः नवसैन्येनपार्थस्यबहुलेनाल्पकंभुवि मेच्छादितेनबलेराजन्यापायापिन।
हृष्यते जानातिमेधुरातेदोवकुवाहोप्यवानवा धरदानिकोभोमभुक्तानांहिपि
तस्थते मुक्ताफलानिगांसुतिमयूरधजमंदिरे नृत्रपुष्पाणिलोकेयेनर्तकीनांरजो।
मिपतन् अस्मिंस्तुमहावीरगणोयंदृष्यतेकृतः अपाकापतिताःकेचित्केचित्तु।
मुधागताः निर्धनानामवृद्धानामल्पपौरुषकारिणाम् एतेषांकीदृशंयुद्धंभविष्य
तिधृतेहृये नामधजः अन्येषामतवीराणांगणनाकामयायनः वीरौतत्रगणेषी
रोवकुवाहनकर्णजो नारदाद्योदृष्टारावेतयोःसंस्कृतेमया नरनारायणेतेन
कथितोपार्थमाधवौ प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्चयुयुधानस्तथापरे एतेहिप्यसमावीरा।
स्ततोयुद्धंभविष्यति अर्धचंद्रेणव्यूहेनवाहिनीरचितांकुरु योयुज्यस्वनचोरंश्च।
करोतिजनार्दनः देवदत्तंपाण्डवश्चपाणिलेवाहयनेभृशम् नरमार्गेसमायातारपि

नःपाण्डुपालयः श्रीजैमिनिरुवाच एवं विधाय सत्कारं सा राजा गुरुदे स्थितोऽवली स
कृत्वा निश्चयं धैर्यात् क्षत्रसेनागणसमीरितः श्रीकृष्णः पार्थतातन्ध्वजं पथ्यमथाध्व
जनेदनम् अनेन विधृता मेध्याश्वरीयः संभ्रतीतेन यत्र युद्धं वश्विनेन महती
रथातनम् मोचयाश्व महावीराः स्वाङ्कुटे दयया हरिः प्रद्युम्नाद्याश्च ये वीरा वत्प्रत्ना
नेन पालितः सर्वे युद्धं करिष्यन्ति त्वं मया सहितो व्रज पितास्मृतीत्वितः पार्थ विघा
तेन मेदातटे स्थापयित्वा कामश्च मनसा वाम्ह्रस्मणाय नयोध नीचः पार्थ न सत्यमे
तद्ब्रवीमि ते युद्धं स्वच्छहं रथयपथ्यामध्यामं धनंजय एतान्वीरान्महाकायांस्त्वान्मृध
ज्ञवलस्थितान् जानामि कालरूपांस्तान् सर्वेषु युद्धजेता मामकाः अहं त्वां पमारूह्य
दारुकेन नियंत्रितम् योत्स्यामि सह तैः पुत्रैः युद्धंतो स्त्रिया पार्थिव विजयी मम वैरी
णामथ मन्त्रं समागतम् जैमिनिः एतावदुक्त्वा वचनं माधवः स्वरथं गतः पु
द्भ्यहंतः सम्याभ्यवरागे ऊनिमात्रिथ वसेवेश्च पार्थिव द्युतः सर्वे पार्थिवाः पृ
ष्ट्वा व मृश्वकृस्मो ग्रीवायाम अश्वमाल्यकैः हंसध्वजो नवसंग्यः एतयोर्युद्धमं न्वतो ।

प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्च साम्बकिर्भोजवर्धनः पारथ्योरुभयोर्मध्ये गृहस्य किल संस्थितौ।
यौवनाश्वो मेघवर्णो गृद्ध्रराजाविधायिनौ अर्जुनेऽहरस्यैवीरैर्बहुभिः परिवारितम् वं
गुप्यितान्वमेधीनैर्बभ्रुवाहनकारिणौ पतान्वीरान्महावीरान्वहं न्याश्वपार्थिवान्
नान्वधनोमुदाश्रुकन्याजन्महायज्ञनाद्दैनम् मयागृहीतं तुरगं पार्थस्य महतेभयम्।
न परिमोचयितुं कस्य स्वयं प्राप्तोऽसि संगरे धैर्यं नो ऽश्वकन्तेऽश्वं पार्थपालधवेयावः।
मदीयवाजिनं याते किं तु धारयसे विभोः तस्मादहर्हः केतावं मया सहरणे कुरु ना
न्यथाविधते ताकिर्विना त्वां देववकीत्वतम् मयासमं महारंगे सम्यग्योद्धयत्वं हरे। त्वा
दर्पोनेद्रिमविहं यवा ज्ञात्वा न्यालिधारय नविद्यते भयं मे त्र दृष्ट्वा त्वमसि चेद्दने इति
श्री महाभारते आश्वमेधिके पर्वणि नाम्वधनयुद्धं नाम विवनारिकोध्यायः ४९ जै
मिनिरुवाच इत्युक्ताव द्वक्राववर्णेपार्थेमनेनतयाविधाम् नागवेर्धं देवसमे
नाद्यकिरद्दली पार्थेनचानुसग्रन्याणारागैकणवेत्रिभिः विमिधतरामाशाग्निमि।
हनादमयाकोन दारुकेपंचभिर्बाणैःश्चनभिश्चभोहयान् विक्ष्यधक्रोप्यतोवीम

स्तरस्तुतमिवाभवत् नवभिस्त्यक्तिंवीरैः कृतवर्माणमहर्षिभिः प्रद्युम्नेवसहस्रेणानि
रुद्धेनैतच्चैवच अनिरुद्धस्ततोवीरस्समाहूयेदमब्रवीत् निघ्नतामद्यधर्मारोपयाम्येम
मयोरुधम् सहस्रमत्यराश्चसूर्ववस्त्वरोगमम् कस्तेजातारामेरयुरतोममतद्
र नाम्नधनः सरनानावर्ककेजन्मपुष्पवाणाहिपोषतः वाणकन्यापतिस्त्वंचकथं
युद्धेकरिष्यसि वाणोनरसिनःपूर्वंयुधासिहेनसाधुना नाहंतथाविधंकार्यंकरिष्यामि
महारणे प्रपत्स्यस्वपुत्रेतःपानविच्छेमहाबाहोः आत्मानेपालयविभानभवेतीति
तेनव अनिरुद्धः वाणंसंवाभिनिहत्यैवकुधाकिंप्रभूषसे ब्रन्यतमहुमानेनवाणं
लिनपीडितः जेमिनिः वाणंमुमोचानिरुद्धः प्रलयानलसंनिभम् विभेदहृदयंतस्य
सुविद्धस्यधनुष्मतः सविद्धोपिपराणांहिनवन्यायद्दनेरनम् निमाधवर्णोरणेणैव
रोल्लसविधायुनः अनिरुद्धःस्वाणश्रेष्ठैवीरीरतिक्षिविनिर्भरात् चक्रभिर्निहतावाणाः।
पंचमेनाससाराणिम् जनानयुरनेतस्यवीरानन्योद्वराहणाम् अनिरुद्धणोभिवाद
यंतेनसर्वसैनिकाः विध्वंसगवनमध्यस्थाःस्फुरंतेनतेनत्याभवत् वाहंस्विद्धेस्वीराणां

मेगान्वयितयामणीम् कथेंधवहृथक्रकेहलिएहृंवमातिष वलम्बलानियाम्पीलिक
हिरेपांसमांसलान् फितांस्मिवहृथकक्रेनेत्रागिवहृसेनिव रेताम्बुकांस्तपाशस्रकुरुक्षि
स्त्रेरथारवः परमाणमर्मानीतास्तम्भवीरस्पमैनिकाः वापुनानदृज्ञानीतेमागोरवमर्हे
मना अनिरुद्धप्रमुकेननस्मिकालेविशाम्पते चतुर्विधंबलंहत्वाविधूमोग्निरिवज्वल
न् अतोहिंगीनांत्रिनयंपातितेवलिनात्मना कृष्णपौत्रेणतत्सैन्यंतविवशपराणगने ।
प्रमन्येमहासैन्यंपोथयामाससायकैः पतेनाश्वानसेर्वेरापाकामुकधारिणा रथा
विभिन्नास्तिलशोगतास्ताम्रलावनेगनाः हयाहतास्ताश्चवारावाणैस्तविरलीकृताः स
विशेषिमहाबाहुःमयकामतननंपरोणे बाणैर्विश्वाधनिपतितैर्विरथेनेषकारह तेरथे।
भग्नवक्षाच्छिन्नमुक्तकार्मुकमारथ जघानबाणजालेनसविवेवहुभिःशरैः विरथर्स
सकेतुंहिवक्रकोपममविनः उभौतोविरथोजातोहितिष्ठोवकृतसलया राजेन्द्र।
त्समोचारपाश्परजिगीषया तच्छुकतीनिरुद्धस्मसासूयापस्वरनेराणे नानाधर्मोपव।
तकाग्रलयानलसंनिभः ततोनिरुद्धंयान्यामोमूर्छितस्तरथास्थितः यातयामासेसर्थ

प्रासीत्तन्माद्वैसैनिकान् अथ कर्णपञ्चभिर्बाणैस्तिमैमैर्वाकामब्रवीत् कार्ण।
नैनं योधयामि यदि युद्धे पराजितम् कथं न युद्धे कुरुते रेवकीनेरनोटरिः आर्य
त्वाया न गोविन्दः कार्यं जानात्समामकम् जैमिनिः ततः प्रोग्रामहाबाहुः कर्णज
ज्ञामहायतः अथ वृषकेतुस्समाहूय पञ्चभिर्विशिखैः शरैः जघानतन्नाम्नवकेनेहिविरथं
नमप्याकरोत् ततोन्येर्गृथमाप्याययावन्याननपतेशिषुम् तावद्द्वितीयोपिहि
कर्णजवेगाहूतिनः जग्राहश्च प्रयात्येषस्वविज्ञामिहलीलया ततेविद्धूरसमे।
वृषकेतुह्रस्तार्थीः पर्वणनत्रयेनेतनरण्यानेनमपहूर्णितम् अन्येरथेगतोराज्ञाव
ताःकर्णात्मजेरिता मूर्छितेप्याजयामासरेहैक्षापितृणायथा पर्वभिर्बाणैस्ता
त्वनैवर्ज्जेविगतपोरुषम् वनावेरणोरोण्यवरथाद्भिमरथेघयत् सात्यकिस्तम्
नारागान्कनावाणैस्समत्रभिः कर्णतिर्णात्वनारेनयावजेनाप्यपाविंशः हतवर्माण
राप्योहिपीडितोनिपपातह अविदस्याग्रतोराताम्हदद्भुतमिवाभवत् विरजेत
नाध्रुमैपतिताश्वासमास्यकैः वीरघातप्रवननभागनाद्रतलेपपा बभ्रुवा

हतमायेन सहितो वीरसंगो । प्रभुवाच हनुमन्वीरस्त्वमेव परिशुद्धासि सातोति
हृष्टिशुद्धायशुद्धान्तेवाणपंचकम् । नंदिमेवयमर्पयंतास्वेदेहे मोक्षिकेवलाते ।
जैमिनिः कालिमेमेवनारावंयवतामधनेशति तेवाणामसधातेनसुविते ।
णविभरिताः यथामेहणिनामस्मवश्रवाहस्मनन्तमान पतितोश्वनलेका ।
शिथिलीभूते महाराष्ट्रे पततन्तस्यवीरस्यशरीराद्धुधाणानिव विभिन्नानिविकी
र्णानितत्त्वाणीवसमये नाहणपार्थपुत्रेतेपानालनलमेदिनम् त्रिलोकाय
यथारोधाविह्नतिष्टेतिवाचकः तेवीरस्यपेभ्यानेत्राणानिमीलयगतजीविताः ता
त्राभवन्मकाराजहद्वेवीसेवजेतवः वाहनानिपादित्यजपुलायंतेस्मसैनिकाः
हनध्वजेसमाकीर्णावाणैस्तस्यमहात्मनः परित्यज्यपलायंतेनसिवाणहिमा ।
स्वैरत्यक्ताशुधाश्वसर्वाणितथाशस्त्राणिवायरे हाधितेवशुलीयतेभीनाश्वविध
पाम्पते नात्मानंनैविज्ञानंतिशाराजालेनपीडिताः शुवतेलादिपार्थिवानरोकि
कविष्यसि गोत्रवध्यामवेयपापेकुरुतेयत्समुद्रमम यमपहस्तेननिपिलाजसौ ।

हत्वाधनंजय किं करिष्यसि त्वं हि येन हतो भविष्यसि एवं विधांस्तथा पाण्डवो ब्रुवं
तां समरे मुक्ताः ततः पार्थेन वीरेण तमिन्तादृशं बलम् इति श्रीमहाभारते आश्वमे
धिके पर्वणि ताम्रध्वजविजयो नाम चत्वारिंशोध्यायः ४४ श्रीजैमिनिरुवाच एवं
पंसचित्रमाम्भाय नवभिस्सायकैर्नृप विव्याध वृत्तसिक्तदृस्तैः शरैः पतितो रथाव
पार्थो पितमरणे हि हन्याप्रेदिणिलीमुखैः तेणां वेपूरयामास तिहृतिश्चाहमारि
ष रथे वतिलवाः कृत्वा महयं सतमं युतम् अन्यां पुष्पां शतो सो सचित्रो रावभूषितः
वः पार्थस्मतरणो हृतपात पित्वा ब्रवीद्वचः हयाः ते निहतरसूतो मया यं पालितो रथे
न कराक्षसिकने ध्यामिलाक्षा हयसंयुतम् तस्य वाकेन भित्तो सो विव्याधार्जुनम्
हवे तं वीरं रणसंयुक्तैः शक्रैभिश्चकलेवरम् रथानीतस्यवीरस्य सहसैव परिपालितम्
किरीटिना ततरायुद्धे नाऽतिहतिसंगरे पार्थो विव्याध नाराचैस्सचित्रोन्यं रथं गतः।
अर्जुनेन मृर्कितुचक्रे कृतमस्य पुरातस्तरा सकोपस्य कार्जयाना षय सचित्रे पाण्डवं शरैः
बिभेद चकार तस्य पार्थ वस्या तिसोरुधात अर्जुनस्तेहि निरसाम स्वपेरतोर्णादिशम्।

बाणैः स्वनिशितैर्निर्मोचयौजनंधरणीतलम् अर्जुनेन स्त्रेहिमरथेगगनेसायकैर्निशितैः।
श्वेरघामासवेगेनसिंहनादसमाकरोत् साम्यिवरथंचैवप्रास्यपार्थोपरांशे सुविर
म्पष्टनोमेनानिर्मोचयमयौशति अर्जुनेनव्यधमदाजशरैःकनकविचित्रैः दुर्योधि
नातविद्रोणाविचित्रमंडलकाविग्ति वीरश्रयाहूतौवीरेनमुंचेनोमहारणे दुर्योधनं
धारित्यगगनेनदिकौनकम् अतौहिणीनाहितंधपार्थेनविनिपातितम् सुवि
त्रेणाविपार्थस्यनिहतंप्रपुतेवलम् वक्रन्तवीरागांपुत्रमन्योन्यजयकांक्षिणो धजे
विस्फुटपार्थस्यध्वजेकलकविचित्रं पताकांचकुमारासारोसर्वोपकरणानिच छित्वारथं
चनरगाक्रमाणान्हतमेवच रथेरथंचरूपोयानितेनैविस्फुरणाक्रजः सहस्रंपुनरेवा
न्यद्धितीयंजनमेजय रथानांतस्यभग्नंहिसुविश्रम्पचधन्विनः पार्थवाणैःपीडितो
गाःपारस्यनविछ्रवति तस्यमोमकाणाक्लिलापनेतिपवनाहताः कुसुमस्तनके
राजेधारापाविलवयास्थिताः एवंविधंनखाजानेयुद्धंत्रैलोक्यमोहनम् सुविंरःपा
दुवरथेरौजागानेगतः पेपनोयणवारोकाब्धारालामिवक्रोधमूर्छितः चित्रसेपर्

तलेकोपात्साश्वधजयपताकिनम् तेनिःस्यापयोविनः स्वकरेणारथोहतिः ता
म्वधनः मयापंपातितः पार्थस्यरथोगगनात्भुवि त्वयापरिधृतोहस्तेपौरुषे
समकेशवम् तेनघामाश्विमानेनराजानेमधुसूदनः जवानगरुडयामूर्भिपरा
क्रहरयनरा समिवहरयोभूयः प्रानः कृष्णस्यसमुज्वलम् स्वांपभिमवृष्णयः
कृष्णविद्यायधमापकैः श्रीकृष्णः पार्थनमेनमेयामेयुधाहवयोधये मा
वयोस्त्रमेनापविजेनचामानिर्मम नगकेकुश्वरोमिन्नहामलेपनेनय प
पचवेनाप्रतनासुविवणपीडिताम् बभ्रुवाहनमुख्यायेतेसुनालीलयाहताः
गात्रीवमुक्तेनोरावेस्तप्रतापयमाविरम पार्थेनधन्वधाचेनपातयनावितनम
ततोमुमायोविरः कार्मुकात्स्वान्क्रापातानं युद्धेनःसमुत्कोबीरविद्याधहारी
तोरितः तष्पापिकेपावतेहियकिरहयमोक्षतः नरनारायणोवाणोविद्धेते
नस्वतेजसा दुर्भयोर्धन्वधीवृत्केगुणाहीनेस्वमायकैः दुवाचकेशवोरानाहर्षा
लोलहलोचनः जनैर्निगयतेमिथ्याकफवःपार्थसारथिः नरवोहिपवितज्जयः
मिथ्योहिकपोध्वजः मक्षारपतुरोभूत्वायुद्धोमेपनमाक्षितः सारथिमेवगोवि

रमापालनयधनेमयम रथस्थंतं समालोक्य कर्मवातेनसारथिम ततः कृष्णो
रथेनक्राणपार्श्वस्थेनोभवन्नृपः [illegible] यामासनृपान्जवना किंकिणीस्वनाव नं
उपायमस्वेगेन कोपादुहन्तालोबनाः सविनोपिको लीलोत्सवपुमन्कसपा
गदैवो रथस्थकृत्स्नमास्त्रेनवक्रेवधमाणकुलम सूचिनाथरांगवीरावक्रवा
हनसर्विभुः योद्धुमारामास्वामकेनतेमित्राःपातिताःपराः एवंविधस्वपुः
ध्वनेस्वचित्रमाधवःक्रुधा गृहीत्वारामचक्रंकरेधिस्वरुपानमम तिष्ठ
तिष्ठतिराजानेममेश्राङ्गवदध्यात धराचकंपितातत्रदेवानांभयमाविशत
समस्ताश्चत्त्रभूस्तूर्णंस्वर्गोपिनिष्कुंभागतः कोपाद्याःपंचमा[illegible]
स्तंव भयात्क्रुरक्लिनोभवत तामधजोगरोपका
समुद्रास्तमागमन तेनवक्रेणास्वेशःचक्रा
करुवंमहत पानमस्तोहिणीनाद्रिक्रोधनव
नित्याहते इतिश्रीमहाभारतेश्राद्ध
मेधिकेपर्वणिश्रावककेपोनामपंचचत्वारिंशोध्यायः ४५ श्रीनेमिरवाव

ताभ्यंनवसुवन पद्दिपार्थमयासार्धंप्रवेष्यामिस्त्रियंप्रति निशामध्येवरिष्ठाम्बिरति
तेवडुभिर्नरैः जैमिनिः प्रविश्यनीतत्याधृतोनिशामध्येतुपार्श्वितम् विहितानो।
हिजन्मनोसौजितानांहियवेहितम् कस्मिन्ह्यास्तेलोकावहामजकशायिनः प
स्सुरंचक्षुवाणाःकौतुकेननराधिप कश्चित्समांनिजाकांताचेहदीपनभास्वतो।
गृहीत्वावदनंतस्यास्त्वकोणान्प्रवीक्षत्य सर्वांगानिचतेवीत्यभंहकुवलयातिमे
तथाननायतेनत्स्त्रियेष्याकस्यविलोकने नारीउवाच महसोपिभुवनाधारातिका
लेहिपश्यति मत्तोधनंस्पृशत्कस्मात्वमन्येसमागतम् पुरुषः गृहीत्वाकुटि
लाभंहत्वरीयाःशिरसिस्थिताः मयाकरेणवामेनमित्राःकेशाभयेनतत नारी।
शुभेपरिसुंदर्धीमांमाभिन्दिकुचमण्डलम् स्तनयोःकृतोभेदःखलानांस्तुपजायते।
पुरुषः मय्यानानांकोकिकानांत्वकस्यापिमोक्षसौ नावतंपीडयिष्यामिभवेनो
कस्यहिकुञ्जो जैमिनिः एवंविधानिवाक्यानिश्रुत्वाकृष्णोजनार्दनः ततःप्रभात
समयेवर्तमानेसैन्यान्वितः प्रययौनृपतिर्द्रष्टुमपविष्टग्रामेन विविधैःपार्थिवैः।
गेहमार्पयंस्तेतेने कस्तूरिकाकेउन्दमालाभिःशुश्रुवेकेतनैः नानारत्नचलत्कैः।
पातेरदर्शजनार्दनः इतिश्रीमहाभारतेआश्वमेधिकपर्वणितताम्रध्वजविजयोनाम

यथाहिदुर्भगानारीपतिंप्राप्यनलिप्यते कदाचिद्दैवयोगेननिद्राप्रकुरुतेतथा।
त्वयाकृतंनहरिंत्यज्यगंगाश्चद्दारिमंहृतान् वेत्सित्वमात्मनोबुद्धिंधन्यात्वरंगसेवया
न तुलसीकाननंत्यक्त्वाविजयाहिसमाश्रिता वराङ्गपंकजामालामधःसेवाप्य
माहितः कलौगृहाणातिनाम्नाबधूकक्षमसज्जम एतेत्सकागमिष्यामिहयो
इतिपाम्पहम ध्यानेमनामस्तुइयत्रनोकृष्णपादौवो नेमिभिः पर्वविलिख
येत्वाश्रितस्सनृपतिर्हिहि सपत्नीकःकृष्णकांतीपुवंगहंस्तुनःपुनः कृष्णत्व
क्लिन्महापुत्रेभुवःसतांजनेः ततःकृष्णंमहामायीप्राहदेवंवचनंनृप यदुनः
स्वगतस्तरणोनायकृत्वायेकृपतिर्गतः तत्रमानयस्वेश्रयत्रयुइपजायते श्रीकृ
ष्णः हयोजिम्भरंप्राप्यार्थमन्येमहाहवात् तत्रगत्वामहेसर्वंमयाधनपालितं
त्वमयासहितोयाहियौनुवीरःसपृष्टतः अथतेरण्येषुमिमयाधजमाहसम्।
गृहीत्वापादौवंदेहंतेअयपेतेनृपश्रोतः पृष्टतोगतेमन्येपादौवस्यमहात्मनः वं
स्वेवस्ततःपार्थमिदंवचनमब्रवीत् श्रीकृष्णः पार्थपश्यपुरंरम्यदिव्यप्राका
तोरणः तथापश्यामिवातिनृपतेमानसेप्रभम अतारयितमायातेमपिमत्ये
नमोस्तुते हृषीकेशप्रणामाभूत्वाप्राथेयप्रहृष्टेनृपम् बालकंकारयामिहि।

स्तथा चाहमसवीरः स्वकं पुत्रं तिलिविधजः॥ सहायधर्मोवाच॥ पुनरेव हि योवत्स संग्रामो
वर्षपूरितः॥ द्वितीयकुमारस्तु गोनृपतेर्धारितस्त्वया॥ तेपुत्रः श्रमवाषेर नमस्कृत्या
ग्रतस्थितः॥ दीक्षितं पूर्वगाहस्ते हिमुमाजिनपरिग्रहः॥ तामवधनंध॥ यत्तार्थधर्मराजेन।
महत्सारूप्यरतो॥ निपुत्रकस्य मारावीहि रत्नाधिधनंजयः॥ वीरः परिहृतो धीरः
समयावीक्षितः पुत्रः॥ वक्रवाहो समनृपतेर्लब्धो यो परीक्षितः॥ नव पुत्रं वक्ष्य वसिनेया।
रूपोरूपवानयम्॥ प्रधानवलिनेनेन यव क्रांच कुलधजम्॥ कुलधनः॥ प्रफल्लपु
मुखावीरः पाण्डवार्थे निपातितः॥ वीरास्तेन वपुत्रेण पश्चात्कालो वपुष्मतः॥ द्वा
भ्यां पुत्रं समहत्कलावाहहीनाकस्य पाण्डवो॥ तस्मिन्नन्तमिपतितो मूर्छितो नवपुत्रुना।
ततः परोतरगोनिगन्धं नवपूर्यां गतान॥ पतयोः पुत्रः सा पुत्रानकेवतिनेपु
रम्॥ मूर्छितो मन्त्राकस्य पार्थो विकलितोनवेष्टितः॥ वयक्रुणालिनः सामास्तद्या
मेघनाथपा॥ सहायधनः॥ सकार्यवसमस्तकत्वा पुत्रः सामो ममेमातिकम्॥ गृहीत्वं
तारगोमनेरा कुदवचिनोस्मरम्॥ पारित्यज्यवसंग्रामे हृषीकेणधनंजयो॥ ह
याभ्यां नेव नोयता भविष्यति मतिर्मम॥ पुत्रकणत्रवैरिणा प्रासो मोकारकोवर॥
यदि रेवमत्रयाहहो भगवान्मधुसूदनः॥ सात्त्वतोरामसप्यनवितानेकप्रमागतः।

श्रीजैमिनिरुवाच ॥ गोपतिनोदीरितं तेनां मूचिवेकामवदपरितः ॥ प्रोवाच कृष्णं संक्रुधि
तेन चक्रपाणिमहाहवे ॥ सेनाहतानां कार्यं मुख्यं चोक्तं त्वदापिना ॥ इदानीं तस्य पा
पापिष्ठस्य रूपेण वञ्चितम् ॥ स्वदर्शनं चक्ररूपं कृष्णे न्यक्षेत्समग्रवे ॥ पितामिगुरको ॥
यतार्थं त्वं हि त्वं मधुसूदन ॥ अर्जुनार्थं मया वीर सर्वं तुभ्यं समर्पितम् ॥ अधुना स्वणा ॥
दीर्घं हि सैनियाजयकेशव ॥ चक्रहस्तं धारया मिपार्थं चत्रुत्थितो वरम् ॥ समस्तानस
यत्तेस्मिन्नपायजेन देवताः ॥ पतावत्काचवचनं चक्रहस्तपराभृत ॥ सोमेनैकेन
हस्तेन कौरवसप्तसर्गो ॥ वामहस्तेन देवस्य पादेन ग्राहवेगतः ॥ ललाटे स्वपदे ॥
स्याम्यसंमालोत्रेनमाइवत ॥ तमायातं मकुसापिपाणौ पिमवरान्नरः ॥ कृष्णानुया
पाणि गाण्डीवं कार्मुकं सन्धाय शरान् ॥ समाकिरन्तदा भूते सचिवैर्जनमेजय ॥ तेपार्थो ॥
प्रापयित्वा शतानां केन महाबलः ॥ तत्राह कृष्णमेघेकेनाहूय भ्रोसमरोमुदा ॥ ततः
कृष्णेन वलितः पपात धरणीतले ॥ पतनानेन तौ हंसौ कृतौ मोहसमन्वितौ ॥ उ
त्थितः स्वयमेवासौ यावत्पपात भूतले ॥ तावद्दृष्टौ तौ पातालागौ स्वपुरं च नि ह
तेषां महावीरां गृहीत्वा प्रययौ नृप ॥ मयूरकेतेस्मात्प्रापकालेन कियता नदा ॥
स्थितो वहिः पुरात्प्राप्तोत्सैवेयतमाहव ॥ पुत्रवीरस्यागमनेन तदा रथं च परामेव बलम् ॥ प्र

ह्यचत्वारिंशोध्यायः ४९ श्रीनेमिजिनरुवाच गौरीसिते जयमेमल्केन्मगृहयमेयुनमा।
नमब्रवीमदाविप्रः स्वस्तीति प्रथमं वचः द्विजः स्वस्तितेनृपणाईलविडिमेगलि।
केहिजम मृणिष्ठपयपमेत्रासमएउपेयृतकारिते मयूरध्वजः समुत्थितोस्म्यहं।
विप्रनमस्कर्तेमुणिष्मकम भवतेवायरे बाचेनावत्स्वस्तिप्रभाषसे नमस्कारंविना
विप्रःस्वस्तिवूतेद्विभूसरः पापेनकिंनतःकृत्तपेतस्यानेनमहीतले जेमिनिः पा
पातरः वड्मोवाल्वरेवप्यचात्रतः समुत्थापितएवास्तोकसेनामितवाहिना पश्चा
त्रृपतिर्भूयाहारिप्रस्तुत्रभूसरम कस्मात्त्वादोधएपादौसणिष्मोस्मरयेमम किंप्रिय
भवतःकार्यकरवाणममाधुना श्रीतोस्म्यनुगृहीतोस्मिनादेयंममविद्यते विप्रः नमु।
स्कारंविनाविप्रःस्वस्तिवादीभराधिप विसामिकालत्वयारेनमस्कार्यमहीपतिः राजो
वाच रेयंचयन्मयाल्ल्यतद्वाच्यमविप्रकया कुर्वेहंसकलंनाथजीवितेनधनेनवा।
विप्रः सृणुराजन्प्रवक्ष्यामियदर्थमहमागतः इष्याइमंपुरात्कलेविहारावेसस्तस्य।
च देवशर्माद्विजोस्त्येकस्यापुत्रःपुरोहितः विवेकवीलशीलोयेनमारामनितिकस्य
काम श्रायामिपुत्रसहितोयावेनगरंप्रति तावन्मार्गोहेनवोरसिंहःकोपसमन्वि
तः जग्राहपुत्रंनरूपणपञ्चलोममपश्यत मनुष्यवाणीतोराजन्पुत्रमार्थंतदानवे।

रेखाभिर्भीषणाभिश्च युक्तेनेन विवेष्टितम् सिंहः श्रुत्वा श्रमैर्वै विप्र त्वं पुत्रं प्रतिकाङ्क्ष
सि मया यल्लोहिकालेन नान्यः स्नापयितुं रामः गच्छ तिष्ठ ग्राम सहितः स्व गृहे सानिनी
भवेत् अपुत्रस्य परो लोको नास्तीत्येवं भाषिते विप्रः मां च भक्षय त्वं सिंह मं पुत्रं
हि लोकद्वयम् किं पुत्रस्य जीवनं मां पुत्रेण विवर्जितम् सिंहः वचनं श्रुत्वा तत्र
स्नपातयामास जनं कंचित् महापकारकाः सर्पा सर्वे हि ग्राम जना लोकं सः नवायुष्क
ल विप्र गतास पुत्र त्वं पुत्रकः सिंहानामेकत्र वासो नास्ति मोक्षायन्त्रायते अल्पजन।
य पुत्रे त्वं यल्लोक प्रति भवेत् तस्मात्किञ्चिन्मया तमः किमिदं क्रियते त्वया विप्रो वाच
केनोपायेन दानेन पुत्रमत्तु प्रभुर्वसि नराधमं केके सरिणा त्वं नः किं प्रार्थयसि द्विज मयूर।
धजः विप्र इमाम् मे राज्य स्वदं सिंहान बाधते नास्ति स्व विनाकोन्यः स्व पुत्रं हि बाधये
त ब्राह्मणः सिंहेन प्रार्थितं किं विस्मयो हि नृपसत्तम भविष्यति नन्तर्हि यमया सूतेहि
ब्राह्मणः राजा किं प्रार्थितं कुमाराणाम् मनोदाम्या मितनव नहु लिपीत्र विप्रदेना।
मृतेमम भाषितम् विप्रः शम्भुमेन कथ्यतन्म मया यस्त्रार्थ्यते किम् प्रपुत्रं त्वराहुणां
चकः प्राणाप्रियता नृप सिंहेन प्रार्थितं यच्च भवान् वत्सलं प्रायास्तत तेनाक्रोह महा।
पिण्डीगार्धं मम आनय मयूरकेतोर्निर्भिन्ने ताल्ये मम मर्दीयत्वाम् यवस्थानीय मगारे।

नाहं पश्यामि देव हि पुत्रेण मे येन त्वमस्य मेतद्ददाम्यहम् किं मयैतस्य शरीरेण राजा
ह्याप्नोति स्वर्गम् पार्थं नैव गच्छामि मृगयेयं पुनरपि पम् सिंहेनाक्रम्य पुनरपि ग।
च्छ विप्र नृप भवति दरोदधीचि मुनि केवलं भानुर्जो यथा तदा प्रदानेन तिव पूर्वे
व्रतं त्राण्यथा भवेत् पार्थिवो नारी स्वर्गी निर्नेम हतान्किंचित राम यद्यपात्नीय
द्विजा पृथ्वीभुजै वपुः तं विप्र मत्त दीनस्य स्वनो याहितं इति तम् न श्राप्य महीपा
लेन राज्ञा कुविनाशितम् बलवान्निजालं तत्र पुत्रा राज्ये विहितम् त्वावीत्यक।
पुत्र भक्ष्यतेन मया यः प्राणिभिः प्राप्तेन मम्यकेषा यज्ञे नवानवा प्राप्त।
ताः इत्येनेन वचः श्रीकृष्णेन नाहं प्रचोदितः मणिश्च त्वमृते ग्रामः पुत्र पाकाव
तो नृप केनोपायेन वचने सिद्धान्पुत्रेस्मान्नये यः अहह केशवोऽपि कथयराम।
तावच्चः पारीक्षितविनाशनाराजन त्वं महीपतेः आगतस्य विनाशायेन तेषु त्रे विमे
वय यतो निवेदयतेऽद्य भूपाल दुर्बलैजनैः रामचन्द्रेण वीरेण बालकाः स्मृताः।
स्ततः जीवितः सत्यधर्मेण मन्त्रवाह पृथिवीपते वक्ता मागतोऽस्य शरण्यागत वेनेलः
राम कल्पे हि मनेन मत्वाऽहं मानसीद्धयाम् नृपः तिष्ठति मेऽद्य रास्यामि मम पुत्रकाले
वरम् मेवेषामवति प्राणाम मयामाधृष्टिचिन्तया। जैमिनिः पतत्काव चोराज्ये राजा॥

पुत्रेणैवेरयत् मयूरध्वजः पूर्वविप्रेणसमसमेध्वार्थमेसमागतम् पुनर्यामिस्वदेहं
र्धयत्याद्धपुत्रोभवेत पत्नीतस्तोद्दकमर्द्धं ब्राह्मणायदत्वाटके वार्धकाख्यसमाप्नोत्।
करपत्रसमन्विताः तस्मोद्रोपपंन्नवज्ञ्चरत्नमममसल्लकम् येनोद्विधाहेमततेने
वाक्येहिदूधाराम् इतिश्रीमहाभारतेआश्वमेधिकेपर्वणिमयूरध्वजआर्पणेनामसप्त
चत्वारिंशोध्यायः ४७ जैमिनिरुवाच गतेषुवाक्येततःश्रुत्वाप्रदानमघिजात्मरा
केपितामयपुत्रकृत्स्नेवभूवनृपसत्तम श्रुत्वातस्यकरुणांकृतःकालानलोपमः।
प्रागतोयाविततरहेहविनेष्टावयकृताः सत्यवादीधियानित्यःकथंवायोमहापतिः
किमर्थंविप्ररूपेणगुणग्राह्येयकावलिम् वामनोयतमर्थेनयाचरूपोहरिर्द्विजः।
कालिकासर्वपर्वतेपार्थिवेनप्रहोमतः ततोनृपःप्रसमान्यादत्वारोनान्यनोवृतः।
प्रविवेशतयोर्मध्येस्तम्भयोःस्वप्रतिष्ठयोः वृधकेसंस्थापितयोःकरपत्रधरोयतेः
आदिदेशततोभूपःकरपत्रसमल्लकम् इयाम्ब्रुवयपपणनोमुस्वेषामेवपण्य।
ताम् तालयित्वाविप्रपादेराजावचनमब्रवीत् यदीयाधेनमोपिन्दःश्रीयनोपम
नायकः अस्मिकुलेयजातानांनराणांमहतोश्रुभम् संभाव्यविप्रकार्यप्रवरद्दतो।
जीवनेधनम् यद्रूपाविप्रमित्रोगपतीताधेहिकेमस्मि सतोषाययवनेगात्नाङ्क्षि।

नोपिस्वकलेवरम् रैमलामयानाः कथं तस्य कलेमम गात्रंबुद्धं सर्वगुणोमी
विरयात भूमेः धर्मोस्मिन् तले भूतो ब्राह्मणो नाम नाकुलः श्रावने लोकास्मक
लाभाविते मम सारम् परोपकृतये येषां शरीरे विप्रसंग्रहः यातियत्र स्थितेस्तो
ध्यस्य भयं शरानवर्जितम् तस्मात्त्वहं वः कनेयो मोक्षरीत्वनिरामयम् जैमिनिः हा
हाभूतं तरा गोर्वी त्वं यातानमेवच क्रोधमानेहि मे प्राप्तकरीगणसेनिभम् महि
षीतस्य नृपतेः समागत्याब्रवीत् नृपे विप्रस्य पुत्रो तो हत्वा स्यात कुमुद्वती कुमु
द्वती राजन् विप्राय देहार्धं त्वया देयं तथास्तु मम तवार्धं मात्रं भार्यास्मि सारत्वासन्या
वाम्भव सजीवरी पतारा नेमित्र लिर्गत जीवितम् परोपकार्ये पवास्मोन रुहाणांति
मतिर्मम त्वं यथा यदि देयादि भवेद्गयचतेनवः मयदत्ता प्यसे तस्मिहः सोहं प्रयत्नश्री
षु प्राणानाथस्य पुत्रं ते भ्यामारीमातुमागता धन्यो गतिमवाप्तोसि नात्र कार्या वि।
चारणा तस्मात्त्वहं वनेऽक्रम्य विप्रः प्रोवाच महेमत्वाः राजसु साधुतो मत्वा भावत्स्ये वा
कार्को विदः विप्रः सिंहेन कथितं राजन् त्वमागम्य महीपतेः धर्तपत्नि अता भूदेन
त्वं कथं नीयते मया पात्रं रुद्रे लिखिती नीतं तस्मै दास्यामि वेश्मप ततः कीर्तिप्रापस्मि ते
नतनारीसमर्पणात् जैमिनिः नृपतेः पुत्र कोवीरो ब्राह्मणो ब्राह्मसत्तम नमस्क

स्यमहाबुद्धिः श्रुत्वासीद्विस्मयाविष्टम् तावद्धनः पौरैर्मम विश्रुतं समस्तैर्नेत्र मर्त्यैः कि
यो वै पिता सद्भावो ऽस्ति क्रतिर्धा सनातनी आख्यातार्थोऽहि ------ पौराधीं समर्पितम्
जीवितं वा काकराणां मृत्योर्हि भूतिस्तोजनात् गयापि सुश्रावनेन त्रिभिः पुत्रस्य पुत्रर्न
रिष्ट्या वरुणः पुत्रा यदि कोऽपि गयां व्रजेत् यजते वाश्वमेधेन नीलं वृषभमुत्सृजेत्
ऋणत्रयविनिर्मुक्तोऽपि निरङ्कुशस्ततः पौरस्य समस्तैर्हि पितृभिर्वनि पुत्रकः अमने
स्तरुणो वीत्यमास पुष्टेबलाधिपः भविष्यति महाबुद्धिः पुत्रस्य वमहघणः भीक्ष
णमारि भिलेभे पितृवाक्यपरामुखः आख्याताः सत्यं लभाप्य मे पुत्र वचः कैः सारणाः
पुणः पुत्रो भार्यया भिन्न मयाधनमल्पकम् किं धनेन पौरोहित्यं तिष्णां गतं ममने
य कथं नदन्यथा कर्तुं शक्यते महिधनं त्वे भिः ततः सर्वपतिर्लोकान्वा रपिर्व
श्रियोत्तमम् तयोः कोऽरशे राजा वस्त्रपत्रेश्वरान्वितः सोऽस्ततः पुत्रस्तस्य सुपालन
स्य महात्मनः जयकेशवराम निर्भ्रामि हेति सर्वधर्यतः रत्नसुत्ततया भूतसर्वेरवा
स्रवास्रवाः यथा पूर्वं सम्यक्केवलकारपुत्र महात्मना महतीवाभवन्नामिः दुर्भिक्षः
पुरवासिनः भार्याजग्राह ततः ... पुत्रकः गाधितो राजधर्मस्थितो ...
णोवाक्यमब्रवीत् सर्वेषां सा पतन्ते त्रिभिर्नामि स्वपतिं हि ज ... हेतसुरामेव

तस्य मध्ये मकोपिना किंचनतेनैयथानाथनदृष्ट्वा यथामरामतिम् नृपः कापोतक
रूपेणैतेषिपपश्यन्निताहशम् नौभिद्रिमेकेनिःशंकेकाजैविसगामे यथानेनैन।
वैःस्त्रीधनायतेनप्रियेमम तथायकापोत्रमपरैःकमललोचने ततःसतस्मभू
पश्यमस्तकेपुत्रमपुना विभेरकापोत्रोतासमत्वेहत्सपार्श्वयोः हाहाकारोमहा
नाभोद्विवेकेजननमेतय वामनेचेनलेख्यामिवीक्ष्यविभाडगामसः सत्वाचमहीपा
लोभित्राभूमिवताकम् नदृष्टेच्छामिमात्रेनभित्रमध्यवनीश्वर सुभावोपहतेन
मेनदृष्टानिविपश्चितः विनापुत्रेणमेमनेरुडलिहनोनिहरु मिरोपात्रयथा।
ख्यानेदृष्टीनापुत्रबालकम् एकनेवामनेत्रोताराजारस्यार्धमर्पितं स्वानिरैविबि।
आवेकयैदृष्टानिसवम पतावद्भक्तावकमनपरित्यज्यमहीपतिम् सयातःपर
तोनेबांपापाश्चयनोजनार्दनः गत्वेनवाभ्भोवीक्ष्यपतिश्राहकुमडतो रहीत्वात।
स्यकेभित्रकराम्योसमरालीसती कुमडलो सत्यवनमरपुडवदन्यानोपितोमतो
वाहलणस्वामयाभित्रैपरित्यज्ययगच्छति नाथवायगच्छतेविधुरेहार्धयावके
गतेदृष्टीत्वाविफलातत्वकीतिर्भविष्यति नृपः भित्रेत्वयाहतेभद्रेमस्तकेमाम
केपुनः ततोब्रवीमिविधेहरत्रनेतकाननरहाते मागच्छमीनिमाईलक्षकत्वाया।

हिवचोमम वामांगेनैव प्रकृतेपम्नाजोषीभवेद्विजः इतिगांवालगाणेनसुदी
र्घेसाधमागतम् वामांगपतितेभूमौवृषपामीतिरोरिति नेमणाकरपत्राम्भ।
तीवाभवतितादृषी यादृषीविप्रविसृतल्हामांगाद्विजापुते इतितम्पवचः कृ
त्वाश्रसत्रःपरमेश्वरः आत्मानंदर्पयामास रूपंभूपतिसन्निधौ समालिंग्यब्रवी
दीर्घकृष्णः कमललोचनः श्रीकृष्णः धन्योसिनृपशार्दूलमयूरध्वजसज्जन पवि
त्रितोसिकुलंधामभयात्वंपाण्डवेनच यज्ञीकृतमहाबाहोसपत्नीकःसपुत्रकः ता
म्रध्वजेनसत्याभिनोषितःस्त्वमसुता मुक्तिंतोसत्यसहितोकृतोथ्वीत्रमाश्विनो मो
चितिःकुलोद्भःविजापतेदहिनामिह इहार्धछिन्नयारस्नेमहाकेनमहात्मना न
व्यतेभविष्यामिवामैकतोमहामने ग्रथितिश्यलरंगेगृहाणत्वमविस्फुटम हो
हयोममयेहत्वाकीर्तिमुपामुहिपोभनाम् कोदृशत्त्वगात्रसमूहेरोधेममपण्डनः।
मयूरध्वजः धर्मेतेपाभविश्मापदेरुवहुलेप्रभो मित्रस्लोकमेकतोवुतपा[illegible]नो
नादनम् तागोमावपुत्राश्चमोस्थियोवमहाजनानान् गृहीत्वापृतकुर्नैषयतोपक
शाणिवि लकार्पवमहाविस्मोहदर्पविलिविणाय् भवेनप्राप्यगोविदंसयाचक्रिय
तेकतः प्रहसिर्थ्यनिर्मो[illegible]पदितायोद्विजोनमेः स्तत्पमग्निजेनपर्काहिमेन।

परिपीडितः सेवते वेदकिराणां कश्चिदश्मनवनितान तृषितो नाकृवीनोयंहित्वा।
नोह्यरमापिवेत मृढधीर्वानिनोश्रम्यमानामविन्नायमाधव हृदंगोद्यनमस्तेस्तह।
हिकवेयमीपृछ अनेनायसवर्णायुवेदनिश्चयकारिणे श्रीधरायसहेणायवीरुद्य
पतनहि जैमिनिः एवंस्तुतस्तदानेनाविष्णुर्नाममधुसूदनः प्रसन्नोऽभवेत्कृष्णा।
भक्तिपार्थापरर्णयन विणावेवस्थितस्तत्रभक्त्यानिहणेजनार्दनः कृष्णेनस्मपश्चा
स्वयमेवानिपालितो रत्नाकरस्यकरस्मर्वविन्नजीवितमेवच सन्त्यदिःसहितोराजा।
पाधमालिंग्यवाचनः इतिश्री महाभारते आश्वमेधिकपर्वणि जैमिनीधर्मावितर्भाषाम
ग्रहवत्वारिंशोध्यायः ५८ जैमिनिः प्रविशंगमोगतोराजन्स्वीरवैवीरपार्मणः सर्व।
सैन्यवृतः कृष्णोपालयत्स्वगोमुरा धर्मपुत्रस्तेच्छरोपचतेनभूपतिनाकृतः जामाता
यस्यपार्श्वमनोराष्ट्रेतिष्टतिमूर्तिमान् सारस्वतेनपुरास्थैनवर्ततेष्टौनिधार्मिकः धर्मोर्थ।
कामसमोतागणपारगायत्रमानवाः स्त्रवेमपितृक्रमितेमार्गेनगच्छतिकदाचन अन्ते।
नेकस्यसहितेरत्नवाजिनो शुश्रावबीरधर्मासोराहेवहलसैनिकः आरिदेश
नतोराजायहणाफिसहावलान् हंसोमाम्केराष्ट्रेपराष्टस्थमहात्मनः विपरीता।
क्रिरात्मियोमहाबाहुत्रितो नृपस्यवचनेस्त्राणिगानविविधवलम महावीराः प

चधीनाः यज्ञार्थे विनिर्गताः आयोधेस्म भोजीलः कुणालः शालश्रुते पुत्राहितुा
रथान्न्फाधध्वजिनो वीरवर्मणः तेआज्ञाः पार्थबलेन नाणीकृत्य रथोस्थिताः गृहीत्वा
वाजिनो रोधान्साननाभूमिमिमनिधा तावत्कृष्णेन निर्वीराः यंशितमहाबलाः बभ्रुवा
हेन आहूता राजेहना वेदवत् पोलेनाऽरेनवीराः स्त्राः कृत्वा वपिरवासनाम् पार्थपुत्रः
स्तरागोघाढ्यधमञ्चरोहिणीम् बभ्रुवाहो महातेजाः शौर्यः केनके चिंचितेः तेनेव
दमममभवन्मलेभृपराक्रमी केसरीव महासिंहं मृगोवा मृत्युहीना वाजिनावि परातिमा
गामेवारोजगानाघमदोत्कटः रथापुतेः मणिताल्लगजाकुलापि वाजिनः विपरीत
मिरराजेह दुक्रोधुनमग्निभम् बभ्रुवाहेन वीरेणहन्यमानमहाबलम् मेघवकोपत
पाभृतमार्गशर्माहितायपा मालिन्याणाः पानस्तं वितस्मागत्यनरापिप सम्बुत्के
हः पार्थबलेयानयामासरोषितः पार्थोवीरस्य हतेसैन्यजामकत्राचीरणमणाः दृवा
चकेणावरदेवविस्मयश्रिवभारत यमेराजेनपार्थस्यपालितं विविधबलम् हरीहवी
रमत्तुयस्वप्रुराघ्नेनरापिप कोमोरवाल्लकीकेणनारूपेणामेबलम् पारेली लोपु
नयलिमममंत्तनवमाधव श्रीकृष्णः यमंविद्धिमहाबाहो भारताष्ट्रिनमादेव श्रोयं
तेचैवकन्यार्पितवथरवीरणमेणा अर्जुनः किमेतत्कारणं कथितेयमान्नृपसत्तमापतिः

कथमेतत्त्वंगमेहितत्सर्वं वरकेशव॥ श्रीकृष्णः॥ मालिनी नाम कन्या सा संजाता वीरणा
मेताः॥ सा तु दृष्टेन वृत्तेन तं हत्वा नेवन मालिनी॥ यदि हं हता श्रुता गोहे पिता सा मालिनी शुभा॥
कन्यावरो मया कार्यो साच दृष्टेन दृष्टमे यदि॥ मालिनी॥ धर्मराजाय मे नाना तेरहिते न नापोत्रवः
अन्येन ताना वार्यो नियमस्य परने हि ति॥ धर्मराजवरीं रहि प्राप्याहं कीर्तिमाश्रुयाम॥ केन
प्रज्ञानेनोपपन्नो लगतोः पूर्णितो पके॥ नरस्य पाणि ग्रहणं क्रियते श्रवणे मया॥ पक्षाद्र का
सी रमेयरि स्पृहे भविष्यति॥ द्वितीयस्य जनस्याहं नाशु यास्ये नियया॥ त्वयानामितिर्ध
नश्चो धर्मराजो हि मे वरः॥ यानाति शुरवे प्राप्य पित्रे दत्ते भुवि विश्विना॥ वेदपितानिर्णय
मयोयाति मोहिता॥ तावेवस्वितेता राजानाकेपानयत्समी॥ तमेवाहोववाकेनत्वाविविधे
प्सीयते मया॥ न च से धर्मराजोयपालयिष्यति पापतः॥ सत्रसमर्वेदारताने वधु प्राप्य भवि
ष्यति॥ प्राकृताय स्वनारत्नाभवे रुपणं प्रराधिनी॥ किं न धर्माय मूर्तीय रत्नाहं न शिव प्ररा
एवं विधं मयानानाकर्तव्यं विधिसंस्थितम्॥ नानाविधानि कार्याणि धर्मस्य श्रुतानि यानि मे
नानामनोरथो मेभविष्यति हि सामतः॥ इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि वीरा
श्रामैत्रेयो नाम पंचपञ्चमोऽध्यायः॥ ५५॥ जैमिनिरुवाच॥ गोपवं विधं श्रुत्वा वाक्यं वीरवर्मा
निपाततः॥ यमस्य कैरिकाराजो समयं मेलो तिनिर्मलः॥ मालिनी विधिवद्देवं समाराधन

तदा बभूव यौवनं प्राप्य ध्याने भावेन मानुषे । नारदेन महात्मा तेन चरितं व्रतमेतैः समा
कीर्तयन्कुरुते भावेनैतेन त्रियामः स्वयम् । तेन गत्वा कथयिष्यामि भावमस्याः स्वयोर्भवे
धर्मकार्ये प्रकुर्वाणां यमप्रीत्यै दिने दिने । हरिश्चिन्ते मन्त्रध्यानाविरतेन सदोहितम्
सम्यवतीं कथं मे देवमालिन्याः फलदूषकः । जैमिनिः ततो जगाम देवर्षिर्यमस्य सदने ।
प्रति स्मवेदयत्प्रियां तस्मै मालिनीं राजकन्यकाम् । धर्मराजन जानासि मालिनीं त्वर
नुव्रताम् । सत्यव्रतां धर्मपरां गुणैः सर्वैरलंकृताम् । त्वामेव प्रत्यहं देवी नित्यं समानय
माचिरम् । या मे सकलं सन्तः कुर्वन्त्येव दिने दिने । मन्त्रध्यैव स्यमा ध्याय त्वदर्पणे स्महमेव
ज सा त्वले पुरे रम्ये पालिते वीरधर्मिणा । चतुर्थ्यादौ यत्र यत्र भोगानानेकांश्च मानवाः ९
देवले तथा ध्यात्वा भविष्यति मतिर्मम । श्रीवासुदेवः । नारद श्रेष्ठ यत्सा मम प्रेरसा त्वनेयमः
वैणा ह्रमासेषु केवपदे तावरापम्हम् । इत्युक्तो नारदस्तेन धर्मवीरेण कम् । क
थयामास महर्षीणां यमेनोक्तं सुमंगलम् । राजा कन्याविवाहं तु कर्तुकामो ऽभवत्स्थितः । य
मो ऽपि नायकानां हि गणतः महोत्सवे भृत्वा । मा दिदेश महाकायान्महाबलपराक्रमान् । म
हावीरं नितरां च कुलेषां मध्ये शूरः स्थितम् । स्वयं प्रदाने ऽभिगम्य नायकं कामसंवृतां । धे
ममवल्महत्या पापापहं च विनाशकम् । यमः यक्ष्मविवाहे ऽपि च सम्यक् पार्वतीकृतैः

त्रामेवितस्ममायाहिंतावश्रिव्रणोश्रुति यतः कथंसमागमस्तस्मिंनायाहेभविष्य
ति विश्रश्रियास्तुतेलोकाननामिहिजमेवकः विश्वामित्रेपटनेवाभ्रुधुनिधुंमस्त्रस्ताम
नः मत्रेत्रश्चोत्रयाङैःविकरिष्यतिनसंशयः श्रमेस्तुत्रकेसुत्संहतानुधात्रकायानम
बहुकालेनतस्मूलोमह्रातसमितिभुवि विश्वत्रिकायामहिमात्वपिकःकेनलभ्यते ।
सोनुमानवोहंनिमाहितेरक्तिनेरत धात्रस्यानेनपएपामिपातेरामितितेनसः श्रा
न्मभार्यावित्यालासीफोफकत्रीफलेजने नयासहस्नस्नेनपांडुलामजलेधरः जा
लितःस्वगोत्रस्यलक्ष्मेवनिवेशये राजधर्मश्रुतानित्यंशुविवेवमहजनः त्रा
तोयत्रभानुवुत्रत्रत्राहकिंफरीरवान् कोकुसोम्यतरोनायथरासानाश्रुतःस्थितः त्वर्य
सम्मानितानाहिपरमातुलिभःप्रभो इत्युषापरमेनेजोशुष्यतीस्कतिफरूषान गुरुली
संगमरतानाविश्वरक्षान्छितपातकान् प्रात्यबहुरूपाणिपातमहोत्सवंप्रभो विश्वावि
कुश्रिपातस्युपुत्रत्रास्यभगोधरः गुरुस्त्रीवातितेनातिश्रमलेकिलभगोभवेन गुरु
णोत्वप्रपंस्पानोक्षायांकापिनमानवाः स्पृहांतिधर्मेनिरतावीरधर्मोपिताहशाः पुन
स्यस्फोटराज्यस्यनिवासस्तत्रतेस्यते त्रयोरपाविधस्त्रापंस्त्रवोत्रानसमन्वितः गुरु।
स्तेणभुजनितःकृतःस्यापतितहरर प्रतीसारश्वीभोसोनायकस्तेमहाबलः श्रि

यासेयहृणीयस्यप्रवेशातश्चमाहतः अग्रोवकः क्रोधनश्च प्रवः परमपावनः । पतै
हैतैर्निवासकैश्चाप्युक्तेनापनहृद यातानि श्रीणि शूलानि तानि कानि महात्मनो । गमि
ष्यतिलयेयत्रस्थानहीनानि माणि हिक्का यामारपेश्च नेकामकृच्छमहाबलाः । उप
निस्यावाउभूताश्चमितेनत्तमाः श्रीः धनुर्वीनारयावाताः कण्ठिशूलाश्च भास्वराः । नेत्र
रोगा महाकाया मूत्ररोगाश्च दारुणाः वल्मीकगण्डमालाश्च तथापस्मार एव च । काल
कोरमकृत्ती इविवर्णिबुषितो यथा पतमूलमतमारोगानपान्वेवहृवोयम तथा च
मानगाथोति श्रीतस्य महीपतेः यमः भवेनो विविधाकारा ह्यारोगा महाबलाः । स
र्वे पापानुपेये रविकालकारमेडिताः यथा ममप्रेरिताः सः क्रियतेवचनेनया । सर्वेपि
नृपस्य स्वकृतेश्च वीरपामिताः येजीवाः पापसंयुक्ताः लपत्यति बयाननाम् । रोगा
इयचयोभूमोशुभास्मकृतकारिणः नाशयपश्चनिस्वनरोधमैरपामहाबलाः । मो
ववपापद्भुराधर्मैर्नृपेनचापरोकेला कालानलप्रतिहिंवीत्वनेपापकारिणः । अह
हत्याकृतायेनश्रीणिनौवगतायुषा निस्तीर्णेनमहलवणनमानानरकार्णवान् ।
तस्माद्रोगराजस्यास्पेनात्रसंशयः त्वयात्रलानुः कथी स्वजोजापेषवफेकारम
महाहदसहोमवरानोव आपपद्मति सर्वाणिउरघानिक्कश्चतोमिविपातितोबम् ।

ततः पोतस्थगात्रेस्मिन्नेसर्वेदानया कृतशुश्रूषसुतेभूत्वबद्धतेनेनव स्वीत
विवर्द्धीनस्त्रीमवोसमाश्रयेन गोराग्वेगेनमीवस्मानाधिमानमासकम् स्नानं
माचात्रनेयत्नसत्रवपीतुष्यितेतमः स्वयुसुतेप्रियायस्वीपातयंतीवनल्लाणम् विहवि।
कायरियेनयानकेनप्रयद्भुति देवनापरियमानेवितेहरतिमरधीः ग्रालाभानां।
नश्यंवविधानयतियानको अत्रमेकः स्वयंभुकेवेचपितात्मलनाहिजान् नश्रियानेम
हाभाग्यबाधतेमाविमृचिका अनेदेशसेवंवमानदेनतपीडयत् येश्रोवमवानारी
कामयानिविमोहिताः नाश्रुनार्योपितथालाः परनरेषु नेपीयतेसमेहेनपुत्रकेन
नवश्रमे सुवानितकाश्रान्येसुवर्णकुम्भसर्वदा सुवर्णकमलंदानेकृत्वापूर्णपलेन
च हिजायश्रोत्रियायेवमुच्चकूर्मादिमथाने शिवत्नलिंगपीठवयेहरांतिविमोहिताः
पाप्रभोसमालोक्य मुखमुफुतिप्रकारकाः पापीयानसकामः याश्रुनासहतोधना।
ददातिदानंविप्रायमाहिषेपालसमन्वितम् पिनाकपाणेकरोपतेनपाकुसुमपूजितम्।
तीर्थेश्मेमुक्त्वाम्येसर्वेककृतेनपम त्रिपंचापाशसहस्राणियोजनमलमयत्नेति प
एकुनामानवभ्रातानवतेसारापिण्डाति अत्रोप्रयकृतिवयः स्वजाया कोयनाहतम्।
विप्रायदयाद्दिवेपोफेसुचनतेनेरम् नष्यातक्रोलयानस्थगात्रेपुंसः कथयेन जे

लोररोग्यावृजनेगर्भपातनमारणात॥ पश्चान्मनेनलंभूतंप्रणाशुणेनभृवितम॥ पाल
महोनरोगोरब्राह्मणानाम्प्रपासितम॥ नलापुरुहरानेनसमरोतलपणाम्मति॥ प्रदोष
कृताष्टभीपशोपाणः प्रयच्छति॥ नस्पागाचेवनेसर्वेदंणाम्पेनकार्यते॥ विवृविक
नेइहेरामतत्कारकालिनम॥ नापीडयनेनभ्वयावरानानकंबनम॥ भगंधरोजने
मकानवालीकरलीफलम॥ दानांफलपुञ्हिब्राह्मणाय प्रयच्छति॥ मेनिपानोनरे
षेवशिवब्रामाटहाकम॥ सप्ताश्विपतिभूलोकेयावद्दिष्टासवातिनम॥ परमेवप
भेगाग्रमनोमारोवजन्यसो॥ जीर्णाम्बुतिप्रकर्ताबेनासेविपवनेसता॥ पाडुव्यरही
नांयावसागहमीजनम॥ मेषपरंनमायानसनीसाभियामती॥ हृद्वेषुहेवनेवी
स्यपवदेहिनाधमः॥ ऋरोगवकन्वेनायनयोररानिवृसेधराम॥ येनतोब्राह्मणांहृष्टि
नमोगवकमावेनन॥ भोजयेनोविधानेनतस्मात्रोगवकंप्रजेत॥ विणिपूहरंयपस्तृ
हारंकुरुतेनरः॥ निर्वातयतियेलोकापथिविस्त्रः प्रपूत्स्य॥ आपामभगेविधसेयाणे
नमूलगणाशुनम॥ कारागृहनिवद्धानःपंजरस्थाश्वपोतिनाः॥ पक्षिचौरंकेन्यमाने
मावयुतिमहाभयान॥ यक्षिवेमिरनालंनननतोमूलपानवयम॥ हिकाश्वयातनानेव
नमरूलपुरारयम॥ ललहामप्रकनीद्रमावजेदगिनेनरो॥ निरीलामाधुवनितेधनुर्वे

नः प्रयान्ततम् ॥ मेघमेकं नेलवीपीप्रदातारं प्रमुंचन ॥ हरेः कथानस्यालेनियेनमाधुन
नस्मारि ॥ तांनराक्ताश्लोयमामुयात्रेन रात्रानु ॥ कपिलाधेनुदानं सुष्टावनोवेसवी
कथा ॥ प्रोक्षितायनेद हिन्नंतु हंकेभजनेवाम ॥ हरायपादरणाणनतनुतेवगच्छत ॥ सव
णीकमाणीनामसादानाम् प्रमुचन ॥ पोलेपापेघनापेच यः सुखेकिंखिद्र दातितान्दण ॥ व
णीपस्यनसंजनाकराविनाशुवर्णाने ॥ पुरापवादिनी नित्यं भूतसंतापकारिणी ॥ मद
रोगसत्तमा लोकात सकुइने प्राप्यति ॥ यः स्नाति माधुसंपुके शिवं भक्त्या नपोवृत्य ॥ रदानि
ह्यभं सुतेब्राह्मणायपयोक्षितम् ॥ श्रावकुडजनने वीतस्पृहा इ रूपलभ्यते ॥ नेरतेनिघनेसो
कः स्वयं लोभेन मोहितः ॥ स्थापितेन द्रदानसेविनिशायवनपालकाः ॥ वाल्मीकस्तन्पदेशाप्य
स्थलेजायतेनोषितः ॥ अन्यजन्मानितपापंकृत्वा नरो गरूपधृत ॥ बालणोऽप्याधनेभूरि
प्रयच्छतिजन्मस्वये ॥ नतान्वाल्मीकयोयोनिपठितं करिसिवक्रम ॥ परमस्थानमेष्यीयो
ग्रामेद्दाद्रतिमस्थीः ॥ देवोपकरणान्येवगाडुमालानमीहते ॥ गाडुप्रदानतोपालिखि
वर्वदाप्रदानतः ॥ नानाविधप्रदानेन गाडुमाला विधीयते ॥ यदान्येलाभसंलहंपरेवी
व्याधिसंक्लिनः ॥ तमपस्मारोगायपमयन्याणिनिहंति ॥ कन्याधेनुप्रदानेनहेमगुड्वानं
ब्रजेत ॥ रम्भनाचारानेथसैगजचमेप्रयाततनम् ॥ तीर्थाकन्यादानार्तगजचमेलयवजनं ॥

किं रोति मम वालो राम्या तव विद्यासमन्वितकम् । मृगेंद्र नारिभिः युक्तं स्तन्यपानं प्रयच्छति
॥ इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि जैमिनीये विपाको नाम पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ जैमि
निः ॥ ततस्ते यमलोके तु श्रुत्वैः कृमं रूपं समन्वितः । पतितोऽहं नृप सतानारदो यत्र विद्यते । न
स्वाध्यनगर्भं रम्यं वीक्ष्य मारस्वतयमः । वायामास धर्मिष्ठो मालिनीतटे शुभः । होमख
लाक्षितादेवीतर्पयंती कृतावनम् । अवंयती नारदी नृपीक्ष गयती पतिम् । तोश्राप
कामिनी भक्षो राजानेवाक्यमब्रवीत् । प्रसन्नोऽस्मि वरं ब्रूहि किं श्रयस्कामितेन च । स्वल्पेन ।
कलकालेन नूतं वमनुर्विलोक्य ते । वीरवर्माव्य । नामानमेव रानेव वाक्यमब्रवीत्मनी
वरम् । कन्याविलेन जीवितेन नानिश्चयता । धर्मान्नः भवादानाश्रुतिः । सीधर्मोऽस्तिं
छिन त्वया । आशीर्भिरभिनंदामि दाला वीचविस्मयः । नृपः यस्मिन्दिने हि मराणां विद्य
ति वभानुज । नदे राजा कृतीवेणे तस्मिन् नहि का मध्ये यमः । तावन्तो नैव मे चामियावत
कुम्भसमागमः । न विस्मितं पूर्वं रूपं पश्चापि च्छाम सेवकः । यमः वीरवर्मा ममायातेऽपि
पप्रमेदर्पी नोन्मकम् । इतः समनारवेदी रम्य वजभवपाउव । पश्च पार्थ्य प्रेमा भातितव मेष्य
मनामयने । मयूरकेतुप्रमुखा वचैव वाहनकर्णो । अथ मा भार्गु सुतः केन कस्त्वं विः
लोकय । भविष्यति महायुद्धमनेकजनपातनम् । जैमिनिः एवं स्फुवीनि रवेण हृस्मपार्थ ।

ङ्कहिंसानामितस्ततः ॥ हनूमान् ॥ महिमाप्यमहात्मा शैलाग्रिनो दिविभानम ॥ ततो निपे
तुः ध्वजमाधुः किंवासौ तेहिमः ॥ वीरधर्मः रणं गृहीत्वा समरे न गते पाथि नेत्वया ॥ मह
त्समस्य महात्मा हि मया कर्णे पराधृतो ॥ ततोऽभिवान स्मरणे हनूमते समुच्छिता ॥ तस्य मुष्टिप्र
हारेणा नयेयो पवनात्मजः ॥ एवमेकेन तेनैव रामयोधेन पाधृतः ॥ तेषु [illegible]
नवानन्वपरानान् ॥ मुष्टिकेनो निपपाता [illegible] पुनरेवाभिलीनो प्रवीन ॥ मया [illegible] धुना [illegible]
नैकान्हविधुनन्निभिः ॥ यमन मरणे [illegible] कमरीयन [illegible] ॥ नीतो पार्थस्य नरगो मया [illegible]
रः प्रतोषितः ॥ कस्माद्यमपि ततो वनेमम [illegible] पलायितः ॥ ततो वीरान् [illegible] क्रमः [illegible]
मुपस्थितः ॥ [illegible] फलानामेवचः ॥ नाप्रवृक्षमहत्वानाविते [illegible]
मया ॥ सर्वे हस्त [illegible] महाबलः ॥ सर्वे निनाशनावीरा [illegible] पिनोषितः
[illegible] ॥ येनत्वनेष्वितेना पार्थिव [illegible] जायते ॥ [illegible] मरीयन [illegible] निपाज [illegible]
वीरधर्मा ॥ [illegible] पार्थिव [illegible] नेनेनमात्रेव ॥ [illegible] नामनावीरो [illegible]
यते ॥ [illegible] पतिलोक [illegible] रयोः ॥ निपपातन [illegible] पार्थमालि [illegible]
रम ॥ [illegible] सर्वे [illegible] ॥ श्रीकृष्णनाम [illegible] यावीरस्य [illegible]
नोपवेकृष्णनाम [illegible] ॥ [illegible] राजा [illegible] मम [illegible] ॥ मा

के·
ग्रं·
·५७

स्वनभ्रांतेहिविरेजपापोर्यघधीमेत॥ मौक्तिकान्यूष्माणिमहस्त्राणिधनानिच॥ रत्नजातेहि(
मकल्पयंत्रैर्नैवशक्यते॥ गजानोचेदश्वानामहस्त्राण्येकविंशतिः॥ एकनःप्रपाम्बवीर्या
नित्रयाणांबहून्यपि॥ ग्रेशीणांमहस्त्राणितावत्पर्णकरैःसह॥ स्वयंभूरमाणोभूतपालपा
मासवाजिनो॥ ततःपाश्यमलावीरारदशुभांस्वानरम्॥ नानानककुलावलीमावतरणान
संकुलम्॥ प्रायोतिहिगजापत्रमानामानिनरायथा॥ मह्रह्रिजैलकोहालेईमंतमिव(
मागरम्॥ पार्थोक्वीलमहावाकवीरवर्मीणमारराज॥ प्रतियाहिमहीपालनरेपुनोरथ
वो॥ यनीपमगामकेन्वीरवर्मीनपाकरान॥ तोर्गिसेनेममग्रहिपायिष्यजननेजय॥
रतिश्रीमहाभारतेग्राश्वमेधिकेपर्वणितिवीरवर्मीविजयोनामैकपंचाशत्तमोध्यायः॥५१॥ वै
नेमिनस्वाच॥ रोमारस्वतभ्राम्यकोकानिनो॥ किंनाभभृ॥ लवधानमलानवदपेरप
वेतोगतौ॥ वानवेगारपूजातोचेदरीममवितपा॥ चेदरूपेमष्टुग्राभीयुरकोनरल॥
श्रुभम॥ हृष्टतोविशेषुमविकसम्प्रपन्नलिम्नवः॥ हंसधुजेनामकेतुर्भवीरःपन्नीणां
मूतः॥ वीरमापीगतोगातेक्यामोरार्विहवेतमः॥ वाजिनोनःकृतःप्राश्यकेननीतोन॥
लेगनौ॥ ग्राकपामालनोकिंवारतिनतविस्मिताधरा॥ तावद्देहस्मराकाणेरूपरीक्षत(
लेनसमम॥ धाजमानेश्रियानीवाहिनीगमिवभास्करम्॥ मुनीनाभववारानवेरवेराग्या।

पागतम्॥ नारद उवाच॥ कलहा प्रेतत्वं वैश्यकन्या नगरीयसे॥ कुर्वन्नेव हत्यानेषां मृतो क्रोधप्रभावेः।
हृदयकरूपक्रमस्त्वं कुर्वनीनोपकल्पाणादयः॥ कुतः प्राप्नोपमुपारोहाहो किं तत्र गतौ॥ द
मेवपापप्रसूफलाणः स्वामिगोरवान॥ नारद उवाच ब्रवीत्येषोगतो कोनलकेपुरम्॥ य
त्राना वैरहासो वैश्यवः पौरवानि॥ यस्मिकोवलिको गानागीर्दत्वा वनेयथौ॥ पूह
वृद्धः प्रधानस्यकन्यापः परिणीतवान॥ के स्वापिपतेः पुत्रः कुलिदेनानुपालितः॥ ले
भीपतिः प्रमाराग्रप्रापकौतुलकेपुरम्॥ वेरहासो महाबाहुर्यो ज्ञानादुकलम्पते।
प्रमीत्वपन्यपत्नस्यकलानार्हेनिघोरुपीम॥ नारद उवाच॥ कलाभीमन्त्रविस्मयान्वितः
प्रसुवाचनारायणवैरहासस्यनाकप्राप्तम्॥ वरनारदमेसर्वंच चरित्रं विस्मयात्परम्॥ वैर
हासस्य नृपतेर्विख्यातयशसः पुरम्॥ नारद उवाच॥ समयः कौशलपः पार्थेरहर्योगंगांच्छेतोनव
वितानत्र्याधर्मरागरावियनेहस्तिनापुरं॥ पर्नेनः॥ उभयाः सेनयोर्मध्ये कर्णोकस्य।
लोरहम्॥ सत्राधमसमहत्त्विवाकुरुदेवे कथामृतम्॥ सत्कथाश्रवणोत्थे वा पुण्येनास
मयोभवेन॥ नवैभुर्वतिसर्वोपिनराहत्याप्रघोषवि॥ तस्मात्सर्वंश्रयत्नेन कथाकथ
सुवत॥ नारद उवाच॥ कोलापिपतिः पूर्वमासीद्राजा सुधार्मिकः॥ राज्येव कामेधावी विधिव
नालयन्महीम्॥ तस्य पुत्रो भवेद्दुलनतत्र वहुमाप्यवान॥ तस्मात्कलिपयो वदिवसे।

वेष्टितेऽग्रम॥ वेशिभिर्लक्ष्मपरिवृत्यैर्लक्ष्मेत्रीलकादिभिर्यथा॥ ९३ कुलकमनुपतिर्जनैर्होग्रामव
स्यधार्मिकः॥ परलोकगतेसुतापतिपञ्जगाजूपे॥ पितृभ्याराहितेबालेधात्रीकृतलल
केऽग्रम॥ निम्बस्त्रित्रिपलमभविष्यन्नान्वमूर्नितम॥ वर्धमानात्रीतिवनपापालितोय
तनःशिशुः॥ धात्र्यावितुनपेयापि कर्मभिःकोलक्षवेभवे॥ ध्मापेतीखगुरान्मेमन्वनः
समहिने॥ ततःपंचमासमगतमतांश्रीबालेविनासती॥ सोर्भकस्त्याहिकोमोरोलक्षणः
मिलक्षितः॥ वामपादेलक्षीवृतीमनुलेविश्वरधर्मि॥ ततोलेहेनसहमाकाभिषिक्त
लिपालितः॥ सोमिःपंचाहिकोजनस्ततःस्मारंचबालकः॥ वोप्यातदामकेस्मार्थं
मधुकेवनेसह॥ भोजपतिवनेकाश्चिन्नापयोनिपरादिय॥ लेपपतिल्वगंधस्रुवने
देयोषितः॥ स्वामिवृद्धविधामिश्रतमलवक्रुरादरात॥ कवुकाभिश्रपञ्चतिवराशी
शवकावनम॥ तपानेशपहसद्रमनेविधक्लिश्रयणम॥ ९९ कुइग्रदानमपमोराहे
स्तपागमम॥ विप्रैर्गीम्यः पात्रैर्गृभिःसमलङ्कृतः॥ ततोऽमनयस्वेदष्टावि
स्यमागतः॥ पञ्चाश्रमभजेनेनपोश्रनापानुनन्दन॥ १०० श्राविनीतासन्नानृचोन
पर्युपनयत॥ सर्वादिक्रियपासम्यग्जातायामासपायसम॥ विविधान्नमपत्रादासमात्र्यं
नङ्कुकानपि॥ दृष्टालिमनयस्ववेष्यापात्रौतनपाणयः॥ १०१ अभिनेदामेविरजीव

स्वाधीभव । किं त्वया वीक्षितो बालः सुशीलोन्येव वार्षिकः । कोयं कस्य त्वनः प्राप्तः ।
कस्मादेणासुतहर । इति पृष्टो धृष्टबुद्धिः प्रत्युवाच दशमं विव । कतिबालावसं [illegible]
न नाथा गुरुभरने । राजकार्यं मया पित्वा ज्ञाहं नानाविधबालकान् । [illegible] मनोहरो
लक्ष्मणापूजितो गोबाले ध्रुवं राज्यधरो विभाति । त्वं पुष्टबुद्धे परिपालयेनं त्वत्तःपरो
पालयतार्भकोत्र । ततो निस्पृहो मुनिभिस्सरोषं तु आम श्चिन्तयंतो किमीदृक् । प
प्यागते ते मन यो भिजाम सूराज मंत्री भूपाम तु न प्यत । किमेभिर्येन्ये हरितेवचोमे
पत्स्मरेमेधिपतिर्भविष्यति । बालः कथं मे विपरीतकर्ता तेषां समीनां महदस्ति
वाक्यम् । विचार्य मंत्री नृपतेः पिपार्वधं समाहूय तो भ्यजहृद्ममेनः । [illegible]
वनगाहूं महदत्तीय बालविनिहन्तं मर्हथ । [illegible]
ममस्याति हितकारि । ततो भव [illegible]
नारदोवाच । [illegible]
[illegible]

हसेनमिवकरोविलम् पातालानिनकधा॥ यानिकेकेमोनमटकलवरा॥ श्रमतानेनभिक्षु
नायाहस्ताश्वलिमारेरे॥ पालियामभिलोरमोसोर्भकः प्रातिपमाहे॥ सकीयमानः
भिक्षुभिर्यहिः पाषाणागोलकैः॥ उच्यमानोवयमेकिंसुखेनकेविमेधुना॥ वलेले
नोपलेनाघपोत्रवीन्मेभिक्षुरनि॥ सकोपासंतिवरलास्थिरफणाणगोलका॥ ईह
वोत्रूपवीक्षिमधनापावीतितोमया॥ क्रीडायेनिराहः पूर्ववद्वलेरपमगोलकैः॥ भ
ग्रभ्रनेभ्रवाचेभुविहराक्षेमुनाकृतं॥ प्रमाणेषुएवाशुकमोवनष्यानतोवधेन॥ स
बालस्तोपिलोरमोधारापनवरनेजपन॥ नारदः॥ यत्रहृत्यानमसुखविभुदैवखुकः
प्तति॥ सोभकः पार्श्वरेवेरेरघ्योनारापणोश्रभुम॥ कुमकुलमनगजापवात्वरेवन
नारेन॥ चेडालः फानधीर्मोक्षेकेमेनिजगात्वेन॥ नहिसेवाधपाषाणात्सर्वमापिश्र
मोक्लने॥ ततोदेवसभगावंशकालेस्तानमपुरत॥ मोहिनस्तेफनावाक्षुमग्र
वीश्रीरफोनरा॥ सकुमारोविषालालोर्दीर्घवाहुमेनोरवः॥ किंभूपस्त्रुडिनाश्रावे
हेनयोबालकोवने॥ यस्त्रोत्पनाययपापएवंनानापोपनकर्मणा॥ बालकस्यकथा

होाः हविघ्नमोवकीह पाः । अथधाकेनरोधाणापिवसांमहितोभवान् ॥ इमुरी
र्थलिसोवेहलिरी संतेननोन्यजा ॥ वामपारेहकोघदीमेत्रलिरहूबलरा ॥ ष्ठि ।
तानयामश्रिकापंरहश्वबुडेमहात्मनः ॥ इत्युक्काविब्रिडः घदीमत्रलितो म ।
ख्यत ॥ वचितलेधुजंनमस्तिंनामारायकोत्रलिं ॥ धूहब्रिनमक्कर्तारफीयामाह
इत्रलिम ॥ नहर्धुलादिरुबुंद्रिर्मपाकाविवानूजम ॥ मुनीनामधबेङालामालि
बोभिलोधपन ॥ इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि वैष्णवधर्मशास्त्रेनाम
होपंचाधनमोध्यायः ॥ ५१ ॥ नारदः ॥ गोप्राणपार्थमकावाकोमबालोध्याजनेनवेन
मायातवमिवमपवेङालेनेहननलरा ॥ वालोवानहणावृहः वीधुमोदेवकीलनम
मायामहनिपोपार्थकमुत्तौमवेनमान्यथा ॥ भिवधघाग्रलिबीलः वनहुधिरलेपमु
क ॥ भूपेकयोटहः लानोमोहयेहतिणीगणे ॥ नाहविणमममगात्मलिलिहवापे
वनम् ॥ यपनपानिवभनों विहायमहनवने ॥ प्रविहः कामकोमाकेनमावेनापि
वर्जितः ॥ मवहपेनावेशेयंनवमकलवेस्कटम ॥ वाहनेनविनाखामीगगना ।

त्सवलितोपुविः॥ प्रसादयेत्यास्वनालिलिद्रुःकौनमागतम्॥ पविलोद्रुःशिवनाम्ने
म्नापोकुर्वंतिसंस्थिताः॥ हाराजनेरेवनास्तस्मुःवेनस्मभूपाद्रुःस्थिताः॥ उलूकाःकेर
स्थापुस्थिताद्रुःस्वत्रविगताः॥ पराश्वनासुद्रुःस्वानीमत्वाश्वकटिनेस्वयम्॥ ९२॥
येतिसपापायाशोह्दरंवोकविदूलाः॥ पनसिनेनोप्राक्रेरेणारिवःकुलिरकः॥
नेरूपमत्सणाशोहिस्मापितेषुपृष्ठदिना॥ मृगयाभिरतोधन्वीनदनेसाद्रवीत्यने
मलैराहूतेक्षोमवर्मीनेकार्षिकोपपा॥ ॥ ततःकुलिरःप्रक्षिवेगानदनेस्वाप
लकानसमलतासद्रुःस्थिताः॥ धावंतिनेस्थेपगाणेःपुलंस्थितैःपुरस्थितैःकांक्षित
श्रोतवाहनाः॥ अथोरस्पर्णेनेवालेनावरस्कलकानने॥ नपंनेहरिनामानिकुलि
रोविस्मयान्वितः॥ अवनीपंरयान्तिप्रकालेनेपरिमोत्ययन्॥ उद्यावबाकेमेधा
वीमेस्रूणिपरिमार्जयन्॥ त्यजनेकलहेनरवालिणाभजनेरहरिवहभमाग
ने॥ शरणनेरेवचनेयदिहोक्षेनेनरपिडहमडहनयोध्यनान्॥ श्रमसवाष्पाणि॥
श्रमहमाद्रुवकुनरहागामनेनवकःपिता॥ कचगानाजननीमहरागाणोनव

मपालभतेनेवनाहणाय॥ हरिविनयनेबालोनान्येपपणिवतवा॥ नमानेवैधेने
मुंक्रोधर्ममार्गेनराधिभिः॥ अस्समानापितानालितेनाहं मुपपालये॥ अस्यसेत्रा
वनालोकाःपूर्वमागोमालावहः॥ ममपुत्रस्तजातोऽपैवस्ववसमाशिष्टःस्फुटमा॥द
त्रःश्रीनःकृत्रिमस्तुकन्याजातःसहोदजः॥ स्वयेआत्रोगोलकवृकेरोहस्वनान
व॥ अभावावोमसेनेपूर्वीभावेपुत्रःपुत्रः॥ मयंत्रामात्रमेपुत्रोभविष्यतिमनोरमः
इत्युक्त्वानेसमालिंग्यवाजिपृष्टेव्यरोपयत्॥ स्वयंवाहस्तनगरीं वेरनाहोकोविद
कः॥ पयोपानेनसार्धंहर्षोद्रेकःस्फुरहुनः॥ गत्वातुपाववीन्मामेपापाद्विपुत्राय
रामवेन॥ निर्मलभमृगांगोव्यानतकसमगर्भकम्॥ जैमिनिः॥ कृतंसवमृगाय
नत्तमवकृतसमृगोर्भकः॥ लब्धोमयापालतुवयाश्रिवैकर्मभूतालतनम॥ संसार॥
पापोमेघोसांक्षिनामभ्यपतोघयत॥ इत्युक्त्वास्वनगरीमस्प्राप्तशेरनावतीय
श्रविवेणाकलितेस्तभवने पुत्रसंपुनः॥ मेधाविमेस्मरान्बेपुत्रलब्धोन्यवेदयेत॥
हर्षितायाश्रवीदाकंमणोव्याकेतकेवला॥ जानामनोमपसम्यग्विरवसाप्रागा॥

तामम ॥ नारदः ॥ ततः कुलिंदो मेधावी श्रोत्रस्वं समर्थीकरात् ब्राह्मणों ब्राह्मणकान्वेरवि-
दुघः पर्यपूजयत् ॥ ततः काश्चाद्ववंलेश्राः कुलिंदतवचार्भकः ॥ वंदः शुद्रोमलाट्म्या
दसनोम्यपतिष्ठति ॥ ततः प्रभृति भोपार्थ चंद्रहासोरिद्दिने कुलिंदस्यमधासर्धेव्यप।
र्धत प्रप्यापापी ॥ अकृष्टसस्या पृथिवीजनाश्चानेदनिर्भराः ॥ गावा वृत्तदोहिन्योदेण
श्वासं मनोरमाः ॥ समाह्निकस्य चंद्रहासः पपाधारानिश्चयम् ॥ विचार्यसम्यग्मनसाह।
विरिन्यत्ताद्हृदयम् ॥ सजटापयराबुद्रलत्रसमोसत्पाटकः ॥ ग्रहनिर्णं चंद्रहासोहरी।
विन्यत्ताद्हृदयम् ॥ तुदाहृदासिनाम्योत्स्वर्णपट्टयवालक ॥ चंद्रहासः ॥ सिद्धोवाचिसमं
न्यसमममतेश्रुतिमम ॥ हरिविन्यत्तालापान्यानिमिरतेश्रुतात् ॥ काकेतिबाणजि-
ह्वेषामममनोपरिवर्तये ॥ चंद्रहासोब्रवीदाकं भीतः कम्पमानैः प्राणैः ॥ नभणामि।
करोविमांजिह्वेयंपरिवर्तने ॥ हरिनामजपध्यामि नान्येणाङ्गैः प्रयोजने ॥ यत्र नाम
हरेर्नास्ति तानि पश्याणि किं प्रभो ॥ नारदः ॥ श्रुणु पार्थ महाबाहो वैसवस्यपिर्णः
पुनः चरिते चंद्रहासस्य सर्वपापप्रणाशनम् ॥ एतस्मिन्नन्तरे क्रुद्धः कुलिंदभवने।

ययौ । वेदव्यासगृहं गत्वा कलिर्वाक्यमब्रवीत् । त्वत्तोहंनमस्कारान्कस्यविनवग्र
त्रकः । अहर्निशंहरिरितिश्रवणपेत्रवतप्यति । पाहितोपिमयापापाहंकिंकुर्वेनपृट्व
मो । कलिरुवाच । देवालयहोमयागव्रतस्यकथंवाध्यतेधुना । ईदृशोयंकुलेसाकेम
र्वेलायतेध्रुवम् । नाशाविधोहभिश्चिवंणिणोमावरितेमहत् । एकारणोहिनेत्राये ।
केनैमानिनकामृतम् । अमीविनाकथंयाहंपुंजीत्रांष्यितिवीहरणी । नष्माधानरहं ।
विप्रवेदव्यासोपयातवे । वर्तमानेष्मेवर्षेमेवलावेधनक्रियं । करिष्यामिनन्तर्वं
यंवेदव्यासेकरिष्यति । अथायातंचविप्रेणाहंविनोभूत्कलिरुकः । काछमालिंगने
मुवेवेदव्यासेमनोरमम् । अनेनैवेनमुवेणापाविनोनिष्ठयोमम । विलुभकेनपाने ।
नकिंमन्येर्मेन्नुभिःस्तैः । सर्पिण्याबहवःपुत्राजायंतेभूमिसेवकः । अथंहरिपव
ध्यानेगानविन्नःस्वतोमहान् । किंमयावीतपूर्वेतपःपंचाग्निसाधनम् । येनाहं ।
प्राप्नवान्वेदंवेससर्वजनवल्लभम् । नारदः । चतुर्मध्येवसेत्प्राग्नेमेवलावेधनेकृतो
वेदव्यासमप्रकल्पविरुधन्मकलिरुकः । ततोवराहृतीहत्वापांगेवेदंपपाठच ।

अथोपदिष्टं गुरुणा सर्ववेदार्थं हरिं हरिं । पठित्वानिखिलान्वेदान्सोब्रवीत्प्रियतां हरिः
वेदेषु स्मृतिशास्त्रेषु गीयते मे प्रभुः हरिः । नत्र पश्याम्यहं देवं त्वयत्र कृष्णानं देवनम् ३
त्वं वेदार्थमखिलं धनुर्वेदमथापि सन् । इत्थं गणो हरिं लप्स्ये प्याप्य बाणान्नमो ध्ययम् ।
सत्र किंचापवर्तेन दृष्टं तं सात्त्विकं गुणं । परामृष्य पश्य सर्वेषां पश्चकमेकं समेतनः । ते
नाप्यसृजतो बाला प्राप्य लब्धजनार्दनं । जनानं रक्षते यस्त लक्षणान्जनार्दनः । अ
मुनाल प्रकारेण यत्र हृत्स्थं मज्जायते । न जनानं रक्षते त्वं बलस्त्वं वै पांडुनंदन । नारदः ।
पारीक्षाणि त्वयमेव पंचबाणान्कृष्णस्य कुलिरसूनोः । पक्षीभवत दृशं सर्वविष्णोर्न
दैनोलत्व मनीव विचित्रम् । पर्वपद्ः वेदमथाभ्यसन्न ततस्तं गुरु सापि वेदार्थमपृच्छत्
अजीजयत्स त्रुगणां समग्रं अपीपठल्लेखामजीजपन्त्रम् । समाधिरूप श्रुलकं डलेमोव
लीनमाकृष्य चक्रान्तम् । गुरुभ्याश्च हस्तनमे भवक्ताः कुर्वे हरिं आध्यकर्णो विरु
द्धः । पश्यमेव किल वाजि राजि णिष्यतोपिन चकारभ्रमम् । संयमोपशमनात्सदोस्म
वेदरासमुद्र दत्तसकलनः । इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि वेद हासो ध्याने

नामत्रिपंचाशत्तमोध्यायः ५३ अर्जुनः ॐ धन्यास्ते विप्रपादेषु नाहं शोचे समवस्थि।
तः अर्थमेतान्हं पोत्रकेधनुर्वेदस्य नारद श्रीभक्तैककदावीसेऽत्येहामेमदाभवेत्।
श्रावयोःशाहुसांनिध्येविप्रतेनेनेरितम् ॐ ज्ञानचरणाविश्योम्निपानाले सर्वलिखितः
विभीषणास्तलेकायांसमस्वर्गीनःपितामहः कृतस्ततस्त्वेधमसिक्रुतस्त्वदर्पोनेमम ।
अधुनावेदहामेतेदृष्ट्वायायान्नेनःफलम् मांअनायतेयस्यमनाबहुशिंकेस्थितः।
कथयस्वकथामेतांयथारूपांमनोहराम् ताहांतेविप्रमंत्राणकिंसाचरितवोमुनिः
वेदहामःपातांतन्ममाचवतनत्वतः श्रीनारदः अथतेघोरुपाहीयोजनकंवाकप
अब्रवीत् विमोदवीर्यश्चेन्महात्माशौरिविजयोजयोनाम यामहंतंहिसकलावातोनिर्व
बलाढीन कुलिनःप्रमुद्याथैकथमेकःअथपस्यामि राजानंस्तनिदुर्जेयाशैश्येनम
हतावृताः अपवाचावास्वैर्वेतसंस्तुत्यनरामाहटान् असमस्वामीधृष्टबुद्धिमंत्रीकं।
तलभूभुजः पातग्रामकपवाचेदपालोनार्पितोमयि इतस्तस्यैवनृपतेर्वैरिणोव
लवत्ताः पीडुयंतिसममहेणखामाकम्पीपिरेमिरे इत्येपितुर्वचःश्रुत्वावेदहासो

मृगयायै रथैभिः पंचभिस्सार्धं देशांस्तान्वीरस्त्वजितान् । तांस्सर्वांश्च जयन्वीरश्चंद्रहासो नृ
पोत्तमः । यथा राज्यपदे नाम्ना मार्तानाधारयं हि तम् । अधुना मृत्राज्यमत्रा चेषिन स्मादि ।
नोन्गान् चंद्रहासमभयाद्दीनाराज्ञानस्तो विलिल्पे । चारवदेवकथालापान्कलिंदोधा
यथाकलेः । नारदः विजित्यनृपतीन्सर्वान्गजानस्तांमहाद्भुतः सुवर्णरत्नमुक्ताभिः पू
रितांश्चकटान्बहून् चंद्रहासस्समादाय स्वां पुरीं चंदनावतीं । प्रविवेशा कलिंदेन संमु
खेनाभिनंदितः । दीपदीपितमार्गा माला नीराजितस्तथा । पितरौ स नमस्कृत्य पिवि ।
कायामतोपयेन । नरवाहेर्गृहीनायांपदानिः प्रययौ पुरीम् । लक्ष्मीनारायणाववनौ पितरौ
चिंतयाम्यहम् । धनश्चायं मया प्रातं दृष्टः पौरयोषितः । चंद्रहासस्तथा वदितः किं है
तिनावकगतं [illegible] चिवोर्य । नामथ्यालपतिका विदेहोस्ति लज्जसेन गदते किमत्र मा ।
यस्मादहमतिकास्मकष्टं देवश्रीयौ विहन्मि तेन तदवपर्ये । एवमारिवचः श्रुत्वा चंद्रहासः स्व
मालयं प्रविवेशान्वहं मिश्रपितृक्यारीचनोयवपत् । अथाभिषेचयामास चंद्रहासं स्वके प
दे । वैरविघ्निर्हिंजैस्सार्धं कलिंदोदपामेदिने । महोत्सवं तदा चक्रे पौरास्सर्वे यथासुखम्

इत्यालपतो धैर्यमेव त्विति वाचनपूर्वकम् । आयुधग्राहिणः शुद्धाः सः स्पन्दने ।
वपुः । चत्वारः कालनिपतालाश्च विनेशुर्हर्षितास्तनाः । उद्भेजेतु [illegible] मपरेह [illegible] लिन्वति
नः । एकीभूय ततः पौराः सुद्ध [illegible] समप्रजयत । सैंधनेन च युगंधेन केसेकाहृगंधिना ।
तथा च सप्तकमालाभिर्धूपैरुत्तरुसंभवैः । नीराजयन्ति स्म तदा वैष्णवं वसुरप्रदीपकैः । प
वसंयुजितः पौरैः चंद्रहासोऽवतीर्णवान् । ततः प्रभृति भो पौराः [illegible] नेष्वमेन
स्वर्वे चैकभक्तो यो न करोति समर्पितः । नद्याविमान्निर्गौ चात्र यो भक्तो समनिष्ठः पा
नकानेन गणस्य सर्वं [illegible] दिने पापं निलीयते चात्र न मोक्षं न रोगमः । पापा
द्धीतो धर्मेतो विसंवाततितरां प्रियः । यासु [illegible] रः प्रियः । आयुत्व
वे चलेतावज्जलव द्रुद्रसंनिभम् । विनयधर्महा [illegible] माला [illegible] । अपिस
[illegible] नजलेपिनम् । शतस्थि [illegible] लोभको [illegible] भिः । एतादृ
[illegible] यत्नमेकादशीयमम । न हि [illegible] । इत्यादि
नयौ [illegible] निमेनिरे । स्ववर्णानवासैभिः पौरानन्यानसिसिचिरे । चंद्रहासोऽद्विजा ।

सर्वेसुककारालेकतोमुदा । मेरिताविविधालानिमहितार्थमथाकरोत् । ततः कदापीह
पारिष्टन्नेविस्मालयानिच । पिकालयानिस्थानानिबहून्यभोगेष्वासयान् । अथाकार।
विविधाजलयंत्रपयोधिकाः । नग्रः ॥ देशाद्देशाद्गतालोकायात्रनग्रदेवतेनविनीय ञ्चा
द्वाणाः तद्विधावैषयाः सुरसर्वभूतयः प्रजाः । पुत्रपौत्रैः परिहृताधनधान्यसमन्विताः
संस्थापयामासतदानाः प्रजासंकुलिरकाः । प्रजाभिरहर्भिश्चापि हर्षयुक्ताभिरन्विताः
चंद्रहासोऽहोभिर्भक्तिकावर्धनचभावनाम् । यस्मात्समागताः सार्थाहसोनिधनदर्शिका ।
स्वस्थाचंद्रहासेनश्रीयनामित्यथोत्ततः । नासैरनाज्ञापरिपालयंतीनेचंद्रहासेननकः
कुलिरः । तुकाचहेतुञ्चमयाप्रदेयंनिकाशनेकेतनलकपरोते । तदर्थमसमस्यमवेद्य ।
देयंनदर्थंकस्माधर्मसम्यग्पतेः । तत्सेवयापुत्रत्वमगुदारासतः प्रीतियथामेश्विवरोल ।
मेनाम् । यतः षड्योजनेवत्सविषयेनेकेंतनलेपुरम् । यस्मिंकेतनलकोराज्ञामालवेनप ।
रोधमा । राज्यंचकरुतेनित्यंमेविणाधुहृष्टबुद्धिना । चंद्रहासः समाकर्ण्यपितृवाक्यं ।
यहर्षितः । धर्मेविणीचयातेचयषोऽस्मैस्वयंतेनवस्र । ततस्वैपालवस्वामिस्थाप्रयामासली

लया कामीभिसकलेहहेईगूलानिचकोचनम॥ शुद्धं मलयजंवाहकर्पूरंमृगमेमवै॥
गमासेश्रेष्ठिनासेनवाजिनशुमनोमाः नमेकुतलकायासेमंविलोपहस्तुइये वाह
विनशिमहिनेपवेश्रेष्ठिनवांशुनः पवेवनतइनेनसेममारायशनिषिद्यो सेवकाखुंह
हासमप्राश्रांकुनलकंत्राम॥ पकाहिपीहिनेप्राश्रमायाफेनसेसेवकाः पायेपकेटे
सेभाग्येनरीहहाशुवलवः॥ तानासंपन्नवहरिंशविपामलनः९रीम॥ नारदः साथे
श्रोतेमर्जजवः हथुनोराययानेनदा हथुःपि॥पिदेवीनहुलसीहरिवहभाम॥ पवेनिय
ममाष्ठायविविश्रनसमेहिं॥ सेवकाखुंहहासमसंविलोपहस्तुइये॥ तानाइवासा
साहहाधुहसुडिहहपवत॥ मनसेस्पकलिहोसेमृताखेनेहगायमी॥ अपाश्रवीनसम
णातेकुलिहसेसेवकान॥ पवपंचवलमापश्रेवनानिहमभूत्महान॥ सेवकाः ...ः य
हिहेवैरिणोभूयांसाकुलिहस्यनानवित॥ कुलिहस्यवश्रेणावेहहामेनथीमता॥ के
नारिभिजयंत्रमत्मीतयेश्रेष्ठिनेवम॥ यमीहिरायकलपेः कर्पूरागरुचंदनैः इह
लेःपाकटाःह्रणीश्रायांनिनवमेहिम॥ पश्चात्समस्तागमाःश्रामाःकुतालाधिपनेर्हस

विक्लितोधूम्रबुद्धिर्भूधनं जग्राह हर्षितः । उवाच सूदानेनेमोहाद्वैरेयं सुक्षोभनम् । आ
हूतावरूणालैवनेस्वात्मश्रमेवकः । कुत्र्यंनभवतिमेचित्तोद्योश्वीनरा । केवलो
नकुलिरोसौमनोममाग्रसेवकः । रत्नाग्रमपियोगात्वाल्वीरेस्मुपधुंजते । कुलिरो
निगाउ्वैद्धाकुर्वैहंधनवनितम् । तन्मेचित्तोविवदःश्रुत्वासेवकाग्रश्रुवन्वचः । कैलो
नगर्वीत्वात्मिमेविभोभुंक्ष्मेहेनस्रोरिने । कृतघ्नानांवमेपकौमार्गेनसमपद्यते । ना
स्मादिहैकधनेनानात्वंप्रकुर्मोमेविभ्रमम् । यदाश्रयवचःश्रुत्वाधीनःप्रानारम्भेन्द्रगत ।
तात्स्वपंवधुजेपञ्चानमस्मेश्रीनृपतियथो । श्रासनितोधूम्रबुद्धिःधीनोवंस्नावतीम् ।
मेरिपमस्नेधुवंव्यापारानृपनेरण । सेवामाविधयाकन्याणिनेनमुवाचहं । प्रयहं
यामिसिद्धर्थेस्मरणाविफलोक्रमः । वनितानानतस्माघवपनेनस्मवितये । वैयश्यो
राजकार्याणितवनित्यंप्रजापने । इत्युक्तोपरात्मकत्यायोवनेद्वैरपीणवा । तामाश्राम
यथामेश्रीदीर्घितःसेवकैःसह । हाम्येदिनात्मानगरीश्रापतोचेरनाववती । महाराम
मवात्मीनस्तुउदितमहापुरी । इतिविस्मयमापन्नोमेचित्तोसमुपागतः । कुलिरःस

हृषीकेशस्वरूपः कालिकाम्बिके इत्युक्त्वा निशितेनैव खड्गेनाथ कंठदेशं धारयत्सः तावत्
त्वाऽसौ भूश्रेष्ठा वेदिकायां हन्तुं नृपम् वेदिकाऽयवाह मा पुत्रात्मवधं कार्षीः पार्थ
कुकर्मणा पंचवर्षमात्रमेव मत्तो नमस्ते प्रेरिताऽस्मि नरेंद्र यस्य राज्ञो विवाह
समये मम ग्रसत्राहेहरोभक्त्या वेदहासनवाधुना वरं प्राप्य प्रभृति तेऽस्य यावत्
तमेव वरम् वेदहासमुवाच हरौ भक्तिम्मम धूपमम मनस्मन्निसन्मति वरोऽपरः
ममेमा नहि नीचेनमनोन्निमा पिता पुत्रो प्रजीवनं जितात्माव निते नमः श्रीदेव्युः
वाच प्रबलानहरौ भक्तिर्भविष्यति स्थातिकी पुत्रोऽपि भवतामुत्तो विष्णु
नियोगीर्म प्राणापावाच्युतिर्वितेवेदहासकलोगुरो नरानर्धमनंतश्रोष्यति प
रमाररात परिक्षेति वर्येभक्त्या देहिकृत्वा जनाईनम् नेष्ठो भक्तिसुत्वरकाभवि
ष्यति मा पुत्रो वेदहासमनसा प्राप्य हितोऽतो मम स्थितो भवमुहूर्तार्धं विधं
यन्नेयनेवं श्रीनारदउवाच तथा स एव नृपतिः पालकस्य ष्यतिदेस्मवी खिद्रः
चमेगाराचानंविरुक्षेहंचकारसा दधिरसिन्नृपतिर्हस्तेनानोपपोऽमितो तत

त्नैश्च विभूषितम् सभिग्रमस्तकेऽभूमोपतिनोहिरितापनम् तस्मिन्निपतिते
पार्श्वे पृष्ठे च वृतन्ते प्रभातसमयेत्तानेनापसः पुष्पैनोपभूत वैष्टिकाभवा।
नेत्रयानलापितपूनिते यनाम् प्रविपाइव नेत्रास्रालिनीपुत्रं तेभृतो पृष्टा।
धीमरनोपानौरीपाष्विवर्ष्टपोह प्रोक्तान्किंवधूवाचनवराज्यफलेष्कटस्य मे
त्रिपुत्री विषाहेन नृपकुनलकर्षिपा आगतेषु इरानापतापमतलमयावद्बीन
नापमप्याप केनापिनिहतोराजेहृष्पधीमरनोवदिः वैष्टिकाभवनेराघोन श्रीश्च
[illegible]वधार्थिताम् [illegible]कंसमाकार्पिपवपापमानमेनूप वेष्टराममद्रः खातौरेखा
भवनमागतः कुलञ्चावेनयुत्तानेवनरपुत्रमुलताम् तस्मिन्नावकमापोपवेलि
शोपपुत्राम्रम् त्रयावान्याकुनौर्भूरिपायमक्षितयामह खरेतामामसमुरतृनृलकं।
नमानहारापमः सर्वमामंवेरहामाहूत्वाधेपसमन्विनः हत्लनिधापावेकेल्वम
हाषेनजगरन्निकाम् यावान्[illegible]विमेः लेन्नुयाक्षिमुराहृतना सर्वेषांकमेता।
नानामानिलानिनेष्पविषयता[illegible]धुनाकेवमिष्ठेकेनापिरितेनजगाम्पति श्रीपतामे

हिरण्यकशिपोर्वंशेनारकाज्ञोभयंसदा यस्माज्ञोपिभयंतस्यकर्तुमत्रोहकःस्फुटः
म् प्रथमापालितावाक्येह्निनारदागेनतमाददाः तस्माद्यालयनेकार्यप्रध्यापिनेनद
फेनम् इत्यालोकपालायतेतेनदृष्टाभूतभैरवाः पृथ्वीःपुत्रणोकान्तेद्विनाकाष्ठा।
विसंरधन प्रयत्नेपापातितलतदृष्ट्रांकिकाभवद्वंशातं ररक्षोपुत्रेमरनेमूलतृप्तेव
नाशितम् प्रतिदुकापुत्रतोनृनेस्वर्नेहाविपणनागतोः प्राप्तितेमुख्यचोरंतेनया।
क्षिप्रमनोरथः स्वकीयमेववंशस्यक्षिप्रमूलमधपृथ्वीः पतित्यज्यप्रिनाकाई
पण्णत्वेस्वतमाताम् आलिंगितस्पभूततमुन्यापप्रपातिना पृथ्वीपतिः उ
त्रिशोक्तिःभोगश्चयदेहाममागतः तस्मैनविघ्नपाकन्यांप्रदेहिविपुलंधनम्
मयानेकदिनैर्वीकैःपीडितोपिनकोपितः प्राप्ततेवेसमवाड्झोहारयामाम्प।
लेसन वैसवोदोहिताप्मन्यहरयंतविरोधते तस्मात्मरीयोहरप्रविरोधिपर
मेवतत् प्रयंवमरनापप्रातिक्रमेसदात्मनः नायेहितदाप्यकोनयोगि
जननापकः इत्यविलोप्यबद्धापृथ्वीःस्वसनेनरा प्राप्फलयामासभूपो।

श्रोमावोङ्गुलदामेंजीरैमरनकिंतिरम् इतिविनयतनलस्थैवंदहामः श्रास्थिनः
प्रवतीर्थगजनावस्मान्मारोगत्राद्रमेविताः विपुकेधूहवुद्दिस्तरथानोनभवेगतः
वैदिकायतनेतन्मेवृनेगोवेविनाशितम् वेदहामः यावद्रूक्षाम्पदेवनमुष्पवे
दनपात्रभूत नावनैानलकादेणकाश्कामदनःस्वयम् वायामामसमदनःस्वये
देवीजनाममः ननुस्मदववनेश्रुताकदोमममभरिव कुर्धवाद्धर्मकेकेणामंच्या।
मैथिललक्षण पापेपावधेकत्वानमिमपनतिध्रुवम् तस्मान्मर्वश्रधमेनमा
मितोद्विमपावेत नरापननवेनाधूमेधातेकेमितेपक्षि धूहवुद्दिनेगणमासे।
पुण्यवतम्मलीवद्धिः प्रत्मलैतीविनायत्रभम्मवानेननीयते तेहृह्याधूतेवताले
केकालावाकमब्रुवन् श्रमणाधिकःकोपिसमपानोपिपपन तत्रापरोव।
वीत्वेनःकस्मैगाधिकोभवेत मयाप्रेतेनगुणाकेवानितेवलाणत्रयम् विष्ठा
स्पधनहर्तारंभ्रान्तामघपपणन ममगुणाद्धिकाद्नस्मान्माधिकवानकान ना
वद्दलग्रहस्यैकःप्रदमस्मकमब्रवीत प्रधिकलेमदनोधनात्वंवभोव्रलवानके

मानः कंटकैरेहिवृष्यालुलावविमुक्तमेश्चाम्यधुनानवैवयः नश्चार्थकामयवजी
वितार्थेसांसानित्तीमेवनमाभिभूयः पञ्चदहासार्थमयुनिबाहुषिरः वरामिल।
नृपोहमासम् इत्यविवेमेविषुबलदानीनेहेयाप्गणुबन्धावतन् वैगुल्ये
स्नेविघ्नुःहाकभीताजराम्बह्नैःकिंकृतंपापमिस्त्र इतिश्रीमहाभारतेआरण्य
थिकेपर्वणिवृहदश्वोपाख्यानेमरनवधोनामैकोनषष्टितमोध्यायः ५९ नारद
उवाच ॥ गतेस्मिन्नलेद्याबृहदश्वपत्नीवणिकमालिनी शुभ्रेगतेतयासार्धंरिदसर्व
दनेयथो फंसंतिस्मवनसैमंविपिनवचोदहाः मंत्रिसिमागतंपपूर्णवृहदासे।
नृपंतथा क्रमानांतववियोनृपक्षेनलकस्य पक्षोवचनमाकर्ण्यकथाम्
श्रीवचोववीन् पुष्करह्वि: युक्ष्याकेरासनोकेस्मनूलारायपापानि कोन्यःके
नलकोराजाभविष्यतियानले वचोहाश्रुत्वंतिस्ममंत्रिदृहाविलोकय नाः
वन्याप्रश्नंदहासोज्ञाययासहितःपुरः इदंपुष्करह्विस्तेवेरस्वपीमार्जेयन् ।
उताहासनलःप्राभ्रमदनोपभविष्यति पार्वैविघ्नेकन्यायथावापकमालिनी

कलिनीम् पाणिनिमेवं दृष्टा सः मूर्छितेयानिपात्तलः श्रीनारदः शुष्काणिवन
मारायणस्तुत्वैमरनःपथि ररयोगुप्तिमशुग्लोभिज्ञलदयमानेयम् दत्ताहुंरन
शुष्काणांपत्रैर्भूमावपापनेन कृषिशिरवतेतमसरनमशुलाभरा दुलकर
मुवैमूर्छितमिवंभीमनिखनः तमपश्यिगाणपन्यार्थमरनोवाकमब्रवीत् प्र
पिलुनिमवेनमेवंदृष्टामायधीमते वेसवायवधीमायनामांप्रमममेष्टनम्
दृत्यवंविनयं प्रापमरवशुष्किकाहृदम् प्रवसुलनवमसमेविवेणाकवादशुम
वहालकेयण पाहूंममाकाणिचतेपशुसः पाहाणिणपवाज्ञदद्रुःप्रमज्ञाः कोणी।
लक्तिलापानकैरालोघहिनप्रवीरग्रपशुप्रकश्चिन् भामोमुमृष्टुलरिहावयात
हलनामवेयर्थमहानकार्यम् नलेघनीयःकुलवधमहावनीकिलपाहिमुरमे।
वपूलेः प्रयमवेणमरनेलवणारतेपिनर्वाकाकांपशुज्ञाः मूलेशुलिङ्गैर्नि।
णितेशुपरिमेनेमुनिरायारसतमसुमेविणः देवैर्दिकेवेश्यविनोललावदेयो
निवमोपिवहमपव नपारक्तवीजोपिमामत्रनहलकमावमूलेनेदनामि।

ठकाश्रुपदं विभो: पारस्याग्रे सेवया भवेत् यो मः केरमयेमध्ये सश्रमासावजीवति क
कोनरुद्भामालीवापमाअपिमूर्धनि कृष्यारवामंमोनीलः घाप्पमामत्सुरपाकः।
हन्यतेकाकपंक्तीभिः पोत्तववर्षेणायोनरः तस्मापिपंवभिमोमेविघान्यत्सुपस्थिते
स्माञ्जायोचानयाद्दृहाचवनमेसांसजीवति अनयेविघुतेरहारविवेणोरिपामाश्रिता
म पयसीदधत्सुवोपिजीवितस्याद्दुमासिकम् हुतेनैलेतयारयोतोयेवाप्यान्मनेत्र
वम यःपयेपरणिसकोचमासाधेनसजीवति यस्मासवसागंधोमाते पिवसमोघ
वा तस्मार्धमासिकेनेयापांगानेनृपजीवितम् घस्मेवसानमात्रत्सुदन्यसमेवसुप्प
ति रकक्रमावाधयागायनीरत्तिगारिघाम् नयआगोसयंत्वमोपिपतेनजीवति
नग्रेवपाकेत्वभेहस्मानेअपउपति पवेवीत्पातवाच्मानेनरस्मघामित्यनव केपां
मागवयागामालतयंतेत्वकेपिः राजोवाउहितेयस्मनस्समूत्वभवेरपि परिपर्स
मयामानेयोगामामत्तिपांसलम् मायरःउवाव इत्युसेमारजालभ्योमकःकोनल।
कोनृपः सिंहासनेवदकामेमालवोमाभ्यावित माधवेणविवाहनेतयावापक

शुनेपुष्पाणाणामपचैरनमर् एकःप्रयाहितोरैवीश्रुगाह्यग्रकृतालर्थम् एतितोनोन
मस्कंतेरत्नारिफकुधीस्थितः ग्रोमिश्रकामगतोवाकाश्रेइह्यसोपिकेनवात् श्रीर्व
नरउवाच एतस्मिंनंतरेपार्थिरामामकुंनलःस्वधीः गालवेवमसमाह्रयदेहवेहाम
पाप्रवीत् स्वामिंगालवभूलोकेराज्येमेकुर्वतोनहि स्वामस्मिननत्स्कार्यामपिरः
कोविलोकय उल्कान्तिममयोमेबद्ममायातेनमेपायः प्रविष्टधन्मायमाप्याहिये।
कृत्वोनिवृतिर्भवेत् गालवउवाच प्रविष्टानिमहाराजश्रुणुत्वस्वामिनानिते देवा
प्रेधारलोकप्रयाग्न्यावसेतोमहामतिः प्रविष्टानिममालोकामृत्येकानातियोगविन
देवमार्गेत्रुवत्रुकेमेमच्छायामहर्पतीम यानपपेवजीवात्मानंसंस्त्रमात्मपुम ।
प्राप्तिविनस्वंवेदमवकिनीवौष्ठमालिनो इहैकारणमामामकनोत्वूनंनजीवति ।
वोनेपुरीषम्देवास्वर्णांरजनंतथा अन्नमथवात्वस्रेजीवनंदगमासिकम् दा
हाअतिपिपासाचारिंगंपर्वनगरागाणिव स्ववर्णांवर्णाहृताश्रुनवमामानजीवति स्थूलः
कृपाःकृमाःस्थूलोपोकस्मादेवनायते प्रकृतिस्तुनिवर्तेनतस्माप्रपत्मासिकम् ए

रूपं चाण्डालमोक्षणः ४८ श्रीनारद उवाच गं॥ पृच्छ पीस्थितयामाम विपरीतमिदं त्वभूत
द्द्रान्तविप्रयाकन्या मृधा यात्मद्विषमया ॥ अतः परं मया कार्यं किं केन गंगाभिवाधवन्
पुत्रोय महत्पणेनवर्तते न मरेनो मम ॥ आश्रमे मरीचिपत्निकुले ह्याश्रमे नापितेऽधुवम् वै
हहा मो विप्रोगृहा नाप्यगच्छतिमलकुलम् ॥ विप्रया विधवा पृथा यान्ताचरिष्यामयमृते न वः
मनोनामिनिमचिन्तयत्वाणा लोद्दानता द्दयत् ॥ पकोनेसंस्थितः पाथामं द्विदेणपानैः
पानेः चंडिका यन नेत्राले पुरवालवने शुभे ॥ कापालकं गात्सवैत द्रागच्छन्मुनि
नः ॥ पुलेनसंस्थिताः कोणाग्रयंनिश्वलमानसः ॥ यानपितस्मृकालेयःकश्चिदा
गमिष्यति नहिस्मरान्तकरात्तविनाशयन ॥ एवम् पूर्वयथा वचितो हेतपामा।
भूतलाधुना गुष्माकेसपरामधेपुरा श्रमरनेपापु ॥ मम वाकोममाकार्णितेषना
श्रुतिकालयम ॥ नापुःथकेनवेषणाश्वनतीयश्वरोनेन ॥ एद्वद्विजंदहासवित
याद्वाकमब्रवीत ॥ चंद्रहासमहाप्राणस्मृगमेवचनंशुभम ॥ आस्माकेकुलदेवीच
चंडिकापूजितेनया ॥ कुलोहादेभवान्याहनोनमम्न तेमबिकं ॥ साधविषयया।

मारेणारमानेभ्योहितेभ्योरनोहलोयावकेभ्योगभूरि पुःपापासोधर्मराजवकपालैह
लेहस्नेपथपनिश्चमस्त्र त्रावावैनेधृष्टधीर्याहितोधवनेभितामटकुमारजिनेत्वम म
रनउवाच नेतभ्रिवेनापपामोवनेकिंपितवीकाविरणास्त्रुण्पकीर्ति नथावनेनवत्वा
क्वान्यपाप्यपराधतेकिंवकुलसिवाह मनाहूतोरेणपालकुलिरः शुश्रीरेयांकिंक।
रोमल्यकाले समायानास्त्रमनेनालावपवेयात्रवालनेनामयेतस्यमृहूर्तम किंवाधुना।
यामिकुलिरमेकसमाहूयत्वानयिष्विनमस्ये नूनेनान्याहिधपायोविवाहमर्वेरनावा।
त्रिमोहत्विनव धृष्टवुद्धिः हांशमपंनमपलेसमरर्कपुत्रवपत्रेसमानयत्रिगीतयनर्थाकिं
चित नेनाहनेपत्रमपणपरेधमंत्रीविधानलिपिमनुमत्त त्तांधात्वामांत्वयामासत्र
त्रमस्यपेतवरीपंकिलर्वाविनेत्र मयाव्यमोवहत्तामोविमृहापपावपत्रेलिविनेशूढयन्लप
ज्ञानोरेवाहिधयाधविवारोनाहंकर्तात्वेनवानापरोपि हंत्यमयाध्यामृमनेस्त्राला।
नेसंदहामंपरिषन्यरमात् यानेवनपीरिवमेमहर्गीचैवमंगले धृष्टव्रिस्ततानस्ये
व्यासेनहसितानन: इतिश्रीमहाभारतेआश्रमवासिकेपर्वणिधृष्टबुद्धिसमागमोनाम।

स्माउस्मवोमइहेपि छत्रमृगास्यास्तवस्तुनाकेनोजाम्मानेवेइहासःकुलस्य इहो
मृदो पृथ्वीःआइनास्पधनेरत्नवेइहासायतस्मो विपक्षुः मेवत्राक्षिपृथ्वेइहिन।
स्मेकन्यारत्नावेइहासायतेपि तामेवाचःपाल्यमिविंत्रगात्राविध्येक्षत्रेवातिगसा।
भुवाच ततःप्रायात्मइमहाराएपक्षपचात्मे धेडारपाल्याविवेकं भ्रजापछिलंवरहं
ममारमात्रःकोधृकाविवेकमस्याली यथापयपइहपृथ्वीवृरिकोतांतवेइहासविवर्ध
वकन्याम् वडावलावेइहासावलेनपुण्यात्मकमूककविधृतीव विरोमहान्वेप
पुत्रेवगावेप्राउर्वपूर्वाप्रोतमेशुकमास्य कृथीरेयोकिकृतेमस्तेनराजापथणमृ
पत्नेमरीये नामातेयःस्वभ्रावेीत्यपकामसहोस्यितःकुसतेस्मानतानाम् यथाभ्यार्वे
लम्गेसमीत्यतयामृतानाभ्यनेरङ्किरामः प्रथमरनमृपावातेनमनेवरणापुगेवर।
निष्फधृष्टबुद्धिः मरनस्मातइरेतो किमेतन्मम्वचनेनकृतेनवेपश्चयातन शाहस्मते
मरनस्त्वानपन्नविलोक्याहरत्नवांस्त्वात्वमारम् वरायास्मेवेइहासायमेघवाकोस्मिण
महिषीःकोटिप्रोच कस्मात्तानकपाइमेमोविलोकाकोपागारेपपणीकेकृतेनत् ना।

धोस्तुततोस्त्वेवं स्तेस्तुतिकीर्तिपुरैः । यंहिनछवुः मामाश्रीश्रीधर्मबुद्धे महात्मकृतेका।
येसनुनानत सर्वम् श्रुत्वागुप्तेवंदरमा मामभूपानवेभूयान्मरनस्मापिरानः धर्मबु
द्धिकवाय श्रुःपापावोवंदिनस्त्रे इदासेकोपोहतं सर्वतोहंमिटेरैः इत्युक्तातो धर्म
बुद्धिः श्रुत्वालोपर्यंविश्रांपूजितोश्वेरनेन नानातोमेभूषितोभूषणैश्चंद्रहासर्वाना
गताल्मात्मरोहात विश्राकृत्युः भूयादेवस्वस्तितधर्मबुद्धे कुतोलब्धस्त्वंइदासाव
रोयम भार्याइयस्तवतस्यापिभातियेनेदृशीकीर्तिरासानिताश्रुः निशम्यतेषांवा
चमेतद्गानमानस्यालमेत्रीकिलवाइथागिः हेरेसमभुधर्मकृतः श्रुत्वाहमिथ्यैतोत्का
रिजनस्याविश्रान विश्राः पलायंतिविसृज्यवामोहिरापरानेभ्रविविसवलेति भिक्षु
कवेषाः स्ववस्त्रवीयपनोपवीताःकिलनिःसमेतः ततोदृष्ट्वागायकामविशाथे
श्राबुगाश्येववरहासोविधुवे सतोश्रृंकेभिन्नकपालवीणमृदंगढक्कानकभीरवे
ष्णान परेभ्यश्चिवेद्दारिवार्णविविवेश्राययाहारंचोनरोधर्मबुद्धिः नीर्यजितेवाणका
योभिजनमुदीपान्विताः केचमेस्त्रुरनाकैः आदृष्टातो धर्मबुद्धिस्तदावेभोभो…

पान्मारेउमारधो वेक्षवाघेःभिलावरीवैंत्नाइयामामधीवगन पीछेगक्तनोडहाःपाभि
हामनस्यमतकाः नेवुवत्रपिगक्षामोरनापीड्नरापरम मानोःउपधूणरःयमहारोगक्ष
तोहिनः नकुरणाम्पकुलेनानोभवाकिहिनेवेषा वयेमकृम्पमनायाकोभिराजेनकुमे
के सुवानवेगास्मन्नेधीवारत्नारिताभ्रवि उपर्वुपारिशैवैनेकाकाम्मविलिकाहटान।
पवंपाकेभवत्यबुडिःपापम्पवेहिना तावन्नाःप्राउरभूहिपालःफाामोरधमिवले
लिरानः पुक्षेनिवेपर्णतािापूहपणः श्रावप्समपांगृमितविघाछः नरेघमोवणिवटे।
भुनित्वेवमामिरततत्ववसनिवाध स्पानेमरीपंकिलनाभिनेतनद्भूभिभूमेम्सनलेविषा
रात रनोवमुक्षावनेमर्पःपातालमाविपान विमस्मारविमुठामाराजनेवुर्गफारु
वाः धूषवीडःपुनरंगाउप्रहारोधीवरहिछम उविहंरणनैघोषारनेरेतानपीउयत
पुष्पाकवणाउरमैकरेधुपिधीवाः रनेमपीउपेप्राभेधीवांक्तेनलेपुरम पामे
नेकेनमहीकाभूषधीवर्पेनिम्मनम विंतपामासमनमाकार्यपुडोगनक्रमे पीना
रउवाव तमारिमानारवतीर्थमहःपरानिरवप्रयोपुरनात रपोमहृतानपामाव

ग्रंथमानेनाग्निनोत्थितनागमात् इत्युक्तेन स्वपितेन मत्तं कामं सर्वे भूमावाक्रमयम् नायातो हि
विमूढात्मा मेवकः श्रेषितस्त्वया नैपिमस्त्वाममया रत्नानेन मत्फलवालिपाः सोभूतेन वे
श्वनेसनेकरोषितधनगर्वितः मरीचेनाक्षिप्त इत्युक्तो निखिलेन त्वयाश्च यातं श्रापेणावि
करालिकेनाक्षिप्तो गिरिपिवालये विमालयंतरुकालिवापीकूपमहाश्रयाः नवभू।
भुवि रात्रीत सर्वेन सत्त्वमयापुरी त्वयाकृता मरीचेन निखिलेन धनेन च कुबेरेणवि
रक्षति कुबेरेण विलोकिताः येर्थवित्तं मरीचेन दत्तं सर्वद्रव्यान्विभिः इत्येविमर्शतेषा।
मामकुलिरेपुष्पधीलरा लोभमाहूय पश्चिरेमेव वाक्यमब्रवीत् तस्मायागार्थ
स्मार्थं वाहितं वे रत्नावलीम् इत्युक्तेनेपण्याः पोक्तं तत्क्षणेश्रवणम् इत्येतामहना।
गुरुःपुत्रानागच्छेपिवान् मरीचोमत्तनः पुत्रा विश्वितमेश्वराम्यति तथैवैदिवमेवा।
श्वेतसिंहकालेगानेसति एकोपवापुनरावेहिनीयेवा सोरिपुः श्रवणान्नेममत्तनःसं
यावेतनक्षिप्यति सुवैनैकेनयाप्याभिकृतकार्यमत्तेश्रति इतिसेविनमनसापिवि।
कामाहरोहमः वृद्धाविभिस्तुतेः शुभिमिनस्य भवेर्मरावलेः पार्वणगङ्गधूवह्वादिःपा

तेभ्यो रत्नानि वासांसि विविधानि च श्रद्धया॥ अत्र कर्मामम सद्गतो विनयाश्च वचोमृतेः स
हलिते देवि सर्वाल्लोकपापान्मानवः हृष्टपुष्टजनाकीर्णं तत्र तत्र कुर्वीत लेखनं वैम
वानमनात्पाद्विमुःश्रद्धेः फलं श्रृणु अर्केनवाहमीकेषां ध्यायन्ति मनसा सदा तेषां
विप्रयाणाः पापे किं करिष्यन्ति दुर्बलाः विषमस्थैः वरातुल्यमितिहृतास्तं मेवि॥ अ
तिस्नंदहासोप्यविप्रापकस्यकं भूमोपरवणानेतरभिमानो भवेद्धनाः ह
टाघःकुरलेजतंत्वस्त वासिउतिकर्हि विन विवाहस्तभवन्ति सो विषया वेदहा सयाः
अतःपरं परभवनराकर्णं पनि स्वयान इति श्रीमहाभारते आनुशासनिके पर्वणि वेदद्रा
सोपाख्याने विषयविवाहो नाम सप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः ५० नारद उवाच शैलस्यान्त
देवतावर्णाकुलिर्देनिगार्दैछिः पष्टवुडिर्वैधामोनाशयामा सतास्वकाः केदवुहा
मिलोतो येलि सस्यार्थमयाविन ज्वलद्ग्रीपीषिताःसजादधे पलिपापा ग्रहदेण
ममासेनःपाहिश्चुश्रवासिनः प्रपपनैधवनीयेनामारेध्रमकोष्णुन देवपिनाश
नाव्वेवपष्टवुडिरपाब्रवीत कुलिराख्यायेरमृतमानजानामिस राहुणो वेदहासा।

नमो विपश्यिने ॥ कथयेति विलोक्य तां सभां भिक्षुसमुपागमन् ॥ उत्थायवलस्तेन ह्येको विश्वं
लोकितो भवन् ॥ वैश्वहासंसमालोकतास्तासम्पमानोन्वरः ॥ वभूवुः ओकानो विलोमो
ह्यधानमपोह्यन ॥ विषयाव ह्रासोतोत्साविनैर्विमलैर्नलैः ॥ हरिवत्पकुलैहैलु
चौहूत्पवुत्रीश्रिभिः पविधायववामांसिभृङ्करांभ्यामलङ्कृतौ ॥ कृतैस्तित्पनौवि
श्वराहृहवौविविकिलकाः ॥ आगुपुर्वैरकावेषपापिवावाश्रोवैवकारिणः ॥ मृतंगवा
दिनोवैषण्यः शीलभाजिनषिवकाः ॥ उधवेश्रमृदंगेनरामभेननटेतिये ॥ उत्पतंत्पथा
वानप्रतिपोधिपोजनवपम् ॥ मृत्काइक्रिमहातालमसूरनेतितत्पायिये ॥ ढक्कौढ
क्वरनीवाश्रुकिनरामधुराक्वनाः ॥ सम्पालयेपुराणाम्यु स्तुवंतिनृपोसरा ॥ धेन्वक
लगनाभृतावणीयतिस्तुमागधाः ॥ वर्तमानाः कृशासम्पक्कानसंख्यामृकर्मणाः ॥ वर्णि
येतिश्रवैयर्यवैरिनस्तिसमायगुः ॥ नानाविधपुरुकुपालालयेप्राप्राणवणामकाः ॥ देपा
नासमायानाश्रुत्वहामश्रसारिनः ॥ एवंनानाविधैर्लोकैसंकीर्णितस्पमेदिरं ॥ मदन
स्पाभवत्पश्चिकुसमैवाश्तालपा ॥ सर्वेसर्वेजनाः प्राप्ताः लोभकोनकवीतकाः ॥

रत्नोहितो महिष्यास्तौ सिंधवः मुक्ताफलानि दिव्यानि विविधानि बहूनि च । वा।
मोमयगजकपोतवरनैर्नववीणाकान् रत्नान्यमरकोरथ्योकिमस्मैदीयते मया ॥ वे
रक्षा साधयत्वात्मानमर्पयामीति मे मतिः विघ्नतो सर्वलोकानामरत्नोवाक मस्वदीन
रदैत्यैः स्मो मे वैकालायामे गमिष्यति यदाकदाचित् स्यामिकोऽनायकात्मर्
ते पुरा यद्वरदानो मे जामानाविधयात्मिनः पुत्रपौत्रैर्भूतोपभवविकालेक्षणा।
त्रिमे नचाभूयास्त्वमेवाणिविमारायधनात्मके नानालोकागणैर्विप्रजगणामा।
ममालये शत्रुबाधापमरनोद्दिजानत्या सुख्याव वकान प्रातालेषकार्येमरहस्य
लेमूषम यथापाक्ताकिंकरोरूपूजयाम्याविलोजनान् तेविभस्पहिमोसुरहासव
समर्पयन विधयामहितः कामेव भुजे वजनैस्मर लक्षापमरनःकिंचिद्ग्राणिना।
तेमसुस्थिनः हास्यामवितने पश्चाद्रारदौधिह्निमद्याप मेरपाखयलेकेविविधवद्व
मेरपे समर्पयत्नवैविसुखवैरनोरकसिबनात उद्युंक्तिधनोविद्युल्लापनाकदेवमोह
ताः नारदः तेनत्याकान्स्वीभक्तोमेव केशवानिर्मलः हिपांस्तुवैसमारनाविनतान

सिसमानीतमिसाईप॥ एकदेवं नवगोछे मरनसमरूपापयो॥ उनिशेनिद्दमदेनेवे
इहामममहामने॥ पतिव्रताकरश्चेनेः फलपौसवाहिवासमे॥ नारदः॥ सुखानेवेदहाके
रमेघीटेम्यवेणापन॥ मरनस्साधुमशाहिमधुपर्कमवीकारन॥ जापफलारकालाम्बा
पुरश्चसालनेकृते॥ तां वेदहासरमाणीपवेशमेतर्हिमोपनयदरोगम॥ लोकान्त
कोनाविषयमणान्ते विंशांपरीपत्रकुलामधारयन॥ प्रकृतीवेमरनमरीपंपिनवने
तन्निवराशुनाम॥ सवेदहामोपवरनगोवेहोः स्वयंमेजनेकमपत॥ पिनामहलाय
मितापहोपिहरीनेमान्योलितकुहाद्वितीयः॥ जातःकुलिराश्वगोमेदेयारापयणाके॥
रापिलमपन्या॥ तां वेदहामाभालिनायवचोनिणम्यांपतिमकामः॥ समारमा
मेश्रवरच्छिहेम्लेस्त्रीपनिस्वेसमुपेतिरानात॥ वडानलीकेकुमवृविनागीनोरम
नीमापनारावेरीमृ॥ कुनापानेतपिनमाज्यहैः परीक्षमिनामहामदीनमागान॥ हि
नानमचक्रनराणिघाल्नः स्वेवक्रलःकृंतिमवापनलो॥ पतिव्रतानांतिलकानिभाले
संवभनः पत्रफलानिपाणौ॥ नारदः॥ ततोमोमरनोहृदः प्ररशेवपनेवहु॥ मावमुव

श्रेणिकेन सम्पर्यंग ॥ इत्यं सद्धीनो वचनेनानेन समहर्षिता यो वरनालि । लेखं ॥ भूमौ पुरो गुरुन
विनयनतोनित्यं शिवावाप्तिविषयाविमानना ॥ इति श्रीमहाभारते प्राप्तमंपिकेपवंशिवंरहा
सेयापानेषसेवाप्राप्तमोधायः ॥ ५२ ॥ प्रश्नेनडवाम ॥ ततः पं किमकसेमारनेधहषु
द्विजः ॥ कर्णविवार संजातो विषयावेह हासयोः ॥ कथं चवेरनावल्याः प्राप्तमंत्री सके ।
शुभ ॥ किमवबीमन्मरनेतेममावलवबत ॥ कारवः ॥ उपविष्टो समाहूय ज्योतिषालवि
पारदान् ॥ पप्रच्छ मरनेलत्र्यं विषयावेह हासयोः ॥ गाणकाः प्रवृत्त्याकं मरने प्रतिराधि
ताः ॥ शुक्रजीवावपि पत्नीत्नीं पकारणो शुभे ॥ प्रानलोतोयराजन्भूपते मोरजः शुनः ॥
पनाकारवक्रवेत्याः शुद्धेऽपि सूक्ष्मवेः शुनः ॥ लतीकृत्यविधावेलोकाववनारिहनवः ॥
विशोभत तयारज्ञावहसोपहेनवोनराव ॥ पप्पभागोरपेवत्से सवसमामागतम ॥ पपै
वरुविलयंमवेदोपविवर्जितम ॥ योधलिके विचारधेरुरितं फलरेव णाम ॥ नेघममाक
त्पुचवनेमरनेहर्षनिर्भरः ॥ आरिवेणशुद्धीलाः पतिव्रत्योपश्रीभिताः ॥ स्नापयंतस्त्वपृथि
षयोवेहहासपपवरपक ॥ मनलेः कलपोगाइपलेवेलेनमिगुतेः ॥ परिधापयवचासां ।

पत्रंबोचयतिमितः । अमलेनमवेक्ष्यनामैकांतेकरस्वर्णाकिम् ॥ अथपत्रंसभामध्ये ।
वाचयित्वाभिनन्दया । मित्रलोकसर्वलोकानांवाचयामाससमैत्रिकः ॥ स्वलस्वलमदना
याम्नविवयामेप्रदीपनाम् । नृपेनकलेणोपीलत्वेनावलोकय ॥ इतिपत्रस्थितेन
वीक्षिताक्षितोमदनोऽब्रवीत् । अथनाथनितांबपः पितरः पापितालया ॥ यस्मिन्नमर्य
निर्वेषयमेवाभवच्चनत् । वासरेः हूंस्यामस्रमेपहेविघयाकामसमोहिता ॥ सालीभि
स्सवयोभिर्नेवेष्टसंख्यलोकयन् । गापतीमनमारेवीपार्वतीशंकरप्रिये ॥ भर्तारंदे
हिमेदेविरातापभीनमसोस्तुते । त्वत्तीर्थकाणिध्यामित्रतेनभसिचागते ॥ कुसमधेतन्नी
प्राणेनाद्रोक्तत्वापूजनम् । गंधधूपैर्विविधैर्दैवैः पक्वान्नैर्मोदकादिभिः ॥ पुष्पमेदुपके
कृत्वामूर्तिमित्रमयीमुमे । लोचप्पिष्यामिनक्षेनवकुंजागारोषणेनच ॥ मदनस्यसुशालाशालि
सलानिर्यान्नदेवता । इतिचिंतयन्तीनांतवृयस्याकांविरागता ॥ मनोपायेतेसंजातःकिं
चित्तयसिभामिनि । नयाचत्वकमालिन्याहसंतपडहपूजनम् ॥ वचोभित्वानिर्गतोते
भस्मैवोभोरतिस्मौ । श्रियमार्थयपूजार्थमनयोक्तापसंकवित ॥ विप्रोप्यमनाप्रमःस्नात

नोयावन्नायातिवेश्मवा। तावन्मरीचेर्वचनेश्रुत्वासमभ्येतिविवेदितम् यश्चिन्त्यतेमकर्णाके।
योगिभिर्मधुसूदनः। तमपश्यमसंदेहात्मोहात्प्राज्ञोमहामते अहंतेवपितर्भ्रांताके
धनस्यश्रमस्मा। आयामिषामितःकिंचित्साश्रुतामपितस्रुवे त्वनस्तेवपितरेष्यः प्र।
भ्रांतामोहनिष्यति। इत्येनिगदतस्तस्यवचनेश्रुत्वासमन्ततम् इतश्चोसमन्मकार्यम।
रनेक्रोसमर्जितः वेदाद्यशूलाभुगोपावनेवत्समुत्तमम् तत्राहर्षीमदनवेद
हासंहतिप्रियम्। नमस्कृत्याभिलिप्पात्मसमीपंसमानेयत वाससनेसेप्रविश्य
सेषुत्वमदनोब्रवीत् कश्चित्कलिरःकुणालीकश्चिन्सेकपालीस्थितः कश्चिद्देविवि
विशावैरामपाप्रकुर्वते कश्चित्वियविदूरहाःपतयोतिहिजात्यनेः कश्चित्मा
मायिष्णुनेवीथ्यन्तेइमस्तेवैकोः। प्रपितेकुणालोत्रामःवितयमन्त्रसाहरिम् किम।
त्रागमनेकार्यंतदावसजनप्रिय चेवहामोवाच पुष्कदर्शनेसस्पर्शाहितपरोयाति
मेत्वयम् कृसेभक्तिर्येषाहिप्राजायतेमक्तिरात्तृणां मेरणानैपितर्दैणा, प्रासःपु
त्रगृहीतिप्रवाचय एकांतेरहःसमस्त्वमदनकार्यनवेश्मिततं करोइहीनामदनः।

मैत्रीराजातुरोधानपार्श्वयोगी ध्यात्तेमत्वेगालवमुक्तिमुक्तोफलानिगृहणनमि।
णेविचिन्तन् वेदहासोपृष्ठतडेभवनेप्राप्यमत्वाः प्रवर्तीयहूयात्रस्मान्त्वाप्योग।
त्वदन्तमब्रवीत् वेदहासममनुप्राप्तमदनायनिवेदय द्वितीयोहास्यमागत्य तृतीये
ष्टमब्रवीत वेदहासममनुप्राप्तमदनायनिवेदय, तृतीयकस्तुवर्णवेवचनार्थः पंचम
तथा पंचमोपगमसुहृत्पुष्टः सप्तममभ्यागात् हास्यविवेकनामानमदनस्यश्रियम
हा स्वज्ञापर्विधपृष्ठस्तु वेदहासमन्ववेदयत् नारः विवेकनामहास्योन्यः स्वहापहि
धरोमहान् प्रपयोमदनायाम्भवेदहासेनिवेदितम् सिंहासनेचोपविष्टंमदनेणेकर
श्रियम् ददर्श ततोपार्श्वेवदणातविसोहिजान् वर्कमडकिंकर्मवकेकुष्णगुणाव
हन् कुमवेषानटोकुष्णगीतनृत्यप्रगायकान् वामपार्श्वेतत्रियोगुहस्यभक्तिपराय।
णान् नानादेशसमायातोमतोपासविणाद्दान् वामेर्वीज्यमानंचमदनंधृष्टवा।
द्विजम् विवेकनामहास्यस्तेनमस्कृत्याब्रवीद्वचः हास्योवाच केवलेतवभृत्योऽहं
श्रियस्तुतनयस्तव पितरत्रैन्यः क्रोधनामाहिंसायाहिधरः प्रियः स्वस्वामिभक्तोमर।

मत्स्येनापि हरिनिष्यति कनिष्ठिकानखेनाप्यतीतेनानादाय खेटरी इत्यलं द्रुमनिर्यासेलि
लेलविप्रयातरा विद्याधरेन्द्रदानव्याख्यानं वर्णी समालिखत स्वजनेन्द्रं ततः कन्या
माचरेण्डैनिवेदयत् पञ्चमाले लनिर्यासेकृतमुद्देगिवेष्णच कौतुकान्यनेन्यस्य।
विद्याधरविज्ञे गुरीम पुनः पुनस्तपश्चतीव्रतः आगवलभम ततो हृष्टामजे।
नीभिस्मातीभिस्मा विलोकयते मातापृथुः कस्माद्विलोकयते भद्रे कस्माद्देवो महोत्स
वि कस्मात्प्रतिमपृष्टे काश्चिद्दृष्टान् केमरी सिंहं दृष्ट्वा कथं न्यक्कारस्तत्सोनूनं भवाम
मे। मध्यं नरीणं सर्वसमग्रमुग्धं निगृह्य मे किंतु खेवदूषपाथं कृतमस्म नातेस्तु।
हम् नारदः पर्यरणागतप्रस्पतीपाप्यंतीवियं मतिम् विद्याधराप्यभवनेस्म।
रूपंचेस्रपीडिता स्वस्वभवनमामायकन्याभुक्तास्त्वास्थिताः अहमपि विद्याधक
न्याः श्रुत्वा स्वः प्रदभेदने विवाहोत्सवरूपाणांपरस्त्रानां च निस्वनम् यदृहात्सोपि
मायाकेचकुडः सिंहविक्रमः प्रतालिताम्यः कुलवत्सुप्रडिः पत्नानपक्के रूपमाप्
रोहं चतुर्भिरावागतेस्वभूत्यैः पुरं विवेश समतिस्वभावः धर्मिष्ठ स्वोपमतिस्व

यासाविषयाक्षिप्ता किन्तु यास्यथवा यामिमंरंजुहृदयं वने शनैर्यानिर्नंगामासो नृप।
राधनिर्णकया युक्तैर्विवेकैर्मदनस्तरीर्यविवलक्षितैः शुंधीतिममाह्वयन् शुरे शुरसै
विजे ततः परे परे कृत्वा दुर्गुलस्यच पांकया हंसीवद्विपयाद्वसंयपयोद्वहस्तांगमः
याहंदूवी स्तुरास्त्वां यामासो स्नन मस्कृतः ममप्राणान्प्रियेमकामाय तस्मिन्निर्योजय।
इति श्रुत्वतीपानके प्राप्राकुंडलधारिणम् प्रतिप्रतीके विषयादनहुति समेवन नते।
रदर्शी हृविपुत्रेकास्तुकानिस्मृतम् गृहीत्वा तत्करे गाम्बुमुद्राम्बुहिष्यविस्मिता कव
यामास तत्पत्रे पितरत्वं तहर्षिताः त्वमिति श्रीरत्नमदनेनवक्रेकारणामीदृशम् मातृपेमा
वपदातीः कुलस्थलेपराक्रमम् विधावेतविलस्वमामित्रस्यास्यकरिष्यसि विषम।
सैसवदानत्वं त्वयामदनमत्रिधो पार्वतीयमितिध्यात्वा कृताथैः स्नुस्तुयहूर्ये सेपरा।
मानयोभूयाद्वितीयो मदनो मम इदयैस्मा विषयापस्मार भिप्राधोविष्टावती सेपरे
मेपभूमिद्वेदिता मदनमत्रिभः एवमादितपापद्वेहविरोधीत्यनेपया वरमनोरमेवी
क्षमातुषेहर्षनिर्भरम् विषमसैसवदानत्वमत्रप्रस्खलितः पिता प्रितैर्वपत्रमालोक

बंधश्रियाथकेशवालमणिविचितम् पारुपरंनाभिषिबुजैलेनाणिस्वगंधिना स्नन
कुंकुमकस्तूरीचंदनागरुचर्चितम् उत्फुल्लजलविहंगमिथुनजलदेवताः क्रीडंति
मौक्तिकैस्तास्ताःकन्यकाः सुपुष्पवने विहंगवर्ग समालोक्यानकाग्रनशंकया म
त्स्यधुविलुब्धनेत्रैस्तैकमनयोषितः रंभाः कलकल्लोलपरैवधुः काश्चकांचन
जलरुहल्वधमःकमानुडिंडिमसुक्रमनंगः एवंस्मतास्मारमकंकुमनीरभाजाःस्नात्वा
तिलाः परिदधुर्हिंगुलंबरम् तानेकपत्रवर्मौक्तिकहारानिकपूर्णेनुपानतिला
कैर्ध्यधुरंगभूषाम् नाविहायजलकेलिमुत्तमाधृत्वडिंस्तमयानदरथितं वैदूर्य
कंधरत्रवणवाश्रियपद्मद्दामममथमागतेतदे वरुणाश्रमवंमक्रमारंभमत्पुलेविम
पिरीर्वललाटम् पीनवक्षस्थलमस्यजननेतेमिहणावमिवरूढममले इतिश्रीमस्त
भारतेश्रावमेधिकेपर्वणि विष्णुजलक्रीडावर्णनेनामपंचपंचाशत्तमोध्यायः ५५
नारदउवाच गोजलक्रीडाकामात्माश्रियैः स्वाहार्हाणति विष्णुयानगयोपार्थवे
हहामगोतिहंनाः गन्धुरूत्रमानवेच्छेकोनिविपयंगुरास्थितम् मयथानिस्तुलत्तजन

पद्मिनीविषयान्तरा विषयाद्ववाद्य अलंपुष्पौघचेनाघसेनत्रातविनावयम् तस्माः
पीतलेयामस्मर्वास्ताःकमलाकरम् तत्कुत्रावचनेनतस्याःकन्यकानिर्यपुर्वेनात् ।
काश्चिदालापिदृढेनगाधंत्योमधुरस्वनम् श्वहोत्नौपदान्यान्यकन्यकाःकुचमंडलेः
अत्यमौक्तिकहारास्तारोलायाचांचचेरतः काश्चित्पुष्पौघपंकुत्वाराजधान्यांवृथा
विता विषयामपिदृष्टेणपुष्पवर्षमपातिपत् दृष्टेगौणांसंप्रश्चितेचेदकंपुष्पमे।
भवम् रतुश्चतसोमरिताकन्यकाविषयामपि मृदंगातुपूरयाश्चवादयंविस्मिता।
न्यकाः प्रवेतास्तस्याःप्राघुःपद्मिनीषाडमंडितम् हेमाभीताःपलायंतेपिनिता
प्रवणार्दिताः अस्माकेघरसालासिमरःकलुषितंभवेत पुष्पवन्यौविघोषाणकन्या
आयांतिकामिताः नाप्रः मालीरुगृलानिनेत्रनतमनेनिलः तासांगुणमथेः।
पापोवेडानिश्चलमायपी नाश्वमकेमपोविविशुस्ततस्याःपिशुपीलपा अमाधंनि
मेलोमोभिःकलषंतन्मोभवेत कन्याभिर्निष्ककेटीभिस्ताःपीभिरलकृते पाम
रहामयंतीश्रकुन्ता अभितस्याः क्रीडालोलकाम्यर्धात्रमौक्तिकहारितम् मणि।

वीक्षयाम् कन्यास्वमनसोमलोत्कुकः केवेष्टितास्तदा चाम्पकोलीवमालिन्यो त्वनसर्ल
मिहलोपियः पल्लवैः सुमनः फलैः कठिनैराम्रवाहुपम् सतमालिनत्वामिमीता।
स्तम्भकपारयाः प्रयापिमधुपोर्हीकरोतिमलिनाप्रमी सखुच्छदारिमीवीत्यादृता
चम्पकमालिनी विषयेस्वभगोपप्रमहृदकृतमथनः प्रारोपुष्पोद्गमः पश्चाद्द्यप
नेवफलोद्गमः विपरीतेत्वयिकथं जातेबिल्वफलस्तनी वनस्पतीनांधर्मोयंविषया
चाहम्भूर्जो पिरस्यारायपुष्पाणि मामेषास्त्ववानना कस्तुरेतर्वनेमोगीकुंडली
त्वांसमीक्ष्यते विषयेतेस्वविषोभोगापिभूतासयोस्तुजिनः स्तनोवक्षसिपोमेनेत्वा
किंमेमधुःसहः भक्त्याप्रातुरंभूहृद्वस्त्वमर्हस्यातथापिच किंचित्प्रार्थयसेजायेम।
नयोर्लिंगयोस्तवि चेदनेनस्वगोपेनकेसरेणावचर्वोहिता पत्रालीभिर्विचित्राभिर्यथा
नस्तुविनेत्तमः सार्थप्रातानलसोरदत्तल्पार्थयाधुना प्राणानपित्वकोरत्वापन।
यत्त्ववशीकुरु चन्द्रस्फुरतिमेवासंकाकोरोन्यप्रमादतः पोमतीवाप्रियंप्राप्तेपूजना
देवपतयोः रम्यैचाम्पकमालिन्यावचःश्रुत्वाजरासमा प्रकाशकमलीवासीत

धोरुत्सवमालोकाकुलिंदतनयामूर्त्तम् पांडाप्यहो स्मर्ववातिहृदयेदधन् स्मार्त
मृपृष्यहाविनैः पुष्पैश्च मधुसंभवैः संकल्पयित्वाहार्यपाद्यर्घबधूजनानैः सेवकैः।
तिसहवीक पुरालादाजिनेनतो हृतेसालेनवस्त्राणेन स्मयहृदयम् अथकेनल
कन्यैकाकन्याचापकमालिनी पृष्ट्वा हृष्टविषयानामग्राह्यपिकश्रिया नेकन्ये
नमनकन्यापालेनपरिवारिते वसंतागम पुष्पाद्यपापवनमूलमे पुष्पापचया
मिश्रुत्याः कर्ने सर्वा स्वकन्यकाः सर्वत्रयोरणाहालाधीवनो देवंबला कोलम्मा
स्वाधारिणः स्मान्तं वकपल्लवाः नवबिल्वफलाभाभ्यां स्तनाभ्यां समलंकृताः।
मौक्तिकहारैश्च मरिनाभ्यापानेर्यवः नृत्यंतो नूपुरारावैः मालिकानासणहिलैः।
गायंतिस्महसंतिस्मकान्ताकूलवंदकाः प्रापुः क्रीडावनेरम्यकोकिलालापनादिते
हस्तिनी पुष्पिताकाचिद्यथा पुष्पा चर्वाचया तांभीनभीतांवाचैकाकन्यानिम्बफल
स्तनी मागाः कुञ्जेहस्तिनी तिचैका पुष्पाभिलाषिणी दारपिस्मतिमन्त्रकापुस्तनकुंभ
वृकेसरी पश्यांहस्तयुक्ताः अकुर्वन् पुष्पसंचयम् मालतीयूथिकाजातीफलमाधव

मोनरात्नमाघोतेसद्दर्पणवधवाम् हरिद्राकुंकुमोद्रेकांनितांगंमनोरमम् नववर्ण
मध्याह्नादीर्घ्रहैस्मगुरनःस्थितम् नमेलहाववनाष्पसाःप्ररक्तदाडिमीफले केचिच्च
म्पकमालाभिर्वंधंतिस्मतेपथि वदेधसुकुटभालेनानापुष्पमयेनरा नवोवरस्त्वा।
भातिचेद्दहामसमंदेरः मथाप्यकेतकाभ्याशोभ्यक्रीडावनेमाः वराटाभिःसमंहेमा
पत्रगाहॄष्पमाश्रिताः कमलोद्येनमहताधवलाःपत्रराजयः तस्यामलोभसरसः
समीपेनदृश्यतेमः ।। नमालनीलसंवचंद्रहासःप्रभानपद्माङ्गतमेवमेने सातादृ।
संतेनवसंतसचकूलेपलाशनवकुंकुमाभम् तदैवननेकोकिलनारिनेवनेप्रियस्वप
कानिनिवासमंयुतम् तन्यत्रवल्लीधरमङ्गतेन मचंद्रहासोरहस्योपिभास्वरम् तत्रपल्ल
विताग्रेद्रुमाल्लक्षिमधोमति मेनर्याःपल्लवैरम्याभानिभूतानिरैःमरा तस्मिंपल्ला।
वितेष्ठिताकोकिलामधुरस्वनाः उत्सुष्पंचमस्वरंकामिनोचित्तमोहनम् पुंनागव
कुलाशोकचम्पकाःपुष्पितावने मालतीमल्लिकाजातीपुष्पवल्लीसुकाणिरे पुष्पस्त
नभरानम्रानीलभ्रमरलोचनाः पुष्पवर्षारचयंत्योभतीरवैवमाधवम् नारदः म

नव्यंत्वयामदनशत्रवे पार्वतीप्रमितिध्यात्वाकृतार्थाः स्मवयदयम् वेदहासविशा
लात्तनवबाणमृगमेवचः श्रीमत्कुंतलकार्यार्थविघ्नेमदनंप्रति त्वयाहिपुत्रमारा
ग्रमहितेमात्रिलोकान्ते भूयाकृत्वंनवहितेपत्रंदेयमृतायमे अद्यापिपरिमृद्दामाल
न्यहृतासिनिधौ घोरयाद्वैरात्तोविस्तातोवादर्पोयद्धवम् नारदः सतत्पुत्रसमाराध
वैरामाख्याययोभने मंत्रिणानेनमत्कृत्यकुलिरंपितरंयथा मेधावीमातरेहहुनम।
स्कालेकुलिरवन तयानीराजितस्नायामाघीभिरभिनंदितः दधिदूर्वाक्षतैर्मिश्रतिलके
कुर्वतेश्रमः अब्रवीत्सतत्पंथानः शिवास्तेपुत्रसर्वदा मुखेनारायणः पातुबाहूपाद।
जनार्दनः वक्षःपातुहृषीकेशस्तूदरंपातुमाधवः पद्मनाभः सदापातुनाभिंकुविन्द
केशरी कटिकमलपत्राक्षोजंघेहेमधुसूदनः जान्वनीयतभुक्तात्गुल्फौरामोरोव
न समस्तपादौत्रियुगोमहस्व''वामनात्मा त्रिविक्रमःपातुसर्वशरीरंतवपुत्रक स
मायाहिपुत्रःपीत्वंपत्न्यासहस्वरूपया यथात्वंनृपतिर्विप्रश्रामःसहजनयश्रिया वे।
हहासोथजनतीनमस्कृत्यसमीत्यच अथारस्त्रीपदृढस्पृष्ट्वेषोः पण्यवनस्थली ग्रा

सवृष्णिकेनणकाले इदंवचनमनिरुद्धभावे कृष्णविष्णुमधुनेवनीतो यथाहतो
स्फुरितमेवर्गतेयथापश्येविष्णुकेविविचम् इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिकपर्वणि
वेदहासोपाख्यानेवनष्ठंवाणनमोध्यायः ५४ नारद उवाच गोष्ठनरेश्वरोपृष्टबुद्धिः
कुरुक्षीनामहार्णवः कर्णेष्वनिवचोमत्येकर्णेपंचत्वमेत्यपम् प्रत्यतेहंमिवेरत्र
कुलिन्ततनयोरिपुम् ततोमांविविधैःपाशैःकर्तोतेगतजीविते गताखनोभवेनोमे
दुःखार्तौमरनालसौ खण्ठमेवततन्त्वघस्पपरोमेश्रभुर्भवेत् नाम्नानात्रप्रकारेणरद
तेशक्तोमयारिपुः पोभुनाथइनेकेटनेनबाधाम्पहेरिषु वेदहासमितिख्यातः ।
पितःपावकोहवः वेदहासविविधैस्तपत्रमानयलेवनी मघोनयालिखितेव ।
पत्रेनोग्रपद्येपुरीम तेनार्पितमुपादायपत्रमेकांतमास्थितः पृष्टधीरपंयामासन
सिद्धत्वायथामतिः स्वस्तिश्रीरस्नमहनेकर्तकारणमीहृषे वेदहासोहितोनीव ।
मपापंसपुरोश्रभुः ज्ञातरूपानात्रमेरहःपुत्रकार्याह्नयेश्वयः मारूपमावयोश्रातीः
कुलेपालपाक्रमम् विवेविद्याविलम्बाभित्रस्माम्यकोरिच्छमि विषमस्मेश्वरा ।

दृष्ट्वैतानसमृद्ध्यान्यपहृतम् एतयामासविधिवन्मुक्तः प्राणैः स्थितः तेषां श्रीः
परिपूर्णश्चक्षुर्भ्यामेकराभवत् नाख्यातवान् पुत्रजन्म भवान्तरे पुत्रः कथं कलिः ।
गोसानहिमेपुत्रस्य यशोभिमनोरमः एकदा मृगयाविहारोद्यानोद्भवनगराम् प्र
विष्टः कुन्तलपुष्पाद्योजनहृद्यसमस्थिते तत्रागात्समहेशानालक्षितनवप्रोद्गलितवनम् पे
क्वचिन्मोरमास्त्राकारपिकेसरीमेवकम् वेदहासेहरिभक्तेनानीहितेमहामते ना
रदः श्रेतर्हिहि भूत्यापर्यपागिवद्ध दृष्टधीः स्थितान् नजानेवेदहासेनविस्मयकौतुकम् ।
कृपीः सप्रवायं हिमेकालेनानायते घोरशाक्तिकः चेरालैर्वेष्टितस्त्रास्यमानोगलितदंष्ट्र
केऽर्धं वम् दोपत्रोममविघ्नेतपुत्रानोसरनालक्षो नो किं कारिष्यतो मेस्मारद्ये चेत्यप
रागमुः प्रतिकोनस्य यत्कार्यंपरस्त्रिनयते बुधः तस्माद्य्मनलमेत्कार्यैविनयावलिन्
पयति यज्ञ तेगनमे कामस्य कारिष्याम्यनृतेवचः मुनीनाम सपनिश्चित्य मनसा पद्मवं
गिरः धारयेहर्षविस्मानिवाचोनर्मलितस्तथा पुष्पवृष्टिः सफलेतवनमाघयेन ।
प्राप्तः सतः स्वभः ससापि हिदयेहर्षः सेनानन्तनवान्मजान् तव पुत्रं ससालोक्य ।

तस्मिन्नाश्रममात्तातो गोसमायातो यत्र कुलिन्दात्मजेनोच तथा पूर्वेविविषयाम्नुरागागतम्
शुश्रूषितस्तेनौ वत्कुल्पो मधुपर्काद्यैः पूजितश्चन्द्रहासमलयाकृत्स्नं संतल्लवनानिलाशैः
जैमिनिः महात्मवेन तो कुल्पो प्राप्रेवणाय गामस्य चन्द्रहासः कुलपुत्रो दयो भूमिपु
रन्दरः चन्द्रहासमाश्रयास्सर्वैजनाः कुलपुत्रास्मराः धृष्टबुद्धिः पुत्रपुत्रः कुलार्थमस्मर
पथत तत्परेवान्देवपदवैस्मवा तु पूर्णहानुप ततो गालवमाहूय हरिप्रजोत्प्रयान्
पः गालवेन समाहूय वागासुतेनदारहीः नमस्तुक्रियोगिगिरिपरमानन्दनिर्भरम्।
पूजोशाप्पहरित्तवचन्द्रहासेन तोषितः स्त्रियाविराजेनगोरवान्तर्पूपियगालवम्।
निर्गेयोनगात्मलम्भुः तस्मात्कमललोचनः चन्द्रहासोपितपूर्णेरतोकुलकोभ्रूत
कुल्पोपिश्ररतेकुलसर्वेनतुत्रायापात्तेनामतया अर्जुनः परमानन्दमकापन्नपरणा
त ॥ इतिहासमेवंचन्द्रहासस्यलोकेनाःपठेच्छृणुयाद्वासमत्रम सप्ताश्वमेधफलंप्राप्नु
चवत्रांमरणात्पारान्विमुक्तांत्रियोपस्य कृष्णभक्तिर्निर्मलायातकालेसंसाराद्धोर्न
रयेहास्वरेवः सोयाविकःपोतमवाप्यणामनेसंसारपारंन्वोतिनाधिगच्छति ॥ ॥

यार्थी ब्रवीशुमफलं तुन्मवाम्रेकरोम्रितन यत्रैद्दूहा मद्द्वोपिवा ल्यादमम्प्रैम
वः नेदृष्टाणुःरीकान्तेवेद्दूहामोरण्णानरा यवतीयनमम्रुकेराद्दवन्मलिनोभुवि
ग्रालिम्यनेहोरैवसुद्दूहामेलिपाम्यते श्रीरामवेरवः उलिहमन्नोपार्थमद्दको
धवमेनिभः वेद्दूहामेमहावाहूवृद्दमद्धमकावः ग्रनेनः श्रेयात्वधमोविग
ता:पाधमीरपारपि यम्पवकम्पिनकृस्मन्नयभीष्मम्मेयोर विपरीतकपेवध
माम्प्रनेरैवकीमत युद्दमवत्रकर्नंक्रेकथमालिगनेरपे नमस्कोमिवागिद
द्मारमधूपनेः श्रीकृष्मः मद्दकमनुमकारैममलिम्यविणाघनेः कपिलं
नोपानेरत्वायुस्फलेनायंतेन्धाम नम्फलेलभनेपार्थवेमवालिंगनाग्रः म
नकेशुयपाश्रीतिः मःत्वधमेशुकीर्तिनः वेद्दहाम्यपोनवरूपविस्नुरपथ्यवोषितः
ग्रयानेकोपाऊमालिम्पनम्पोनवद्दहामकृममवाकेनतद्दः नदाप्रवीशुद्दहामो
पिवाकं म्प्रिनेद्द मेग्रहुयपाद्दमूने श्रुवोविनद्दत्नवपार्थमोघपन्तः स्तेनोवा
निनोरलणाय यानमोत्पोनोहरीमद्दवोमिनम्पानेनकेनपावेमंग्रुपावः पव

जैमिने श्रीजैमिनिरुवाच ततः कालान्विताकालेन निकृन्तलकेशे रूपेणै
रूपीमाश्रेषप्रातमकरांध्रमै विस्मयंपरामेआत्रैरेपतनैतारेगमे प्रत्रामिश्र
पमालेष्कनमनः पिनरेनरा सवेटहासोविनायभ्रुसोपाषतुरोगमे श्रहरैम
तलेलेभजानः कुसमममामः श्रावधवात्मयाहेफोनित्येयाम्रुत्यनेहरि सके
पाल्वःपार्ववुक्ते तूनमाज्ञागाम्भिश्चनि विधयातनरोप्रापूर्वैद्दासः शुभवधः सा
स्याहमौद्विसेप्रामोवानिनैप्रवमाम्यनम रत्निनौवधमाञ्जैतसेपोनाविमयापु
नम् धारात्रिछामिवेदेनोहरीनेहिकलःश्चनः नवेस्तवानिनोप्रत्रमामार्धवनून
स्त्या वह्नुमैवानिनापस्त्राहमोनाचवार्येप सकृतनेवूनःकुर्वैषानिम्बोकि
श्रेषोननम सक्तनेवाश्वरवम्मरणोनारंभविप्त्रावि जैमिनिः विषयाननयः शु
याहानिजैपरिपालयन चेटहासोपिनगारहवि:प्रामोहरेमिकः एतस्मिन
नोषमःपर्णोसोकमप्रमारपिः रूपेणवेद्दासमेनवैसमवानेराम्भीपणम श्रीम।
त्कमपरामोजनलसीदलमनकम वयोहृत्नपोहृदवानरहसमेवापि १

पातकं किं तस्य विष्णुलोके महीयते ॥ सालिग्रामशिलास्पर्शं ये कुर्वन्ति दिने दिने । ते वैकुं
स्पर्शनेऽपि यान्ति हृत्सर्वकिल्बिषोऽकस्मः सालिग्रामसमीपे तु यः श्राद्धं कुरुते नरः । नित्यं
साक्षितया याश्राद्धे नैवेद्येन तु निर्मलेन । सालिग्रामशिला यस्य नित्यं तिष्ठति वै गृहे । न
तस्य तीर्थानि सर्वाणि सन्ति नित्यं दिने दिने । अन्तकाले तु यस्याग्रे सालिग्रामशिलारकम्
रोपितं पापिनोऽपीह यान्ति परमां गतिम् । सालिग्रामशिला नित्यं भक्त्या वै पूजयेन्नरः ।
अश्विना तेन सकलान्नादत्तमश्वादिकम् । सालिग्रामशिलायां तु महात्म्यं कथि
तं मया । त्वत्कृते तु नवं कुङ्गामिच्छामि ह्यपालयम् । इत्युक्ता नारदः प्रायात् तेनोऽपि
समयं पृथ्वी । सतां संगात् हि नाल्लोके लभ्यते न संशयेन रे । इति तु वैसम्पायनः सर्वे भूपा
ति भिक्षुतः । जगाम चेद् द्रष्टुं स यत्र कोनलकेसरा । जैमिनिः इति कामसमिद्वेषु ।
शुश्रुते ति परं तपति । सभक्ताम नुसा लोकान्ति विष्णुलोके महीयते ॥ इति श्रीमहाभारा
ते जास्वमेधिके पर्वणि तु द्रष्टा सौपाख्याने नामश्लिष्टितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥ श्रीजैमिनिरु
वाच ॥ ततो रथाश्वं द्रष्टासलोकानि नो नामहाम्भने पतन्त्वं समाख्याहि मया दृष्टोऽसि

पुनर्दास्यामि तेविप्रदैत्यांश्चविविधांबहून् धृत्वशुद्विरानग्गाम पुनःकेतलकेशुराम् ।
कुलिरेनपुनेस्तंवेवेदहामेनयत्कृतनम् वेदहामेपितलब्धाराज्येतानवेधद्विजान्
स्वयंवेधुभिस्सार्धंमरनेनहिजातिभिः ग्राननागस्वपितेकुलिरेमातवेवतम् ते
नःकैतलकेराज्येचकाराकृपातचयम् विश्वपाश्रृतनगंमकाधुनमुजितम् प्रा
मृतस्योपघातेस्रतेचाणकमालिनी इत्येपार्थमहाबाहुश्चेदहासामहाशिशुः सा
लिग्रामशिलांस्पृष्ट्वाहिपुत्रस्त्वबालकः तस्मात्सेपूजनीयाश्चित्यंशालिग्रामशिलानृपः
नाशः शालिग्रामशिलाचक्रेद्वारिकायास्समुद्भवम् कलिकालविधुःपार्थतमर्दै
तिजनार्दनः यस्यकोमहापापैर्नमुक्तोस्मिन्समुद्भवेः सद्यस्तेनाश्रमेरेदःशालि
ग्रामशिलार्चनात् शालिग्रामशिलाचक्रेचैदनेबापिकुंकुमम् देहधारयतेविप्र
समुक्तोनात्रसंशयः नैमिषाश्चप्रयागाश्चगंगासागरसंगमात् कुरुक्षेत्राद्गणात्रो
शालिग्रामशिलाजलम् शालिग्रामशिलाचक्रेनिर्माल्यशिरसावहेत् हरिदेवम
मेतत्क्षोब्रह्मणाकथितंकिल शिलाग्रामशिलादत्वनैवेद्यपद्मभक्तितः सरहस्यान्

स्नात्वा स्थितोपश्यंल्लदेवधीमस्तनोनृप नमस्कृत्य पुष्करं द्विवेदहासः समुत्रकम स
मालिप्य श्रप्रुमाणस्य शुचीनां वधाप्रवीन वेदहासः हैमीयाश्मासर्वाःकांश्चि
दौवानिको मृतः नस्मात्सर्वप्रयत्नेन मवनीपश्चमाधवः नारदः पर्वसवेसुवः
पार्थच्यसनैर्नैर्पीडितः विवेणसमुद्भनाभ्यां वेदहासः सयमिव सर्जनः दे।
वात्स्यायमहाराज्यवेदहासो महामतिः कुलिदेन श्रुतेनावरुः स्थितेन कृतेनु किं।
म श्रीनारदः शृणुपार्थ महाबाहो कुलिदस्य विचेष्टितम गतेनवेदहासस्व
डिनोपकुलिन्दकः विचार्य मनसा देवहार्थं बंधविमातृतनाम पुत्रोमेवेदहासा
स्मत्वत्रूनत्वमाराधयतः नपारंतोप वीकेपाल्लामाल्पापकर्मणः इसुक्त्वाल्
गृहेनस्मिन्सपत्नीकः ससाधवः प्रविवेश हतावाचनितिप्यधनतन्यरः पनस्मि
नैतेरेलोके पुष्करद्विजं वेरयत् स्वामिकुलिन्दो नृपतिं सर्वदाहितकृत्तव इतिते
षां वचः श्रुत्वा प्रतिनोहशिप्यया विचार्य मनसा सम्यक् सोस्य निहतो मया कि
मर्थमारयाम्येनं पुष्पधनविवर्जितम माकुलिन्दविषादेनं कुरुमेन तदनेनेति।

उन्मील्य नयने देवी वीक्षमाणा दीनानि लोकमः हर्षोद्गतपुलकनयनो गायामेकमणप
त ग्रहोपचयमितानीतोरुषीकेणापि चंचलैः अन्तःपरोहितोघायामोसंगात्येपसिनसो
त्प्रेक्षत इति ब्रुवंतं तमृषिं पार्थः साहसविस्मयः पुच्छामि प्रियतंपत्रेपुष्ककनाक्रिय
तेपृष्टम् पुष्पाकं जात्वनोभिन्नात्किंपुकोनिर्गतास्थिमो ययोः कृतेनीडपातेपतिभि
र्गृहितोपुतैः वल्मीकानिवयोगेहशिरसोनिर्गताविने विनिर्यात्यप्रमीमर्वांपुष्क
लंकदाष्मितामृवैः पिबंति चापुतेतुष्टाः कुर्वंत्यपानमक्षितम् कानुद्यंतिमृगाः।
स्तागमहोनिष्ठुरयतारुष्टा प्रहस्यबकदाल्भ्योपक्रसापार्श्वमुभाषितम् उवाच
हर्षपर्याश्रुर्ब्रह्मणोरणापानयाभिः ॥ क्रेशावसेरपरिग्रहेयपापचंद्रनेदिभवे
रयोगतिः नत्वायामाकार्यमकार्यमेतहिवारयंघातिनतानमण्पत नहेविचोके
नपवमोनमल्लस्तावरी वर्तिनृणाममतीव पतेमरीयावल्लवनामेवाह्निगताःतेब।
वहस्यवेपुः नप्याक्रियंतोत्रीकणारमेघाःकृष्णंचपुत्राःकपमेवयोत्राः वेरास्तुला
तुपालाकर्णपटेपुर्विवाहमेघाभवितावकर्णयचिन इत्याम्यह पुत्रमुषिकराविदेवंस

इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि वेदव्यासोपाख्याने नामैकषष्टितमोऽध्यायः ।
जैमिनिरुवाच ॥ गते वेदव्यासे सः पुराध्यक्षे विघ्नयाननयेभ्यधात् । अब्रवीद्वेदव्यासोऽपि
नत्वो च मयावनम् । पुत्रे वै मोक्षलाभाय समेतस्मलमोधुना । कृष्णस्मरणेनाशातेन
मुवामितनोहारिम् । इति संरिणपतनये कृष्णेन महितो यथो । पालयमानिनोलस्यक
समस्यामिततेजसः । येषु येषु अश्वरेपोष्ठ मेध्यश्रेवाजिनोनृप । नत्वत्पराज्यनिर्मुक्तोमहा ।
त्वाश्वनमस्कृतो । अथवा वरस्यामन्वायोदिशिपाशोत्तरगामो । प्रविष्टामहितोपल्ठतो ।
तेयाधेविशाम्पते । दुःखेश्वासः पार्थमुख्या योधाः प्रद्युम्नादिप्रभृति । किमिदानीमक
तैश्चभयान्वितैः कथंभवेत् । श्रीकृष्णः पंचाभिः कौतलाह्यस्मास्केति स्मावारितास्व
माः । हेमधन्वो नीलकेतुर्बभ्रुवाहननामको । मयूरकेतुः सर्वे ते रथास्य यत्र गामिनः ।
इत्युक्त्वा प्रविवेशाशौ कृष्णस्तेषु महारथैः । ददर्श कृष्णेनाह्वानुमतिं मध्ये सहिन्यतः ।
द्वीपस्यंधाश्यतेचवरपत्रेकोशाच जीर्णकृष्णेन प्रक्षिप्तं दलूनामेहिरमणिङ्गितम् । व
करालंमहाभागोनिमीलनयनेक्षितम् । प्रवतीर्णो रथाभ्यश्वनमस्कृतेशौनें ।

संसमालिंगप्रज्ञानैकल्याणैव महासार्थवृद्धमेनन्तरि: प्रां शुक्रि ध वैरहिलीयथ
भाति कौतिकिंनगृहेनापणीनेताहंशीगतिंगश्चार्णिपार्थ नमस्कान्मेनाभिने
शुक्रपर्ते: प्रपापुनातृहकोरानवाप्रान इतिशुवंनेवरव्नानंयहर. सन्कलमाप।
यामासत्वोभिरीतेः त्वमेवमातान्नुरूपः शुगताः नयारहणाबहरणाणिवि नानिर्मे
सर्वेषांत्वेषुनिनमोक्षिमार्वेज्ञानेथतः सकलोधर्मनुनेः सुहत्तेषबहनिराहाय
कृमेन्वयाभागेमवें सेरवमुरुः परगवोत्रागमंमेवेरवतपापपेवे कहनभ्रन
शु तनांसमाकर्णिप्यापर्वेपवेसर्वेकर्मेवेरमूलस्पमूलम त्वेषांतकेयातेनेर्ते
वैरवयावत्तृयेधानत्वराभ्युरेति हाविपाहरनोव्रतावरुगवोन्याहिसनः वि
धन्मस्य हिलोस्याभिश्रुरुणुपानर्ने स्थितम् रहर्णगोलकोयस्मिसगवेरुनवान्व
कु पवेवितागांशुआगविनात्तविधियः प्रासमहत्वपरनेसर्वेरेवोत्रमेविषु
स्पृथमानेनमुनिभिस्सनकाघेतपास्वोः अथतानागतोहद्वामहत्वपरनोब्रवी
न कृतः प्राप्तोपहनिपारोव्रतभिः संगतोहितः शुक्लनसारापोकेस्मिन्यानिसा।

दाचिन्तयतेद्रहस्यः सीपाण्डवेनतुधर्ममार्गीरत्नोमयाकारिनरोरसंग्रहः नप
णीणालाविहितात्समाधुःपार्थोप्यवीक्षियदगुरोतने भुक्तंपण्णेमल्लकेविध्यतत्र
ग्राहस्वयंवकरालमोजेनाय इयान्यानःकालइहस्थितोमेमार्कण्डेयालोमशो
नस्मृप तेषांसंख्याकर्तेमलेमयापिसत्यंगतावहत्ताविंशतिर्मे स्थितश्चात्रश
यमाशुष्मल्लंतस्मारहेनकरोम्यत्रजित्से पूर्णोवाणांवाणिणापत्यपारोविश्वमत्य
न्नार्थेतेगैस्तरैगैः यदायदाब्रह्मणोयातिकालस्तदातदावारिमयंजगच्च वटेश्व
कःशिशुरूपश्चोविभातिपत्रांतेसप्तास्वप्नव्रत्रोरसीव तस्यालागांवटपुटेपयानेः
पपणिभिबालेरोटमानेहमंतम पारंगुहेवटेनेमंनिवेणपर्णेभावतेस्ननमेवारुव
क्रम तेइर्पनात्समरेसंनितोहंननाहणीसंश्रतिकस्यवानी सचैवायंहंसरूपो
यपानःपेवानांवैमेगमान्सोग्भुवाच कस्माद्दृरिहान्तोमलस्कादन्त्यथासितिसोम
नयेस्मिन्विलाय बालोभूत्वावटपुटेपयानोमयानतत्राप्रार्थितेनेवकिंचित् ग्रालिं
गनेरहिजगात्रिवामधर्मेस्त्वयंरगांपनत्युरेच जैमिनिः इत्थंविवादन्मसविसेवचस्क

भिः प्रकाशिताः गंधतैलावसिक्ताभिः प्रज्वलिताचार्चिभिर्वृतम् अहमत्र प्रयास्यामि
धर्मराजस्य मंदिरम् जैमिनिः एतावदुक्त्वा वचनं कृष्णो नागपुरं ययौ यत्रास्ति धर्म
तनयः ऋषिभिः परिवारितः गंगातीरे शुभे तत्र रेविकामागध्यमागते देवकीप्रमुखा
यत्र स्त्रियः संति मनोहराः धर्मराजस्तु श्रीकृष्णं राजा नेत्राप्यमाधवः नमस्कृत्यात्रत
स्तस्थौ नृपेणापि सर्वैर्वृतः शाखामपार्थे मे आज्ञां हृदयं राजाभिराहूतम् प्राह्वानील
ध्वजो राजा हंसकेतु र्महाबलः मयूरकेतुर्बलवान्बहुधायः प्रतिष्ठितः धर्मराज
नवभ्रातान्वसौयेन जितान्नृपाः स्वधन्वा तोषितो वीरो राजसूयेऽकृतसंगरः जितो म
णिपुरे आम्रस्य मार्वीभयान्वितः बभ्रुवाहनसंग्रामे पुत्रेणानिहतो जनैः उलू
पी मणिनापार्थं जीवयामास भामिनी प्रद्युम्नकर्णपुत्रेण सर्ववीरजनोपमम् पु
त्रेण सहितः पार्थो यज्ञो मारक्षनं पुरम् विश्वकर्मावपीयत्र संपालस्वर्गमेवहि
ततः कौंतलकेवाजी शाप्रजन्य धर्मनंदन वंदहस्तोसिस्तितोयत्र तुर्जयोपायः श्रुतास्रैः
ततस्तत्र गतो यातो मध्येनिवस्य भूपते श्यंकपर्णामस्तके च कृत्वा सोपि महामुनिः

भक्तानां जीवनं मया प्रकारान्तरवाक्यैर्मे आमंत्र्याभ्यामि धर्मजन्म इत्युक्त्वा पुत्रमेघु
कानिर्गता वसुधाद्वहिः अनयवन्तुरं सर्वयाभ्यां पांचाल्यवोऽलेन इति श्रीमहाभा
रते आश्वमेधिकपर्वणि विविधचरित्रं नामाध्यायः ९२ श्रीजैमिनिरुवाच गंगेयो
हे देवकीपुत्रः पार्थस्यानुगामिस्तत्र इत्थं वनान्त्रयोरश्वो भ्रममाणो महलीलया अ
त्रुवाचाप्यनतपार्थवीरैः पूजितश्चितेन इन्द्रस्य महीपार्थस्य पुत्राम्भितो निखिलामपि ।
चिरकालं धर्मराजाज्ञया विविधैर्यज्ञैः बर्बमानेऽहि विधृतेः स्वमेधकन्नीयं अ
ध्यसर्वमहीपालाः पार्थेवे धर्मनंदनम् वीतिलेनातितापातमयामहगान्बुद्ध ।
ध्र क्रमपयधोपाठेवानानावादित्रवादकाः नर्तकावि विविधैस्तालैर्हस्तैः कौतिल
या अध्युनक्षत्रालिह्रदश्रुद्ध पृथकलमंहावलः वधूकवाहीविधानेषावीरवमेवसाम
किः बहिकेलहंसकेन्द्रलपालीलधनावली यौवनास्यश्रुंरहामलयान्यवह
वानृपः भूषिता विविधैर्वीरैः कटकैः समरेऽपि भूमिपालास्त्रामोस्मभाभिः स्वर्णावि
लासिनाः नानाकुसुममालाभिर्वरवर्णकर्मस्थिताः रात्रौ युगद्दन्तेऽप्यवरीपिका।

पुरा गृहीतुं देविनोऽलस्यं समहस्त्वेणातमेव वा । प्रागेव च श्रुता राजीन राज्ञा राज्यस्य वैश्यनि ।
ऐोपयामस्म तः पूर्वं दुःखितं तेऽस्य पाहय । अन्येषां सर्वजं पुनः कारणात्स्व स्वरस्मरा के
नापीरपीनेनायजानात्मिनवदेवभो । साम्प्रतं भर्तृहीना हं राज्यहीना तथा कृता ।
नेत्राम्बुना तालयंती पारात्रेसराउलंभम् । एवं तो दुःखिनी दृष्ट्वा ताव त्राणपरो हरिः
मायया मयामास राती भवमायाय पीडिता नाम् । दुःखितोऽसि हृष्ट भर्दे नेगमिष्यत्र ममनिधो
रत्नाकाम सहसा पापं स विवेणाउरंतरा । हंसेमम भायायोपतितं रूपीन नयेफि...म् दु
खिष्टवत्स भीतिं मा कृत्वा त्वं मम संनिधौ । दुःखका पापागिनाकालेपस्पर्शमधुरू रवः ।
दुःखिष्टं तत्वणा रेवृप्राणानामहृ विभुधा । नैरितम्भ जनेस्वर्वैः कस्य पाषौ मूलौलिना ।
भीरीमृदंगपटहे गीतनृत्रै महोत्सवैः । मंगलं परमेव कर्नागोरेश्च च संनिधौ । प्रा
जेनः तमयामास दुःशाल्यां पुत्र संयुताम् । अथ दुर्योधन संज्ञानोगतव्यं व गतादयो ।
निर्मवितामयायाहि कृतौ दृष्ट्वा पार्वतीम् । सतं च न प्रवीत्यापौहृष्ट्वा मीहिगो
पते जैमिनिः साहर्षिना हृषीकेशो दुःशाल्या कामब्रवीत् । एवमेव त्वया कार्यं

स्याम्यनुपमाम् इति पृष्टेन प्रलापान्ते मयाधर्माज्ञीगताः ततः प्रसन्नो भगवान्कृष्ण
प्यानेन्येवशायत तोविविधीनहंसाथैविघयेस्मिंस्थितोवभौ तस्मात्कृष्णेनकर्तव्यः
भ्रुमिः पाद्यार्थकोविदैः मुनेभावितमाकार्यहर्षितोकृष्णपाण्डवौ २२ पुत्रो
तदैतांतोकथांश्रुत्वाविनिर्गतो प्राधिपित्वामुनिकृष्णः शिविकायामरोपयत ।
इति श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि बकदाल्भ्यसमागमोनाम द्वाविंशोध्यायः
२२ श्रीजैमिनिरुवाच ॐ आहत्यवाजिनो धीरं पुरं नागद्रुपोभ्रमम् शृणोयथा
चतुपतिरोक्षुलेयस्थितःशिशुः सिंहासनस्थःसचिवैःसेव्यमानस्सभासदैः सुते
फलानामायान्तेसराजाचोस्थितस्स्वान् भीत्यापलायतापाकोनेनकानेकंसपुत्रः
पापानहर्षेपपयत्वस्यमानेधुराजेव निर्गतस्सहतेधात्मल्यासनंनीनस्यभावत
हृष्णाकृसंपन्नमकृत्यमाहजाहीतिमामिति निस्तनानिहतोभर्तासाम्प्रतंतेनतोम।
म तामहंपारासाया कृष्णकृष्णसागत्यने श्रेष्ठान्स्थितोरथानांपार्थःस्वसारांतांश्रम
माव प्रलवीयकतेकिंचिववपुत्रस्यवेषमम् तस्यापितस्यतोसर्वेमयापप्रकृतं

नमस्कृत्य तिष्ठन्तो धृतराष्ट्र महीपते ॥ मघवा केतु सम्पतिनं च विभीतितनोयाह,
ितानभिः स्वधर्मभावो नृणां श्रकम्प स्त्रावैपापन्नाममीरणेन एवं विधं
ति मनुः पस्युविधावरि हन्त्वत्यारसेव नरः नस्महस्माविभिः ग्रस्यस्तनापृविना
िभुवरूपमंसकोषितैः रलपुनैः स्वगतैः दिवापि योभागिराजभवनात्मणि श्रुत
ह्रा येनालोकविल सङ्गनमुत्तहार येनाकथीगमनस्य पुण्यमवाप्ति हे धर्मो
पह्वेषुनमश्रीकरदतिमो पम हे मधनोयमगुः पारयोः पतितो भूत्वे य।
मपुत्रो महावीरो पांकरपार्वतीपतीम सुहृद्याश्रियपुत्रो कामाधिरा
पितो येन सर्वतावीराः स्वयमनापन्नतो विनाः नेत्रकांगगने आलिंगयन
ताधिप नीलं नीलध्वजं तत्रवलिनं च समागतम् ततः सर्वे नृपास्तेन धनेन।
हेनहृजिताः समागत्य महात्माने धर्मराजे नवबोधिरे श्रूतेनस्तेन मस्कत्य स।
मालिंगाय ततःस्थितः भीमसेनं च धर्मात्मानामभिनन्द्य सहर्षितः कुंतीवीतस।
तेश्रासंत्रासतो मरराहितम् पतिश्वस्यस्थितवीरहदैणास्वीमस्वचाति कणोपवे

विंकासयंत्याश्रुमनांसि नूनम् नृत्येननाः पश्चिहर्षिपरितोषयंत्यस्सावहावा
मत्तालघुगेनरामाः सुराः ११ कृन्नमुलोल्लासालसच्छालवर्त्तेरतिनरावि
लिवारयंति ॥ इतिश्रीमहाभारते आश्वमेधिकेपर्वणि कंसाद्वेनागमोनामचतुष्
ष्टितमोध्यायः ६४ श्रीजैमिनिरुवाच ततःपार्थःसारोहतोभूपैःकालेनकिय
तान्नृप यत्रतिष्ठतिकृष्णोसौमहाजनसमन्वितः सप्तद्वीपस्वयंपानात्मरसत्तम
न्नेगमो नृपतीस्सुरतःकृत्वाश्रयातिहारिमंगलम् २९ ततःपार्थसमेतैकस्सम
ख्योरयोनृपाः त्रिलोकितारूपामरागनाश्ववत्तुरंगमाः नानाकिरीटैरत्नैस्वध
त्रिनाचापकरालैः धाराभिःपंचभिर्युक्तायत्रमतिततुरंगमाः विनेताराश्वर
यंस्त्वेवेगेनमतिरिता ततःपार्थोमहाबुद्धिःकस्मशुख्योन्महाजनेनान् नमस्कृत्य
समालिंग्यपरक्रीयामासभूपतीन् सोबलीयोवकुंतीचैरवक्तीपितृकेम्यकामम्
धृतराष्ट्रवविरुद्धाप्रसुवाचधनंजयः एवंपश्यतमेपुत्राराजानेवंदहासकमा
विघ्राभिगतेवीरंविसृष्टकैससमागतम वीरकर्मानृपश्रेष्ठोनानानृपपनगारून

नेष्वानकायक्तवाटेमनोरमे अष्टेयधूनाद्वैगणवृद्धेद्वपरिवारितः ऋषिपरि
वृतोयाम्पमातृभिःपरिवारितः ऋषिपरिवृतोपाहिमालयस्मिहितोग्रतः य
स्तेनोयत्रहरिश्चन्द्रपरिवार्यमहात्मनिम् वकवाल्यवमहितः मृदयःप्रस्थितः
पश्चि कुंतीचप्रमुखायोतनपात्नामर्वयोषितः संभावयंतस्प्राप्तंस्मुनिश्री
भिस्समन्वितः पुरस्कृत्यगान्धीकेर्पामिरातःपुरवासिनः पार्थप्राप्तस्तेहयोग्रा
मोह्रदुंयवनूपमत्तम् तष्ठाहीणांमहस्त्राणिपुरस्कृत्ययोपश्चि कुरुपा
द्विजातस्मृतिपूलेःत्रीरहासितः हर्षांरतीवनिर्यातिमनुहात्नीमपुःप कु
तीचवराजैमवैःप्रस्थितःपाण्डवेश्वरि हर्षेणमार्गमायातिवीक्षितेम्बाहलो
चना धनंजयंपुरंप्राप्तंवासवेर्नवोदितम् एवंमहाजनयुताःप्रापात्सर्वम
हार्याः अग्रतोबलराणामर्ववेदधनिकृतःस्थिताः ॥ गाण्डिवनेकुंकुमच
न्दनंचरत्वगणिपाचेष्ठलिधायवेषणा कौसुम्भवस्त्रविभूषितास्याःमहाजना
नोपुरतस्थवेषणा नृत्यंतिमुक्ताफललोलहाराःप्रभापितेनेत्रकटाक्षतीक्ष्णो

विचित्रकुसुमानीतं रत्नानि विविधानि च एवं कृपालिनः सर्वे पुनः प्राप्ताः समेति
रम् यथा मां वीरूपेण राजेन तथा सर्वा विलोक्य तथा भीमादिभिर्वीरैर्वीरसेरवेन
मस्कृतः नमस्कृत्याप्य हरिणा कृतोऽतत्र विप्राम्यते द्रौपदी च सुभद्रा च नमस्कृ
त्यजनार्दनम् स्थिता समीपे कृष्णस्य हर्षनिर्भरमानसाः गांधारीपूजनाद्दृष्ट्वावि
ड्रं विधिपालितम् ददर्श कृष्णो भगवान्पृथिव्या यथाविधि ततो भीमेन सहि
तोविवेश शर्वनिकेतनम् यत्रास्ते हस्तिनीदेवी सत्यभामा च लक्ष्मणा उभौ च सा
त्यभामायै सनाथं च सनातनम् पालितःपाण्डवेनाथ सहायः सबलस्तथा ते
भिः तस्मात्सहचनंकृत्वा वरदस्य मधुसूदनम् प्रत्युवाच समीपस्थो भीमसे।
नोमहामतिः युधिष्ठिरस्य नगरे बहूद्ध समागमे यच्चमेनास्थितिर्यानोत्तमा
वास्मिन्परिगृहे एवमेव नज्ञानामि सत्यं वक्तुं च भूपते बालत्वे यत्कृतं किंचित्वि
श्रामेतेनन्वास्थियम् उक्तिर्हेतेनननास्मैवं कृष्णस्य नान्या नृपालये सर्वाश्च समाक्षः
कृतकृत्यं सुमनोहरम् ततो हरिर्नृपं प्राप्य प्रत्युवाच महाबलम् तथाचरा।

रिणा व्यासस्तेनसुवाचेदं रीतितनं धर्मनन्दनम् । येयागतास्तु भूपाला दिव्यासि
हासनेस्थिताः । वयन्तीनोचनष्ठिः शरीनाथांतस्वशरीरम् आहृतेनाकं ।
वीतोयंमयादिष्टोयद्योचिताः अविरुपत्यासहितेनावसिष्टाकृधतीमतः ह
त्विमणाःसहितःकृष्णः सुभद्रासहितोर्जुनः मालवत्यायुतोवीरः प्रधक्ष्णोपा
नसत्वः अनिरुद्धउषायुक्तोभीमसेनोहिडिम्बया यनेनविधिनायुक्तो हूंष
केतुःसुभद्रया मयूरकेतुःप्रिययालीलावत्यावगच्छत प्रभावत्या च
नाम्नानीलकेतुःसनन्दया शरूपांतकलपाणीत्रं मत्वमालोदंसिलया पतो
मयाविनिर्दिष्टाःस्वायान्येयांतज्ञाफवीम । श्रीजैमिनिरुवाच एवंव्यासस्यसमं
दिष्टाःस्यपतीसहितामुदा आनेतुंजाह्नवीतोयं प्रस्थितावडपलेवाः वारि
ज्ञापतांसतोषाःश्रावतीतजलागमं ज्ञातापयाःसुतेलोकायाजस्याश्व
कुमारिकाः मुक्ताफलानिवृत्तनाः शृष्टनःपांवनिस्वनम् पटेतत्लन्
नयोगायंतोगीतकोविदाः नृत्यंतःसंकुर्वन्त्यानेकाःसंस्थिताःपुरः ।

सुमालिंग्यमूर्ध्निचाघ्रायबालकम्‌ प्रस्तुवाचतिरंसर्वेरचितंपूर्वकेशवानां

पाश्चर्षिताकुन्तीस्थिताधर्मनिवेशने युधिष्ठिरोपिसर्वान्‌भिसद्दिनोहर्षमा।

ययौ वैवंगृहीत्वावृषभाद्रौपदीसमसमुध्यमा गेहधीशमसमाराघवीक्षिताव

क्रमेवच क्रमशःसर्वभूपालाःयथ्यतेश्रृगामिनाः कुन्तीचदेवकीदेवी

यशोधाचरवर्मिनी मिषिवुस्तेगंधजलेसकर्णंयुधिष्ठिरम्‌ संत्रपदेवकु

वैतिध्रातलेभ्यःस्त्रीसमन्विताः हर्षिताम्तवनेतत्राश्रमःकाञ्चनभूमयः व

कत्यालेपनसुनिनामसमस्तैर्वरितेनच सुवर्णप्रतिमाचैकाश्रपूर्णतंरत्नक

ता सुवर्णास्थारंकोसमिष्टिकानांतपाकृतम्‌ तावपीवासवेदीद्विगुणस्मा।

ध्येणातेनव श्रहथाराघुतेरम्भोमणउपंचक्रिरेबुधाः सुजातकेमकानाणां

नदानभ्यसमर्मननः सुमेतनामकोणिगजाभ्याजाभूकर्णोध्यगालवः सोभिरा।

लोमपणाघाश्लुकेनास्तेवनिजाःक्रमान्त रत्नसिवारमैवेश्वरस्तत्र्यविंशवंति

व धृतास्तेधर्मराजेनतांस्तिन्यतेमनोरमे रीतितेननरारात्रासमगण्यंगवित्र।

स्वयमेव हृषीकेशः स्थापयामास तान्नृपान् तत्रोपविष्टाः कांस्यपीठे पार्थिवा जनाः
वेदनेनाञ्जलिं कृत्वा दिव्याभरणभूषिताः स्त्रियो विनोदमाल्याश्च दत्त्वा कर्पूरवीटकाः
स्वर्णपीठे आसीनाः सम्पूज्य रत्नपादुकैः दीयते दीयते नाम यत्नाद्भूमिपीठ
ले पृथिव्यां च ते नानादिग्जनसमागताः स्वर्णैर्वस्त्रैर्मानिताश्च सर्वे विविधानि
च गजाश्वरथानि गोमहिषाणि चैव धनम् रत्नानि च महार्णवस्य नानाविधानि
हीमम् पृथिव्यां तेषु सर्वेषु रत्नानि धनानि च पश्यन्तो विस्मितास्तत्र नाना दिग्जना
ति पृथिव्याः कृतस्नाता यत्नकर्माणि सिताः स्वर्णस्य समारोपसमानीय रङ्गमे
प्राकारोपशोभितस्तम्भमन्यं तस्मात् पिवनाद्यं भोजनं लोकोऽभविष्यति पृ
थिव्यां तदा कर्माकर्णयन्त रङ्गमः धूनयामास वदनं सर्वपक्षे शोभनं मुदा सर्व
वस्तुमपि प्राप्य सन्तोषेण तु लालयतः तालाभावे तरङ्गास्थले तु कलः प्राप्य धर्मजन्म वा
सीपं सत्यराजेन्द्र नाहं यास्यन्ततः परम् अन्येषु किं तपस्ते श्रवणीकामेश्वरे यदा तत
परे ते गन्तावीशास्ते प्रकृष्टसानकर्म कृत अनीप्सोऽपि ते स्वर्गस्य परमं फलम् ना

हरेर्मुरा रुक्मिणीयस्तुवाचावसिष्ठप्रियांमतीम् खिरोममवभईतेतश्चमोरे
णायहृदे तस्मिंवेमार्थितेनावकलशेननदृश्यते अर्हंपतीवत्सःकन्तासमभक्तावाक्य
मब्रवीत् एतङ्काश्महोमानर्यनगोवर्धनोधृतः गिरिकेशुगर्वोपिप्रियतेराद्य
िणा रुक्मिणीतंस्विाराञोः हरिक्तनानदृश्यते पतिव्रतानांधर्मोयंकृतोकेवलया
नया रुक्मिणी सत्यवतंसमालोक्यसभद्रानेधनंजयम् लोकेश्वयपितेकृतोधि।
श्रुतिचैवलीलया जैमिनिः एवंब्रुवन्तान्तांस्सर्वाञ्जगृहुःकुलशाल्वकृते अवेवति
वस्मृतकाग्रेधनकांचनपद्मके सभर्तृकाश्चसर्वाश्चापस्त्वाटनयाविधि शुरेगाय
त्रवाघतेशांवाश्चपट्टहेस्मर वीणाश्चविविधाभीर्योवारित्राणिववादिरे मैत्रानय
तलेपुराणेनृपतेस्मरंगमः शापयाधर्मराजेनपूर्वबद्धःस्वपुत्रितः इतिश्रीमह
भारतेआश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनिप्रोक्तानामपेवषष्ठिनमोध्यायः ६५ जैमिनिः ओं
ततःप्रवर्तितेयज्ञेधर्मराजस्यशोभने अध्यायनविधानेनमहात्मनेयैमेश्रितेर्जलेः भी
मार्जुनरथस्थैवसहकृष्णकमेकाश्काः पारम्पर्तालनेकल्याशुनीनांभाविताल्मनाश्च।

वम् त्वं गृहे संस्थितामान्, नारदः पुनरप्यजग्राम जाम्बवतीगृहम् प्रविश्यमेरि।
तस्याश्चाह जाम्बवतीं त्वरम् नारदः त्वं गृहे संस्थितामाननैजानासि नृपालयम्।
श्राहतेजाम्बवतीतोयं पञ्चयातिस्वयं हरिः रुक्मिणीसत्यभामाभ्यां वसहन्नीच्छति माधवः
जाम्बवती सर्वालिनपुत्रास्मेति महिष्याः केषावेताः योऽपरित्यज्यगोतासीमानकी
वतिमानिनी अस्मिन्नसभामेरम्येसाधुनामवमानता जैमिनिः तच्चापि नारदो।
वीक्ष्य माधवं ऽपल्लवम् मोऽयाणिस्मोपीनोवग्रामसृगिपुगावे सर्वे[illegible]ाचक्र
शुश्राणिसरुक्माणीत्यमन्यत पुनरागत्येदवर्षिमोऽतपपापाद्वमव [illegible]त्विभिः
सहितेरहाम्भवेकसंमनातनम् वसिष्ठेनसमंसवैरानानाजाम्बवतीने[illegible] जग्मुः
सकृष्णमानेरामस्त्रवीरेस्मराश्विनाः यामेनमैत्रितेलोयंपूजितानलदेवताः पू
रयित्वाम्भसाक्यामककलशांकाणापुष्पजम् स्तोकेरेत्वभूपायनस्मिल्कालेनरापि
प स्ववर्णकलशांकेनपरिपूर्णमरल्पती तदाहपुरनेकेषांमुनीनांभाविनाम
नाम् [illegible] रुक्मिणीसत्वकेनीत्वकलशांजलपविनम् प्रकल्पयामिनेत्वराजंग्रान्तीर

नानाश्चर्यगणसमन्वितो निर्ययौ समहाजनः देवकीवसुदेवकुंतीचउग्रसेनस्तथैवनार्द
नम् तत्रापत्नीच कृष्णस्य गृहीत्वावस्त्रपल्लवम् वसुदेवधृतस्त्रियाणीपदांकुलद्रांते
मनस्विनी तत्कौतुकं समालोक्य नारदो मुनिसत्तमः जगाम सत्याभवनं कथि
ते कृष्णनिर्गमम् श्रीनारदः सत्यभामे शृणु त्वं वचो मदीयं कृष्णवल्लभे यत्तां
भेमत्तां पार्श्वे नानानृपसमागमे रुक्मिणी वहुलं मानं प्राप्नोति हरिसंयुता निर्य
तिजलमानेतं धूपावरचामरा सर्वेषां कामपूजामासा यस्या पौत्रोऽनिरुद्धकः क
स्मात् हि नियतां गेहं त्वया सन्धेवतद्वर समीपे त्वां समालोक्य सावरात्रं गां कृष्णवः
तरा न यत्सत्यभामे यद्यस्ति समीपगा सत्यभामोवाच ब्रवीतीहत्तिं सौविल्लो
मह्यं हे मुनिसत्तम येनेन महिलामेनां माहिपक्ष समागतः जैमिनिः नारदो
ह्यपवेसत्याह्वयसकृतकेनम् इत्युपवक्षणावैविमृत्त्वप्रोमीनिसमरि स
मालिंगनपष्यामि विस्मयो मे प्रजायते युधिष्ठिरस्य भ्राता मम पादहस्तोऽस्ति मेवरः
सत्याग्रकः प्रयाम्यतत्त्रगाल्गुनगामिते निजैगामगृहाबस्माजिंगतेवीरमाध

कर्णं जहुर्वसैन्ये तु होमकुण्डे शुभं तदा तत् ततोपविश्य राजासौ सपत्नीकः समाधवः ।
व्यासो गृहीत्वा कर्णं तं स्ववर्णं भीमिरमब्रवीत् महाभीम भेनाद्येहं तेन भूपतिभिः शुभं से
पानं कारयित्वा स्नापयित्वा यथाक्रमम् ततो गणेशं सर्वेषां तल्लोकेषु यथाब्रवीत्
व्यासः गृहाणामामहायज्ञे चनमाहुती श्रमो पूजितास्थापिता मे तान् उल्लेभामगतो ।
हुतिम् पाकसमभागं नक्षात्रां स्वस्ववाचमहाम्नानिम् रेहिपावककवके शुभसंविद्या
सपतंहुतिम् यो वीरत्वतृप्सि मा मोभित्वा मेहापविधिवेलातत् तथाचक्रकारवयोमोपि
पूर्णानाहुतिरयो तथानित्वेदेवनाभयः स्वयं मेरे यथाक्रमम् यत्नोनेव च शुभस्नाने
स्नानं गः कुर्वन्ते मति नैमिषिः ऋषिभिः सहितः कृत्स्नः तानपपापासधमेजम ते
पुण्यधर्मे राजाने जगृहीतानि ब्राह्मणकाः नीराजनं तेन च शुभं कुवेरस्व वरीश्रमश्रावाधिपः ।
बन्धुभिः सहितः कुन्तीश्च महाज्ञापनेमुत्सवम् कृत्वा पूर्णाहुतिं राजा चोपविश्य शुभि
ष्टिः ॥ पक्षीकारश्चेवावाचनः स्वापनं भारः शानेनवाहेमविभूषितानाम् अश्वान्वरजो
श्च मोक्षकानामैके कथोभूमी च न हयं च कार्य शुभतावरकानां शुल्कवच हन्ताय

यत्नेभुविकर्षणाणामस्मिन्पतेफलेहृतिः समापितास्यवरेनेष्यतिप्रपंचपालिकाः ।
नकुलः पवंकृतोमहाराजेन्द्रागम्नेमहाप्रभो आननेनमयंपूर्वेयेपपापेषुमेकिः
पूपवजाह्ययोविधेः सक्तस्तेभिमंत्रितः धोम्यउवाच भीमावङ्गसमारायनिष्टन्ति
शूलस्त्वाणाम् यावन्येतांकुर्वेद्देवानिनोस्यमहामते ततोधोम्यहयस्याम्यवामकः।
किंम्यपीरुयत तावत्तीरम्यधारातनिर्गतान्नमेजय विस्मिताम्यकलालोकाः।
प्रमाणितेनवद्दष्यते धोम्याब्रवीद्भीमसेनं क्षिद्रिकेवानिनोधुना यावद्यम्यतगताथः
पुराणापुरुषोध्ययः वारित्रनारेमहतिप्रवृत्तेभीमोलनानमस्वदयम्यणीषेम कुधेन
तेनस्यात्रिनेनचाधः सूर्यंप्रविष्टंकिलवह्नितेजः शुद्रलाताहषीकेणाःततस्तेनस
पूष्वले धाराविनिर्गताश्चीस्यमनपोधमेमब्रुवन् एवंविधानकृत्वापिशुद्धिः पूर्वेव
रेगोम इच्छातेसफलोयतोजायतेयपुथिष्ठिर तेषामेवरनामेवंतरंगास्यकलेवः।
रात निर्गतस्यमहेजः प्रविष्टकेणवाननेन पश्चाद्धूरी रपतितेभूत्वाकर्णमेवच ।
विभूतिरिवक्रद्दस्यचितामात्रेपिणामिता विस्मितामनयुक्तबुकर्पूरवीत्यतेभवन्

योस्मसहाश्रमे कौलकेजापतेनीवशृणमैनोनवाननात जैमिनिः शृणुतानस्य।
वस्तामिभीमसेनेनयत्कृतम् मार्कण्डेयवानाश्रमेकोचनभूषिते नववेरन।
जातेवृषीटेषुफणकन्दला सरलस्यपिनाभांतिपुष्पाकारभूषिताः कदोला।
नोचनुच्छिहिः हेमस्यानैविर्यचिताः प्रतिविम्बितानास्यालोपनदीपदयोन्यिताः
निरस्कारा ताः पुष्पाणांवेदकेलिकृताः शुभाः कस्मात्रकवौधूपभासिनेनाश्रप
शुभे स्वगंधनजलेनापपारसवाललनेकृतं प्रतिपावंसवर्णमधुनोयन्द्रकमेः
लः ततोभीमसनमस्मेपायसंक्षवेषितम् रस्पुण्डीलकाः स्यात्स्योवेदो भिन्न।
मिवोन्मितम् मकेस्मृपान्वितय पिकाकुसमशमम् पुष्पमूलफलेधारुवा।
हभिर्वल्कलैर्युतम् पुनःपुनर्य कन्यान्वेनना दुतिककेः नानाभेःमेरुकु।
टस्मैः स्वभाभिर्विभास्करः यत्र मपारसम्लेकृतं भीमसेनमाविश मुनिवेनामिली।
नानियथावीर्यात्रतानिच कश्चिदिश्रमल्याण्णान्वीन्यपश्चत्तुवापान् नजानेभी।
मसेनेरपूर्वैवनानदृष्टवान् यत्तुंतेप्रदमल्कोपिमन्यानेचननोधिकम् वेदस्य।

कृतार्थं जातः जैवं तद्वा राज्यकाले भ्रातरो द्रौपदीमनोरथः तदर्थं धर्मकर्मेण वरः स्मार्यं
ज्ञानिकेणवः दरद्युधिष्ठिरो राजा नृपनीतिप्रियो बभूव नरां तां सहस्रैव गजा।
नां तणतंणतम् अलंकारसुवर्णस्वकोटिकां अदरो नृपः अन्येके नृपतिषु सु
हितुणैनेव यादृवान् हस्तिपण्णायास्त्रियप्रस्वर्णा अलंकारैस्तैनोपितः उपवेश्य
सनेक कृत्स्नं रत्नालंकारभूषितम् यथा यस्तु फलं सर्वं दृष्टीकेणार्को द्रष्टो वारिवना
रस्मै जनतेषुष्व वृष्टिः पपातव भीमाद्याः पाण्डवास्सर्वे राजानोपि प्रपूजिताः भावि
नापप्रपवस्नार्थं यथोपयुनिरंतराः उपविष्टेन तेन स्नापयतः केसैन कारितो। यत
प्रकरणं कृत्वामयाः तेपातकैतेराः श्रियायास्सुप्रवित्ता भूमायो ते निर्देतिमहीपते इति
श्रीमहाभारते आश्वमेधिके पर्वणि युधिष्ठिराभिषेको नाम षष्ठषष्ठितमोध्यायः ९
९ श्रीजैमिनिरुवाच ॐ तेन कर्णे भोगनिलाविसर्गसकृत्स्नास्व महीभुजाः यथा भीत्यां
त्रिधावाला भोजिनेरमस्कारिताः जनमेजयः यते ब्राह्मभोजमेनः प्रार्थयित्वाथ ना
नृपीन सकृत्स्नाभोजयामास विविधान्नमादिष अत्रानियानियानीतिसर्वे।

ष्णां स्नात्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यतेनात्र संशयः अथवीरप्रवृत्तेस्मिंस्तानेनतैव पोमने
पतनस्य पुण्यवर्धं धर्मराजस्य भूपतेः श्रममामेम महायतेधर्मस्तु महातपः ध
स्याहमिति विज्ञाय तच्छ्रुत्वा वात्मा नमात्मना ईश्वरः सर्वलोकानां महेश्वरो भगिरसूरनः
तरश्रेष्ठ पेयामास नकुलं धर्मसूनवे बिलाद्विनिसृत्य नकुलः काञ्चनार्धतनुर्महा
न् दृष्ट्वावरमुवाचासौ मनुष्यवाचा महास्वनः नकुलः किमेतत्पुण्यवर्धनेकि
मेधात्र महाधर्मिः सक्तुप्रस्थेन वैवायं यज्ञस्तत्त्यो नराधिप उञ्छवृत्तेर्वदान्यस्य
कुरुक्षेत्रनिवासिनः नमस्तेस्वनेश्व तुल्यादिविप्रेणात्तेहिजोतमाः सपुत्रस्त्र्यपर्घ।
तास्मैवं तपस्कोकुपव्हलात हिनश्चैव कल्पमन्त्रहृताकारः कृतार्धद्वारा
तोभवान् किमर्थं वा महायज्ञमिमं नात्र विगर्हसि नकुलः नैवमध्यास्मध्या।
कैवान्नेहत्पापाय वपमात्सरात् यथैवतत्सवायूतं तस्मर्वे श्रावधद्विजाः उञ्छवृत्ति
द्विजः कश्चित्कुरुक्षेत्रे वसतुरा षष्ठाचकालिकोनित्यं सभार्यः ससुतः स्नुषः न
सिनिव सतनस्तमसुभितसभवन्महने [illegible] प्राणान्नपत्रे सर्वलोकाः स्तथा

मातुलेविद्विषतनेप्रानधाभुवि पर्वैवरनिविशेदेनमः आवस्थकेलिकाः स्था
लेवासिंसमीहेकेलाललाविस्मयंगतः अपानेधर्मराजस्थपानपात्रगतोम
हान् समुत्थवः इतिश्राद्धवागुभतोमहातपः इतोद्भूविलिमिः आक्रमोरका।
लीव्यवहवः इत्थंवाणिवामुनिमेनेकश्चिद्दिजोत्तमः नास्तुलेवेदसंग्रहेर
ह्राकश्चिद्दिजोत्तमः विचारयतिमनसापश्चात्तिकुटजस्थत करोनस्थलपात्रा।
तिजल्पतेवापवापरः बहुकेकनकाभवमनेकश्चिद्दिजोत्तमः पर्वविधानि
वाम्यानिरत्नानिविस्मयमागताः स्वकपालनिसमर्पितामतामायेवनेवथम् नेक
नावरतास्थलेसमस्ताधर्मसूनुना अतलोत्पहितानानेत्वविधेश्चमहाबलैः उ
पविष्टस्मयतानेसकलस्यापतमेउपे आश्चर्यसंस्वभूतापनतश्चधरानीपते स
म्यानोयेनसर्वेषांविलस्वःकर्मलाभुवन् ह्रस्वविस्मयवाकेनरानानमवरेम।
निम् जनमेजयः आसूलेख्वाहिद्दनानेत्वेममतिमतोवर इतिएष्टोनृपतिना।
प्रत्युवाचद्विजाधिपः जैमिनिः स्थाहवीरप्रवरपामिकथामद्भुतकारिणीम् ।

मिवेोगतः बहुप्यश्रद्धयारत्नैनेहमाहृमंनीषिणः कथंपिश्रद्दयारत्नंचानेन्मायो।
पिकल्पते ऽतिरेवस्त्वधर्मान्माघ्रानिर्षिकेविनोभवत् श्रद्धाप्रतस्तरत्राप्येनाकश्
इमितोगतः श्रात्ममंसमप्रमारेन्द्रंपोविगिरणीनोरोपणा सर्वज्ञःत्वाविविनिर्मुक्तोाश्रुत्र
रैरेवनैर्श्विरम· गवांपातमरस्वाणिाद्दिनेभ्योत्रुरैरोवृगः प्रकोरङ्गोतांप्रारकोाह्नव
लाममोभवेश्विरम नगानस्तूर्यैवैद्दुमिरश्वमेधपणौनेरपि सकुप्रप्त्यम्परानेनेनल्पमे।
तन्करावत प्रष्परिवृाविमानेहत्वप्राश्रमिरद्विन स्वर्गेगच्छनराकुरूमभाग्रस
सनत्ल्पः नृकुलः रत्नुक्तापरिवृहेनसातानाडमोमहिन: रिवेविमानमन्दृर
सकुटमोरिवेगतः ततोर्हनेपुपानेपुविलाधिमत्यमतर: रिव्यपुष्पसमाकी।
णिसमेकेतोयविचेहयन् श्रमृथमंप्रसारेनमुनेत्लसमवनेनमा रिव्यपुष्पविमेरा
श्रुहेमेपार्श्वमधूरिरम हिनोपेनकपापार्श्वेहमप्पाणिरिलिवितयन् लेपोवनानिनी
र्थानियतात्राप्यागमोलया ततोयत्नामिमंश्रुत्वाधर्मरानसधीमतः श्रामगपरा
गमाश्रोनचकोाहनतोगतः प्रतसमतेभवनोकपंश्रुक्तमिरैमया सकुप्रमो।

ग्रतुग्रहं प्रज्ञामानमस्कुरु स्वोमञ्जलयः धर्मकार्यं नितुक्ता मानवचनान्नवलोपमः।
नेश्रुरु भावविनाप्रीतः श्रोवाचमेति : धर्मोहं हिनरूपेणाजितामन्याह्वि वागनेः
पामोरमनलपेदाने पोचमिंहियनिग्रहः मत्येतमानेवत्नानमिमेनानलनेवोमम ।
नोश्रुनित्यममेवर्वं भक्तामेभजनेतेनः नमस्तुभक्तिमनन्तपोगनिसिद्धोरसामरम
प्रस्नानुश्रुरु भावनरत्नमिरकानितेनया कश्चिमामनमर्वत्नेनस्मानवगमिप्रवर
स्वर्गम्याहिरणास्मैर्विरिन्याद्रवर्षंपत्नया स्वर्वनिरानेमनत्रविमपाविह्वेनमः
मञ्जुप्रभापारिन्यामाश्रुतानलपिजन्मन पक्वामहानेलोषनलोकुलस्माविनल
पा सफलंभवतोजन्मवाणापंसफलंनव गगनात्सुष्पहृष्टिश्रुपतितनवमूर्ध।
नि नेनःप्रतोवलेरपेरमापापतिरेहिनाम् याउनेपेतोनपतितेनलगोतितोभव
ते भापाश्रुवत्त्वपासाधीतश्चेवामस्मरुरमनः सर्वांमितानिधर्मांश्रु स्वानिरुणा
वलया ननमापीपनेधर्मोरानेरत्रमेहाधनेः स्वापलश्चेपेणास्वल्पैःप्रजाप्तेनः
मनुष्यानि प्रश्रुराम्परमेपापंश्रुतापपश्चनाशिनी जन्हानिपापंप्रज्ञावांजीर्णिनवच।

पिताधर्मःसनातनः तुष्टेपितरिप्रीयन्तेतुष्यन्तिसर्वदेवताः पातीर्मम्पदोदानावि
याल्लोकान्प्रपाश्यताः यस्मत्समाचारात्प्राप्नोतेकोन्यःपूज्यतमस्ततः एवंवयमिपुत्रस्या
तिपिताप्रत्यक्षमितिश्रुतिः उत्कृष्टोपितरंपुत्रःतस्मात्त्वंअपनुष्ठुमे नकुलः उत्तस्थाव
गृहीत्वातांसक्तूनतिष्ठपेदरो भुक्त्वातानपिसर्वांस्तुनचतृप्तिमवाप्नुयात् ततःश्रीर्म
नुषाप्राहश्वश्रुरंविनयान्विता मत्तातोपिमहाभागाद्विजायामैअदीयताम् श्वशु
रोपिहालेनुषाभ्यासाधीतियमत्रतकत्रिता कुलस्तंततिहेतवर्धार्थत्वात्वंसर्वथैवमे ।
गुरुस्वश्रुपश्यात्रातोवहूनतमानपरिरक्षितम् त्वांरष्ट्वारीनवदनापीयतेनीवमेम।
नः भृत्यानांभूषणोधेनयोधर्मःक्रियतेशुभे ननंसंततःअर्शीसतिनृपसत्तनमापिते
नुषा भृत्यापत्रापरक्षोतेनत्रायंविहितोविधिः मन्येतेत्रुयहंयत्नतत्रोषानविध
ते मम्भनेस्वामिनस्तामोदेवतायाश्चदेवतम् त्रायोत्रकगोहीयाश्चनचैवेवलुमदंसि
अनुकम्पतिमांचिन्यहृच्छभक्तिस्तवैवतु अथश्वभगवंसक्तूनदेनामनुगृह्णामाम
ततस्तानपिसक्तूनसागृहीत्वानिदपेदरो बुभुजेवातिश्रियास्वाववचामोतुद्विजेद्विजः

अभुक्ते च भुक्तपूर्वैकदाचन अनेनेह हि हिरण्यमेतं समक्षं धानमहीपते । एवमुक्तो गृही ।
त्यात समर्थमानि पापेरेरी भवति नाति पितुर्द्वे वने वनभ्रमभवमरा ततः पुत्रो विनी ।
तात्माधितं ग्रामस्थ मेविन तस्य पितुर्मस्य विवेतातन मरणोणधि प्रदीपनाम् किं तस्य जीवि
तफले ग्रामो यस्मात् निपितृहे मृत्यादि विगृहाद्दीनो निराणः प्रति गच्छति अनिपितृ ।
स्वभग्रामो गृहात्मनि निवर्तते मनमेते ब्रह्म नरत्वाऽप्यमाराय गच्छति कद्भ्मवपी
ड पितात त्वकालो भेविमन्याः ध्यानि पापानि परं समग्रामेनि परागतिम् पितात्ववा
म अपि वर्णपालाप्रत्नेवाल पवमनोमम बालानां हि हि लिप्तावनस्मात् प्रेत्य पुत्र
क पुत्रेण लोकान्नयति पौत्रेणानन्त्यमश्नुते अथ पुत्रस्य पौत्रेण ब्रध्नस्याप्नोति विष्टि
पम् पुत्रेण लोकान्नयति श्रुतिरेषा सनातनी तथा तन्मे विनापि वत्सलोकाः सुविष्टा
नामम तस्मात्त्रिगीपतालोकाः स्युः सर्वपापस्य तपोमे विविधं नष्टं ह्नातापि च
स्वयः सातनिर्मलवमेपुत्र तन्मृत्योभ्रविभीम्यहम् अथवा पापकारिणो मृत्योर्हि
ततेजनः कृतकृत्याः प्रतीक्षन्ते मृत्युं प्रियमिवातिथिम् पुत्रः पितृगृहः पितारेवः

ऽतनम् ॥ बवर्दयं मनोरथाद्वाचो रथान्ममाभिलाषम् ॥ अशुभ्यानानुव्रजनेकपा।
श्रावेनवार्धनम् ॥ एवमुक्त्वामधर्मीन्नानमम्मय्योपयाविधि ॥ त्वमागच्छरदेहेहा।
नचहृष्यतिनेनमः ॥ ततोभार्यापितत्वामाहूत्रानानपश्चिनी ॥ त्वगमिष्येवाषी
पंतीभर्तारमिरमब्रवीत ॥ आत्मनी ॥ किंविधमोमिधर्मत्वविधमानेषुमक्कृष ॥ ते
शर्पमतिपरम्यमनागोपिमवरीपताम् ॥ आत्मनः ॥ अपिकीटपतंगानां मृगाणीनं
वशोभने ॥ स्त्रियेभस्यास्तुपुत्र्यास्तनत्रैवंवक्तुमर्हसि ॥ धर्मकामार्थकार्याणिसुश्रू।
षाकुलसंततिः ॥ दानेवधीनस्वर्गश्चपितृणामात्मनस्तथा ॥ नरोत्तुकम्पितोनार्यो
शुश्रूभर्त्रिनएववा ॥ आयासमम्हदामेतिनरकंचैवपश्चतिः ॥ आत्मनी ॥ सदधर्मा।
चेरोधात्राम्हहोभार्यापतीहिन ॥ तस्मात्मर्तिप्रमेमानवानंकर्तुमर्हसि ॥ पतिना
यापरोधर्मः पतिरेवहिदैवतम् ॥ पतिरेवपरोबंधुः पतिरेवपरागतिः ॥ धर्मसर्वेव
कामंचयत्तस्वर्गतिरेवच ॥ पत्याश्रयेवनेस्त्रीसर्वमेतत्स्यात्मेत्यसंशयं ॥ कर्मणामन
साकचायास्त्रीपतिमनुव्रजेतत ॥ इदमेवमहाभागासादेवरपिदृश्यते ॥ नमपात्व

ष्ठिताः सततमाक्रियमाणमन्त्रमसकृद्भोमहातपः कालेकालेच संज्ञामेनाप
नेऽप्यकिंचन करविरयक्तकुष्ठानेवप्रवृद्धमजेयन क्रुत्वा सर्वे क्षिषिव
भवधोव्यमजेस्तरा ततःस्वकामकंठानांतेषांनवकुभेतितान् तन्माचवृहः।
मामामामतिमिःकश्चिरागतः तेऽप्यजयित्वाविधिवत्नाविप्रःश्रीनमानमः क्षर्व
चमधुरांवाकेंमनःप्रह्लादकारकां क्रम ब्राह्मणः तेऽप्येवापरिवाहेषां भूर्वोषा
पातिरेकोपि वा संज्ञामेवं संस्कारेवानेमोतिशिक्षार्मसंक्रमः धर्मोक्ष्यत्र गृहीतोस्मि
यस्मिन्विनयेलोभवान् संज्ञाप्नोति शिवेलाशोचमीनस्यवतोपरः स्वागतेनेहित
श्रेष्ठभूयःस्वेत्सागतेनते मानाष्यंक्रियतांत्रलंभउटनोयप्रविश्यतो तेगृहाणि।
हिताधन्यायेणमार्गश्रमानराः स्वगृहे क्षिवविश्रुताविश्रमेतिभवादृषाः स्वा
ह्रातोवसमामासेविस्ताश्वगृहमेषिनः येषाम स्मृत्वारिवसागम्ह्वेनातिषिपत
ने तस्मानिभूमिरुदकेवाकवशीचसत्कृता पतानितसतोगेहनोक्षियनेकराच
ने रेयमात्रस्यणयनोस्मितिश्वासस्यणामनम् तृषितस्यतयानोयंतत्पिनस्वत।

याहेतल्तेत्रेनाथनेपुनः पपकंपीयुयंस्येनांविधानेनैनिरोनेनृप धर्मरानेः सन्येवरम
ह्नाबुद्देकिमर्थंपीयस्येहिजम भवांहृह्रुनातनदुःखंयत्ररनेन्वयाबुग्ग विप्रः मया
समर्पितंधान्यंपुत्रास्येधर्मनेरल यत्किंचित्तापतेनसिंत्राणाणस्यधनेवतन नकुला
ववनेकृस्मः प्रस्तुवाचहसन्निव मासत्रयंचविप्रैशिष्यैतोभवनेरत्नमे कृस्मवाके
नतन्नेनेतिप्सावितैनृपालये जस्मलस्त्वपूर्हाजन्मनीतेनेनावतेताहितो युधिष्ठिरः
प्रधुनामाधवककपोनिस्त्रियोनत्वयाकृतः सर्वेषोपपलामेवविस्तरेविपत्रये श्री
कृस्मः अधयः सेतिराजानः स्नानेनतवसन्निधौ यत्नातेसुहितालोकोमध्येवाह्वक
पाकथम मासेनृतीयेघोरेकभविष्यतिकलिर्नृप इत्यार्थविवरेतोहिनृउयुनो
पाद्यम त्वेनइनेहिजोरत्नानाभ्येरास्प्रसिमेमतिः पनराकार्पिकोनेयः कृस्मप
प्रशुविस्मितः युधिष्ठिरः कोरकलियुगेप्राप्तराजानस्तत्रकीहृशाः किमाचाराहि
जातत्रतमपापवरकेपाषः श्रीकृस्मः प्राप्तिनारोह्ननारः कलिमामस्पार्थिवाः
शुगंतेप्रभविष्यंतिस्वारतणपारायणाः प्रतविषायुराजानेविप्र, स्वस्थोपजीविनः।

नैवनाप्यंयतस्तस्मात्इतिहिजः जैमिनिः इत्येनेनकथयित्वातद्विजानांनकुलस्तथा ।
यथोयथागतेराजेन्तत्रिदिवास्तिवेपथुः एतेषांपरिपृष्ठतोसिमयासर्वनिवेदितम् प्रा ।
प्रमेधेमहायज्ञेयराज्ञोयमश्वंनृप तस्माच्चविस्मयःकार्यःत्वयायतेषुपार्थिव वि ।
नायतेश्वमेनयस्तपोमिविदिवंगतः अद्रोहःसर्वभूतेषुमैत्रीसत्यमार्जवम् सर्वे
हियज्ञेभ्यस्तानितपस्स्वर्गसाधनम् ॥ स्वमेवदुःखार्जितमल्पमप्यहोददातियोजेरद
तोमहाफलम् विहायसन्तुसक्तुदुग्धविसृष्टवान्गामसर्वोहरिवेषुनाहिजः इतिश्री
महाभारतेआश्वमेधिकेपर्वणिसक्तुप्रस्थीयनामसप्तषष्टितमोध्यायः ६७ श्रीजैमिनि
रुवाच ततःप्राप्तोविश्वरोविविदिस्तोहिमसारि धर्मराजेसमागत्याओवदनवेदवने ।
नृप धर्मराजावयोवाक्यंसम्यक्किरिमहामते युधिष्ठिरः वक्राल्पमश्वास्मृति ।
वसिष्ठाविधुरोगमाः यज्ञसम्पादनमनस्तत्रद्वारेनृसच्छवे निरूपयित्वाविशेषाः
कारणंचपृथक्पृथक् उवाचकोर्मपुत्रोजनमेजयभूपते एकोविप्रः पमितस्म ।
स्तोरदत्तेत्रपञ्चयथाक्रमम् तस्मनःकांधेनतस्माद्विधानेनिर्गतेनृप धान्यमेवमर्थ

शूद्रास्तु ब्राह्मणाकारा भविष्यन्ति युगक्षये आश्रियाः क्रूरकर्माणः कर्म्मदण्डाश्च लिं
काः भविष्यन्ति कलौ विप्रा वेदपाठस्तु लिङ्गकाः राजानोधर्म्महीनाश्च पौरश्चिन्त्रं
नेअनाः प्रधर्म्मवलमोलोकोधर्म्मेहीनकलिप्रियः कामक्तानिकमानिस्येपारम्भवन्
सनेस्तथा देवकार्यपितृणां च साधवस्मानिसत्त्वेनतथा ब्राह्मणार्थेधनेस्त्वैरतानो
दुःखभागिनः भविष्यन्तिकलौसदामुरितागणिकागृहे नर्तनिवधनेभृशिवृन्
दिम्यसनेषुच जननीजीवितार्थेदुःखिताविष्यन्तिकलौ वेश्यास्तुपुंश्चलीवापि
गृहेविविधरूपि धर्म्मारम्भचपुण्यानिकार्यारम्भणानिच सामान्यानिचपुण्यानि
यिष्यन्तिसरालेय वश्चापकमालोस्वकार्यविरसनेषुभवम् नयिष्यन्तिम्रसान्नवे
हीकृतेनगृहे नर्तनैषोडशपदर्थार्थानसर्वतःपरातोनच कृपुत्राःमानवस्त्रीभिसंयोगा
कर्त्तुमर्हन्ति शिल्पवन्तोन्नूनपानानराःसप्ताकिषुप्रियाः पांसुचित्राभविष्यन्तियुगा
तेजनमेजय राजन्द्रेश्वितास्त्रैवाराजानस्त्रीपर्णीलिनः भृत्यानानिविद्धत्वेनाभवि
ष्यन्तियुगक्षये प्राणद्विविधाः पुंसानराःकेशाविणोलिनः कृधर्म्मषोडशावर्षाष्टमा

नै॰
ग्रं॰
१४८

ड्ष्यंति युगक्षये । तपोयज्ञार्थवेदानां विक्रेतारो द्विजातयः । अव्रताश्च भविष्यंति विप
रीता युगक्षये । शंतर्भिद्गृहायनाबाल्यात्तथापल्वलकर्षकाः । विविधवर्णाश्रमे स्राम
विष्यंति युगक्षये । सर्वे ब्रह्म वदिष्यंति सर्वे वै जिनदेवताः । भोक्तारिनस्तथा शूद्राश्च
लाणानथवारिनः । शुक्रदंताजिनाताश्च मुंडाः काषायवाससः । यथानिमुंच त्रासर्व
भविष्यंति युगक्षये । तपोयज्ञक्रियानां च विक्रेतारो द्विजातयः । शूद्रा धर्मं चरिष्यं
शाक्यबुद्धोपजीविनः । भिक्षाः शूद्रेषु रास्यंति युगांते जनमेजय । प्रबलत्वस्मात्
नोगवांश्चैव पारितयः । साधुलोकमर्यादिहं निमिष्याश्रेनेगते युगे । प्रत्याम ध्येनिह
ति मध्यास्ते नबाह्यद्युताः । यथा तथा प्रजाः सर्वा भविष्यंति युगक्षये । सर्वे चोराः स
ख्याताः सर्वे नाशयति स्मृतिः । न च धर्मं चरिष्यंति मनुष्या विगते युगे । हृताश्च विद्वत्
भूमिः पंथानो नागरांतिकाः । सर्वे वनिजकाश्चैव भविष्यंति कलौ युगे । पितृदेवा
देयानि विधिमंतः स्मृतास्ततः । निरानयः प्रवत्स्यंति णो भन्नाना विराडताः । सोकुम
पेतथा ड्रेपवक्रेकोपलयंगाने । भविष्यंति युगस्याते नार्योकेपालकृताः । निर्मिका

रण्यभीनसस्यगृहस्थस्यमहीपते युगांतेसमनुप्राप्तेनानाभार्यासमागतिः कु
लीनार्यभूपिहाकृत्यावपेस्समावृताः शूद्रमाल्पेनहस्तोकेनयुगांतसंलुताः
बह्वयावनकालेकानरास्संतिपास्स्रम राजरात्याग्रिवोरांताःरायच्छंतिसंस
मस्थसहितिस्फलानरूणाहृत्रपीलिनः नहणानावपश्चालनहृदेशुभ्रजायते
अन्यायधनराजन्याधनधान्यापजीविनः युगाभ्रकमोपपूर्वाभविष्यंतिहिजानव
अश्रश्रौनिपापंपास्तथानरिनवारकाः अश्रमश्रोभिपन्संतिसमयःपापपल्ल
गोसविनपक्रैणयुगसेतोभविष्यति भविष्यत्यफलोहृच्छःक्रोधश्चसफले
अतिनाश्चाभविष्यंतिनपमबयुगतत्ये अशस्त्रपाणिनोलोकपवमेवतत्व
नकश्चिदकविर्नामयुगांतेसमुपस्थिते कृतावित्राणकृतिकाःस्वाचाराज्ञ
नः अश्वमेधेनयष्टेतियुगांतेजनमेजय याजयिष्यंत्यपारम्पाश्चनथाभक्तस्यम
ताः श्रातालाधनतृस्मार्तावकगाभूमिनादयः नतत्राणिशयोगानिविपरेताभि
वैनया संध्याराणोरिणोराहाभविष्यंतियुगतत्ये पितृन्मत्रेणयिष्यंतिवधःपश्च

नै.
प्र.
५५

शुकर्मम् विनियोजितुवक्ष्यन्ति अम्बरास्त्रनरास्तथा अकृतानि च भूत्वा ते नराश्चैवा।
ग्निहोत्रिणः भित्वा वलिमरत्वा च भविष्यन्ति युगान्ते नरत्वानि यथ किं विद्वेषने
योरूपाश्च वपम् मर्त्यलक्षणंवर्जिता भविष्यन्ति वियोजनः नष्टायितानाध्वहन्ने
नष्टतोनानुमूर्खकः नकृतप्रतिकर्ता च युगे तस्मिन् भविष्यन्ति नेनमेनयः गन्धे
ललिते लोके मनुष्याः केनपालिताः निर्वर्त्स्यन्ति किमाचाराः किमाहारा
णः किंकर्माणः किंदर्शनाः किंप्रमाणः किमायुषः कोऽद्य कालोऽस्मिन् समासाद्य-
तिष्ठन्ते कृते व्यासः अन्तर्धीयन्ते धर्मे गुणहीनास्तनः प्रजाः हीनत्वमनमा
घयाप्स्यन्ति ह्रासमायुषः आयुर्हन्यावल ------ लग्रान्याविवर्णिता वैवर्णाद्
विमेघीयानि वैरोव्याधिताश्च तान् भविष्यन्ति नराः मृत्युगानन्यासमानिनः दारि
काले भविष्यन्ति वारशीलपरायणा सर्वे वारात्मसंबोधः संबोधाद्धर्मशीलता।
वेगतो युगान्ते कालो प्राप्स्यन्ति कृतेयुगम् नष्टे गते धर्मशीलाः केचित्तम्यधमता
ताः निर्मथशीलाः केचित्स्वदेववाकाकृतहलात् अन्यत्वमनुमान्यवस्त्रमाणामि

नै॰ प्र॰ १९९

तिमानवाः मत्स्यैश्चौरा भविष्यन्ति मद्यानीत्वाभिवर्षिणः भक्ष्याभक्ष्यविहीनाश्चैव भाग्या
नोचैव चौरकः चौराश्चौरस्य यश्चापि कर्त्ता ते ते भविष्यन्ति सर्वे स्त्रीलोभविष्यन्ति निष्ठ्ये
ष्यन्ते रक्षिते नराः श्वभविष्यन्ति नवं कर्मान्यतं दिने दिने यज्ञकर्मसमारम्भास्तोमस्वाध्याय
दानि च जगत्यस्मिन् समाप्स्यन्ति सर्वसर्वं धूमिः नरास्तदा भविष्यन्ति सर्वे कालव
शीकृताः ततः स्त्रैकं देशमग्रारोण कुमारान्स्त्रद्रुताभयात् कौशिकीं संश्रयिष्यन्ति
ब्रह्मपुत्रीं द्विजाः अङ्गवङ्गान्कलिङ्गांश्च काश्मीरांश्च वणांश्च कल्पान् ऋषिकूं
श्रोणि संश्रयिष्यन्ति मानवाः नवित्तानवाम्भ्यत्या भविष्यन्ति वसुन्धरा गोप्तारश्च
गोप्तारः श्रभविष्यन्ति वाञ्छिनः मृगैर्मीनैर्विहङ्गैश्च द्विपैरेकणफात्विनः मधुणा
कफलैर्मूलैर्वर्तयिष्यन्ति मानवाः चीरपत्रं च बहुविधं वाजिनानि च संततिः अथे
काले दुःखेन भूपाला भविष्यन्ति यत्नतः नदीस्त्रोतांसि सिन्दूतिलायोने कूलसाश्रिताः
एवं भविष्यन्ति नरा भविष्यत्काल बोधिताः जैमिनिः एवं हास्येन कथिताः कलि
धर्मास्तथानघाः ततो वीरकथा वक्तुः यत्तोनेक समपाठतो मारयित्वा न तेनैः श्रु

निश्रिताः अप्रमाणांकरिष्यन्ति सर्वांमित्यपोजनाः नास्तिकापरमाणूपिकेविद्र
सर्वलोपिनः अप्रमाणेवाचारिष्यन्ति दानशीलसमन्विताः सर्वभस्मास्वतेवाक्षुनि
हृंगानि त्यक्तपाः प्रविश्यन्ति नरलोकानर्कस्य जलवताम् कषायोपक्लेवका
लेनानविधाप्रमाणिके विज्ञानेपाश्वतीहेतिप्रपावर्णावरोजनाः अभिपम्
तिरूपपैनल्कषायपलतोगम सिद्धमल्पेनकालेनप्राप्स्यन्तिनिरूपस्कृताः म
हायुद्धे महादाने महाधर्मे महातपाः अभविष्यनुपशीलनकैषायप्लनदा
विश्वरूपेणवंशिराजानः कर्णिकापिनः पृथिवीमुपभोक्ष्यन्तिप्रान्तिसमुपवि
साधयावहृदकारायेनपाक्षारिणोमिनः कल्याध-------- सर्वभद्र
यानाः मूर्त्तिः स्वार्थपालयाः वदाः वदपरिस्फुराः विवदाशेपद्मनाप्रस्तपम
प्रणाशनम् हेताः पादकाणिपारान्प्रधर्षकाः कुशलान्केरामनः सामान्या
श्रियमाहमः नेषुअभिरमन्तेऽनल्पशीलेषु सर्वदाः अप्रभाविनो भविष्यन्तिमानवा
बहुरूपिणाः पुण्यत्रापेक्षनपुगप्रधानपुरुषश्रियाः कषायोगेननाम्नुपदुनपिष्ठ

सहस्रेणसंवाजं बभ्रुवाहेनवीरेणराजाविस्मयमागतः अद्भुतावसमीपस्थो
बकदाल्भ्यमहामुनिम् ईक्षणेवभ्रुवाहस्येभवद्भिर्मुनिसत्तम युद्धेभयानकेभूमौ
कृतेवापिनदुःखयोः बकदाल्भ्यः मार्कण्डेर्विस्मयंराजेदियतोपिनदुःखयोः
मस्यबकृष्णस्यासीद्युद्धेत्रैलोक्यविश्रुतम् ततोहंकणपिष्ठामिस्मृत्वाकल्प
णानम् जैमिनिः बकदाल्भ्येनयत्प्रोक्तंधर्मराजस्यसंनिधौ तत्तुनःकथ
मिष्वामिस्तावधकृष्णामृतम् इतिश्रीमहाभारतेआश्वमेधिकेपर्वणियुधिष्ठि
रसमाप्तिर्नामाष्टषष्टितमोध्यायः ६८ जैमिनिः ततःकृष्णादयसर्वेध-
धीमता पूजितास्तत्रबकदाल्भ्यबहुमानिताः यादवैःदानमानाभ्यांद्वारिकांसे
न्यसंवृतः कृष्णेनापिहिताःसर्वेपूजितास्तगृहेगताः नगराणिमहीपालाःस्वा
निसोऽप्यानिमंत्रिरे हृष्टपुष्टरितालोकाःस्वधर्मप्रतिपालिताः अश्वमेधक्रमा
द्युवपूर्वतप्यंपुरकीर्तितम् यत्सर्वफलदंराजन्सत्यंनिगदितंमम इत्येनदश्वि
तेवध्यंमहापातकनाशनम् श्लोकानांषट्सहस्रेणदशाधिकसमन्वितम् यः

नै ·
श्र ·
१

शृणोति नित्यं भक्त्या पठेद्वा पाठयेन्नरः । इत्यादि मन्त्रं मेधावी फलं प्राप्नोति निश्चयः ।
धेनूनां च सहस्राणां दानेन प्राप्नोति यत्फलम् । तत्प्राप्नोति समग्रं यः शृणोत्याख्यानमुत्ति
कम् । गौरीं वा यदि कन्यां नीलं वा वृषमुत्सृजेत् । लोहितो यस्तु वर्णेन पाण्डुरो मुख
पुच्छयोः । श्वेतः खुरविषाणाभ्यां स नीलो वृष उच्यते । आश्वमेधिकमध्यायं शृणुया
द्यः समाहितः । पावनानां च पापानां पावनानां कथाः शुभाः । शृणुयाद्यः पठेद्वापि
पितृलोके ... लिप्यते । बालो लभते विद्यां धनार्थी लभते धनम् ।
पतेश्वरः श्रुत्वा पराभवम् । पुत्रार्थी लभते पुत्रान् रोगी रोगात्प्रमुच्यते
गुर्विणी ... पुत्रं यशः फलं लभेत् । तत्फलं समवाप्नोति ...
... तेन कृतं ... आश्वमेधिकपर्वश्रवणात् ...
पर्वाणि ... भोजनं ... भारतस्य ...
... विनिर्मितः । ... पर्वफलं लभेत् ।
यथा ... पर्वाणि यस्तु ... पर्वाणि ...

नायं वालो मया नेत्र मया कोऽस्ति निपातने यथा कर्णान्तकृष्टं धनुर्भुक्तम सहाराणी । ।
नाम्य वृक्षं च मो हे वीर मम मूर्खो जायते पुनः स्पर्शेनैनं तत्क्षणे पिशुपालपिटो मसहन ।
नाम्य कंठ पालयितुं त्वमत्र केहिमा सकम सिंधुराजस्य विशिखैर्नीतेषी धनुषा हि ।
येन्नाव के नेश्वाम्य वीत्वते रावणस्य सुतम हनूमानेव मयाम ये शूलात्शूलवेधनः नि,
वभाति हि वीरस्य संग्राम वीरवर्मतः श्रामयित्वा शानगुणोश्य मुञ्चन्मशाल्ये हनूम
न नेरवनेरावणस्य जम्बुमालीनश्च पतिः जानकी जामकारिणाराक्षसी नाश्रमि
ताः कृष्णः मया हि सो रथानस्य शलिपते हि वायुज अयकार्यं ग्रातेकायं धर्मो ऽहि
त्वयामया जैमिनिः श्रेतिनो वा महेश्वेन गृहीत्वा स्पर्शं हरिः सा ऽहं समस्त स्नपुत्र ।
स्थितागगनेश्वति परित्यज्य रथे राजानन्तानन्याहवस्योहि गृहीत्वा रथमाकाशेश
परपवनात्मजनम श्रस्तवा च हनूमतेन त्वयामनीयते रेपः स्पन्दोदि विशुनश्च सरथय
यमयाहतम नैमिष्यामियतेनवयवयाक्षवमाधवो नयिष्यामि नमुखामिदेवाम्य
स्यामि वा पुनः सीताश्री पोष नागस्य शयने पोष सब के रमाश्विराहि नीति त्यया विके
योतिमाधवम पार्थ भक्तपुत्र काले सुधा शान्त मया पवितम यथाकृपा भाति सुयोन ।
वेदावीर्य नेत्रे नेषा यशस्मि नेपाल्नशूद्रहतजानेनविचवत्ताः त्वमोपि के ऽत्ने कमे

रथस्थिते वीरशर्मणि नेत्रारश्चाण्युद्धेत्यथाविभो। एतेनिनमयावीरास्त्वरीयकार्य
मेगोरं पोनमामकःकास्त्यांविनापरिपपात्मति गोविरभवद्वीरस्त्रैपार्थोभवत्युम
नर महत्स्वमस्यकांशिलिप्रासुवमगारम एतावद्दृस्काव्यनपारःसमभिजेन।
नाद्यथायामहरश्चेवाणाबह्वाजननादनम वाणेस्तुपेवभिवीरलेनरामुष्टिनाहतं।
मयाकेनःपपुलाहरहृतमिवाभवत अर्जुनोपिनृपवाणैस्समनाद्यकिरद्रणे।
मुवषामामकेकधाद्भवाणापिपुनःपुनः वीरशर्मः उभौगृहीतौतनुगोपथापु
उमयाधुः तथावधापियंवीरो समरेमाधवार्जुनौ नेमिभिः पार्थवाणानस्मरेषु।
सकुलवीरशर्मकः संभरंपित्वाधनयत्नतोपरवतोपरः तस्यवाणांसमव्याप्तो।
वकानिलपुःस्मानत समिकेरवशत्रूणारेणाआहोपिहितः अथानवीरशर्मा।
णावाणांसमाभिराहवे पार्थनचानवद्योसोपवाणातीतपातेतमाम वासवश।
तेनापिहनूमतेशातेनच हृदयाभिमाद्गौवीरहितानाःदोमनपकेर तमाभद्रातिय।
भूमौविषमायानमाधिव अन्येवीराक्लेशस्तुनापीर्नेहतेतेसमधपेन धर्मितपाण्डव।
वलमाहेनेवपथानगान वीरवर्माणमाल्लौकाहरसूःश्रोनामपाण्डवे सौवीरवः
वेलिपार्थमहावाहोयपोवेतविपानिमाः नथानीष्मामिवाणैवीरवर्माणमवेत

जै॰ अ॰ १

पाण्डवेन अथ स्वाश्रमपर्वाख्ये रम्ये राजेन्द्र सुततत वसमानेषु पार्थेषु
गजाह्वये वर्षाणि तानि त्रीणि तानि समुखेन भारतर्षभ ॥ ॥ इति श्रीमहाभा-
मेधिके पर्वणि कलिवर्जन पर्वफलानुकीर्तने नाम नवषष्टितमे
श्रीव्यासमतिप्रजैमिनिमुनिनाकृते जैमिनि अश्वमेधिके संपूर्णं
कसंख्या सहस्रं ९ श्लोका ९० शुभमस्तु सर्वजगतां ॥ ॥